UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Didaci Covarrvvias A Leyva Toletani Episcopi Segobiensis ... Opera Omnia

Covarrubias y Leyva, Diego de

Antverpiae, 1610

Lib. IV.

urn:nbn:de:hbz:466:1-96570

Visual Library

DIDACI COVARRVVIAS A LEYVA TOLETANI, VARIARVM EX IVRE PONTIFICIO, REGIO, ET CÆSAREO RESOLVTIONVM,

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

Quot, & quæ fuerint olim Romæ Tribus: & Scęuolæ IC responsum de legato Tribus, quo in sensu sit accipiendum.

SVMMARIA.

1 *Roma in Tribus rusticas, & vrbanas triginta quinque olim diuisa fuit. & ibidem vnde Tribus dictæ.*
2 *Titi Liuij locus ex Plinio, ac rursus Plinius ex Macrobio expenditur.*
3 *Romanæ Tribus quæ nomina olim habuerint?*
4 *Valerij Maximi, & T. Liuij historia quædam tractatur obiter.*
5 *Quæ fuerit prærogatiua Tribus.*
6 *Athenæ quot Tribus habuerint: & earum nomina ex Græcis auctoribus.*
7 *Quod ius Liberti apud Romanos ex manumissione habuerint, & de Latinis ac Dedititiis libertis.*
8 *Liberti olim in Tribu Romana censebantur: in eaque suffragium ferebant.*
9 *Legatum Tesseræ explicatur.*
10 *Quam vtilitatem liberto attulerit Tribus legatum apud Scæuolam.*
11 *Ius Italicum quid apud Iurisconsultos.*
12 *Intellectus ad l. Titia Seio. & ad l. mortuo boue. §. 1. ff. de legat. 2.*
13 *Viri clarissimi qui dicantur.*
14 *Hæres ex testamento ad factum obligatus, cogitur præcise facere.*

PAtronus liberto statim tribum emi petierat, libertus diu moram ab hærede patroni passus est, & decedens hęredem reliquit clarissimum virum. Quæsitū est, an tribus æstimatio hęredi eius debeatur? respondi deberi. Idem quæsiit, an & commoda, & principales liberalitates, quas libertus ex eadem tribu vsque in diem mortis suæ consecutus fuisset, sieiea tribus secundum voluntatē patroni sui tunc comparata esset, an vero vsuræ æstimationis hęredi eius debeantur? respondi, quidquid ipse consecuturus esset, id ad hæredem suum transmittere. Hæc Scæuola *lib.* 17. *digestor.* & *l.* 35. *de legat.* 3.

Et sane cum patronus voluerit, ipsius impensa eius libertum in aliquam tribum Romæ adscribi: vnde multa commoda ex publicis largitionibus, & Cæsarum liberalitatibus consecuturus foret: nec hæres patroni hoc fuerit executus, mortuusque sit libertus relicto hęrede, qui vir clarissimus erat, & in tribu censebatur, minimeque indegeret emptione tribus: Accursius, & alij non satis intelligere, quid in hoc responso Scęuol adocuerit. Qua ratione, licet breuius posset compendio quodā huius loci interpretatio explicari: nos tamen conabimur de Romanis tribubus, aliquot hoc in loco adnotare, quo expeditius Iurisconsulti, & veteres historici, à quibus non raro mentio fit alicuius Romanæ tribus, plane intelligi valeant.

Fuēre autem Romanæ Tribus numero 35. ex Cicerone contra Rullum, & Philippica 6. & in 3. in Verrem actione, atque illic Ascanio Pędiano, Tito Liuio *libr.* 1. & *libr.* 6. item *libr.* 33. ac rursus *lib.* 5. *decad.* 5. & Plutarcho in Gracchis. Siquidem Romanus †Ager primum diuisus est sub Rege Romulo in partes tres, quæ *Tribus* ea ratione appellatæ fuēre, quod tres essent: Tatiensis, Rammensis, & Luceres: auctore M. Varrone *lib.* 4. *de lingua Latina*. idem scripserunt Dionysius *lib.* 2. *Antiquit.* & Plutarchus in Romulo. Ex quibus & illud constat, quamlibet ex his partem, in alias decem, quę *Curiæ* dicerentur, diuisam fuisse. Huic nominis rationi accedit & Columella *lib.* 5. *cap.* 1. quo in loco, inquit, sicuti tribus dictę primum à partibus populi tripartito diuisi, quę tamen nunc multiplicatę pristinum nomen possident. Idem Asconius obseruauit, qui tamē falso existimat, tribus Romanas à raptis Sabinis nomina accepisse: cū hoc non de tribubus, sed de curiis Liuius libro primo scripserit, & ne hoc quidē placuerit Plutarcho in Romulo, quāuis Seruius *in lib.* 8. *Aeneidos* scripserit, curiis nomina fuisse imposita triginta Sabinarū, quibus iam enixis interuenientibus pax facta fuerit. sed & tribus à tributo dando nomen accepisse, idē Liuius tradidit, illud adiiciens, Romulum sane in triginta curias populum Romanū diuisisse, quod & Pomponius Iurisconsultus retulit *in l.* 2. *de origine iuris*. vt obiter mirer, Festum & Budęum dixisse, Romę fuisse triginta quinque Tribus, quæ & curiæ dictę fuerint: cum Tribus à curia maxime differret, essetque curia apud Romanos decima Tribus pars ex Romuli diuisione, qui tres Tribus constituit, & earum quamlibet in decem curias diuisit, quas Græce dici φράτρας, auctor est Dionysius *in libro secundo*, aut φρατρίας, vt asseuerat Appianus *libro tertio de bellis ciuilibus*. tametsi apud Græcos φράτρες tertia Tribus pars esset: quod & Homeri interpres adnotauit *Iliad. libro nono*. Cicero tamen *libro* 2. *de officiis*. quos Graeci δήμους id est, *vicos*, dixere, curias esse censet: ita enim de Cimone, qui à vico Lacia Laciades dicebatur, scripsit: Theophrastus quidē scribit, Cimonem Athenis, etiam in suos curiales Laciades hospitalem fuisse. Ita enim instituisse, vt omnia prę berentur, quicunque Laciades in villam suam diuertisset. Hæc Cicero. ea fortassis ratione, quod ex Herodoto in Terpsichore olim quælibet Tribus Athenienſis ex decem vicis qui δήμοι dicebantur, constaret: sicut & Romana ex curiis decem. Demum Seruius Tullus vrbem in quatuor Tribus diuisit: pagos autem rusticorum in triginta & vnam. quod idem Halicarnassæus *libro quarto* optime tradidit, asseuerans à locis quatuor vrbanas Tribus dictas esse Palatinā, Suburranam, Collinam, & Esquilinam: quorū nominum M. Varro, Titus Liuius, & alii meminere. Reliquas vero Tribus præter has quatuor vrbanas, extra Romam in pagis fuisse Marcus Varro sentire videtur, adnotante Petro Victorio *libro* 16. *Variar. lection. cap.* 24. sed & †Liuius *libro* 9. inquit: Quintus Fabius simul concordiæ causa, simul ne humillimorū 2 in manu comitia essent, omnem forensem turbam, excretam, in quatuor Tribus coniecit, vrbanasque eas appellauit. Hęc Liuius, non quod tunc primum habuerint initiū quatuor vrbanæ Tribus, quæ ex eodem auctore *libro* 1. à Seruio Tullo fuerant institutæ, sed quod reliquæ Tribus essent rusticæ, & laudatissimæ eorum, *qui rura colebant*. quod Plin. *li.* 18. *cap.* 3. probat, dum inquit: iam distinctio, honosque ciuitatis ipsius non aliunde erat. Rusticæ Tribus laudatissimę eorum qui rura haberent. Vrbanæ vero, in quas transferri ignominiæ esset, de sidię probro. Itaque quatuor solę erant à partibus vrbium, in quibus habitabant, Suburbana, Palatina, Collina, Esquilina. Nundinis vrbem reuisitabant: & ideo comitia nundinis haberi non licebat, ne plebs rustica auocaretur. Hæc Plinius, cuius locum obiter expendat lector ex Macrobio *lib.* 1. *Saturn. cap.* 16. fortassis enim legendum erit: Et ideo comitia nisi nundinis haberi non licebat, ne plebs rustica auocaretur. Etenim si comitia fieri possent internundinis, rustica plebs extra ordinem auocaretur. quod Plinius negat. Rursus ex eodem Macrobio forsan videbi-

tur,

tur, nihil fore immutandum, ne rustici auocarentur à legibus recipiendis, quæ trinundino dabantur, vtque ipsis facultas foret componendi lites, aut denique transigēdi, quod Alexander ab Alexandro, *libro 4. dierum genial. capit. 3*. Adhuc tamen lectioni, quam nos aduersus vulgo receptam obseruauimus, patrocinantur ipse Macrobius, Halicarnass. *lib. 7.* & Collumella *in præfatione de re rustica*. tandē nihil temere mutandum esse censemus; sed diligenter obseruandum, quod Gruchius, Sigonius, & Paulus Manutius hac de re adnotarunt. Ex his vero, quæ de Tribubus Romanis adnotauimus, intelliges quæ de censoribus scribit Liuius *libro quinto, decadis quintæ*. Hoc, inquit, cum ita seruatum esset, negabat Claudius suffragii lationem iniussu populi censorem cuiquam homini, nedum ordini vniuerso adimere posse. Neque enim si tribū mouere posset, quod sit nihil aliud, quam mutare iubere Tribum, ideo omnibus quinque, & triginta tribubus emouere posse, id est, ciuitatem, libertatemque eripere, non vbi censeatur finire: sed censu excludere. Non me latet, eundem Liuium *libro secundo* memoriæ prodidisse, Consulibus App. Claudio, & Publ. Seruilio Romæ Tribus vnam & triginta factas fuisse: *libro sexto*, anno ferme tertio post Romam à Gallis captam Tribus quatuor ex nouis ciuibus additas, easque triginta quinque Tribuum numerum expleuisse. Potius tamen sequor Dinoysium, ex quo à Seru. Tullo Romam in quatuor Tribus vrbanas, agrum vero Romanum in vnam, & triginta rusticas diuisum fuisse, superius adnotaui. Quod si quis sequi malit Liuii sententiam, non admodum refragabor, modo sit illud ex omnib is fere authoribus constitutissimum, Romanam vrbem in quinque & triginta Tribus olim diuisam fuisse, quarum quatuor vrbanæ, reliquę omnes rusticæ censerentur, nec numerum maiorem vnquam apud probatæ fidei auctores legi. Nam quod idem Liuius, postquam *libro 6.* dixerat, triginta quinq; Tribus eo tempore fuisse hoc numero expletas *libro 7.* duas, *libro 8.* duas, *libro 9.* duas, *libro 10.* duas, & Lucius Florus in Epitome *libro 9.* duas Tribus additas esse commemorant, ipse interpretarer, has tribus iam equidem veteres ciuibus, & tribulibus auctas fuisse, vel ex rusticis pagis in vrbem translatis: alioqui plures essent Romæ Tribus, quam triginta quinque. quod Liuio, Ciceroni, & aliis probatissimis auctoribus admodum repugnat: tametsi Lælius Taurellus de militiis ex casu existimet, vrbem Romam in Tribus diuisam esse, initio quidem vnam, & triginta, deinde & supra quadraginta ex secundo & sexto, nec non septimo, nono, ac decimo Titi Liuii libris, cuius demum ætate ad quinque & triginta redactæ essent: vt primo eius libro in actis Seruij Tulli Regis proditum est. Vbique etenim Liuius subindicat, Romam eius ætate, & multo prius, nempe à tertio anno post vrbem captam à Gallis in triginta quinque Tribus tantum diuisam fuisse: quod ex libro trigesimo tertio constat. Nam L. Furio Purpureone, & M. Claudio Marcello Consulibus, bello Macedonico cum Philippō anno ab vrbe condita D. LVIII. ea inquit, rogatio in Capitolio ad plebem lata est, omnes quinque & triginta Tribus vti rogatæ, iusserunt. Idem libro 1. sensit, post expletum numerum Tribuum triginta quinque, ad eius ætatem nullam in numero isto mutationem contigisse. Quod ex Cicerone & Pædiano itidem probatur. Et quia nominis Tribuum, quorum Liuius ibi meminit: ad triginta quinque veteres Tribus communi doctissimorū hominum opinione referantur. Sed & Lucius Florus libro nono commemorat, tunc adiectas fuisse Tribus Velinam, & Esquilinam: cum auctoribus Varrone & Dionysio, multo ante initiū habuerit Esquilina Tribus. Qua ratione par est, has duas Tribus adiectas esse, non quod tunc initium habuerint, sed quod nouis fuerint ciuibus auctæ: quo in sensu, & quę Liuius post librū sextum scripsit, accipienda fore existimaueram, priusquam opus elegans Nicolai Gruchii de comitiis legissem: is etenim libro 7. validis profecto coniecturis censet, apud Liuium *lib. 2.* legendum esse: Tribus vnam, & viginti. rursus apud eundem *libro 6.* viginti quinque, non triginta quinque ex Dionysio *lib. 7.* in M. Coriolani iudicio, qui asseuerat eo tempore, vnam & viginti Tribus tantum Romę fuisse. qua ratione obseruata omnia conuenire videntur, quę de Tribuū numero à veteribus auctoribus traduntur, præter Dionysij locum: etenim is auctor libro quarto Venonio accedit, qui vt ipse interpretor, scripserat, à Seruio Tullo agrum Romanū diuisum fuisse in vnam & triginta Tribus Quibus quatuor vrbanæ adiectæ triginta Tribus efficiunt. Censet enim Gruchius, vel sibi parum constare Dionysiū, vel locum illum in numeris corruptū esse: atque ita emendandū, vt probet, à Seruio Tullo constituras fuisse viginti Tribus vrbanas, & rusticas: vel, vt ipse opinor, agrum ab eo diuisum in sedecim Tribus: quibus adnumeratæ vrbanæ, & Claudia Tribus efficiunt numerū vnius & viginti. Sed etsi hæc vera sunt, apud Florum *libro 19.* non est legendum, Esquilina, quia olim vetus erat ex vrbanis quatuor: sed Sapia vt censet Gruchius, vel Veturia. quod mihi magis arridet, forsan Mentina [siue Menenia] ex Ciceronis Epistolis. Er quibus lector expendere poterit, quid hac in re sit magis veritati consonum. Sunt etenim multa apud Liuium, Dionysium, ac Florum mutanda. Sed & Diodorus Siculus *lib. 19.* omnino sentit, & Falerinam, & Ofentinam tribus eo anno his, quæ prius Romæ erant, additas fuisse. (Sed vt constet, quam incertā hac in re fere omnia sint, obseruandum erit, Appianum *libro 1. de bellis ciuilib.* scripsisse, bello Marsico maxime vrgente, Italos fere omnes à Senatu ciuitate donatos, ex hisce nouis ciuibus, decem Tribus adiectas triginta quinque veteribus fuisse, vt tandem numerus omnium tribuum fuerit quadraginta quinque. Sed Velleius Paterculus *libro 2.* eandem rem tractans scribit, nouos ciues in octo Tribus ex veteribus acceptos & adscriptos fuisse, vt suffragiū ferrent: ne tamen potentia eorum, & multitudo veterum ciuium, dignitatem frangeret, plusque possent recepti in beneficiū quam auctores beneficij, Cinna in omnibus tribubus eos se distributurum pollicitus est. Hęc Paterculus. ex quo, & Epitome Liuij *libro 80. & 84.* Socios omnes, quibus Romana ciuitas data fuit in omnes, distributos fuisse veteres tribus suspicatur Carol. Sigonius *lib. 3. de antiquo iure Italiæ, ca. 1.* Dion vero *lib. 44.* tradit, Tribū quandā ex veteribus Iuliā à Senatu in honorē Augusti [Iulij Cęsaris] appellatā fuisse. [Idē in Flauiæ & Vespasianę tribuum nominibus in honorem Vespasiani & Traiani factum fuisse scribit idem Sigonius *lib. 1. de iur. ciuit. Rom. c. 3.* & id adnotari posse ex Dionis loco scribit Onuphrius *in ciuitate Romana pag. 540.*] Ex quibus illud constat, Tribus veteres ex omnium testimonio triginta quinque fuisse ad Ciceronis, Liuiique ętatem: quarum nomina ex Liuio, Cicerone, Marco Varrone, L. Floro, & aliis auctoribus, quorum paulo ante mentionē fecimus, constare videntur, licet de vna & altera sit cōuertisia. Alia vero nomina, quę inscriptionibus, & quorundam testimonio traduntur diligenter, & erudite ab Onuphrio Panuino, vel ad veteres Tribus, quarum nomina mutata fuēre in principum aut alicuius gentis fauorem, vel ad eas, quę 35. veteribus additę fuerūt, pertinere videntur. qua in re nil, quod certum sit, asseuerare possum, habuēre & apud Romanos Curię propria nomina: Nam & Curię Tiatæ, item Titiæ, Forensis, Vellensis & Velitię meminit Festus Pompeius, & Fauciæ Liuius *libro 9.*

Tribus vero Romanæ propria † quædam apud auctores 3 nomina habuēre, quæ hoc in loco libentissime adscribam: existimans, illud obseruatione dignum esse, quod Asconius tradit 2. *in verrem actione*, Moris, inquit, fuit, cum aliquis ciuis Romanus ostendendus esset, significaretur aut prænomine suo, aut à nomine, aut à cognomine, aut à cognatione, aut à tribu, in qua censebatur, aut à curia, aut à censura, aut si erat Senator, eques Romanus à curia sua. Sic alibi ait: L. Claudium Palatina. Hactenus Asconius. His adstipulatur Quintilianus *lib. 7. c. 4.* Propria liberi, quæ nemo habet, nisi liber, prænomen, cognomen, nomen, tribum habet hęc addictus. His sane verbis Quintilianus fere idem cum Pediano tractat, quæ longius ipse persequar, siquidem Alexander ab Alexandro *libro 1. dierum genial. capit. 17.* vir alioqui diligentissimus, non satis diligenter rem istam mihi indagasse videtur: qua ratione & Volaterranus notari potest *lib. 6. capit. 1.* Diligenter tamen rem istam expendisse mihi videtur Paulus Manutius in Ciceronis familiares epistol. cuius adnotationes ingenue fateor, anno vno postquam hæc scripserim me primum legisse.

Æmilia tribus. Huius meminere Liuius *lib. 8. decad. 4.* Cicero ad Atticum, *epistol. 29.* Basilicam habeo, non villam, frequentia Formianorum. At quam partem Basilicę? tribum Æmiliam, sed omitto vulgus.

Anienſis tribus, cuius meminēre Titus Liuius *lib. vltim. decad.* 1 L. Florus in Epitome *libr. 10.* Cicero pro Planco. & ait, inquit, prioribus comitiis Anienſem à Plotio. idem Cicero li-

bro

ber Epistolarum familiarium 8. *Epistol.* 8. L. Atteius. L. F. An. Capito. id est, ex tribu Anienſi. rurſus illic: L. Attilius. L. F. An. Capito. quo in loco miſere ſe torquent Rutilius, & Camerarius. (Sed & apud Liuium *lib.* 4. *decad.* 3. dum vulgo legitur: Eo die cum ſors prærogatiuę Anien. iuniorum exiſſet.) extat inſcriptio apud Wolphgangum Lazium, *libro* 5. *de Rom. Reguh. c.* 22. cuius initium eſt:

M. VIBIVS C. F. Anienſi.

Et *capit. ſequenti* altera,

TER. EXOMNVS. TER. F. AN.
VER. MIL. LEG. XVI. AN. XI.
STIP. XVI. H. S. E. AVRELIVS.
D. S. P.

Collina Tribus conſtat ex teſtimonio Mar. Varronis *lib.* 4. *de lingua Latina*, Plinij *lib.* 18. *c.* 3. Dionyſij *lib.* 4. *Roman. antiquit.* L. Flori in Epitome, *lib.* 20.

Cornelia Tribus. Cuius mentio extat apud Tit. Liuium *lib.* 8. *dec.* 4. & marmoream inſcriptionem, quę Mathelicę apud Italos legitur, eiusque mentio fit in eo libro, qui de inſcriptionibus his Fuggerorum impenſis typis traditus.

C. ARIO. C. F. COR.
CLEMENTI. MILITI.
IX. COH. PRÆT.

Reliqua eiuſdem inſcriptionis miſſa facimus, ne prętер noſtrum inſtitutum in his plus æquo immoremur. Caius igitur Arius ciuis Romanus ſignificatur, à prænomine, à nomine familiæ, à patris prænomine, & à tribu, atq; cognomine, & aliis, quæ quis poterit ex eadem inſcriptione facillime adnotare, præſertim obſeruauit eum fuiſſe ex Tribu Cornelia.

Claudia Tribus ex Liuio, qui *libr.* 2. de Ap. Claudio inquit. Nam Ap. Clauſus, cui poſtea Appio Claudio fuit Romę cognomen, cũ pacis ipſe author à turbatoribus belli premeretur, ne ę par factioni eſſet, ab Regillo magna clientum comitatus manu Romam transfugit. His ciuitas data, agerque trans Anienem, vetus Claudia Tribus, additis poſtea nouis Tribulibus, qui ex eo agro venirent, appellata. Dionyſius *libro quinto*, de eodem Claudio: Senatus, populuſque ipſum in Patritio adlegit, partemq; vrbis ei conceſſit quantum voluiſſet, vt domos ſibi & ſuis ędificaret: agrumque ei adiecêre ex publico inter Fidenas, & Pincentiam, vt illum forte inter ſuos diuideret, ex quibus poſtea tribus facta eſt, quę adhuc hac ętate Claudia vocatur. Hęc Halicarnaſſæus. Virgilius *libro ſeptimo Aeneidos.*

Ecce Sabinorum priſco de ſanguine, Magnum
Agmen agens Clauſus, magnique ipſe agminis inſtar,
Claudia nunc à quo diffunditur & tribus & gens.

Cruſtumina Tribus, aut Cluſtumina: nam & per l. legitur. Huius meminit Cicero in oratione de Plancio. quid cum Cruſtumina? idem pro L. Cornelio Balbo. Obiectũ eſt etiã, quod in Tribum Cruſtuminam peruenerit. Titus Liuius *libro* 2. *decad.* 5. Permiſſu, inquit, omnium ita locutus fertur Sp. Liguſtinus Tribus Cruſtuminę. Ex eodem inſcriptionum libro conſtat, Interamnæ in platea extare marmoream inſcriptionem, cuius hoc ſit initium:

A. POMPEIO L. P. CLV.

Eſquilina Tribus ex Varrone *libro* 4. *de lingua Latina.* Liuio *libro* 3. *decad.* 5. Dionyſio *libro* 4. Plinio *libr.* 8. *capit.* 3. L. Floro in Epitome *libro* 19. & Sexto Pompeio, qui & plerumque aliarum meminit.

Falerina Tribus apud Liuium *lib.* 9. & duae Romae additae Tribus, Vſentina & Falerina. idem Lælius Florus tradidit poſt Diodorum Siculum *libr.* 9. ſic apud Ioſephum *libr.* 13. *de antiquitat.* 17. C. Sempronii, C. F. Falerina: mentio fit expreſſim apud Wolphgangum Lazium *lib.* 5. *de Rom. Repub. c.* 10. extat inſcriptio ex Neapoli, cuius initium:

L. BONVS L. F. FAL.
CELER.

Fabia Tribus. Ex Horatio *lib.* 1. *epiſt.* 6. ad Nimicium.

Hic multum in Fabia valet, ille Velina.

Suetonius in Angũſto *c.* 40. Fabianis, & Scaptienſibus tribulibus ſuis die comitiorum, ne quid à quoquam canditato deſiderarent, ſingula millia numũ aſſe diuidebat. Extat apud Wolphgangum Lanzium *lib.* 9. *de Repub. Roman. cap.* 5. inſcriptio quædam ex Auſtria, cius eſt initium:

C. IVLIVS. C. F. FAB. ANTIOCHVS.

Galeria Tribus, cuius meminit Plinius *lib.* 7. *c.* 49. *vitæ de ſpaciis.* ſcribens. Vnus centum quadraginta. M. Mutius. M. F. Galeria, Pœlix. Ita etenim legendum eſt, quamuis vulgo legatur Galerius. Huius Tribus frequentiſſima extat mentio in marmoreis inſcriptionibus. Apud nouam Carthaginem;

GN. CORNELIVS. L. F. GALCINNA II. VIR MVRVM.
LGNG. P. CH. EX. D. D. FE.
I. Q. P.

Tarraconæ in Hiſpania citeriori:

Q. CÆCILIO GAL. RVFINO. Q. CÆCILII VALERIANI. F. SAGVNTINO. OB LEGATIONEM. QVA GRATVITA. APVD MAXIMVM PRINCIP. HADRIANVM AVG. ROMÆ. FVNCTVS. EST P. H. C.

Lemonia Tribus apud Ciceronem in oratione pro Plancio Quid Plancio cum Lemonia? idem *in Philip.* 9. & cum Seru. Sulpitius, Q. F. Lemonia Rufus ita de Republ. meritus ſit, & apud Wolhpgangum Lazium *lib.* 6. *de Roma. Repub. c.* 1. extat inſcriptio ex Auxino Italiae, cuius eſt initium;

L. PRESENTINO LEM.
PAETO.

Mœtia Tribus, aut Męcia, ſiue Mætia ex Cicerone ad Attic. *Epiſt.* 84. *lib.* 4. Tribus, inquit, habet Pontinam, Velinam, Mętiam, pugnatur acriter. Liuius *libr.* 8. Tribus propter hos additę Mętia, & Scaptia. Eſt & Caraualli à Genua ad Mediolanum inſcriptio, cuius initium tantum adſcribam,

Q. ATTIO. T. F. MÆC. PRISCO.

Narienſis Tribus, cuius meminere Cicero in oratione contra Rullum: ab Otriculana vſque ad Narnienſem nomina veſtra proponat. Liuius *libr.* 6. & L. Florus in Epitome. quibus in locis legitur Arnienſis, pro Narnienſis. [vt quidam exiſtimarunt: vulgatam tamen lectionẽ probat Onuphrius ex veteribus inſcriptionibus, & ex Arno Tuſcię amne: quę & mihi potius placet.]

Otriculana Tribus apud Ciceronem in dicta oratione contra Rullum, ab Otriculana vſque ad Narnienſem.

Oſentina Tribus, quę & Vſentina, & Oufentina: cuius meminere Liuius *libr.* 9. & L. Florus in Epitome. Tribus duę additæ Romae Vſentina, & Falerina, & Diodorus Siculus *lib.* 9. Extat marmorea inſcriptio, cuius meminit Alcia. in Cornelium Tacitum *lib.* 16. ex Agro Comenſi.

L. CALPVRNIVS. L. F. OVF.
FABATVS.

Item Comi in Ædę ſanctæ Fidelis.

P. ATILII. F. OVF. SEPTITIANI.

Palatina Tribus, cuius Mar. Varro *libro* 4. Plinius *libr.* 18. *cap* 3. L. Florus in Epitome *libro* 20. Cicero 3. *in Verrem actione*, & Aſconius Pędianus *in* 2. meminere. Extat inſcriptio Tarraconae.

C. MARIO. C. F. PAL. VERO
GERVNDENSI. omnibus Honoribus functo Flam.
Prou. Hiſpa. Citer.

Illic & altera,

L. NVMISSIO. L. F. PAL. MON.
TANO Tarraconen. omnibus honoribus in republ.
Sua functo Flam. P. H. C.

Papyria Tribus ex Sexto Pompeio. & T. Liuio *lib.* 8. Tribus omnes praeter Polliam antiquarunt legem Polliae ſententia fuit pueros verberatos necari, coniuges liberosque ſub corona lege belli venire: memoriamque eius iræ, Tuſculanis in pœnae tam atrocis auctores manſiſſe ad patrum ætatem conſtat, nec quenquam ex Pollia Tribu candidatum Papyriam ferre ſolitum. Haec Liuius. Sed & marmorea inſcriptio apud Aſtigim huius Tribus meminit.

T. DOMITIVS. T. FIL. PAP.
CLEMENS.

Sed

Sed & aliæ inscriptiones illic leguntur, in quibus huius Tribus mentio fit non semel.

Pollia Tribus, ex Liuio *libro* 8. proxime citato. & Val. Max. *libro 9. cap.* 10. qui de Tusculanis idem quod Liuius scribens, quam ob causam, inquit, Popilia Tribus, in qua plurimum postea Tusculani in ciuitatem recepti potuerunt, neminem vnquam candidatum Pollię Tribus fecit magistratum, ex quo loco duo libenter obseruabimus. T. Liuium Papyriæ Tribus meminisse in ea re cõmemoranda, in qua Val. Max. Popilię meminerit. Item Latinos, aliosque Italiæ populos in ciuitatem Romanam receptos, in aliquam ex Romanis Tribubus adiectos, conscriptosque fuisse. Sic Formiani in Æmiliam Tribum ex Cicerone ad Atticũ *epistol. 9.* T. Liuio *libr. 8. decad.* 4. quo in loco inquit, rogatio perlata est, vt in Æmilia Tribu Formiani, & Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent.

Papiria Tribus apud Val. Max. *in d.c.* 10. & Ciceronem *epist. 8. lib. 8. epist. famil.*

C. SCRIBONIVS. C. F. POP.
CVRIO.

Pontina siue Pomptina Tribus ex Cicerone ad Atticum *epistol.* 84. Tribus habet Pontinam, Velinam, Męciam, pugnatur acriter. Idem Cicero *in d. epistel.* 8. L. Liuius, L. F. Pomp. Liuius item *libro* 7. Eodem anno duæ Tribus Pontina, & Publicia additæ. Extat & insculptio in Saltu Mariano, quam, quia elegans est, integram subiiciam.

C. SVBERIVS C. F. POMPT.
CALENVS. QVI OCVLOS AB
OCCIDENTE ITALIA AVER-
TENS CVM MVLTIS AMICIS
TRANQVILLITATEM EXPE-
CTANTIB. HISPANIAM VENI:
VBI SÆVISSIMO COORTO
BELLO MORTEM CVM VITA
COMMVTAVI. VOS FILII IN
VIV. PARENT. PIENTISS. IN
MORTVVM PIENTBORES PA-
TERN. CINERES EX HISPA.
EXPORTATE, COMMVNIQ.
SEPVLCH. CONDITE, QVO
AVITIS CINERIBVS IMMIXTI
SACRO GAVDEANT, ANNI-
VERSARIO PARENTARI.

Publica Tribus, cuius meminit Liuius *libro* 7. extat & de ea in marmorea inscriptio Romæ, quę traditur à Marliano *libro* 5. *antiquit. Rom. cap.* 6. quę quidem significat sepulchrũ C. Cestij septemuiri Epulonum, ad portam Hostiensem mœnibus vrbis inclusa:

C. CESTIVS. L. F. POB. EPVLO.
Pr. Tri. Pl. VII. vir Epulonum.

Est & altera inscriptio Tergesti in Histria, cuius meminit Wolphangus Lazius *lib.* 5 *de Rom. rep. cap.* 8.

Q. PETRONIVS. C. F. FVF.
MODESTVS.

Pupina Tribus, ex Sexto Pompeio, & Alexandro ab Alex.

Quirina Tribus apud Ciceronem *libro 8. epistol. famil. epistol.* 8. C. Septimius. T. F. Quirina. idem Cicero in oratione pro P. Quintio inquit. L. Albinus Sext. F. Quirina. quo in loco falso legimus Quirinas. Extat & marmorea inscriptio Eborę in domo Lucii Resendii, cuius initium est:

L. VOCONIO L. F. QVIR. PAVLO.

Item Tarraconæ.

C. ATTILIO. C. F. QVIR. CRASSO.

Segantino omnibus honoribus in rep. sua functo. Flam. Prou. Hisp. Citer.

Aloræ in agro Malacitano.

C. LÆCILIO Q. F. QVIR. BASSO.

Ex decreto municipii Mal. Valeria. Q. F. Macrina vxor honore contenta impensam remisit.

Romulia Tribus, aut Romilia ex M. Varrone *libro 4. de lingua Latina.* Cicero 2. *in Verrem actione.* Ex eadem familia. Q. Verrẽ Romilia. Eodem contra Rullum. Respondit à Romilia Tribu se initium esse facturum. Huius & Asconius meminit *in eadem 2. in Verrem actione.*

Sabatina Tribus apud Liuium *lib.* 6. & Sextum Pompeium.

Scaptia Tribus, cuius meminere Suetonius in Augusto *ca.* 40. Liuius & L. Florus *lib.* 8. item Sextus Pompeius.

Sergia Tribus, ex [Asconio Pędiano in Cornelianã, Frontino *lib. 2. de Aquæductibus:*] Alexandro ab Alexandro, & marmoreis inscriptionibus, quarũ vna extat in Rupe Martensi Tuccitani municipii.

Q. IVLIVS. Q. F. T. N. SERG.
CELSVS.
Æd. II. VIR. Bis de suo dedit
Altera in eodem oppido.

L. LVLIO L. F SERG. Culleoni.
II. Viro, Col. Aug. Gem.

Stellana Tribus ex Liuio *lib.* 6. & marmoreis inscriptionibus quarum duæ extant Vrbini, earunque initia subiiciam.

C. VESINO C. F. STEL. Vindici.
C. CESTIO. C. F. STEL. Sabina.

Suburrana Tribus, cuius meminere M. Varro *lib.* 4. Sextus Pompon. Plinius *libro* 18. *cap.* 3. Dionysius Halicar. *lib.* 4. & Lucius Florus in epitom. *lib.* 20. Hanc vero tribum suburbanã appellauit Varro, quod ea sic olim dicta fuerit. Sed & idem censet à regione vrbis Succusa, dici Succusanam, atque ideo scribi tertia litera C. non B. quod Quintilianus explicat *lib.* 1. *cap.* 13. scribens, Suburra, cum tribus literis notatur, C. eam ostendere, quo fit, vt his literis, Suc. Suburranam Tribum intelligamus. Extat inter vrbis Romæ inscriptiones & epigrammata inscriptio hæc:

D. M.
M. C AECILIOS SP. F. SVC.
RV FO SOLIARIO. AE. LV-
CO. SEMELES. EX. TESTA-
MENTO. EIVS. CALVISIA
ZOSIMA. ET M. CAECILIVS
CALIPPVS. HAE REDES.
FECERVNT.

Huius item tribus mentio fit in alia inscriptione, quę Romæ extat ante Arcum Septimii Seueri Augusti, eiusque meminit Onuphrius Veronensis in cõmentariis Reip. Rom. quo in loco tribus his literis; Suc. significatur. Sed & is author aliam tradit inscriptionem, in qua eadem tribus per B. literam scribitur hisce literis: SVB,

Tirentina Tribus apud Cicer. in oratione pro Plancio, non enim tribum Terentianam, Liuium *lib.* 10. L. Florum in Epitome. Et rursus Ciceronem *lib. 8. epist. famil. epist.* 8. M. Oppius. M. F. Ter. id est, ex tribu Terentina.

Tromentina Tribus ex Sext. Pomp. & T. Liuio *libro* 6. apud quem corrupte legitur Pomentina: sicut & apud L. Florũ Promentina: Extat marmorea inscriptio apud Caietam.

L. ATILIO. L. F. TROM.
Et Tarraconę.
L. GRAVIO. ROMANO. VIVIO.
TROM. SECVNDO. TRIB.
LEG. III. AVG. FLAMINI
PROV. HISP. CITER.
L. ÆMILIVS. SATVRNINVS.

Velina Tribus: cuius meminerunt Cicer. ad atticum *epist.* 84. tribus habet, Pontinam, Velinam, Meciam. idem Cic. in Bruto: Prudens etiam T. Annius Velina Horatius *libro* 1. *epistolarum.* ad Numicium:

Hic multum in Fabia valet: ille Velina.

Persius Satyra 5.

Libertate opus est, non hac, qua quisque velina.
Publius emeruit Scabiosum tesserula far.

Inscriptio item Marmorea Tarraconæ,

L. AVFIDIO. Q. F. VELINA, SECVNDO PALMENSI
OMNIBVS HONORIBVS IN REPVB. SVA FVNCTO
FLAM. P. H. C.

Volitina Tribus ex Cicerone pro Gn. Pancio. tu autem, Laterensis quas Tribus edidisti? Terentinam credo, aut Volitinam. & ex lapide, qui Venetiis est in ędes S. Vitalis:

CN. NVMERIVS. CN. F. VOL. FRONTO.

Et alio lapide Veronę apud diuum Fulorianum.

C. LICVRIVS. L. F. VOL. ASPER.

Extat integra inscriptio apud Rhenanum *libro tertio de rebus* Germ.

Veientina Tribus apud Ciceronem pro Gn. Plancio. Quid inquit, cum Veientina:

Vetitia

Veturia Tribus, quæ & inter alias connumeratur ab Alexandro ab Alexandris, & Volaterrano. quin idem Alexan. *libro 4. dier. genial. c. 3.* scribit, prisci fuisse moris, vt Vaturia tribus prærogatiuam haberet suffragiorum, atque prius in suffragium iret pro suo candidato. *Prærogatiuæ* enim sunt *tribus*, quæ † primæ suffragium ferunt ante iure vocatas: & hæ tribus prærogatiuæ, quos vellent, consules dicebant fieri: secundæ iure vocatæ, quod in his sequente populo, vt fere contingit prærogatiuarū voluntate iura omnia comperentur, authore Asconio 2. *in Verrem. actione.* Præterquam multa de prærogatiua Budæus *ad legem Iuliam de ambitu.* Illud mihi verius videtur, tribus prærogatiuas forte fuisse eductas ex Cicer. *Philip. 2.* idemq; ex Appiano in historia Gracchorum adnotauit Nicolaus Gruchius *li. 2. de comitiis.* Illud vero lectorem admonere non prætermittam, ad hanc prærogatiuam pertinere, quod Liuius *libro 9.* scribit, Papyrius, inquit, C. Iunium Bubulcum Magistrum equitum dixit, atque ei legem Curiatam de imperio ferenti triste omen diem diffidit, quod Fauciæ curiæ fuit principium duabus cladibus insignis: captæ vrbis, & Claudinæ pacis: quod vtroque anno eiusdem curiæ fuerit principium. Macer Liuius tertia etiam clade, quæ ad Cremeram accepta est, abominandam eam curiam facit. Hæc Liuius. idem fere de tribu Sergia scribit Frontinius *lib. 2. de Aquæductib.* Lucius, inquit, Crispinus cons. populum iure rogauit, populusque iure sciuit in foro pro Rostris Ædis diui Iulij Pontif. Roman. & Iulias. tribus Sergiæ principium fuit. pro tribus Sex. L. F. Varro. Fortassis etenim idem est principium curiæ, & principium tribus, quod prærogatiua tribus, & prærogatiua curiæ. Nam id ius forte contigisse, planius asseuerari potest. obiter tamen locus Frontini castigādus erit ex obseruatione diligentissima Petri Chaconii, viri alioqui omnigena eruditione insignis, qui se legendum esse censeri Lucius Crispinus consul. populum iure rogauit, populusque iure sciuit, in foro pro Rostris Ædis diui Iulij pridie calendas Iulias: tribus Sergiæ principium fuit. Pri. tribus Sextus. J. F. Varro. Vt sit idem principium quod prærogatiua, & princeps tribus sit Sextus. L. F. Varro: aut primus, qui vel magistratus electione, primus ex tribu suffragium ferebat. id enim, quod de primo, aut de principe diximus, obseruari potest ex Cicerone in oratione pro Planco. & in orat. pro domo sua. pro Rostris autem Ædis Diui Iulij apud Frontinum intelligo: pro Æde Diui Iulii Suetonius in Augusto *capitulo centesimo.* Verū adhibito honoribus modo bifariam laudatus est, pro Æde Diui Iulii à Tiberio, & pro Rostris sub veteribus à Druso Tiberii filio. Dion *lib. 56.* Fetetro, inquit, posito ad Rostra, pro illis Drusus quandam orationem de scripto recitauit. Cæterum pro Rostris Iuliis Tiberius ex Senatusconsulto hanc ad populum habuit orationem. Sed ex Liuio *in d. li. 9.* intelligi plane poterit Caiet. locus *in 1. de diuinat.* prærogatiuam, inquit, maiores omen iustorum comitiorum esse voluerunt.

Et hæ quidem fuerunt quinque & triginta tribus Romanæ, in quas olim vrbs illa diuisa fuit, quas vel à conditoribus, vel à locis, à quibus duxere originem, nomina habuisse constat. Nec Plutarchus in Romulo scribit, eas nomina propria consecutas fuisse à Sabinis fœminis, quæ raptæ fuerunt. Tametsi Volaterranus id falso ex Plutar. adnotauerit.

Sapinam vero *tribum* quidam inter Romanas censere videntur: & tamē Liuius *lib. 31. & 33.* Vmbriam Italiæ regionem tribum Sapiniam appellat. Quamobrem locum illum lector expendet diligentius. Nam Paul. Manutius, & Nicolaus Gruchius huius meminere, Veturiam omittētes. Nec tamen desunt qui apud Liuium *lib. 26.* Vetutiam tribum agnouerit, aliis existimantibus eo in loco non fieri vllā Veturiæ tribus mentionem: atque sic locum illum legendum esse, vt nulla fiat Veturiæ mentio. Sed Cicero *lib. 13. epist. fam. epist. 10.* ac Iosephus *lib. 13. de antiq. c. 17.* Mentinæ tribus mentionem fecerunt de Romanis ciuibus tractantes: & fortassis illa est vera tribus quæ omissis Sapinia & Veturia, numerum triginia quinque tribuum integrum efficit. Extant & scriptiones quædam de *Mentina tribu*: quarum & Paulus Manutius in Lexico meminit. Etenim quam Cicero his literis, Men. scripsit, eandem Iosephus Mentinam integro nomine significauit: suspicatur tamen Onuphrius apud Ciceron. & Ioseph. intelligendam esse tribum Meneniam ex quadam inscriptione quæ extat Feltriæ, atque ideo Iosephi locum emendandum esse censet. [Sic & Sigonius non semel hanc tribum Meneniam dictam fuisse scribit, tametsi ex inscriptionibus, minime videam posse probari Mentinæ nomen potius, quam Meneniæ: cum vbique in eis his literis MEN. tribus hæ significetur.] 6

Simili prope ratione † Resp. Athenienſis ciues habuit in tribus, quas Græci φυλὰς vocant diuisos. Et multis etenim Atticæ pagis, & oppidis vna vrbs Athenarum quasi conflata est à Theseo, qui Athenas ipsas ἄστυ appellauit, quasi nomen hoc omnibus vrbibus commune, illi per excellentiam quandam conueniret, auctore Plutarcho in Theseo: item Isocrate in Helenes Encomio: quibus & Thucydides adstipulari videtur *l. 2.* etiam si paulo aliter hoc ipsum scripserit. quod & Cic. *lib. 2. de leg.* commemorat: vt ille inquit, Cato cum esset Tusculi natus in P. R. ciuitatem susceptus est, ita cum ortu Tusculanus esset, ciuitatem Romanam habuit, alteram loci patriam, alteram iuris, vt vestri Attici, priusquā Theseus eosdem migrare ex agris, & in *Astu*, quod appellatur, omnes se conferre iussit. Hæc Cicero. Athenas siquidem, vt dixi, hoc nomen obtinuisse constat ex Isocrate in oratione de iugo. Lycurgo contra Leocratem. Æmilio Probo in Alcibiade, & Terentio in Eunucho, *act. 5. scena 6.* inquit enim senex, An in Astu venit? aliud ex alio malum. Sic & Alexandria dicta est per ἐξοχὴν πόλις. & Roma vrbs. Tribus vero Athenienses fuere decem numero, authoribus T. Liuio *lib. 1. decad. 4.* Plutarcho in Cimone Xenophonte *lib. de reditib.* Vlpiano Demosthenis interprete in oratione contra Timocra. Demosthene ipso in epitaphio. Pausania in Atticis, qui ab initio quatuor tantum Athenis tribus fuisse, sed post earum numerum ad decem auctum ex testimonio Herodoti in Terpsichore tradidit. Earū nomina hæc sunt: Cecropis, Erechtheis, Ægeis, Pandionis, Acamantis, Leontis, Oeneis, Hippothoontis, Antiochis, Æantis, ex Demosthene, & aliis, præsertim Pausania. Ex quo obseruandum erit tribus Athenienses hæc nomina à quibusdam priscis Heroibus accepisse, qui ex eo dicti fuere Eponymi, quod ab eis Athenienſium tribus nomina acceperint, quorumque statuæ Athenis fuere prope quingentorum curiam, quos latine. *cognominatores* dicere poteris. Hoc præter Pausaniam adnotauit Vlpianus, asseuerans, hos Heroas omnes præter Aiacem Salaminum Athenienses fuisse. Sunt & quidam qui existiment, postea numerum istum auctum esse aliis duabus tribubus, nempe Antigoniade, & Demetriade: quod Plutarchus tradidit in Demetrio, & Diodorus Siculus libro vigesimo. Pausanias tamen duas tribus, quæ decem veteribus additæ fuerunt, ab Attalo, & Ptolemæo Philadelpho nomen accepisse, scribit. Sed & Stephanus de Vrbibus in dictione, Agnus, Attaliæ tribus Athenienſis meminit ex Phrynico. Quælibet autem tribus apud Athenienses in vicos, quos δήμους appellabant, distinguebatur, sicuti ex Demosthene, Plutar. Stephano de Vrbibus & Suida facillime percipiet lector. Nam ciuis Athenienſis nomine proprio, & patris, atque vici nominabatur, vt inde cognosceretur, qua ex tribu, & cuius filius: & quod ciuis Athenienſis esset. id ipsum constat ex Demosthene in controuersia de nomine. Vicorum vero nomina hoc in loco minime adscribam exacte, ne longior fit, quam fortassis par est, nostra hæc obseruatio: aliquot tamen ex Græcis authoribus adducā, vt interim constet, Alexandrum ab Alexandris mire hallucinatum fuisse, dū vicos Athenienses, tribus esse censet, atque ideo numerū earum maiorem multo, quā à probatissimis authoribus sit traditus, postea fuisse, fallo crediderit. Demosthenes cū esset ciuis Athenienſis, nō semel his verbis significatur: Demosthenes Demothenis F. Pæaniēsis. Quibus cognoscitur, Demosthenem ciuem esse Athenienſem, Demosthenis filium, & ex tribu Paudionide, cuius erat vicus Pæanicus ex Suida, & eodē Demosthene in oratione cōtra Midiā. & in oratione de corona. Prætore, inquit, Mneſiphilo pridie Calend. Quintiles Pandionide tribu præsidente Demosthene Demosthenis F. Pæaniēsis retulit. vnde apud Suidam, & Plutarch. errare videntur qui Latine scripserūt: Demosthenes Demosthenis F. & Cleobulæ, ex municipio Pæanienſi: cū potius vertere debuissent, ex vico Pęanienſi, aut ex Pago Pæaniēsi. Nā & Festus δήμους pagos latine interpretatur. Apud Laertium Plato Colyttenſis dicitur à vico Athenarum Colytteo, qui tribus erat Hippothoontidos ex Demosthene in oratione de corona. quamuis Suidas, &

Apocration, hunc vicum tribus Ægidios, & Lucianus in Timote tribus Ezechtheidos esse subindicauerint. Apud Demosthenem in orat.contra Bœotum de nomine, Thoricius vicus tribuitur Acamanthidi tribui. Dic mihi Bœote, qua ratione nunc in Acamanthidem tribum translatus es, & vicum Thoricium, & factus Mantiæ filius, & portionem relictæ ab eo hæreditatis habes? Quo in loco rursus Hieronymus Wolphius interpretatur municipium: cum Thoricius vicus sit ipsius vrbis Athenarum, non municipũ Plutarchus in Pericle: inquit, ex tribu Acamanthide, vico autem Cholargensi. Apud eundem in Aristide, Aristides Lysimachi F. ex tribu Antiochide, & vico Alopece, item in Themistocle, Themistocles Neoclis F. ex tribu Leontide & vico Phrearrio. idem Plutarchus in Cimone scribit, Cimon Miltiadis F. ex tribu Oeneide, & vico Lacia. Vnde dictus est Laciades. Et eadem ratione qui ex eodem vico erãt dicti sunt Laciadæ à Cicerone *libro.2.de officiis*, ex Theophrasto. Ex eodem Plutarcho constat, Phocionem Atheniensem fuisse ex vico Melita: & ideo tribus Cecropidos, authoribus Suida, & Stephano, qui & Laciadarum meminit ex tribu Oeneide. apud Lucianum in meretricio dialogo Dorido. Polemon miles Stirienſis dicitur, & tribus Pandionia, siquidem Stiria vicus fuit eiusdem tribus, authore Suida. Vicos veru nomina habuisse par est à locis, à quibus originem duxere: qua ratione Phyle vicus tribus Oeneidos, auctore Suida, fortassis nomen habuit à Phyle Castello ipsius Atticæ munitissimo, cuius idem Suidas itidem meminit, meminere & Isocrates in oratione de pace: Diodorus Siculus *libro.14.* Æschines contra Ctheſiphonem, & Andocides de mysteriis. Demosthenes in oratione de corona Æmilius Probus in Thrasybulo, Plutarchus in Demetrio, idem in Lysandro, & Xenophon *in 2. Hellan eorum*. Decelia item vicus, qui auctore Stephano post Lysiam Rhetorem in oratione contra Pancleonem fuit tribus Hippthoontidis, nomen habuit à Decelia oppido ipsius Atticæ, à quo & bellum Decelium, de quo plerique auctores tractauere, præ cæteris Diodorus Siculus *libro.13.* Thucydides *libro.7.* & Plutarchus in Alcibiade. Hoc ipsum & de Spetio, atque Agnusio, vicis tribus Acamanthidos auctore Suida, adnotari poterit, si ea, quæ scribit Plutarchus in Theso, vbi de Pallãthidis agit, obseruauerimus. Nam & Strabo *libr nono.* memorię tradit. Cecropem primũ multitudinem Athenienſium in duodecim Atticæ oppida habitanda digessisse, quæ Theseus in vnam Athenarum ciuitatem denuo congregauit: atque ille horum oppidorum nomina commemorat, quæ vicis Athenienſibus conuenire videntur, sicuti & quod paulo ante idem auctor retulit de numero Athenienſium pagorum ad vicos potius, quam ad tribus pertinet, cum receptum sit, Athenienſium vrbem etiam Strabonis ætate decem tantum aut duodecim trbus habuisse. idem quod de Theseo scribit, atque Diodorus Siculus *libro quarto.* tradit & Stephanus *in libro de Vrbibus. ex Characis. monumentis.* nisi quod vndecim tantum oppida fuisse commemorat, quæ in vnam Athenarum vrbem Theseus congregauit, illa ex hoc celebritate instituta, quæ ab Athenienſibus Synœcia plurali numæro dicitur. Verum ex Isocrate in Areopagitico illud plane deducitur, veteres Athemenſis Reipublicæ institutores vrbem ipsam in tribus, regionem in vicos, aut pagos partitos fuisse, vt hic liceat non temere obseruare hos vicos, aut pagos certa constituta ratione ad ciuitatis tribus pertinuisse. Nam & Pausanias in Atticis dum vicorum meminit, eos extra vrbem esse censuit. idem scribit Eustachius in nauium catalogo. idque Thucydides significare videtur *lib.2.* quo in loco in loco vici meminit, bui dicebatur Achrnæ: & Aristophanis interpres in Ranis scribens, Tithrasum vicum Athenienſem hoc nomẽ accepisse à Tithante Pandionis filio, & in Ægidia tiibum distributum fuisse. Idem ex Herodoto in Terpsichore libenter ipse adnotauerim, dum is author meminit vicorum Athenienſium, qui dicti fuere Oeone, & Hysiæ. & ex eodem *libro vltimo*, vbi Decelii mentionem facit. Sed & Iulius Pollux *libr nono 9a.1.* vicos, qui δῆμοι Græce dicuntur, etiam extra vrbem constituit. Vici vero, qui dicebatur Acharnæ, meminit & Pindarus in Næmis *Ode.2.* quo in loco apud intepretem Acęarnæ tribuit Æantidi tribui: interpres autem ab eo dissentiens tribuit Oenopidi: cui nulla mentio est apud auctors, qui de tribubus Athenienſibus scripsere. qua ratione cẽsero, sic locum illum castigandum esse, vt de Oeneide tribu intelligatur: cum & Stephanus de vrbibus hunc vicum Oeneidi tribui adscribat. Sic sane Hebræi habuerunt φυλὰς, quas tribus: & δήμους, quas cognationes, & familias insta quadã ratione dixere Latini interpretes *nu 1.cap.17.* Præter hæc, & alia, quæ ex variis locis veterum scriptorum adduci potant, constat etiam ex sacra historia: Hebræorum gentem in duodecim tribus diuisam olim sacrosanctã prouinciam habitasse, atque tribum quamlibet vrbes, oppida, & pagos distinctos habuisse.

His sane prænotatis, quo facilius Iurisconsulti responsũ interpretemur, scholia quædam illi adiciam, ex quibus lector eius intellectum, ac sensum cõmodius, ac diligentius, quam ex Accursio, Bart. Alber. & alis percipiet.

Patronus, inquit Scæuola, *liberto.*) Serui † etenim quamuis manumitterẽtur à dominis, non statim ciues Romani efficiebantur. Siquidem hi tantum cum libertate ciuitatem adquirebant, qui vincta, testamento, aut censu manumittebantur: reliqui vero, etsi liberi forent per manumissionem, ciues tamen Romani non erãt. Vindicta vero manumittebantur apud Mrgistratum, censum vero ex eo, quod serui iussu dominorum nomen suum in censum vrbis Romæ detulissent: non statim quidem, sed ipso Lustrali tantum censu, solenni ac Iustrali sacrificio peracto: quod ex Vlpiano *in fragamentis.* Cicerone *in Topicis.* & *libro primo de Orat.* adnotarunt Charondas ad Vlpianum, & Antonius Cont. *li.2. Obseruarum.capit.9.* testamento autẽ qui à domino vltima eius voluntate testamento, aut codicillis liberi esse iussi sunt, simul cũ libertate ciuitatem Romanã adsequebantur. Liberti autem dedititii, id est, qui tẽpore seruitutis in aliquod vitium incidissent, cuius causa illud confessi notis in fronte, & stigmatis compuncti, vel in publica vincula coniecti, verberibus ve affecti, ac deinde gratia cum domino inita manumissi ab eo fuerint, hi nec ciues Romani per manumissionem efficiebantur, nec iure ordinario fieri poterãt. Suetonius in Augusto 140. Seruos non contentus multis difficultatibus à libertate iusta remouisse: quum & de numero, & de conditione, ac differẽtia eorum, qui manumitterentur, curiose cauisset, hoc quoque adiecit, ne vinctus vnquam, tortusve quis vllo libertatis genere ciuitatẽ adipiscereturr. Latini autem liberti, quorum melior & honestior fuit conditio, eodem modo ciuitatem non habebant, eam tame habere poterant. Hæc breuiter adnotauimus ex Caio *primo suarum Institutionum*, Theophilo *Institutio. de libertinis*, §. *& dedititiis.* ex Iulio Paulo *libro 4. sentent. titu.11.* Angel. Polit. *cap.84. Miscell.* Alciato *libro.1. parerg. c.14.15. & 16.* Zasio *in l.2. ff. de orig. iur. in ver. vindic.* & Franc. Conna. *li.2. Commentariorum. c.4. & 6.* Dicebãtur & hi liberti conditionis liberti ex lege Iunia Norbana quod Alciatus *li.10. parer. c.7.* admonet, & cõstat ex Iustiniano *in §. libertinorũ Inst. de liber.* & Boetio *in Topicis.* Latini tandẽ liberti, quibusq; solenne manumissionis deerat fiũt aut per epistolã, aut inter amicos, aut cõuiuii adhibitione, id est, cũ seruus assidet mẽsæ domini: quod erat signũ datæ à domino libertatis. Libertis vero dedititiis & Latinis hoc commune erat, quod nec testamento capere, nec dare poterant: quia ciues Romani non erant. Quod in specie Caius probat in suis institutionibus *lib.1. de stat. hom.* [tradit & ex Saluiano Massilienſi Episcopo Iacob. Cuiacius *li.4. obser. c.5.*] Et alii ex eo tradidere. Latinorum etenim quorum melior conditio erat, nullæ penitus erant legitimæ successiones. Quia licet, vt liberi vitam suam peragebant, attamen ipso vltimo spiritu simul vitam, atque libertatem amittebant & quasi seruorum eorum bona iure quodammodo peculii ex lege Iulia Norbana manumissores detinebant. §. *si neque, Instit. de succes. libert.*

Verum & ex his libertis, qui olim ciuitatem adsequebãtur sola ipsa manumissione, reliquos ciues ingenuos priuilegiis, & honoribus non equiparabant. Nam in postremam tribum reiecti, nullam habebant in suffragiis authoritatẽ: quod raro accideret, vt ad eos vsque descendum foret. Tullius Hostilius Rex, auctore Dionysio, *lib.4.* libertos omnes † qui à domino manumissi fuissent, ciuitatem statim consequi, & in quatuor vrbanas tribus cenſeri lege lata sanxit. Idque ad eius vsque ætatem obtinuisse ipse Dionysius scribit. sed & Asconius in oratione pro Milone testis est, libertinos in quatuor vrbanis tribubus suffragium tulisse. Lucius Florus in epitom. *libr.20.* Libertini, inquit, in quatuor tribus redacti sunt. cum antea dispersi fuissent. Esquilinam, Palatinam, Suburanam, Collinam.

Imo

ex quatuor his vrbanis tribubus in vnam tantum cō-
libertini fuere: Esquilinam que sorte in atrio liber-
sunt consecuti, auctore Liuio *liber.5.decad.5.* quamuis
dicio illi qui primus Vindicta manumissus dicitur à po
Romano, ius datum fuerit, in qua vellet tribu fustra-
teste Plutarcho in Publicola, qui & idem ius omnibus
tertis concessum esse ab Appio Claudio commemorat.
tamen id obtinuisse Liuius sentit *lib. 9. decad.1.* quo in
libertinorum filiis Appii Claudii actionem, & cona-
intelligit, quorū aui liberi fuissent, atque ex eo à liber-
& libertinis differrent, quod ingenui, licet humillio-
fierent, quippe qui auum, etsi libertum liberum habuis-
Etenim libertini tunc dicebantur non ipsi liberti, sed
liberi ex Suetonio in Claudio *c.1.24.* Fortassis adiectio
latum ab Appio Claudio tetata de libertinorum filiis
accipienda: diuisio vero in omnes tribus de libertinis.
omnibus libertis, quod Plutarchus existimat. Ex qui-
non omnino conuenit veteribus historicis quod Læ-
Taurellus censet de militiis ex causa asseuerans, ipsos
tertos tribuū ius nusquam habuisse, nec ipsorum filios,
ingenuorum ex his qui manumissi essent, procreato-
qui tunc libertini dicebantur. Nam & libertinos li-
orum filios, etiam si vetustissimam dictionis significa-
nem sequamur, ex Tito Liuio, Lucio Floro, & Asconio,
adhuc ipsos libertos, qui vindicta, censu, vel testamen-
essent manumissi, ciuitatem Romanam, & ius tribuum
secutos fuisse ex Plutarch. & Dyonis. probauimus. At
dianus Imperator sublata in vniuersum Latina liber-
constitutionem edidit, volustque & his modis manu-
sos pro ciuibus haberi, nihilque in eos dominicæ pote-
tis residere, & idem de diuitiis obseruari mandauit *in l.*
Cod. de dedit. liber. tol. & in auth. vt liberti de cætero aureo non in-
anul. & in l. vnic. Cod. de lati. lib. tol. & in §. vltim. Instit. de liber. qui
in §. sed. & deditionem. asseuerat, hoc ipsum & à primis im-
Romani incunabulis institutum fuisse, vt ipse opinor,
Hostilii Regis legem illam æquissimam subindicans
& ante Iustinianū Cōstantinus Imperator seruis ma-
missis in Ecclesia sub aspectu plebis, vel antistitum, ci-
tatem Romanam datam censeri lege lata stabiliuit, quæ
stat lib. 4. codicis. Theodosiani. titu. 7. & lib. 1. codicis Iustiniani. titu. de his,
in eccles. manumit. cuius legis mentio fit à Sozomeno *lib. 1.*
hist. cap. 9. & Nicephoro *lib. 6. cap. 4. 6.*

Tribum emi.) Vt verus iustusque, ac legitimus ciuis Roma-
nus fieret, cum liberti hoc ius ex manumissione omnino
non consequerentur, nec fierent veri ciues Romani. Vnde
oportebat ciuitatem Romanam impetrare à Republica,
vel à principe, aut pecunia data in pretium obtinere. Nam
& Romanæ ciuitatis ius pecunia quæri, & parari solitum,
constat ex actis Apostolorum *cap. 22.* accedens enim tribu-
nus dixit Paulo: Dic mihi, num tu ciuis Romanus es? at ille
dixit, etiam. Et respondit tribunus: Ego multa summa ciui-
tatem istam cōparaui. At Paulus ait, Ego vero & natus sū.
Tribus autem legatum ad hoc pertinere, vt quis vere, &
omnino ciuis Roman. fieret, tribumque Romanam ea
ratione obtineret, in eaque censeretur, satis sit mani-
festum ex his, quæ ad hoc Scæuolæ responsum superius
adnotauimus. Qua ratione mera sunt deliramenta, quæ
hoc in loco de tribu ab Accursio, & aliis tradūtur. Veram
tamen, ac genuinam interpretationem, tametsi breui quo-
dam compendio tradidere Alciat. *lib. 1. parerg. c. 16.* & Lælius
Taurellus de militiis ex casu ad Ant. Augustī. Nam tribus
apud Scæuolam nec pro progenie seruorū, & Accurs. somniat, nec pro militia ad hæredem. præsertim clarissimum
minime transmittenda: quod Cumanus diuinat, ac veteres
quidam, & cum his Alber. sensere, tametsi hæc vltima in-
terpretatio practicis sit commodior in argumentum &
huius responsi inductionem. Quod paulo post iterum ad-
monebimus.

Huic legato, de quo in hoc responso agitur, simile vide-
tur & illud, † quo tesserā frumentariam emi legatario te-
stator iusserit. cuius meminere Iurisconsulti *in l. Titio Seio. iu*
princip. & in l. mortuo boue. §. 1. ff. de legat. 2. & in l. sed eisi fuscepérit. §.
libertis. ff. de iudiciis. quibus in locis, licet alibi alia multa si-
gnificet, tessera signum est frumentarium, quō exhibito
frumentum à principe, vel Republica dabatur populo Ro-
mano, vel Symbolum ad accipiendas principum largitio-
nes, quod ciuibus tantum Romanis dari Romæ consueuit
quandoque ad frumentum, quandoque ad pecuniam, ali-
quando ad vestem accipiendam. Qua ratione tessera pro iu-
re percipendi frumentum, & has largitiones publicas ac-
cipitur, quemadmodum Budæus *in d. l. sed eisi fis fuscepérit.* diligē-
ter explicat eo Suetonio in Augusto *cap. 40.* populi inquit,
Romani censum vicatim egit, ac ne plebs frumentatio-
num causa frequentius à negotiis auocaretur, ter in anno
quaternum mensium tesseras dare destinauit. Sed deside-
ranti consuetudinem veterem cōcessit rursus, vt sui quis-
que mensis acciperet. Hæc Suetonis. Tulerat sane Clodius
legem Annonariam, teste Asconio Pædiano, vt frumentum
populo gratis daretur. Quibus probari poterit, nihil aliud
esse tesserę frumentariæ, aut tesseræ emptionē, quam emp-
tionem iuris percipiendi principales, & publicas largitio-
nes, & sic ciuem vere Romanum per emptionem tribus,
in qua Romæ censeretur, fieri. Nec etenim alibi, quam Ro-
mæ, nec aliis, quam Romanis ciuibus, eisdemque tribulibus eius vrbis, publicæ largitiones donabātur. Idcirco emptio tribus, & emptio tesseræ mihi probe idem esse viden-
tur: quod & Andreas Alciat. sensit *in d. c. 16. li. 1. parerg.* & post
eum Anton. Vacca. *in l. fœminæ. ff. de Senatorib.* sed Imperator *in*
l. vlt. de frumento. Alex. *lib. 11.* inquit, & tesseræ designentur.
Seruius item *lib. 1. Georg.* in illud: aut numeros impressit aceruis, Tesseras interpretatur, quibus frumentorum numerus
designatur. Nam numeros pro literis posuit, quibus nume-
ri continentur.

Cæterū illud libenter inquirere minime cunctabor, † qua ratione liberto in Scæuolæ responso opus fuerit, tribum emi? Nam vel hic libertus iusta fuit manumissione manumissus, testamento, censu, vel vindicta, & tunc ciuis erit ex
ea manumissione Romanus, tribumque vt ciuis habebat,
aut fuit libertus dedititius, vel Latinus, & hi cum ciues Ro-
mani non essent, testari non poterant, & tamē hic libertus
testamentum fecit, hæredemque instituit. Vnde con-
iectare licebit, eum ciuem Romanum fuisse, atque ideo
non Latinum libertum, nec dedititium: quod rursus Scæ-
uolæ refragatur, qui sensit, legatum hoc vtile liberto fu-
turum, vt ciuis Romanus fieret, eaque in re publicas, &
principales largitiones cōsequeretur in tribum Romanam
adlectus. Et præter hæc alia deinde coniectura difficilem
huius loci rationē efficit. Cuius etenim *lib. 1 Institutionum, tit.*
1. Latini inquit, patronorū beneficio, id est si iterū ab ipsis
testamento, aut in ecclesia, aut ante consulē manumitten-
tur, ciuium Romanorum priuilegia consequuntur. Quod
si auctore Caio, liberti Romani, id est, vindicta, cēsu vel te-
stamento manumissi, ciues erant Romani, & Latini liberti,
si iterum à patrono, testamento, censu, vel vindicta manu-
mitterentur, ciuium Romanorum priuilegia, vt ciues Ro-
mani consequebantur, quid obsecro patrono opus erat, li-
berto emptionem tribus legare, cum facillime ipso in te-
stamento posset illum iterum iusta manumissione manu-
mittere: Scribit etenim Plinius *li. 2. 7. Epist.* Fabato pro socce-
ro. Hic nunc Proconsul prouinciam Bæticam per Ticinum
est petiturus: spero, imo confido, facile me impetraturum,
vt ex itinere deflectat ad te, si voles vindicta liberare,
vt ex itinere deflectat ad te, si voles vindicta liberare,
quos proxime inter amicos manumisisti. Hæc Plinus. Qui
mire consentit. Caio asseuerans, patronum posse Latinum
libertum iterum vindicta manumittere apud proconsu-
lem, vt hic libertus iusta manumissione ciuis Romanus
fiat. Quam iterationem superuacuam esse censet Iusti-
nianus *in authent. de cætero libertus aureo annulo. non indig.*

Ego vero illud omnino obseruandum esse censeo, tem-
pore quidem Iustiniani iam ex multis temporibus deditios libertos in desuetudinem abiisse. Latinorum vero no-
men non admodum frequens fuisse. sicuti idem Imperator
asseuerat *in §. sed & deditiorū. Instit. de liber. & in l. vnica. C. de dedit*
libert. toll. ex Plinio etenim constat, eius ætate Latinam liber-
tatem in vsu esse, vt & par sit adhuc sub Scæuola, Paulo, &
Vlpiano eandē in vsu fuisse. Quo fit, vt omnino hoc respō-
sum de libertis iusta manumissione manumissis, nō deditiis, nec de Latinis sit intelligendū, cum hi testari non pos-
sent, illi vero, vt ciues Romani testamentum dubio procul
facere potuerint. quod si de libertis Romanis est accipiēda
Scæuolæ sententia, quid, obsecro opus erat tribum liberto
emi vt is ciuis Romanus fieret, cum iam ex iusta manu-
missione eam ciuitatem, & idem ius esset consecutus.

Lælius Taurellus his obiectionibus facillime respon-
deret Scæuolam de liberto iusta manumissione manumisso
respondisse, ac de eo qui testamentum facere poterat, cum

ciuis Romanus esset: tribum tamē Romanam nondum haberet, in qua censeretur, principumque & Reipubl. largitates obtineret, ex eo, quod libertis etiā iusta manumissione manumissis, tribus Romana minime Romanorum legibus concessa foret, & ideo eam sibi emi, aut beneficio Principis vel Reipublicæ adquiri oportebat. Nam de libertinis libertorum filiis ipse Taurellus intelligit quæ Liuius. L. Florus, & Asconius memoriæ prodidere. Atque ita verum est, hos auctores de Libertis tractasse, & tamen Dionysius, ac Plutarch. de ipsis libertis scripsere, quæ nos paulo ante retulimus nisi Græcos auctores de Libertinis, id est. de filiis Libertorū velit quisquā intelligere, quod dictionis significationi refragatur, Titio Liuio, qui *lib. 5. dec. ad. 5.* libertinos hac in re libertos etiam ipsos significari sensit, dum inquit; Postremo eo descensum est, vt ex quatuor vrbanis tribubus vnam palam in atrio libertatis sortirentur, in quam omnes qui seruitutem seruissent, conicerent. Esquilinæ sors exiit, in ea T. Gracchus pronunciauit. libertinos omnes cēsere placere. Sed & libertinus frequentissimo Latinæ linguæ vsu libertū ipsum significat, & olim significauit: quod *lib. 4. Elegantiarum* Valla probat. *ca. 1.* & Iustinianus inquit. Libertinus est, qui ex iusta seruitute manumissus, est, *in princip. Instit. de libertinis. & in princip. Instit. de ingenuis.* Caius item Iurisconsultus *in l. libertini. ff. de statu homin.*

Qua ratione omnino erat obseruandum, non omnes ciues Romanos eiusdem conditionis fuisse, nec ea iura, quæ veri, & natura ciues Romani habuerunt, habuisse: quemadmodum Andr. Alcia. alio in tracta. diligentissime docet *li. 2. disputat. c. 21.* Ex quo ipse adnotauerim. Italicis & Latinis olim, quod viciniores Romanis essent, indultū fuisse non tantum ius Latii veteris, nempe, vt in legione Romana militare possent, in eaque magistratus gerere, sed & ipsis in societatem adsumptis ius etiam adipiscendi honores in vrbe Romana, vtque cum Romanis tribubus suffragia ferrēt. Vnde plerunque & ipsi Latini, magistratus eligebantur: & ea ex causa ius ciuitatis Romanæ, non tantum ius Latii dicebantur habere: quod & Asconius Pædianus in oratione in L. Pisonē scripserat. Erantque ipsi Latini sicuti Romani à vectigalibus, multis, & tributis, capitationibusque immu-
11 nes: & hoc est ius Latij & ius Italicū, & ciuitatis Romanæ, cuius Iurisconsulti plerunque meminere: quod & alia iura cōplectebatur, scilicet, vt ciuis hic Romanus flagris subiici ex delicto non posset. *Actor. cap. 22.* tametsi quandoque ius Romanæ ciuitatis pluribus nationibus datum fuerit honoris potius causa, & vt aliqua consequerentur cōmoda, non tamen ea omnia, quæ veri, & natura ciues Romani obtinebant: quod explicat Wolphgangus Lazius *de Repu. Rom. li. 12. c. 1.* Nam licet Galli ciuitatem Romanam adepti forent, ius tamen adipiscendi honores, aliquandiu illis detractum fuit, donec Aulo Vitellio, & L. Vipiano Coss. Claudius Imperator vniuersæ Galliæ comatæ illud quoque iudulsit, teste Cornelio Tacito *lib. 11.* quamobrem idem Alciatus Pii Antonii constitutionem, cuius meminere Iurisconsultus *in l. in orbe Romano. ff. de statu homin.* & Iustinianus *in authen. vt liberti. de cætero annul. aur. non. indigeant.* & quia ciuitas Romana omnibus Romano Imperio subditis tributa est, ita intellexit, vt non censeatur omnibus his data immunitas à tributis, & vectigalibus, quæ vere Romanis, & natura ciuibus competebat, etiam si alia multa iura sub ea concessione venerint. Suetonius in Augusto *cap. 40.* Ciuitatem, inquit, Romanam parcissime dedit. & Liuiæ pro quodam tributario Gallo roganti ciuitatem negauit, immunitatem obtulit, affirmans, se facilius passurū fisco detrahi aliquid, quam ciuitatis Romanæ vulgari honori. Hæc Suetonius Ex quo constat, ius ciuitatis Romanæ, quo ad omnia eius priuilegia, commoda, & honores, parcissime dari solere. Eadem ratione, vt opinor, quamuis liberti ciuitatē Romanam fuerint ex iusta manumissione consecuti, non tamen ea omnia statim consequebantur, quæ veris ciuibus Romanis competebant. Nam & ante Iustinianum liberti à principe ius impetrabant aureorū annulorum, restitutionem natalium, quemadmodum apparet ex tit. *de iure aureo. annulo. & de natal. restituen.* Licet hæc Iustinianus in d. Nouella in vniuersum libertis omnibus concesserit. Sic itidem existimo, libertos, etiā iusta manumissione manumissos, ex eaque ciues Romanos factos ciuitatem quidem consequi ad plura profecto commoda, non tamen ad ea omnia, quæ veris Romani ciuibus, & ingenuis competebant, & ideo nec quemlibet libertum in tribu Romana censeri, nec eam habuisse ex sola manumissione, & iure ciuitatis Romanæ: siquidem ætate Vlpiani, Scævolæ, & Pauli Iurisconsultorum tam ex Pii Antonini constitutione omnes erant ciues Romani effecti, quicunque in orbe Romano erant, & tamen apud Iurisconsultos legata vel tribus vel tesseræ, maximæ vtilitatis censentur. Non enim omnes ciues Romani tribum habuerunt, non illi, qui ex beneficio Antonini Romanam ciuitatem obtinuerunt, nec alii, qui speciali beneficio principum, aut Reipublicæ idem ius antea fuerunt consecuti, sed tantum ciues vere Romani, vel qui præter Romanæ ciuitatis ius, etiam tribus à Cæsaribus vel à Reipub. impetrauerant. Igitur quod Liuius, Florus, & Asconius, Dionysius & Plutarch. scripsere, de his libertis erit accipiendum, qui Romę à ciuibus Romanis manumittebantur, vt veri ciues Romani, fierent, & in ea vrbe habitarent in patriam ad habitationem minime rediturī. Alioqui liberti in prouinciis à Romanis ciuibus manumissi: quamuis ciues Romani essent ex ea manumissione, & testari possent, tribum tamen Romanam minime assequebantur, nisi vel emptione, vel beneficio Cæsaris aut Reipublicæ eam obtinerent. Plin. *lib. 10. Epist.* à Traiano ius Quiritum Latinis suis petit, idque à Cæsare illi animo indulgentissimo concessum fuit, vt inde coniectare liceat Latinos illos ciues Romanos vere factos fuisse.

[Hæc plane adnotauimus vt ius proprium & perfectum ciuitatis Romanæ ab aliis iuribus distinctum esse probaremus, sed & Ius Latii à iure Italico in aliquo differre adnotari solet ex Asconio, & aliis, de quo Carolus Sigonius in *libr. de iur. Italiæ.* & Cuiac *lib. 10. obseru. cap. 35.* diligenter tractauerunt: post Alexand. ab Alex. *lib. dier. general. 4. cap. 10.* Illud profecto adnotauerim obiter, quibusdam doctissimis viris Etymologiā huius nominis Hidalgus, quo Hispani nobilē appellamus, diligenter, & serio inquirentibus, placuisse ab Italico dictum fuisse Hidalgum, quasi immunem à tributis & aliis indictionibus Reipubl. ex eo præsertim, quod & olim in Hispania Pacenses & Emeritēses, Valentini, & Illicitani iuris Italici fuerint, teste Paulo Iurisc. *in l. in Lusitania. ff. de censib.* Huius vero Etymologiæ primus author, quod ipse sciam, fuit Genesius Sepulueda *in Epist. ad regem Phillippū*, vir quidem Græce & Latine apprime doctus, omni genere scientiarum, quo ad humanam & diuinam Philosophiam attinet, insigniter eruditus. Verum quantum licuerit his, qui Etymos scrutantur, satis compertum est his, qui M. Varonem, Isidorum apud Latinos, & Etymologicum quod vocant magnum apud Græcos legerint. Mihi plane, ingenue fateor, nusquā hęc ratio nominis satis feci existimo enim eam, vt ingeniose ab antiquitate deductam, sic à vera Hispani nominis origine dubio procul alienam esse. Ius etenim Italicum ad immunitatem ab indictionibus & tributis pertinere nō negauerim, sic tamē vt ad ignobiles pariter & nobiles referatur: præterquā quod ius istud Italicū, & alia præter dictā immunitatem cōplectitur, sicut & nobilitas, quæ Hidalguia dicitur, multa priuilegia iure obtinet, quæ nō omnibus de populo, sed tantū nobilibus lege humana cōcessa fuere. Constatque nomē istud sic esse nobilitati proprium, vt ad eos, qui alio quam nobilitatis iure, vel priuilegio immunes à tributis censentur, minime pertineat. Exempti enim hi, ab Hidalguis maxime differūt Sic sane & nobiles, qui ex lege alicubi non sunt à tributis immunes, imo speciali quadam ratione, vt in Wandalia cōtingit, tributa soluere coguntur, vere nobiles sunt. Vnde ad veram nobilitatem non pertinet necessario hæc à tributis exemptio, cum ea sit accedens nobilitati priuilegium ex diuersis legibus prouinciarum. Atque ideo vti tantum nobilibus hæc competit exemptio, signum est nobilitatis, hæc nunquam tributa soluisse. At vbi omnes tam nobiles quam ignobiles à tributis eximuntur. & vbi nobiles & ignobiles tributa soluere coguntur, alia sunt iudicia ad probandam nobilitatem exigenda: nam vbi nobiles tributa soluere consueuēre, non erit ignobilitatis indicium tributa soluisse. Deniq; his & aliis rationib. quas modo nō vacat adducere, existimo cōstāter apud Hispanos nomen hoc Hidalgus ad nobilitatis conditionē omnino referendum esse. Quod ante *l. 3. tit. 2. par. 2.* docet esse quidē aliquē Hidalgum, qui tamen nobilis non sit, in eum sensum accipiendū erit. vt quāuis genitus ex patre nobili, Hidalgo quidē ex matre tamē ignobili, quæ Hidalga non sit, nobilis

dici

dici non debeat propter fratris ignobilitatem: & tamen quia natus ex patre nobili, eo quod Hidalgus sit, & ipse filius Hidalgus proprie appellatur, & vere nobilitate patris censeri debet, & omnibus vti priuilegiis, quæ præter immunitatem à tributis Hidalguis iure competunt. Idcirco ad nobilitatem nomẽ istud pertinet, etiam in eo casu quãuis ratione matris ea nobilitas à propria & vera nobilitate quodammodo degeneret. Nam etsi natus matre ignobili, patre autem nobili, nobilis sit *l.eos.l.exemplo.& l.nullus.C.de decurionibus.lib.*10. matris tamen ignobilitas tenebras offundit filiis, quibus est impedimento, ne eorũ nobilitas, quam à patre tunt assecuti, illustrior, clarior atque splendidiore fit. Quod multis probat Andr. Tiraque. *de nobilit.c.*18.*nu.*26.& 35. Cæterum vbi nobilitatis conditio lege, vel constitutione aliave humana institutione sit exigenda, an sit eo casu necessaria nobilitas ab vtroque parente, alibi erit tractandũ opportunius. His vero adnotatis, mihi potius probatur Etymologia, qua Partitarum lex vtitur *l.*2.*ti.*21.*par.*2. docet enim Hidalgos ex eo dictos quod sint *fijos de algo*: hoc est, *de bien, y de buena sangre*. His accedit vsus loquendi frequentissimus apud veteres, apud eos, inquam, qui proximiores fuerunt his, qui iuris Italici cognitionem in Hispania habuerunt. Hi siquidem, vt constat ex veteribus Constitutionibus instrumentis publicis, ac priuilegiis, sic nobiles Hispaniæ nominarunt, vt eos *fidalgos*, & frequenter *fijos dealgo*. appellauerint. Extat & hic modus loquendi apud Latinos & Græcos authores. Cicero non semel. *ad Atticum tamen. libe.*3. *Epist.*15. Fac, vt velis me esse aliquem, quoniam quifui, & qui esse potui iam esse non possum. *Et.libr.*4. *Epist.*2. Et si vmquam in dicendo fuimus aliquid. Plato *in Apolog. Socrat.* οἵτινες τὸν τοιοῦτον οὐδὲν ἄξιοι εἶναι qui se existimant esse aliquid, cum sint nullius æstimationis. Demosth. *Philippica.*4. ὡς οὐ μόνον ἐν τῇ πόλει δεῖ δοκεῖν τὸν πόλιν δεῖν τοῖς ἄλλοις μηδενὸς ἄξιον εἶναι Nec enim illud Aristodeme, dices, (cum eo etenim agit,) te oportere in vrbe esse conspicuum, vrbis autem nullam apud Græcos, esse auctoritate. Illud siquidem: te esse conspicuũ, ex Græco, nihil aliud est, quam te esse aliquem. Et in Actis Apostolorum *cap.*5. Ante hos dies extitit Theodas dicens se esse aliquem. *Et cap.*8. Simon dicens se esse aliquem magnum. Plutarchus *in Apophtegmat.* de his qui se εἶναί τινας id est, esse aliquos existimabant, nempe viros non vulgaris æstimationis. D. Basilius *in Homilia.* περὶ ταπεινοφροσύνης, inquit ὄντας δοκοῦσί τινες. Ius vero Italicum vniuersæ Hispaniæ à Vespasiano datum esse adnotauit Reuerendiss. Anton. Augustin. Illerdensis Præsul. *li.*3. *emend. cap.*9.

Fortassis libertis ante Cæsarem Augustum manumissis tribus competebat cum Romana ciuitate: postea vero, ne maiestas Romanæ ciuitatis libertis ad suffragia, & alia admissis pollueretur, illud obtentũ fuit, ne liberti etiam Romæ manumissi, & ciues Romani effecti in tribus Romanas admitterentur, nisi speciali quodam Cæsaris, aut Reipublicæ beneficio: quod ex Suetonio in Augusto *cap.*40. deduci quodammodo poterit, quamuis nec hoc constanter asseuerare ausim. Nam & L. Cornelio tribus concessa, nec fuit statim ac ciuitas, quod Cicero pro L. Cornelio mihi significare videtur.

Libertus diu morã. ab hærede passus est, & decedens hæredem reliquit) Idem erit, & si libertus nondum decessisset, habuisset tamẽ tribum Romanam, ex causa lucratiua, & ideo alia tribu nõ 12 indigeret, †quod Paul. respondit *in l.Titia Seio. in princip. ff. de legat.*2. Etiam nullam ab hærede patroni moram passus ex eiusdem Pauli Iurisconsulti mente. & adnotauit, illic Paulus Castrensis, atque senserunt alii. idem est, si ex causa onerosa libertus, hanc tribum, aut tesseram habeat, quod omnes admittunt eadem ratione, vel maiori. *l.plane. §.quod si rem. ff. de legat.*1. Sic sane idem respondendum foret, etiam si in vita testatoris eo ignorante tribum, vel tesseram legatarius habuisset ex eleganti ratione Iurisconsulti *in leg.mortuo §.*1. *ff. de legat.*2. Si Titio, inquit Paulus, tessera frumentaria legata sit, & is decesserit, quidam putant, extingui legatũ. Sed hoc nõ est verum. Nam cui tessera vel militia legatur, æstimatio videtur legata. Est eadem ratio apud Iurisconsultum *in dict.l.Titio.* inquit enim Seio tesseram frumentariam comparari voluit post dies 30. à morte ipsius. quæro, cum Seius viua testatrice tesseram frumentariam ex causa lucratiua habere cœperit, nec possit id, quod habet petere, an & actio competat? Paulus respondit, ei, de quo quæritur precium tesseræ præstandum, quoniam tale fideicommissum magis in quantitate quam in corpore consistat. Hæc Iurisconsultus. Vnde apparet, nihil referre ad horum responsorum intellectum, quod testator legauerit tribum, aut tesseram, vel iusserit emi tribum, aut tesseram, licet Bart. Paul. *in dicta.l. Titia.* hoc discrimen considerauerint, excepto Cumano, qui ab eis hac in opinione iure & vere dissentit. deinne apparet Bartolum. & alios, Cumanum excipio, falso, & maximo errore intelligere Iurisconsultos in his responsis de legato frumenti, & certa eius mensura, vel de legato vasis, quo frumentum eius metimur. vtraque enim interpretatio nec rationem habet, nec digna est veteribus Iurisconsultis: præterquam quod secundum eam minime cõstarent sibi nostri interpretes, imo nec sibi constaret Iurisconsultus, ex quo tot absurda deduci possent. Primum etenim sequeretur, legata certa frumenti quantitate ad mensuram certam, videri legatum, non frumenti pretium, & æstimationem, cum alioqui in hac specie legatum videatur frumentum potius, quam eius æstimatio, quod probatur *in leg.*2. *ff. de vino. tritico & oleo legat.* Quod secus erat in tribu, vel tessera legata, quæ necessario, & ex rei natura est ab hærede emenda, nec possit ea res à testatore, nec ac hærede præstari: atque ideo æstimatio legata videtur: siquidem aliter haberi non potest, quam si à principe, vel Reipublicæ emptione, aliave ex causa adquiratur. Quæ quidem tribus emi potest, ac deinde legatario tradi, sed necessario simul emenda est ipsi legatario ad eius vtilitatem, eique tradenda. Secundo sequeretur, legato frumento ad certam vsque mensuram, vel ipso vase, quo frumentum metitur, quidquam interesse, quod legatarius ante solutionem legati mortuus fuerit, vt alioqui putare potuissent, legatum extingui. Etenim nullus esset adeo stolidus, nedum Iurisconsultus, qui in hac controuersia dubitaret. cum *in dicta.l. mortuo boue. §.*1. Paulus scripserit, quosdam existimasse, morte legatarii extingui legatum: nam dubio procul ad hæredes transmitteretur. Tertio, si vera est Accursii, Bartol. & aliorum interpretatio, quæ obsecro causa potuit mouere eundem Paulum Iurisconsultum *in dicta.l. Titia.* tesseram per legatarium ex causa lucratiua adquisita, vt responderet, deberi æstimationem? nonne potuit frumentum aliud ad eandem quantitatem, & mensuram in eodem genere dari legatario? nonne aliud simile vas? Practicus ergo obseruabit diligentissime, hæc Iurisconsultorum responsa hodie quo ad eam militiam esse accipiẽda, quæ emptione haberi possit, nec iure hæreditario transmittitur ad hæredes quæque ab eodem duplex haberi nequeat.

Hæredem reliquit clarissimum virum.) Hic rursus cum Accursio & aliis contendendum erit. Nam si legatum tribus eo modo, quo ipsi interpretantur, foret accipiendum, quid referret, reliquisset libertus hæredem clarissimum virum, an plebeium? cum vtrique idem ius competere posset, nec plus iuris, nec minus clarissimus haberet, quam plebeius? Sed & Lælius Taurellus ideo † clarissimi hæredis factam 13 mentionem censet, quod is nihil opus haberet tribu nec eius emptione, atque ideo tribum consequi non posset. Vnde æstimatio præstanda erat ex *d.l.Titia Seio.* Sed eadem ratio plane obtineret, si ciuem Romanum quemlibet libertus hæredem reliquisset, cum & is iure Romanæ ciuitatis tribum haberet, in qua censeretur, nec ei opus esset, aliam sibi emi, possetque ea ratione iure proprio principum, & Reipublicæ largitiones consequi; quæ populo Romano tributim dari consueuerunt. Verum ipse in hoc responso *Clarissimum virum.* accipio quemlibet Romanæ vrbis Senatorem. siquidem Senatores Romani clarissimi ætate Scæuolæ Iurisconsulti passim dicebantur: sicuti constat ex *l.fœminæ. ff. de senatoribus. l.speciosas. ff. de verbor. significat. l.*2. *C. de his, qui ven. ætat. impetr. l.custodias. ff. de public. iudi.* adnotauit Andreas Alciat. *lib.*3. *disputẽt. c.*4. *& in dict. l. speciosas.* Sed & præterhos etiam dicebantur clarissimi, qui Senatoria, Consulatoria, Proconsularia, aut Prætoria ornamenta ex beneficio Principis meruerant. *l.*2. *C. de domestic. & protector. lib.*12. *l.*1. *C. de præpos. & cubicul.* tradit Wolphangus Lazius *lib.*2. *de Roman. Reipub. capit.*1. Dicebantur & olim clarissimi filii Senatorum, & clarissimorum. *l.fœminæ. ff. de senatorib. l. senatbr. C. de dignit. lib.*12. de quibus multa Ant. Vacca *rub. de senatorib.* qui *in d.l.fœminæ* censet, hoc Scæuolę responsum ea ratione intelligendum, quod clarissimi forent incapaces quorundam legatorum & præsertim huius legati, quo tribus eis emenda legaretur

fortassis ex eo, quamuis ipse hoc amplius nõ explicet, quod licet clarissimi Tomæ tribum haberent ex Sueton. in Augusto *cap.*40. suffragium tamen in eligendis magistratibus minime ferebant, nec ex Reipublicę, & Principum legatione frumentarias tesseras, quæ plebi Romanæ quolibet mense dabantur, poterant habere. Hæc enim & his similia propria plebis erant: non Senatorii ordinis, nec clarissimorum, quibus minime cõueniebat: imo esset illis probro, ac ignominiæ, si cum plebæis æquarentur. Quanquam idem Suetonius in Domitiano *c.*4. scripserit, dieq; proximo omne genus rerum missilia sparsit, & quia pars maior inter populariadicederat, quinquagenas tessaras in singulos cuneos Equestris, ac Senatorii ordinis pronũciauit. Hoc etenim ad missilia pertinet. Sic sane dubium erat apud Scæuolam an vir clarissimus hæres liberti consequi posset, vt illius hæres ea omnia, quæ iure proprio minime habere potuisset, nec honeste habere poterat.

Respondi deberi.) Tribus etenim legatario eo iam mortuo emi nõ poterat, vt testator iusserat: quod Accursius & plerique censent, idque vere his rationibus, quas superius adduximus: nec liberti hæres eo legato indigebat; imo nec poterat, nisi quo ad æstimationem, illud obtinere, quia clarissimus erat. Quod si libertus hæredem reliquisset filium qui commode posset tribum consequi, & voluntas testatoris aliqua ex causa minime refragaretur hæredi foret emenda tribus, tametsi à Iurisconsulto hoc in loco non tractetur, an sit soluenda æstimatio vel ipsa tribus præcise emenda per hęredem patroni, cum emptio vtilis foret hæredi liberti: sed illud tantum in controuersiam incidit, an teneatur patroni hæres ad æstimationem, vbi tribus, nec emi poterat, nec eius emptio vtilis erat hæredi liberti. Qua ratione Bar. fallitur, cum † existimat patroni hæredẽ
14 ad factum ex legato teneri, & ideo post moram ad interesse, quia, vt inquit Cuma. solum deberetur tunc æstimatio tribus, non autem commoda, aliæque liberalitates. *l. si calẽdis. ff. de re iudic. l. fundum. ff. de noxatio.* & quia vere patroni hęres si libertus viueret, cogi posset præcise tribum emere, argumẽto deducto ex *l. fideicomm. ff. §. vlt. ff. de legat.* 3. & ex his, quæ traduntur *in l. ff. pulationes non diuidamur. ff. de verborum oblig.* à Bart. Alex. & Ias. *nu.* 32. à quibus, & aliis frequentius receptum est, teneri quem ad factum præcise. nec liberari præstando interesse, siue id quod interest, vbi ex vltima voluntate, & testatoris iussu tenetur facere.

Commoda. & principales liberalitates) Nempe tesseras frumentarias, numarias, missilia, aliasque Reipublicæ & principũ largitiones. Nam sicuti *tessera* frumentaria symbolum erat. plumbeũ, æreum, aut igneum, cui inscripta erat nota, qua summa frumenti significabatur, sic & tessera numaria idẽ symbolum erat cum nota summam accipiendæ pecuniæ significante. quod ex multis Suetonii locis lector facilime poterit intelligere, & Xiphilino in Tito.

Respondi, quidquid ipse consecuturus esset.) Nec tamen vsuræ debentur æstimationis: cum sit satis æstimationem dari, & omnia illa commoda, quæ si statim mortuo testatore soluta esset legatũ, vel empta fuisset tribus, legatarius consecuturus esset. idem enim est, ac si ab initio data foret tribus æstimatio, & ideo eius quantitatis vsuræ non debentur, nec vt vsuræ olim apud Ethnicos, nec apud Christianos ratione eius, quod interest. Siquidem soluta quantitate quæ debetur, vsuræ ab eo die minime veniunt in cõdemnetionẽ.

CAPVT II.

SVMMARIVM.

Iustiniani & Celsi Iurisconsulti responsa de Hippocentauri stipulatione ex variis auctoribus examinantur.

IVstinianus *libro* 3 *Institutionum. tit. de inutilib. stipulat.* inutilem esse docuit stipulationem, qua id promittitur. quod natura esse non potest, veluti si quis Hippocentaurum fuerit stipulatus, qui natura quidem esse non potest. Idem Celsus respondit *in l. si ita. stipulatus. ff. de verbor. obligat.* quibus Cicero adstipulatur, *in libro* 1. *Tusculanarum. nu.* 142. qui enim, inquit, satis viderit id, quod est luce clarius, animo & corpore cõsumptoque animante deleto, & facto interitu vniuerso, illud animal, quod fuerit factum esse nihil: is plane perspiciet inter Hippocẽtaurum, qui nunquam fuerit, & Regem Agamemnonem nihil interesse, nec pluris nunc facere M. Camillum hoc ciuile bellum, quam illo viuo ego fecerim Romam captam. Idem Cicero *li.*1. *de natura deorum, num.*145. Nam si tantummo ad cogitationem valent: nec habent vllam soliditatem, nec eminentiam, quid interest, vtrum de Hippocentauro, an de eo cogitemus? Idem *li.*2. *nu.*7. Etenim videmus cæteras opiniones fictas, atq; vanas diuturnitate extabuisse. Quis enim Hippocentaurum fuisse, aut Chimeram putare. Xenophon *li.*4. *de prædi.* Cyri, Chrysantam refert oratione quadã equites laudasse, maximeque admiratum fuisse. fœlixque existimasse Hippocentaurum animal, si id vsquam fuerit. Quo in loco sentit is auctor, animal hoc natura esse non posse. Idem ex Galeno *in li.*3. *cap.*1. de vsu partium probare conatur Andreas Alciatus *li.*9. *parerg. c.*13. diuus Augusti. *li.*18. *de ciuitate Dei, cap.*13. de Centauris fabulam fuisse conscriptam scribit, quod equorum hominumque fuerit natura coniuncta. Hoc ipsum & Lucretius *li.*5. *de natura rerum.* ostendere videtur.

Sed neque Centauri fuerant, nec tempore in vllo
Esse queunt. duplici natura, & corpore bino.

Et rursus:

Ne forte ex homine, veterino semine equorum.
Confieri credas Centauros posse, nec esse.

Sed hoc esse contra fidem historiæ affeuerat Ioan. Corsius *lib.*5. *Miscel. cap.*2. ex eo, quod Plinius Veronensis *li.*7. *ca.*3. Claudium Cæsarem scribat, memoriæ prodidisse, Hippocentaurũ in Thessalia natũ, eodẽ die interiisse. Et nos, addit Plinius, principatu eius allatũ illi ex Ægypto in melle vidimus. Cuius rei meminit & Phlegon Cæsaris libertus, idem & Trallianus in libello, *de mirabilib. & longæuis.* Diuus Hieron. *in vita. Pauli. eremitæ* auctor est, Antonium eremitam Hippocentaurum, & Satyrum in eremo vidisse. Nec plura his inquit, conspicit hominem equo mixtum, cui opinio poëtarum Hippocenturo vocabulum indidit. Quo viso salutaris impressione signi armat frontem. Et heus tu, inquit, quanam in parte seruus Dei hic habitat? At ille barbarum nescio quid infrendens, & frangens potius verba, quam proloquens indicat iter. Et sic patentes campos volucri transmittens fuga ex oculis mirantis euanuit. Verum hæc vtrum diabolus ad terrendum eum simulauerit, an vt solet eremus monstruosorum animalium ferax, ista quoque gignat bestiam, incertũ habemus, Stupens itaque Antonius, & de eo quod viderat secum voluens, vlterius progreditur, Nec mora, inter saxosam conuallem haud grandem homunculum videt aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. Infractusque & hoc Antonius spectaculo scutum fidei, & loricam spei, vt bonus præliator artipuit. Nihilominus memoratum animal, palmarũ fructus eidem ad viaticũ, quasi pacis obsides afferebat. Quo cognito gradum pressit Antonius, & quisnam esset interrogans, hoc ab eo responsum accepit, Mortalis ego sum & vnus ex accolis eremi, quos vario delusa errore gentilitas Faunos, Satyrosque, & incubos vocans colit, legatione fungor gregis mei, precamur vt nobis communẽ Deum depreceris, quẽ pro salute mundi venisse cognouimus.

Hæc Hieronymus. Sed & de *Satyris.* Plutarchus in Sylla scribit, prope Apolloniam captum à militibus Satyrum ad Syllam adductum, & quisnam esset per interpretes interrogatum, vix quidquam quod intelligi posset. pronunciasse potiusque vocem asperam equi hinnitu. hircique balatu permixtã emisisse, ab ipsoque Sylla fuisse dimissum. Sed & Satyros esse idem Plutarchus in Numa, Plinius *li.*7. *ca.*2. & *li.*6. *cap.*30. & *li.*8. *cap.*54. Mela, & Solinus, Philostratus in Apollonio *li.*6. & plerique tradidere. Sed hæc, & quæ Pausanias de Satyrorum insula in Atticis scribit, fabulosa esse existimo, hisque similia, quæ Lucianus de veri narrationibus venuste quidem, & eleganter confinxerit. Illud sane obseruandum erit centauros prope Peliũ Thessaliæ montem habitantes primum equos aut subegisse, aut ad equitandum domuisse, auctore Diodoro Siculo *li.*5. Nam & Palæpharus *lib.*1. *incredibilium.* scribit, Ixionem regem, cum tauri præferoces Larissam, & eam Thessaliæ regionem vastarent, præmiũ proposuisse his, qui tauros arcerent, iuuenesque è Nephele pago equos mansuefactos conscendisse taurosque illos abegisse. Vnde dicti fuere centauri, ἀπὸ τῆς κεντεῖν τοὺς ταύρους à pungendis quidẽ & stimulandis tauris, Idem fere Seruius in illud Virgilii *lib.*3. Georgicorum:

Frena Peletronii lapithæ, pyrosque dedere.

Ex his dicti Hippocentauri qui inter eos forent stimmandis

landis & pungendis equi præstãtissimi, quique arte equitãdi reliquos centauros præcellerent. Etenim adnotauit Sophocles interpres in Aiace, apud Græcos dictionem istam κεντρ- in compositione magnum, & eximium significare. qua ratione κενταυρὸν, hominem insanissimum. & maxime furentem κενταυροφανέα magno, & excelso præditum animo, & ἱππόβουν, eum, qui inexpleblíter venerem consectatur frequentissime Græci interpretatur. vt inde par sit Hippocentauros dictos fuisse præclaros, & eximios Centauros. Sophoclis interpreti præter alios consentit Suidas. idem obiectat Aristophanis scholiastes in Nebulis in Rauis. Aut fane dicti fuere Hippocentauri equites præstantissimi, ἀπὸ τοῦ κεντεῖν ἵππους, id est, ab stimulandis equis. Quod apud Pindarum in Pythiis hymno secundo adnotarunt scholiastæ. Nam & illic Pindarus, centaurum natum fuisse fabulatur ex coniunctione Ixionis cum Nebula, quæ Græce Nephele dicitur: Centaurum vero comitione Thessalicarum aquarum genuisse animalia, quæ paulo ante diximus à veteribus dici Hippocentauros. Interpres Apolloni Rhodii *li.* 1. scribit, Saturnum transformatum in equum ex Phylira Oceani filia Chironem genuisse, qui ex eo dictus fuerit Hippocentaurus.

Cæterum quod diuus Hieronymus scribit, quamuis & ipse hoc incertum esse existimet. potest commode dæmonum illusionibus tribui. Nam & sancti viri cum tetris spiritibus congressus frequenter habuerunt, ab illisque diuersis imaginibus, ac multiplici specie prope sunt delusi. Quod passim veteres auctores tradidere. & ex iumentibus Alex. ab Alexandro *li.* 4. *dierum geni. cap.* 10. Sed & diuus Gregorius harum delusionum quandoque in suis dialogis meminit *li.* 4. *cap.* 37. *li.* 3. *cap.* 7. *& cap.* 16.

CAPVT III.

SVMMARIVM.

Præfectus Calceatus apud Iurisconsultum, quis sit intelligendus, & de militari calciamento.

PAulus *li. singulari. de offic. præf. vigil. cap.* 3. sciendum est, inquit, præfectum vigilum per totam noctem vigilare debere, & coerrare calciatum cum hamis, & dolabri, vt curam adhibeant, omnes inquilinos admonere, ne negligentia aliqua incendii casus oriatur. Hæc Paulus. Quid sint hamæ, ex Plinio & Iuuenali docuit Andr. alciat. *in lib.* 4. *& in l. ferri. ff. de verb. signific.* Calciatum præfectum multi adnotarunt dici à Iurisconsulto ex eo quod inter vestimenta militaria connumerentur & calciamenta apud Lampridium in Alexan. & milites calciati apud eundem dicantur. Nos idem obseruauimus & ex Flauio Vopisco in Aureliani militari epistola ad vicarium suum, quam operæ pretium me facturum existimo si adscripsero.

Si vis tribunus esse imo si vis viuere, manus militũ contine. Nemo pullum alienum rapiat. Quem nemo contingat. Vuam nullus auferat. Segetem nemo deterat. Oleum, sal, lignum nemo exigat, annona sua contentus sit. De præda hostis, non de lacrimis prouincialium habeant. arma tersa sint, ferramenta samiata. Calciamenta fortia, vestis noua vestem veterem excludat. Stipendium in balteo, non in popina habeat. Torquem brachialem, & annulum apponat. equum saginariũ suum defricet, captũ animal nõ vendat, mulum centuriatum comiter curet. Alter alteri quasi ferus obsequatur. à medicis gratis curentur. Aruspicibus nihil dent, in hospitiis caste se agant, qui litem fecerit, vapulet. Hæc Aurelianus. apud quem fortia *Calciamenta*, quæ fuerint, & qui fuerint *Calcei militares*, nemo quod ipse sciam hucusque adnotauit, tametsi id constet ex Iosepho, qui obiter hac de re *lib.* 7 *cap.* 3. *Latini codicis*, at Græci *lib.* 6. *cap.* 7. *bello Iudaico*, Iuliani militis insignem fortitudinem commemorans: calceos, inquit, habens creberrimis, atque acutis clauis, vt cæteri solent milites, fixos, dum strato saxeis crustis solo occurreret, labitur, magnosq; cum armorũ sono deiectus in tergum fugientes reduxit. Ex quibus sane verbis intelliges quæ dixerit fortia calciamenta Vopiscus. Eadem de Iuliano scribit Egesippus *li.* 5. *de excid. Hierosolymi. ano, cap.* 30 velut inquit, hic Iulianus, qui tergo imminebat hostiũ dum aliquos perimit, & claustro coërcet ipsa alacritate incautior, confixũ clauis calciamentũ gerens. vsum militarium virorum: nõ considerauit polito lapide solum stratũ, quod cauendum foret, sed quasi in campo præliaretur securus labitur, & ingentem strage sua sonitum dedit. Hac forsan ratione Plautus in Captiuis dentes calceatos ioco dixit, quasi ferro munitos, vt & pedes militum calciati fortibus sane calciamentis. Ergasilus parasitus de conuiuio:

Numquam isthoc vinces me Aegio, ne postules:
Cum calceatis dentibus veniam tamen.

Sic multas calceare apud Suetonium in Vespasiano *c.* 23. id est, ferreis soleis munire. Catullus ad Colloniam:

Et supinam animam graui derelinquere cœno
Ferream vt soleam tenaci in voragine mulam.

Obiter tamen apud Vopiscum *ferramenti samiata* intelliges mucronata, & acuta ex Nonio Marcello, qui testis est, verbum hoc *samiare* apud veteres in hac significatione receptum fuisse. Apud Hieronymũ *in epist. de Origenis erroribus.* Calciati pedes armati intelliguntur aduersus serpentes.

CAPVT IV.

SVMMARIVM.

Hadriani Cæsaris rescriptum de Muliere pragnante ab Ægyptiorum, & Græcorum legibus deductum suisse.

PRægnantis mulieris, quæ damnata sit, corporis pœnam differri quoad pariat, & eadẽ ratione nec eam torquendam esse, respondit Vlpianus *lib.* 14. *&* 37. *ad Sabinum.* idque ex rescripto Hadriani ad Publicum Marcellum *in l. pragnantis. ff. de pœnis. & in l. Imperator Hadrianus. ff. de statu homin.* cuius responsi quamplures interpretationes, & intellectus poterit lector deducere ex his, quæ vtrobique à nostris tractantur, & à Gulielmo Benedicto *in cap. Raynutius, in verb. & sobolem. nu.* 60. *de testamen.* Hippol. Marsil. *in l.* 1. *in princip. nu.* 19. *ff. de quæstionibus & in practica. §. nunc videndum. num.* 49. Matth. de Affict. *in in constit. Neapol. tit.* 23. *nu.* 11. Quibus illud nec temere addere libuit, quod Plutarchus de sera numinis vindicta scribit asseuerans, hoc à Græcis quibusdam legislatoribus ab Ægyptiaca lege transcriptum fuisse. Ita enim inquit Ægyptiacam vero legem, quæ grauidam donec pariat, in mortis carcere custodire iubet, nonne Græcorum quidam consulte vobis transcripsisse videntur? idem asseuerat Diodorus Siculus *li.* 1. Sed & Æliano auctore *li.* 5. *de varia historia.* Areopagitæ cum fœminam quandam veneficij accusatam, coniunctamque mortis pœna damnare constituissent, non prius eam occiderunt, quam peperisset, ipsam matrem, quæ crimen commiserat, & quæ sola culpam contraxerat, punire volentes, infantem conceptum in vtero, omni culpa immunem ab eo mortis supplicio liberantes. Legis vero quæ apud Romanos erat, meminit maxima cum laude Clemens Alexandrin. *li.* 2. *Stromatum.* & Philo *in lib. de charitate.*

CAPVT V.

An olim apud veteres Furcarum supplicium fuerit in vsu, & de Crucis patibulo.

SVMMARIA.

1 *Furca quid significauerit apud latinos.*
2 *Crucis supplicium an idem quod furca fuerit?*
3 *Litera T. supplicij nota.*
4 *Crucis supplicium à Constantino Magno abrogatum.*
5 *Crucis signum & Character olim saluationis nota, Hieroglyphica significatione.*
6 *Furcarum electio, capitalis, & criminalis iurisdictionis signum.*

FAmosos latrones in his locis, vbi grassari fuerint, furca figẽdos compluribus placuisse. testis est Calistratus Iurisconsultus *lib.* 6. *de cognitionib. in l. capitalium. §. famosos. ff. de pœnis.* E cuius responso plerique adnotarunt olim furcarum supplicium apud veteres fuisse frequentissimum. quorum opinioni suffragatur idem Calistratus eadem *l. capitalium.* in eius initio, *Summum*, inquit, *supplicium* esse videtur ad furcam damnatio. Vlpian. item *in l. sacrilegii. ff. ad legem Iul. peculat.* scribens, proconsules sacrilegos quosdam in furcam suspendisse. Eiusdem supplicii meminere Paulus *in l. si quis aliquid. §.* 1. *ff. de pœnis.* Modestinus *in l.* 3. *§ is qui. ff. de re milit.* Titus Liuius *lib.* 1. lex, inquit, horendi criminis Duumviri perduellionem iudicent. Si à duum viris prouocatione certato: si vincent, caput obnuito, infœlici arbori reste suspendito, vel intra pomœrium, vel extra pomœrium, idem paulo inferius, eum sub furca vinctum inter verbera, & crucitatus

ciatus videre potestis? Quo in loco *Infelicem arborem* furcam dixit, in qua quis ob crimen laqueo suspendatur. Plinius vero *li.16.cap.26.* quæ dictæ fuerint infelices arbores explicat. Cicer. in oratione pro C. Rabirio perduellionis reo. Namque hæc tua, quæ te hominem clementē, popularemque delectant: Lictor, colliga manus, quæ non modo huius libertatis, mansuetudinisque non sunt, sed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilii, sed Tarquinii superbissimi, atque crudelissimi regis ista sunt cruciatus carmina, quæ tu homo lenis, ac popularis libentissime commemoras: Caput obnubito, arbori infelici suspendito, quæ verba Quirites iam pridem in hac Republica non solum tenebris vetustatis, verum etiam luce libertatis oppressa sunt. Hæc Cicero. Sed & furcam veteres Latini appellarūt *Lignum furriculi.* cui superfigebatur remo. Id dempto temone, seruorum, qui in familia deliquerant, humeris per viciniam circumferendū imponebatur contumeliæ causa, atque inde furciferi dicti auctore Plutarcho in martio Coriolano. Et in problematis Romanis *cap.70.* quo in loco & illud adiicit, Græcos nominare lignum istud φουρὸν, Latinos furcam, cum in priori scripsisset à Græcis hoc lignum dici, ὑπὸ τῶν πάλαι. Ex quo lector poterit intelligere quę Macrobius tradit *li.1. Saturnaliorum.ca.11.* & repetit Lactantius Firmianus *libro.2.ca.8.* qui seruum sub furca ad suppliciū duci dixit, quod Macrobius patibulo constrictum dixerat. Arnobius vero *libro 7.* aduersus gentes de eodem seruo tractans; ad patibuli nunc rursus ad crucis pœnas damnatum fuisse narrat. Liuius *li.2.* eandem historiam scribens sub furca cæsum dicit. ex quo & Dionysio *lib.7.* & Plutarcho error est apud Macrobium in annis ab vrbe condita. Illud forsan placuit furcam φουρὸν dici quasi furcæ & crucis supplicium idem fuerit. At cruci affigebantur clauis nocentes, furca vero puniebantur laqueo suspensi, & id frequentius, licet non fuerit hoc discrimen exacte seruatum, Cicero *li.5. de finibus.* vbi de infelici exitu Polycratis Samiorū tyranni disserit, ita inquit, Næ tū quidem miser, cum ab Oroete prætore dare in crucē actus est. De quo Herodotus in Thalia scribit Οροίτης δὲ ἀνεσκολόπισε. Oroetes cruci affixit. Euseb. vero *lib.8. de præpar. Euange. cap.14.* de eodem Polycrate tractans dixit, ὑπὸ μεγάλου βασιλέως ἐκολάζετο καὶ ἀνεσταλάτο. id est, à Magno Rege punitus est, & cruci affixus Iustinus *lib.22.* de Bomilcare Pœnorum Duce. Hoc, inquit, certaminis discrimine tanta desperatio illata Pœnis est, vt nisi in exercitu Agatoclis orta seditio esset, transiturus ad eum Bomilcar dux Pœnorum cum exercitu fuerit. Ob quā noxam in medio foro à Pœnis patibulo suffixus est, vt idem locus monimentum suppliciorum eius esset, qui ornamentum ante fuerat bonorum. Sed Bomilcar magno animo crudelitatem ciuium tulit, adeo, vt de summa cruce, veluti de tribunali, in Pœnorum scelera cōcionaretur, obiectans illis hunc Hannonem falsa affectati regni inuidia circumentū, nunc Gisgonis innocentis exilium, nunc in Hamilcarem patruum suum tacita suffragia, quod Agathoclem socium illis facere, quam hostem maluerit. Hæc cum in maxima populi cōcione vociferatus esset, expirauit. Hactenus Iustinianus. De cruce Reguli Silius *lib.2.*

Vidi cum robore pendens
Hesperiam cruce sublimis spectabat ab alta.

Cicero vltima in Verrem actione, dum proclamat facinus indignum fuisse Caium Romanum ciuem à Verre in crucem agi, ita inquit? Quid enim attinuit, cum Mamertini more, atque instituto suo crucem fixissent post vrbem in via Pompeia, te iubere in ea parte figere, quę ad fretum spectaret. & hoc addere, quod negare nullo modo potes, quod omnibus audientibus dixisti palam, te idcirco illum locum deligere, vt ille qui se ciuem Romanū esse diceret, ex cruce Italiam cernere, ac domum suam prospicere posset? Itaque illa crux sola iudices, post conditam Messanam illo in loco fixa est. Italiæ conspectus ab isto delectus est, vt ille in dolore, crucitatuque moriens, perāgusto freto diuisa seruitutis, ac libertatis iura cognosceret: Italia autem alumnum suum seruitutis extremo, summoque supplicio affixum videret. Hæc Tullius. Huius *Grauiana crucis.* meminit Lactant. *libro 4. diuinarum. institutionum. cap.18.* vbi falso legitur Canniana crux, cum potius sit ex Cicerone Gauiana. Liuius *lib. 10. decad. 3.* de profugis grauius, quam de fugitiuis consultū. Nominis Latini qui erant securi percussi, Romani in crucem sublati sunt. Tranquillus in Galba *cap. 9.* & tutorem, quod pupillum, cui substitutus hæres erat, veneno necasset, cruce affecit, implorantique leges, & ciuem Romanum se testificanti, quasi solatio, & honore aliquo pœnam legaturus mutari, multoque præter cætetas altiorum, & dealbatā statui crucem iussit. Idem in Domitiano *cap.10.* Item Hermogenem Tarsensem propter quasdā in historia figuras, librariis etiā qui eam describerant crucifixis. Rursus *c.11.* Authorem summarum pridie quàm crucifigeret in cubiculum vocauit, assidere in thoro iuxta coegit. securum, hilarēque dimisit, partibus etiam de cœna dignatus est. Lucanus *lib.6.* agens de Erichthone magna vtriusque supplicii mentionem fecit illius, inquam, quo laqueo furca suspensa præcluso spiritu pereunt, & quo in crucē acti clauis affixo occidentur.

Laqueum, nodosque nocentis
Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit.
Abrasitque cruces, percussaque viscera nimbis
Vulsit, & incoctas adinisso sole medullas.
Infertum manibus chalybem, nigramque per artus,
Stillantis tabi saniem, virusque coactum.
Sustulit, & neruo morsus retinente pependit.

Tranquillus in Cæsare *cap.74.* sed & in vlciscendo natura lenissimus. Piratas, à quibus captus est, cum in deditionē redegisset, quoniam suffixurum se cruci ante iurauerat, iugulari prius iussit, deinde suffigi. Quod Plutarchus in Cęsare dixit ἀνασκολοπίσαι, id est, cruci affixit, & in Apophthegmatis verbo à *clauis.* deducto σκολόπια eleganter significauit. Ex quibus locis apparet, crucis supplicium nimis crudele vel ex eo fuisse, quod foret lenta in eo mors. [. Isidorus *li.5. Etymol.* Patibulum, inquit, vulgo furca appellatur: sed patibuli minor pœna quam crucis: Nam patibulum appensus statim exanimat, crux autem affixos diu excruciat.] Diuus Augustinus super Ioannem *tract.31.* suppliciū, inquit, crucis adeo durius erat, quia diutius cruciabat, & omnes crucifixi longa morte necabantur. Idem *tractat.36.* pendentes enim in ligno crucifixi, clauis ad lignum pedibus manibusque confixi producta morte necabantur. Non enim crucifigi hoc erat occidi, sed diu viuebatur in cruce, non quia longior vita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur, ne dolor citius finiretur. *Genes. cap.40.* Ioseph respondit pistorum magistro. tria canistra tres adhuc dies sunt, post quas auferet Pharao caput tuū, ac suspendet te in cruce. Et rursus paulo post, alterum suspendit in patibulo, vt veritas coniectoris probaretur. & *cap.41.* Ego enim redditus sum officio meo, & ille suspensus est in cruce *Deuter. cap.21.* quando peccauerit homo quod morte plectendū est, & adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur, quia maledictus à Deo est qui pendet in ligno. *Iosue. cap.8.* Regem quoque eius suspendit in patibulo vsque ad vesperā & solis occasum, præcipitque Iosue, & deposuerunt cadauer eius de cruce. Extat & de Aman affixo cruci, quā parauerat Mardochęo historia Hester *cap.5.6. & 7.* Seneca *libro.1. epist.7. epistola.* Sed latrocinium fecit aliquis, quid ergo meruit? vt suspendatur. Ex quibus probatur, genus hoc supplicii, quo cruci nocentes affigebantur, & suspendebantur in ea, fuisse apud veteres frequentissimum, crucemque ipsam Græce dictam φουρὸν Idque euidentius erit ex Luciano in dialogo, cui titulum *Iudicium vocalium.* Qui finxerit eleganter, literam T. vt furem & aliena inuadentem litera S ex multis dictionibus expulsa, dignam videri, quæ in id ageretur suppliciū, quod ipsius exprimeret figura, nempe crucem, quæ quidem absque ipsius nocentis suspenso corpore, sit omnino literæ T. similis Vt obiter admoneam, nihil ad hanc rem pertinere, quod Ludouicus Cælius *lib.70. lection. Antiq. cap.8.* adnotauit de litera longa, quæ ad similitudinem T. figuretur, quoniam, vt is, inquit, qui pēdet laqueo suspensus eam plane reddit imaginem suspendio, si defuncto obtinente vicem lineæ ex superiori parte in immum productæ, trabs vero, vnde laqueus destinatur, transuersam elemēti portionem fingere videatur. Nam vtcunque id sit, & adnotari possit ad Plautinos de litera longa sales, quod lector poterit facilius expedere, ad crucis imaginem, quæ ex litera T. à Luciano doctissime traditur, nihil opus est ipsius suspensi cadauere, cum & sine ipso crux ipsam imaginem T. referat graphice. Erat etenim hac ratione apud veteres Tau, atque ideo T. Latinū, suppliciį nota, auctore Quintilliano libro octauo capit. tertio. Sed & furcis nocentes affixos olim fuisse, subindicat Calistratus *in dicto §. famosos.* Plinius *lib.29 cap.4.* Eadem

inquit, de causa supplicia annua canes pendūt inter Ædimentutis, & Summani viui in furcas Sambucea arbore fixi, vt tandem ratione communis, & frequentissimi supplicij possimus coniectare, quandoque crucem dictam supplicium illud, quo suspensi præcluso spiritu occidebantur, ac deinde furcam veteres quandoque appellasse crucem, cui affigebantur nocentes. Nam & Suidas scribit οὖδομον ξύλον dici Latine furcam, cum illud dici etiam crux vere possit, cum sit vnum lignum, alteri connexum. His adstipulatur quod cruces non vnius generis erant, sed aliter ab aliis fabricantur, sunt etenim qui capite in terram cōuerso suspendebant, alij per obscœna stipitem agunt, alij brachia patibulo explicuerunt, sicuti ex Seneca obseruauit Ludo. Cælius *in d. to capit.* 8. tametsi ex propria verborum significatione illud sit verius & frequentiori vsui conueniat magis, crucem dictam fuisse patibulum cui nocentes expansis brachiis, & clauis affixi, occidebantur, Eusebius martyrium Petri apostoli enarrans *libro 3. de eccles. histor. c.* 1. scribit: ἀνὴρ τοίνυν ὁ τῶν ὅλων θεσπέσιος ἀνατροπὴν κατὰ κεφαλῆς, καὶ τὰ ἄνω τῶν ἀξιώσας κάτω. Id est, *Petrus tandem Romæ existens in crucem actus est, pedibus sursum versum sublatis, aut capite in terram verso & in sublime pedibus elevatis*; ex Hieronymo in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum. Vel inuersis vestigiis cruci affixus ex Amphilo, qui Egesippum è Græco in Latinum transtulit *li.* 3. *excidio Hierosolymitano, cap.* 1. Idque martyrij genus idem Petrus petierat, quod se indignum putaret, qui itidem vt magister suus recto corporis statu pateretur. quod sensit Eusebius, & palam exponit Nicephorus *lib.* 2. *cap.* 36. Idem Eusebius *li.* 8. *de histor. eccles. cap.* 8. de martyribus ægēs inquit: οὐδὲν πολὺ μεταπεπτωκότες, οἱ μὲν κατὰ τὸ σύνηθες τοῖς κακούργοις, οὐδὲ τῷ χειροκατασκέπτῳ καταδικάσαντες ἀπορρύμοι τε, καὶ ξέοντες, εἶτα τὸ μὲν ἐπὶ ταῖς ἰσχίοις ἀναβαθρίσαντες. Quæ Latinus Nicephori interpres *lib.* 8. *cap.* 8. ita Latine tractat. Et alij quidem eodem, quo malefici modo, supplicio affecti, alii autem inuersi, pedibus videlicet in sublime sublatis, vitam diu, grauiterque traxerunt, donec in cruce ipsa ita suffixi, fame perierunt. Græcis sane verba hæc, ἀνασταυρῶν, ἀνασκολοπίζω, peculiaria sunt in ea significatione, qua Latini crucifigere, patibulo affigere dicunt. Herodianus *lib.* 5. *historia.* συγγράφων τοὺς ἐπὶ δίκαις, ὅτοι δὲ ἀπὸ τῆς κατηγορήσαντες ἀνεσκολοπίσθησαν. Calumniatores, & serui quicunque dominos denunciauerant, patibulo affixi fuerunt. Nam & auctore Suida σκόλοψ palus erat præacutus, cui nocentes affigebantur, qua tandem dictione Christi crux fuit significata Apollinis Milesij responso, cuius meminit Lactantius Firmianus *lib.* 4. *cap.* 13. Sed & idem Suidas scribit. crucem, aut patibulum Græce dici σταυρός, & inquit, ἐκεῖθεν ἰουδαῖοι τὸν σωτῆρα σταυρῶσαι. Cruci saluatorem Iudæi affixerunt Addit idem auctor, solenne fuisse apud Athenienses ex lege, vt Cenotaphiis, & sepulchris imagines eorum, qui in exilio, aliaue calamitate mortui forent extra patriam, nec Athenienſi in agro sepulti, crux apponeretur lignea in signum illius calamitatis. Quod de Thucydidis sepulchro quidam referūt, actore Marcellino in eius vita. Ex quo Suidæ locus fortassis vitio typographorum deprauatus illustratur. Hinc obseruari poterit interpretatio legis, quæ à Constantino ad Maximum P. vrbis lata est *de crimin. læsæ maiest. lib.* 9. Codicis Theodos. *tit.* 5. cuius duæ priores partes referunt, in Codice Iustiniani, *l.* 3. *C. ad leg. Iul. maiest. & ultima parte omissa.* Cuius hoc est decisio. In seruis quoque vel libertis, qui dominos aut patronos, accusare, aut deferre tentauerint, professio tam atroci audaciæ. statim in adsumptus exordio per sententiam iudicis comprimatur, ac tenebrosa audientia patibulo adfigatur, PP. Kal Ian. Volusiano & Anniano Coss.

Laqui vero supplicium quam sit & fuerit ignominiosum, atque ideo nobiles minime eo plectendos fore, obiter ipse adnotauit *lib.* 2. *Variarum. Resolutionem capit.* 9. *num.* 4. nisi famosi latrones, aut grassatores fuerint. Eadem ratione crucis pœna ante Iesu Dei optimi passionem vbique locorum infamis erat, & fuit quidem apud gentiles adhuc post redemptoris mortem, quod Lactantius Firmianus *lib.* 4. *diuinarum cap.* 26. in hunc modum explicat: Dicat enim fortasse aliquis, cur si Deus fuerit, & mori voluerit, non saltem aliquo honesto mortis genere affectus est? cur potissimum cruce? cur infami genere supplicii? Quod etiam homini libero, quamuis nocenti videatur indignum. Idipsum prius explicuerat. Arnob. *lib.* 1. *aduersus. gentes.* idem tradit Tertullian. *li.* 3. aduersus Marcionem. Diuus Augustinus de verbis domini. secundum Matthæum *sermone.* 18. Si genus, inquit, mortis exhoresci infirmitas, nihil illo tempore fuit ignominiosius, quam mors crucis. Nō enim frustra commendans eius obedientiam Apostolus addidit dicens, Factus est obediens vsque ad mortem autem crucis. Sed quia ipse honoraturus erat fideles suos in fine huius sæculi, prius honorauit crucem in hoc sæculo, vt tertarū principes credentes in eum prohiberent aliquem nocentium crucifigi. Hæc Augustinus, & his similia rursum sermone primo in feria sexta Parascenes, & Chrysostomus super Paulum ad Philippenses *cap.* 2. quin & Iurisconsultus *in l. liberorum. §. non solent. ff. de his qui not. infam.* inquit, non solent lugeri suspendioſi. Verum post Iesu Christi mortem adeo venerandum, tantæque maiestatis fuit crucis patibulum, vt Diuus Petrus omnino recusauerit eodē modo, quo eius magister id subire supplicium: quemadmodum paulo ante ex historicis obseruauimus: † sed & Cōstantinus Magnus, 4
qui signo & vexillo crucis ferocissimos, potentissimosque hostes debellauit & euertit, lege lata constituit, ne quis crucis supplicio quod frequentissimum tunc erat, puniretur: idque ob sanctissimæ crucis veneratione: sicuti tradidere Cassiodorus *lib.* 1. *Historia. tripart. c.* 10. Sozomenus *lib.* 1. *eccles. hist. cap.* 8. Nicephorus *lib.* 7. *cap.* 46. Cæterum ante Christi passionem crux, signumque crucis maximæ fuit significationis: Nam & Ruffinus *lib. histor. ecclesia.* testatur, *ca.* 29. apud Ægyptios significatione Hieroglyphica vitam, & futuram saluationem significasse. Etenim cum Serapidis templū solo æquaretur, † & Hieroglyphicæ quæ dicuntur 5
formæ, & characteres signo crucis persimiles apparuissent saxis inciſæ, earundem literarum interpretandarū periti characterem sub crucis forma vitam futuram significare dixerunt: authoribus Socrate *libro* 5. *capit.* 17. Sozomento *lib.* 7. *cap.* 15. Nicephor. *lib.* 21. *cap.* 26. & Suida in dictione σαφεῖς

Ezechielis *ca.* 9. signum Tau, quod Græce, & Latine literam T. explicat, & præsignat, vt saluationis signum apponitur, quod illic diuus Hieronymus, & Tertullianus *li. aduersus Iudæos. capit. de vastatione Israel. & libro*, 3, aduersus Marcione adnotarunt, illud obseruantes, eandem literam signum crucis significasse: idem Augustinus in Iudicum historiam *lib.* 7. *cap.* 36. & Ambrosius de Abraham *cap.* 3. *lib.* 1. & de Ioseph. *cap.* 13. Sed & eandem literam Hebraice constat signū crucis representare, non equidē iuxta characteres, quibus hodie vtuntur Hebræi, sed, quibus vetere, & Hieronymi seculo Samaritani vtebantur, plura de crucis signo, Iustinus Martyr. *in oratio. 2 pro Christianis.* Quo in loco *pag.* 31. versum illum *Psal.* 95. Dicite gentibus, quia Dominus regnauit, ita legit, Lætamini in gentibus, Dominus post lignū, regalem potestatem habuit. Idem Iustinus in Dialogo cum Triphone *pag.* 57. légit, Dicite in nationibus, Dominus à ligno regnauit. Diuus item Cyprian *in tract. de Sina.* & Sion aduersus Iudæos ex Dauidis *Psal.* 95. retulit. Annunciate regnum Dei in gentibus. quia Dominus regnauit de ligno. Ambros. *in epist.* 1. *ad. Corint. cap.* 15. Augustin. *in d. Psal.* 95. atque Tertull. *in d. lib. aduersus. Marcionem.* & *lib. aduersus Iudæos.* non semel eisdem verbis ex Psalmis vtitur. Quam lectionem agnoscit auctor ille, quisquis is, est, qui hymnum dominicæ passionis, quo Ecclesia vtitur, scripsit, inquit enim:

Impleta sunt quæ cecinit
Dauid fidelis carmine,
Dicens, In nationibus
Regnauit à ligno Deus.

Quod obiter adnotare volui, quia locus hic insignis est, & non facile quis poterit locum signare, vbi Dauid dixerit quod Ecclesia ex eius ore prophetico canit. Siquidem Iustinus ipse testatur, verba illa: à ligno, fuisse detracta ab Hebræis ex Psalmo, quod palam passionem Christi prædiceret diuinus ille Psaltes. Sed & Faber Stapulensis in Psalmos asseuerat, in Psalmodia Romana legi versiculum prædicti Psalmi: *Dicite in nationibus regnauit à digno Deus* tametsi existimet ipse, verba illa, à ligno, paraphrastice addita fuisse.

Furcarum autem erectio † signum est, & id maximum 6
criminalis, capitalisque iurisdictionis: quod satis probatur ex Iurisconsulto *in d. §. famosos.* & aliis plerisque locis, in quibus de furcarum supplicio Iurisconsulti meminere, idque Baldus censet *in cap.* 1. *quid sit inuesti. in feudis num.* 6. quem sequitur Chassanæus *in consuetudinibus Burgundiæ, rubr.* 1. §. 8. idem repetit Bald. *in leg. à procuratore. Codic. mandati.*

Potest

Potest enim qui criminalem aliquo in loco habet iurisdictionem, furcas erigere ad pœnarum exequutionem, criminumque punitionem. Quin & id agere poterit, qui cognitionem habet harum causarum criminalium, simul & exequutionem, licet qui in eodem loco tantum cognitionem habet earum erectionem prohibere velit, auctore Oldrado *consil.6.* probatque Andr. Alciatus *lib.9.Parerg.ca.24.* erectione furcarum iurisdictionis capitalis, & meri imperii quasi possessionem adquiri, & retineri. Quod passim in his controuersiis, quæ de criminalis iurisdictionis vsu tractantur, obseruari diligentissime solet ab aduocatis, & iudicibus. qui ea de re sententiam sunt pronunciaturi.

CAPVT VI.

SVMMARIVM.

An liceat conductoribus à conductis migrare domibus, ex eo quod tetris Imaginibus, nocturnis illusionibus, & tumultibus inquietentur.

POsse conductores, habitatoresq; timoris causa migrare si iustus sit periculi timor, quamuis periculum vere nõ fuerit, ab eius temporis mercede liberos, quo domum nõ habitauarint? respondit Alphenus *lib.2.digestorum.l.habitatores §.vltim.ff.locat.* ex quo loco, & aliis huic similibus multa scribit Francis. à Ripa *in tract.de peste.part.2.num.17.* Cæterum vidi semel, atque iterum in hoc regio, & Granatensi prætorio controuersum an hoc Iurisconsulti responsum obtineret in habitatoribus, qui ex eo migrauerint, quod euidentissimis ostentis tetris imaginibus assiduisque vmbrarũ illusionibus, & nocturnis tumultibus, singulis noctibus & quandoque diebus inquietentur. Vix poterant hæc non fabulosa, aut commẽtitia à iudicibus censeri, nisi tot testibus integris, ac fide dignis forent plane probata, & ideo in eam itum est sententiam, vt liceret habitatoribus migrare liberos omnino ex eo die à mercedis solutione iuxta ipsius Alpheni sententiam, quod & Christophoro placuit *in §.vltim.instit.de locatione.* Sed & Romę ædes quasdã in hoc nomine ita infames fuisse, vt nemo illas incolere fuerit ausus, vti rem notam & vulgatam, commemorat Alexander ab Alexandris *lib.5.dierum.geniãlium,cap.23.* Diuus Gregorius *l.b.3.dialogorum.ca.4.* memoriæ tradidit, Datium Mediolenensem Episcopum, quum Corinthum accessisset domumque ad habitandum vix inueniret, essetque in ea vrbe domus multis iam annis habitatoribus vacua, & deserta, quod eiusdem loci incolæ minime habitare in ea auderent propter dæmonis illusiones, varia spectra, & quia illic diabolus habitaret, eam domum ingressum intempestaque nocte vocibus immensis, magnisque clamoribus leonum rugitus, balatus pecorum, sibilos serpentum, & porcorum grunnitus imitantibus vexatum dęmonem illũ diuinis vocibus alloquutum, tandem domo expulisse, eãque postmodum tuto, & absque illarum illusionum timore habitatam fuisse. Lucianus in dialogo Philopseude ex enarratione Arignoti cuiusdam, licet eum inter mendacissimos connumerauerit, tradit: Corinthi domum quandam habuisse Eubatidem, in qua nemo auderet habitare ex ea causa quod habitatores spectris quibusdã territi à dæmone quodam ita infestarentur, vt eam præ nimio timore, & periculo rursus ingredi non fuerint ausi, donec ipse Agrinotus Pytagoricus Magicis & Ægyptiis quibusdam carminibus dæmonem illum quendam detruserit, à quo primum exierat, Arignotum variis imaginibus territare conatus, quandoque vt canis, nunc vt leo, vel taurus ipsum inuadens: quo quidem loco die sequenti defosso corpus hominis mortui repertum est, eoque alibi sepulto domus illa his illusionibus libera, tute deinde, ac quiete habitatores habuerit. Cæterum, licet quandoque ac fortassis frequentius falsa sint, posse tamen cõtingere minime negauerim, quippe qui legerim apud plerosq; auctores probatissimæ fidei. Dæmones nihil operari secundũ naturæ suæ potentiã posse, quia & ipsa angelica creatura est quamuis sit proprio vitio maligna, nisi quod Deus permiserit, cuius iudicia occulta sunt multa, iniusta nulla, quod diuus Augustr.tractat. *in lib.18.de ciuitate Dei.ca.18.* Diuus Gregorius *lib.3.dialogor.ca.31.* scribit ad hæc S.Thom. *part.1.qu.114.art.1.* quandoque dæmones mitti à Deo ad puniendos homines, sicuti missus fuit spiritus mendax ad puniendum Achab, *3.Reg.cap.vlti.* & id fieri secundũ diuinam iustitiam propter peccata, tametsi dæmon tunc puniat, territet, & infestet homines ex odio & inuidia. Quandoque vero ipsi dæmones vt idem Thomas tradit, non equidem missi à Deo, sed permissione diuina, occulta sane nobis ratione homines tentant, frequenter instigando ad peccatum, aut ipsos territant, & illudunt variis imaginibus, Spectris terrisque figuris, atque innumeris illusionibus. Neque his tantum homines scelesti torquẽtur modis, sed & viri sanctitate vitæ, & adhuc miraculis illustres, quod nos superius admonuimus *cap.2.* Non enim est apud Theologos controuersum, dæmones hanc potestatem ex Dei permissione habere, & ex Paulo *ad Ephesios cap.6.* tractauêre sententiarum Magister *lib.2.distinct.11.* S.Thom. *in d.quæst.14.art.4.* text. optimus *in cap.Episcopi 26.quæst.5.* Auctor is, qui malleum maleficarum edidit, & alii qui de veneficiis sortilegiis scripsere ac præ cæteris Franciscus à Victoria, qui Salmanticæ miro omnium applausu publica lectione, & animi candore in maximam Reipublicæ Christianæ vtilitatem Thelogiam docuit, in relectione de Magia. Sed & Ethnici auctores ex arcanis philosophię decretis hoc ipsum de dæmonibus aduersus Aristotelem sensere quidem, & quandoq palam ac manifesto professi sunt, sicuti ex eis erudite id probat Augustinus Eugubinus *lib.8.de perenni philosophia.à ca.26.ad vltimum illius libri caput.* Nec mirum hasce præstigias, spectra & illusiones aliquot in locis, non in aliis contingere, atque aliis in locis, non personis quandoque accidere: sunt enim ex occulto Dei iudicio, non equidẽ iudicanda ab hominibus, sed religiose ac pie præcauenda. Scimus etenim Dei maximi permissione hæc fieri: causam vero ne, temere iudicemus, minime inquirimus. Temesam Locrensium in Italia vrbem à genio quodam adeo vexatam fuisse constat, vt Temesenses, quo eam pestem effugerent, sæpe patriam relinquere cogitauerint, donec responso Apollinis accepto, placare dæmonem illum iussi sunt vnius virginis annua oblatione, quam in templo genio illi dicato deuouebant. tãdem Euthymi cuiusdam animo, & fortitudine genius ille malus deiectus fœdissima calamitate liberam vrbem illam relinquens ex agro excesit. Causa vero ab historicis gẽtilibus ea traditur, quod Vlyssis socius, quem Strabo *Politem* Pausanias *Libantem* appellãt, virgine quadã per vinum violata, ab ipsis Temesensibus in pœnã fuerit lapidibus obrutus. eiusque manes finem nullum sæuiendi in cuiuslibet ætatis homines in eo agro fecerint, vnde natũ prouerbium est, vt dicerent cauendum, *Temeæus Genius.* immineret, cuius rei mentio fit à Pausania Heliacorum posteriori. Æliano *lib.8.de varia histor.* Strabone *lib.6.* & Leonico *lib.1.de varia histor. cap.42.* Sed & Plinius *libro 7.* epistola ad Suram hac de re multa commemorat, præsertim scribit, Athenis domum quandam fuisse spaciosam, pestilẽtem tamen & infamem, quod si per silentium noctis, sonus ferri, strepitus vinculorum longius primo, deinde proximo reddebatur, mox apparebat Idolon senex macie & squalore confectus, promissa barba, horenti capillo, qui cruribus compedes, manibus catenas gerebat. quatiebatque. deinde inhabitantibus tristes, diræque noctes per metum vigilabantur. Narrat deinde domum illam solitudine damnatam, totamque illi mõstro relictam, proscriptam tamen, seu quis emere, seu quis conducere ignarus tanti mali vellet, publice fuisse, & nihilominus Athenodorum philosophum, etsi suspecta vtilitas pretij erat, omniaque domus vitia comperta haberet, eam conduxisse, noctisque silentio animo ad scribendũ intento imaginem illam vidisse, minimeque ea territũ, imo ab ea vocatum illam sequutum fuisse, donec in aream domus dilapsa deseruit comitem. desertum philosophũ signum loco posuisse, posteroque die magistratũ adiisse, defossoque eius mãdato loco inuenta esse implicita, & inserta catenis ossa, quæ corpus æuo, terraque putrefactum nuda & exesa reliquerat vinculis quibus denique ossibus collectis, & publice sepultis domum postea rite conditis manibus, spectris illis & terroribus caruisse. Hæc Plinius.

CAPVT VII.

SVMMARIVM.

De Nisibi vrbe, & an ea dicta fuerit Antiochia à veteribus auctoribus.

ANdreas Alciatus *in librum Codicis 11. titul. de pascuis publicis & priuat.* cum Antiochiæ vrbis celebratissimæ meminisset,

nisset, constanter ab his discedit, ac dissentit, qui Antiochiam dictam fuisse Nisibin quandoque existimarunt, cum Ammiani Marcellini testimonio *libro* 14. constet, Nisibin vrbem maxime differre, ac distare ab Antiochia. Nos vero miramur, virum alioqui diligentissimum varia lectione, & iuris ciuilis disciplina illustrem, non satis diligenter rem istam quam obiter fortassis tractabat, expendisse. Scimus etenim Antiochiam Syriæ vrbem, quæ Epidaphne dicitur, & Oronte fluuio adluitur, quæque maxime celebris olim fuerit atque adeo insignis, vt ab ea dicta sit Antiochena Syria, aliam esse, ac procul distare à Nisibi vrbe, quæ in Persarum confinibus sita erat: quæque Mygdonio fluuio secabatur, quod passim apud authores potest lector obseruare, præsertim Plinium *libro.5.cap.*21. Strabonem *libro.*16. Cornelium Tacitum *lib.*15. Iulium Capitolinum in Gordiano iuniore. Siphilinum in Seuero, & alios quorum statim mentionem faciemus. Illud tamen est omnino adnotandum, Nisibin istam apud veteres etiam dictam fuisse Antiochiã, vt tandem minime errauerint, qui hoc verum esse existimarunt, quippe qui de Nisibi vrbe Migdoniæ, non de Antiochia Syriæ intellexerint. Quod si Antiochiam Syriæ dictã fuisse Nisibin opinati sunt, quod ipse minime credam, manifesti erroris notari potuerunt & iure. Sed Nisibin vrbem Mygdonię dictam fuisse Antiochiam probatur ex Plinio *libro.6.cap.*13. Strabone *libr* 16. Plutarcho in Lucullo, qui magnæ vrbis meminit, quæ à barbaris Nisipis, à Græcis Antiochia Mygdonica dicta fuerit. Idem tradidere Theodoritus *li.1.eccleſiaſt.hiſtor.ca.*7. Idem *li.*5.*c.* 30. Nicephorus *li.*8.*c.*14.*&* *li.*9.*c.* 28. rursus idem auctor *li.*14. *c.* 21. meminit & Polybius *li.*5. Antiochiæ, quæ in Mygdonia erat, tametsi Nicolaus Perottus eius interpres non satis eũ locum intellexerit. Scribit & ad hæc Ioseph. *li.vlt.antiq.ca.*2. Arrabanum Persarum Regem dono dedisse Izati Adiabanorum Regi Armeniæ partem & agrum qui dictus sit Nisibis, in quo Macedones vrbem condiderunt, eam Antiochiam Mygdoniam appellantes. Quod & Plinius *in d.ca.*13. de totius regionis nomine scripsit. Dicta vero fuit à Plinio Antiochia Syriæ Epidahne, à luco Daphnes, qui erat suburbanum ipsius Antiochiæ, locus quidem Apollini sacratus, vt scribit Iustinianus *lib.*16. & fere omnes qui de Antiochia scripsere. Erant & in eo spectatissimæ lauri. Quod Strabo *in d.lib.*16. tradit, & alii, quorum Alciatus meminit *in libro.*C.11. *tit. de cupreſsis.* & eleganter Sozmenus *lib.*5. *eccleſhiſtor.capit.*19. & Nicephorus *libro* 10. *capi.* 28. Apud quos illud est à Christiano, & pio lectore obseruandum, oraculum Apollinis tunc obmutuisse, nec responsa dedisse, quũ Babylas martyr in eodem loco prope ipsum Daphnes suburbanum sepultus est, & dum eius reliquiæ inibi manserunt. Idem memoriæ tradidere Euagrius *libro* 1. *eccleſiaſt Hiſt. cap.*16. Suidas & diuus Chrysostomus *libro vno contra gentiles.* Socrates *libro.*3.*cap.*18. & Theodoritus *lib.*3.*cap.*9.*&.*10. Hoc Daphnes suburbanum amœnum, & ambitiosum appellat Ammianus Marcellinus *li.* 19. Extat de hoc luco Arcadii Imperatoris *lex.*1.*tit.*6. *de cupreſsis.li.* C.11. Si quis, inquit, Daphnes luci in Syria, vel Perseidos in Ægypto arbores cõparuerit, quinq; libri auri nouerit esse mulctandũ. Quo in loco Andreas Alciatus ex Sozomeno est *li.*6. conatur exponere, quæ fuerint arbores Perseidos. Verũ Sozom. *li.*5.*c.*21. & Nicephorus *li.* 10.*c.*31. ita scripsere. Hermonopoli quoq; Thebaidis arborẽ esse, quam persæã vocant, dicitur. multis morbis medicinã afferens, quando festuca vel foliũ ex ea ægris applicatur. De qua illa adhuc fama apud Ægyptios obtinet, Dei genetricẽ vna cum Iosepho Herodẽ fugientẽ, dictu Iosephi Hermonopolim venisse, & quamprimum vrbis portam attigisset, arborẽ eam aduẽtum Christi ferre nõ potuisse, & quamuis procera admodũ esset, ad solũ ipsum tamẽ se demisisse, & Paradisi olim factorẽ adorauisse. Hæc & alia de Persida arbore Sozomenus & Nicephorus. His addere libet Eusebium in Chronico existimasse, Nisibin eam esse vrbem, quæ in sacris Bibliis dicatur *Niniue*. At Hieronymus in adnotationibus Hebraicis in Genesim refragari videtur, quippe qui censeat eam vrbem, quæ *Athad* dicitur *Geneſ.ca.*10. dicitur ætate Nisibin, atque distinctam esse ab vrbe Nino, quæ Niniua dicta est *in eodem.ca.*10. Meminit & Ioseph. *lib.*18.*c.*12. *de antiq.* Nisibis vrbis quæ sita sit iuxta Euphratem. Dion. idem *libro.*35. Nisibis, quæ sit in Mesopotamia regione inter Euphratẽ & Tigrin: quam esse opinor, cuius Plutarchus in Luculło mentionẽ fecerit.

CAPVT VIII.

SVMMARIVM.

Quæ in significatione apud Iuriſconſultos, Ciceronem, Varronem, & alios accipiantur verba hæc, Dicis gratia,

EXtat Vlpiani responsum *in l.*1.*§. excaſantur. ff. ad Senatuſconſultum Syllan* in hæc verba; *Excuſanturſerui qui auxilium tulere ſine dolo. malo.* Nam si finxit quis auxilium ferre, vel dictis gratiam tulit, nihil hoc commentum ei proderit. Hæc Vlpianus ex vulgata lectione. Quid sit dictis gratiam ferre, nec Accursius, nec alii ibidem explicarunt, cum de mortis pœna illic tractetur, oporteatque intelligere, quo in casu seruus non est liberandus à culpæ suspicione, si de domini morte fuerit actum. Hæc Ioannes Igneus homo alioqui doctus ac diligens, id explicat, illud tantum obseruans, Vlpianum sensisse, quod non excusetur qui aliud dicto, aliud animo facit, ac gerit. Nos apud Vlpianum legendum fore censemus, dicis gratia, ex pandectis Florentinis opera Lælii Taurelli in publicum emissis: & esse veterem dicendi modum opinamur, quo significatur quod fieri per fictionem, ac simulationem perfunctorie quidem, id est vt quis defungi suo munere videatur, tametsi vere minime fuerit eo defunctus. Olim etenim Salmanticæ ab hinc fere 15. annis illustri Ioanni Quignonio illius gymnasii præfecto, cum in quodam licentiæ priuato examine propter raram apud auctores huius dictionis mentionem, esset de eius sensu controuersia, Varronis locũ ostendit, qui *libro.*5. *de lingua. Satina.* inquit, Dico, originem habet Græcam, & hinc dictator magister populi, quod is à consule debeat dici. Hinc antiqua illa dicis imo, & dicis causa. & addictus. hæc Varro. Petrus Victorius *libro.*8. *variarium.lection.ca.*24 ex eodẽ Varrone ad hanc rem locum alterum citat, vt in optimo fidelissimoque libro legitur his equidẽ verbis: Hoc nunc aliter fit, atque olim: quo augur consuli adest tunc cum exercitus imperatur, ac præit, quid eum dicere oporteat, cõsul augurij imperare solet, vt in.licium vocet, nõ accenso, aut præciorii, Id inceptũ credo, cum nõ adesset accensus, & nihil intererat cui imperaret & dicis causa fiebant quædã neque item facta, neque item dicta. Hactenus Varro, licet in excusis omnibus libris locus hic *libro.*5. prope extremum aliter legatur. Germanam vero lectionem constantius probasset Victorius, si eius loci meminisset, quem nos paulo ante ex eodem Varronis libro absque vlla emendatione adduximus, Cicero *action.*6. *in Verrem.* Attamẽ, inquit, vt posset dicere emisse, Artagatho imperat, vt aliquid illis, quorũ argumentum fuerat numerorũ dicis causa daret. Quem locũ Lælio Taurello de militis ex causa, & Antonio Augustino *libro* 2. *emendat.cap.*2. debemus, quos secutus est Ioannes Corasius *li.*4. *miſcell.cap.*8. ad eandem significationem adduci solet Arnob. *libro*4. *aduerſus gentes*: ita enim legitur in excuso Romæ libro *in Proœmio*, An ita, vt assolet dicis causa ex eo, quod optamus bona ita nobis contingere, superorum retuleritis in censum? Hæc Arnobius cum dixisset: interrogare vos lubet, ipsosque ante omnia Romanos dominos rerum, ac principes, vtrum ve existimetis pietatem, concordiam, salutem, honorem, fœlicitatem, virtutem, cæteraque huiusmodi nomina, quibus ædes videmus à vobis cum magnificis exædificatas delubris vim habere diuinam, cœlique in regionibus degere? Idem Arnobius *libr* 3. nisi forte dicetis, alias quidem inesse diis formas, & honoris, & dicis causa, species vos eis accommodauisse mortalium, quod maioris multo est contumeliæ, quam erroris aliquid ignoratione fecisse, Sic sane ex Arnobio hoc adnotarunt idem Victorius & ex eo Franciscus Duaren, *libro* 1. *diſpunct. ca.*47. Eiusdem veteris loquutionis meminere Cicer. pro L. Murena, & Cornelius nepos in Attici vita: vt Cuiac. adnotauit *lib.obſeruat.*5.*ca.*33. adducit & alia doctissimus Pithus *lib.*2. *aduerſariorum.cap.*8. idem Vlpianus sub titul. *ex quibus.cauſ. maiores. l. & quid data opera* inquit, qua maturius profectus est, vt dicis gratia cœdit Reipublicæ causa ab esse. ita enim legendum censet ipse Duarenus *in l. uriſgentium. §. dolo malo. ff. de pactis.* Tametsi vulgo & adhuc in Pandectis Florentinis legatur, litis gratia, nullo fere congruo sensu, Caius vero Iurisconsultus hac locutione apertius videtur, *in l.*4. *ff. commodat.* Sæpe, inquit, ad hoc commodantur pecuniæ, vt dicis gratia numerationis loco intercedant. Sic enim legitur in Pandectis Florentinis, & vere quidem, cum Iurisconsultus de imaginaria quadam numeratione tractauerit,

rit, cuius gratia pecuniæ mox reddendæ ostẽtationis causa commodantur. Quo in sensu vulgo illic legebatur, ditis gratia nempe vt pecuniæ fuerint numeratæ ad diuitias ostentandas, & vt quis diues appareat, quemadmodũ Accursius, Bartolus, & alij sensêre, quamuis ea lectio displicuerit Alciat. qui *li.4.dis.cap.15.* legit, dantis gratia, & à vulgo recepta lectione discedit, quia negat ditem in singulari numero pro diuite Latine accipi. Qua in re Ioannes Corasius *lib.Miscel.c.8.* & Stephan. Forcatulus *in Neciomantia iuris Dialogo 7.* ab Alciat. dissentiunt pluribus auctoribus ad id citatis, Sed & Liuius *lib.6.decad.3.* inquit, libertatem imparem diti, ac pauperi. Tibullus *lib.2.elegia 5.*

Illa sæpe gregis ditis placitura magistro.
Ad iuuenem festa est vecta puella die.

Cæterum Corasius prouerbialem hanc locutionem apud Caium eo modo interpretatur, vt pecunia detur non animo contrahendi mutuum, licet numerationem creditor facere simulauerit, qui tradebat: sed eo consilio, vt qui accipit non ea vtatur, nisi ad Pompam vel ostentationem, nempe vt possit dici eum diuitem esse. cui interpretationi suffragatur Vlpian. *in l.si ego pecuniam. versi. idem est. ff. si cert. petat.* atque ideo ipse Corasius admittere, & probare videtur potius lectionem istam, dicis gratia, quam eam, quæ communis est vel quæ ab Alciat. recipitur. Sic & Taurellius, & Antonius Augustinus, dicis gratia, apud Caium legendum esse vere, & proprie existimarunt. Forcatulus autem opinatur, ditis gratia, intelligendum esse ad publicam & manifestã demonstrationem ex Apuleo *in li.de philosophia*, qui de republica Platonis, & hãc quidem scribit, vt figmentũ aliquod veritatis, exempli causa, per se compositam vult esse Rempublicam. Sed & alia optima quidem, & satis iusta, & ipsa quidem specie, & ditis causa ciuitatis fabricata, non vt superior sine euidentia. *ditis causa* pro eo, quod est cum euidẽtia, interpretatur. Ego vero apud Apuleum causa ditis ciuitatis, id est, opulentæ, beatæ & fœlicis intelligo, vt magis conueniat authori sensus hic & interpretatio. Itidem Plinius ad idem adducitur. *lib.28.cap.2.* si pontifici accidat ditis causa epulanti, id est publice, & pro populo epulanti. Ipse rursus, & in hoc loco apud Plinium Pontificem ditis, id est Plutonis causa epulanti libentissime intelligerem. Quamuis Lælius Taurellius & P. Victorius apud Plinium dicis causa legendum esse plane opinẽtur. Nos id incertum esse censemus. Origo autem huius prouerbii non potest alia expeditior, ni fallor, reddi quam ex Ciceronis oratione deducitur, vt dicere possit se emisse, & ideo dicis causa veteres intellexere, cum quid ficte & simulare, aut causa seruandi veteres ritus potius factum fuerit, quam ex vero animo, aliaue ex causa necessaria, vt dici possit factum fuisse, nec tamen vere, aut ex animo, aut aliqua ex causa necessaria factum sit. Cui equidem interpretationi mirè conuenit ad originem locutionis inuestigandam, quod ex Flauio Sosipatro *lib.1.grammatica institutionum.* P. Victorius tradit *in d.ca.24.* cum enim is author doceret, quædam nomina vnius tantũ casus esse, exemplaque eorum proferret, in illis etiam dicis posuit. Simili sane prouerbio Modestinus Græce vsus est *in l.2.ff.qui pe.tu & in l.scire, oportet. §.sufficit. ff. de excusa. tutor* inquit tenim ὁσίας χαὶ ἀφοσιώσεως χάριν. Quæ Latine sic transtulit Ant. Augustinus. Suffici tamen intra tempus saltem adesse, & si postea inuitus causam omiserit, non erit, præscriptioni obnoxius. Vnde si defunctorie adsit solum neque permaneat ad allegandum, post tempus in præscriptionem incidet. Defunctorie adesse est eo animo adesse, vt leui eo sistendi se actu, ansam se excusandi habeat, & vt dicere possit se adfuisse. Sic & *in d.l.2.* etenim mater expellitur à legitima filii hæreditate, tanquã indigna ex eius bonis legitimam portionem consequi, cui tutorem quærere neglexerit, neque solum si non petat, sed & si quem petat defũctorie petat, vtpote eum qui se post excusare. Defunctorie petere dixit Modestin. ex Anto. August. interpretatione, & Græce ὁσίας χάριν. Si leui petitione mater tutorẽ petierit, vt petẽdi munere defungeretur, & dicis causa, vt possit dicere se petisse. Ex Vlpiano *in l.2.non solum. ff.ad S.C.Tertul. & §. si mater eadem l.2. & ex l.vnica. C.qui numero tut.se excusent.* Budæo *in l.exempto. §.emptorem. ff.de actionib.empti.* Quo in loco ex latinis auctoribus docet, quid *Perfunctorie* dici factum aut defunctorie, quando sit languide, & remisse non acri intentione, non ex animi promptitudine, sed quouis modo ea tantum gratia ne incusetur obrem neglectam. Tradit & ex Græcis eodem sensu accipi, ὁσίας ἕνεκα, ἀφοσιώσεως χάριν. Idem repetit diligentius in commentariis linguæ Græcæ *pag.247.* ex editione Ascensiana. His accedit vt Victorius adnotauit locus insignis apud Dionem *lib.37.* vbi de iudicio C. Rabirii perduellionis res agit. Priscum siquidem morem ibidem exponit, vsque ad eum diem seruatum, ὁσίας ἕνεκα. Quæ verba Leonicus sanctitatis causa interpretatur. Cum eadem ratione sint interpretanda apud Dionem, qua dicis causa apud alios auctores, & hæc eadem apud Modestinum, vt intelligamus morem ac ritum illum veterem adhuc seruari, nõ quod sit necessarius, aut vtilis, sed religionis ergo, exactam cæremoniarum modo inutilium obseruationem. Dicis equidem gratia, vt dici possit veteres ritus, etiam absque vlla vtilitate vel necessitate seruari non alia ratione, quam vt superstitiose seruetur. Qua ratione Latinus Modestini interpres ante Anton. Augustin. egregie fallitur, dum *in dicta leg.2.* ὁσίας χάριν. Latine dixit, pietatis gratia, nullo, aut saltem ineptissimo sensu. Sicut & in Pandectis Holoandri prauitatis gratia, falso itidem legitur. Quod idem Anton. Augustinus diligentissime probat, & constat ex Græco Modestini tractatu, *lib.1.excusationum.* & in Pandectis Florentinis. *l.2.tit.qui petant tuto.* Eodem probe labitur errore Bulgarus, aut quisquis is est, qui Modestini tractatum de excusationibus tutorem barbare nobis interpretatus est, *in l.scire oportet. §.sufficit.* cum illius locutionis ὁσίας χάριν, interpretationem omiserit, qua Modestinus vtitur *lib.4. excusationum.* quod apparet ex eisdem Florentinis Pandectis, *titul.de excusationib.tutor.cap.13.* ex quibus, quæ nemo hactenus quod ipse sciam, in vnum congessit locum, satis lector poterit intelligere, quis fuerit apud veteres auctores sensus germanus, ac verus huius prouerbii, *Dicis gratia.* Quo & Iurisconsulti vsi fuêre, & simili prope modo Græci auctores ὁσίας χάριν, & ὁσίας ἕνεκα. Dionysius Alicarnas. τοῦτο μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων φυλάττουσι ῥωμαῖοι, τὴν χρείαν μεταμπιέζοντες οὐδεμίαν ὁσίας ἕνεκα.

Hoc ad nostram vsque ætatem Romani obseruant dicis causa aut gratia cæremoniarum. Rursus idem auctor *li.4.de rege sacrorum* scribit, nomen eius sacrum censeri, & obseruari ἕνεκα τῆς ὁσίας. Obseruandæ inquã religionis causa. Euripides in Iphigenia Taurica, sacrificium quoddam commemorat, in quo sanguis effunditur, vt vera hominis immolatio videatur cæremoniarum tantum obseruandarũ gratia, gladio in hominem imminenti:

ἐπιχέτω δίβρ@
δέρη πρὸς ἀνθρὼς αἱματωπὸν ξίφος
ὁσίας ἕκατι· δεῖται, ὅπως τιμῆς τύχῃ.

Extat & apud Dionem *libro 57.* locus profecto elegans, vbi de consulibus, qui à Cæsare Tiberio eligebantur, & à populo Romano ad repræsentandam antiquam eligendi magistratus libertatem nominabantur, inquit: τὸν ἀρχαῖον ὁσίας ἕνεκα, ὥστε οὐ ἐκεῖνοι γίγνεσθαι, ἐλομένης ἀποδείκνυσθαι, καθάπερ ἡ τύχη. Idem Dion *lib.15.* in Drusillæ morte, eadem loquutione non ineleganter vtitur.

CAPVT IX.

SVMMARIVM.

Quam originem hoc nomen, Sarracenus, habuerit: & vnde Arabes dicti fuerint Sarraceni, ad interpretationem regiæ Partitarum Legis.

INter eas leges, quas prudentissimus Rex Alfonsus, huius nominis decimus opera doctissimorum virorum ex veteribus Iurisconsultorum responsis, Cæsarum rescriptis, iuris Pontificii canonibus, ac decretis, edere in publicam regni Castellani, cui præerat, vtilitatem diligentissime curauit, opere septem partito, & vulgari lingua seruata Castellani idiomatis maiestate, promulgato, extat *lex 1.tit.25. part.7.* quæ probat Sarracenos dictos fuisse à Sara vxore libera Abrahæ, quamuis ibi non Sara, sed ab Agar ancilla originem duxerint. hæc quum aliquando legissem, vt ingenue fateor, existimaui absque aliquo idoneo auctore scripta fuisse, quippe qui viderem, peruersam admodum esse hanc huius nominis rationem Cęterũ Sarracenos ab Agar originem habuisse: eiusque genti primum auctorem fuisse Ismaelem Agar ex Abaraham filiũ, & ab eo Arabes, qui & Sarraceni generis exordium ducere, testis est Ioseph. *lib.1. antiq.ca.20.* Idẽ tradit Eusebius in Chronico sub temporibus Abrahę, & eos appellari, ac dici scribit Agarenos & Ismaelitas.

litas, Diuus Hieronymus ad Dardanum, Agarenorum meminit, quos inquit, nũc Sarracenos vocãt Sed & Sarracenorum meminit Socrates *lib. 4. histor. eccles. cap. 36.* quos eãdem historiam tractantes appellant Ismaelitas Theodotus *lib. 4. cap. 23.* Sozomenus *lib. 6. ca.* 38. vt plane hinc constet, Sarracenos dictos fuisse Agarenos & Ismaelitas ex eo, quod originẽm duxerint ab Ismaele, & Agar. Addit Iosephus moris apud eos fuisse, anno ætatis decimotertio circumcidi, quia & Ismael eo anno ætatis fuerit circũcisus. De ratione nominis eodem chronico Eusebii Matthæus Palmerius Florentinus hæc scribit: Mahumetus magnũ se æterni Dei propheram dicens, multos Asiæ, atque Africæ populos cõmouit, quos noua religione imbuens, Sarracenos ex Dei præcepto vocari dicebat à Sara legitima vxore Abrahę quasi legitimos diuinæ promissionis successores. Hæc Palmerius, Diuus Hieronymus ante ipsum illud *Esai. cap. 21.* explicans, auferetur omnis gloria Cedar: inquit, Ismaelitas debere intelligi Liber generationis docet ex Ismaele & Cedar, Agarenos, qui peruersa nomine Sarraceni vocantur esse genitos. Sozomenus *in d. lib. 6. cap. 37.* hæc diligentius, & apertius tractat. Porro, inquit, Sarracenorũ gens primũ cognomine ab Ismaele accepto, qui Abrahę filius fuit, Ismaelitę ab antiquis de primi eorũ parentis appellatione vocati sunt. Vt autem maculam illegitimi ortus, & seruitutis notã (serua enim fuit mater illius Agar) à se amolirentur, Sarracenos seipsos nominarunt. perinde atque à Sara Abrahæ coniuge stirpem ducerent. Cæterum seriem generis inde trahentes eodem cũm Iudæis viuendi more vtuntur. Nam circumcisionem ita vt illi colunt, & à suillis carnibus abstinent, multaque præterea illorum instituta seruant. Quod sinon ex omni parte iuxta illorum ritus viuunt, aut tempori id adscribendum est, aut finitimorum populorum, qui sese eis immiscuere confusioni. Quæ quidem verba ferme repetit Nicephorus *lib. 11. eccles. hist. cap. 47.* Diuus Hieronymus super Ezechielem *ca. 25.* Agarenos, inquit, & Ismaelitas, qui nunc Sarraceni apellantur, assumentes sibi falso nomẽ Saræ, quod scilicẽt de ingenua & domina videantur esse generati. Quo fit, vt & Partitarum lex auctores habeat non contemnendę authoritatis ad probandam Sarracenorum originem, nominisque rationem. De origine verò minime controuertam, at de nominis ratione illud fortassis rem dubiam facit, quod si à Sara dicerentur, Sarani, non Sarraceni dicendi forent. Deinde Plinius *lib. 6. cap. 28.* Sarracenorum gentem inter Arabes connumerat, & scribit Stephanus de vrbibus Græcus auctor, & is maximæ fidei, Sarracenos dictos fuisse à Saraco vrbe Arabiæ. Idẽ cõmemorat Paulus Æmilius *lib. 7 de Francorum hist.* Quod magis arridet. Nam & Saracæ vrbis in Arabia meminit Ptolomæ. *li. 6. Geographiæ c. 7.* & Amianus Marcellinus *li. 23.* ita scribit. & in Asia Albanos, mare rubrum, & Scenitas Arabas, quos Sarracenos posteritas appellauit, His addere libet Maranos & Maranitas, Arabas esse Diodoro Siculo, *li. 4.* & Straboni, *li. 6.*

Erasmus super epistolam Hieronymi ad Chomatiũ scribit, Diuum Hieronymum in Hebraicis quæstionibus significare Sarracenos ab Ismaele ortos, dictos à Sarram, quod Hebraica lingua sonat onagrum. Qua in re vir alioqui diligentissimus, vel memorię lapsu, vel nimis festina Diui Hieronymi lectione prorsus hallucinatur, cum à Hieronymo nihil de dictione Sarram scriptum fuerit. Ita enim scribit, Ismael interpretatur exauditio Dei. Hic erit, inquit scriptura, rusticus homo: manus eius super omnes, & manus omnium super eum & contra faciem fatrem suorum habitabit, pro rustico scriptum est in Hebræo. Phere, quod interpretatur onager. Significat autem semen eius habitaturũ in eremo, id est. Sarracenos vagos incertisque sedibus, qui vniuersas gẽtes, quibus desertum exlatere iungitur, incursant, & impugantur ab omnibus. Hæc Hieronymus.

CAPVT X.

SVMMARIVM.

Qua fuerit apud veteres Cretionum solennitas *ex Vlpiano, & aliis auctoribus.*

SCrupulosum nimis Cretionum sollennitatẽ sublatam esse ab Imperrtoribus Theodosio & Valentiniano, constat ex *ca. 17. Cod. de iure delib.* Quæ vero fuerit Cretionum hęc solennitas, Vlpianus Iurisconsl. egregie tractat *in instit. tit. qui haered. instit. possint.* Ex testimonio viri summe docti Franciscì Duare. *li. 2. disp. c. 41.* Nam Vlpiani institutiones nondũ nobis licuit videre ante primam huius operis editionem: nam postea Vlpiani fragmẽta sæpe legimus, Cretio, inquit Vlpianus, est certorũ dierum spatiũ, quod datur instituto hæredi ad deliberandũ, vtrum expediat ei adire hęreditatem, necne. Velut, Titius hæres esto. Cernitoque diebus cẽtum proximis, quibus, scieris poterisque: nisi ita creueris, ex hęres esto. Cernere est verba Cretionis dicere, ad hunc modũ: Cum me Mæuius hæredẽ instituerit, eam hęreditatem adeo, cernoque. Sine cretione hæres institutus, si constiterit, nolle se hęredem, esse, statim, excluditur ab hęreditate & amplius eam adire non potest. Cum cretione verò hęres institutus, sicut cernendo fit hæres, ita non aliter excluditur, quam si intra diem cretionis nõ creuerit. Ideoque etiã si constiterit, nolle se hęredem esse, tamen si superfint dies cretionis, pœnitentia actus cernẽdo hæres fieri potest. Cretio autem vulgaris dicitur, aut continua. Vulgaris, in qua adiiciuntur hęc verba: *quibus scieri. potetisque.* Continua, in qua non adiiciuntur. Et qui vulgarem cretionem habet, dies illi dati computantur, quibus sciat, se hæredem esse, & potuit cernere. Ei vero, qui continuam habet cretionem, etiã illi dies computantur quibus ignorauit, se hæredem institutũ, aut sciuit quidẽ, sed non potuit cernere. Hæredes aut instituti dicũtur, aut substituti: instituti, qui primo gradu scripti sunt: substituti, qui secundo gradu, vel sequentibus hęredes scripti sunt. Velut. Titius hæres esto, cernitoque in diebus proximis centum. quibus scieris, poterisque, nisi ita creueris, exhæres esto, tunc Mæuius hæres esto, cernitoque in diebus, & reliqua. Hæc sunt Vlpiani verba. Quibus mire conueniunt quæ Isidorus *lib. 5. Etymol.* scribit, *cap. 24.* Cretio, inquit, est certus dierum numerus, in quo institutus hęres aut adit hæreditatem, aut finito tempore Cretionis excluditur, nec liberum illi est, vltra capiendæ hæreditatis. Cretio appellata est, quasi decretio, id est, decernere & cõstituere, vt puta, ille hæres mihi esto, additurque, cernito intra dies tot. A deundarum autem hæreditatum sentesimus statutus erat dies, quibus non est Crætio addita. Hæc Isidorus, cuius loci meminit Andr. Alcia *l. b. 3. disspon. capitu. 7.* Hac ratione veteres cernere hæreditatem dicebant, pro adire hæreditatem, auctore Festo Pompeio. Cicero in oratione de lege Agraria in Rullum. Quam hæreditatem, iam creuimus. idem *lib. 9. epistol. famil. epist. 14.* ad Dolabellam. A te autem peto. vt me hanc quasi fallam hæreditatem alienæ gloriæ sinas cernere. Vtitur & alibi sæpe eadem dictione Cicero, quemadmodum tradidere Budęus *tit. de origine iuris.* & Alciat. *in d. c. 7.* Duarenus autem apud Ciceronem *li. 1. de oratore* ita legit: De his credo rebus, inquit Crassus, vt in cretionibus scribi solet, de quibus sciam, pòteroque. tametsi vulgo legatur in conditionibus. Sic & apud Plinium *libr. 2. cap. 21.* vbi de syderibus agens ita scribit, An crescerent, mouerenturque, cælo in hæreditate cunctis relicto, si quisquam qui rationem eam caperet, inuentus esset. Pintianus legendum censet, qui cretionem eam caperet, expuncta vulgata lectione. Sed & apud Varronem *lib. 6. de lingua Latina* locus extat hac de re atrocem in modum laniatus, genuino tamen candori restitutus ex Plauto, cura & diligentia Petri Victorii, *lib. 7. variar. lect. cap. 1.* apud Plautũ inquit Varro in Cistellaria, vbi legitur, Cum antehac te amaui, & mihi amicam esse creui, mea Gymnasium, valet cõstitui. Itaque hæres cum constituit se hæredem esse, dicitur cernere, & cum id fecerit, creuisse. Hæc Varro, qui & *lib. 5.* ita inquit, *cerno* dictum *à creo.* id est, *à creando. creo.* ab eo quod cum quid creatum est, tunc. denique videtur. Hinc fines capillorum descripti, quod finis videtur discrimen & qui id testamento, id est, facito videant deesse hęredem. Itaque in cratione adhiberi iubẽt testes, Verum & hic locus à memine quod sciam, animaduersus, non minorẽ dilaniationem patitur. Ipse quidem ita legerẽ. Hinc fines capillorũ discreti, quod finis videtur discrimẽ. Et qui in testamento dixerit cernito, id est, facito videant deesse hæredem. Itaque in Cretione adhiberi iubent testes.

Sed & *lib. 4. codicis Theodosiani* titulus extat primus *de cretione, vel bonorum possessione, & in l. 1.* inquiunt Impera. Theodo. & Valentinianus. Et cum legitima successio non solum in matre, verum etiam in successoribus longius constitutis, non bonorum possessionis petitionem, non Cretionis sollennitatem cogitur custodire, qualicunque contenta aditæ, vel adeundæ hæreditatis indicio, quanto magis pater

talibus est vinculis exuendus? Quæ quidem verba plane poterunt ex superius traditis explicari, vt illa Plinii *lib.10. epistola de testamento Largi.* Rogauit. inquit testamento, vt hereditatem suam adirem, cerneremque, ac deinde perceptis 50000.nummum, reliquum omne Heracleotarũ & Theanorum ciuitatibus redderem.

Ex quibus apud Gratianum *cap.vlt.distinct.*1.legendũ erit: vel creditionibus, vbi falso legitur curationibus, nam & apud ipsum Isidorum *lib.5.ca.9.*extat adhuc vera & integra lectio. vtitur elegantissime hoc verbo Prudentius in hymno de Epiphania: Altrice te, summo patri hæres creator vnicus, Homo ex Tonantis spiritu, Idemque sub membris. Deus, Hunc & Prophetis testibus, iisdemque signatoribus Testator & sator iubet Adire regnum & cernere. Hinc & error constat Nonii Marcelli, qui cernere hæreditatem interpretatur in hunc modũ, vt filii dicantur cedere patribus hæreditatem.

CAPVT XI.

SVMMARIVM.

Inscriptio quædam apud Gratianũ expenditur, veraque eius lectio restituitur.

GRratianus omnium, quos illa ætas tulit, vir diligentissimus: ex vniuersalis ecclesiæ, prouinciarumque synodis, nec nõ ex Augu. Hier. Chrysost. & aliis aureum decretorum librum non vulgari industria concinnatum nobis relinquens: magnam iuris diuini & humani professoribus vtilitatem adeo comparauit, vt plane qui eius lectionẽ vel omiserit, vel negligenter fuerit ingressus, multarum rerũ cognitione priuatus. iure sit ex albo eorum delendus, qui iuris diuini & humani professores censentur. Tot tamen scaret liber is mendis iniuria temporum, vt si de republ. ac re literaria bene meritissimus censendus, qui huic auctori emendando ac corrigendo, totque maculis expurgando operam dederit. Nos equidem quandoque id facere constituimus, cuius laboris indicium fortassis, & in his quæ publica iam fecimus, & quæ dum vixerimus, typis tradentur, satis erit lectori cognitum, & tamen tercentum fere locis iam animaduersis, ac restitutis supersedendum fore decreuimus, quod nobis fuerit compertum, Antonium Augustinum Romæ huic negotio egregiam adhuc operam impendisse prope ad vmbilicum. Cuius eruditioni. variæque lectioni, ac diligentiæ cedentes vt par est. minime veremur aliquot loca expendere, dum plura difficilioraque ab aliis suo nitori restituta speramus. Extat apud Gratianũ inscriptio quædam. 13.*qu.2.ca.de neptis.* his sane verbis: Idem Sacratio Rege Aragonum. Cui titulo, vt & plerisque aliis parum fidendum esse censuit Ioan. Vasæus, vir diligentissimus in chronicorum Hispaniæ *priori Tomo.cap.*18. & merito, cum ex regibus Aragonum nullus nomen hoc vnquam habuerit, nec alicubi eius mentio. Nos locum istum ita castigandum esse censemus. Item Sanctio Aragonum regi. huiusque castigationis ea est non leuis ratio, quod Anton. Beuter canonicus Valentinus res illius ciuitatis memorabiles fermone Hispano erudite ac studiose describẽs, eiusdem historię meminit cuius & à Gratiano mentio fit, commemorans *lib. 2.cap* 8. Sanctium Aragonum régem strenuo cuidam militi, infimæ tamen sortis homini, neptem vel ex fratre vel ex sorore, vxorem iuramento præstito despõdisse, ob insignem regi nauatam operam in reb. militaribus, quas rex ipse præclare gessit aduersus Christiani nominis hostes, qui tunc ex Arabum gente totam fere Hispaniam occupauerant. ea vero sponsalia omni conatu neptẽ repudiasse, idque cõtigisse scribit anno ferme à Iesu Christi redemptoris nostri natiuitate 2083. Qua de re consultus postea summus ecclesiæ pontifex Vrbanus secundus, qui promotus est ad summum pontificatum, vt historici tradidêre *Anno* 1087. Sanctio Regi respondit. non esse cogendam eius neptem maritum accipere, in quem nec ipsa consensisset, nec consentire vellet. Qua ratione Pontificia despõsio adscribenda est Vrbano secundo, non Hormisdæ pontifici. Nam etiam si eiusdem quæstionis caput secundum Hormisdę pontificis sit ad Eusebium Episcopum, id tamen responsum, qui ex paleis est deduci è medio debet, & caput tertium ad Sanctium Aragonum rem destinatum adscribi debet Vrbano, cuius est caput illius quæstionis primum, idque ratio temporis maxime suadere videtur, siquidẽ Hormisda pontifex summus ad eam fuerit dignitatem electus anno domini 517. quo tempore, & multo post quingentis fere annis nondum habuit initium Regum Aragonensium principatus.

Denique apud Ioannem Carnotensem in Pannonia *li.6.* prędcitatus Gratiani locus adscribitur Vrbano ad Sanctium Aragonũ Regem. Quamuis decreto Iuonis Louanii opera Ioan. Moli. in lucem edito, falso legitur: Satino regi Aragonum *part.8.capit.*24.

CAPVT XII.

SVMMARIVM.

Apud eundem Gratianum de Iuliano Cæsare quædam obseruatione digna adnotantur.

VNdecima causa, & quæstione tertia inquit Gratianus. Item Ambrosius, Iulianus Imperator, quamuis esset apostata, habuit tamen sub se milites, quibuscum dicebat, Producite aciẽ pro defensione reipub. obediebant ei. Cum autem diceret eis, producite arma in Christianos, tunc cognoscebant Imperatorem cœli. Hæc inquã Gratianus.nã apud diuum Ambrosium in his operibus, quæ eius titulo modo extant, & publice typis traduntur, nondum potui locum istum deprehendere. Extat tamen apud D. Augustinũ *in Psal.*124. qui omnino legendus erit, *eadem causa. & quæstion.3. Iulianus sub cap. Impera.* ex eodem Augustino & Iuone Carnotensi. *par.5.cap.*7. Verum apud Gratianum illud est primum obseruandum Iulianum Cæsarem dictum fuisse apostatam ex eo, quod cum primum in Cappadocia non longe à Cæsarea cum Gallo Cæsare simul educatus & institutus ita fuisset à præceptoribus vt non verbis modò, sed & factis studium ardoremque in religione Christiana insigniter ostendisset. demum ariolorum consuetudine adductus, ac Libanii sophistæ, qui tũc Nicomediæ ludum aperuerat, quã in vrbem translatus erat Iulianus iussu Imperatoris Constantij, clam libris comparatis, cum ad eum accedere ei foret interdictum, eundem sophistam diligenter imitatus pietatem Christianam primum abiecit, deinde à Maximo Philosopho, non Byzantio sed Ephesio, non mediocriter ad imparandi libidinem ariolorum sacris initiatus excitatur, & ad Christianismi odium producitur. Qua ratione in grauium rerum suspicionem cum Constantio incidisset, capite tonso ad eam suspicionem tollendam monachus factus est, atque ita, quem antea re vera receperat, eum falso præ se tulit Christianismum, atque occulte philosophiæ operam dedit, aperte autem in lectiorum Nicomediæ ordinem lectus, sacras publice legit literas, donec adhuc superstite Constantio, & eo mortuo imperio potitus, tam impudenter religionem Christianam abiurauerit, vt ipsum etiã pernegauerit Christum, ac repente simulationi quoque illi, qua Christianum se esse finxerat, nuncio remisso, dęmonum templa frequentauerit sacrificans, simulque pontificem seipsum appellans, Gentilium mysteria, ritus, & sacrificia, dieisque festos paganorum agere permiserit. Hæc sane constant ex Socrate *lib.3. histor. eccles. cap.* 1. Theodorito *lib. 3. capit.* 2. Sozomeno *lib. 5. capit.* 2. Nicephoro *libr.10. cap.*1.2.& 3. Cassiodoro in tripartita *capit.* 1. 2. & 3. Sed & ipse Socrates *lib.3.capit.*14. Iulianum expressim apostatam appellat. Et quidem merito, cum & victimarum gentilium sanguine sacrum baptismi lauacrum si abluerit. atque seipsum à misteriis ecclesiæ ex authoratũ excluserit. Quod idem auctores tradidere, præsertim Sozomenus *lib. 5.ca.*2. Chrysost. *li.vno contra gentiles.* Gregorius Nazianzenus *in oratione 1.contra Iulianum.* Nicephorus & Cassiodorus in prædictis locis. Ex quibus intelliges, quę D. Ambrosius in oratione de obitu Theodosij Imperatoris de Iuliano ita scribit: Inde reliqui Principes Christiani, præter vnum Julianum, qui salutis suæ auctorem reliquit, dum philosophiæ se dedit errori, inde Gratianus & Theodosius hęc Ambrosius. Sed & impius hic Iulianus eo furoris prouectus erat, vt Christum per contumeliam Galilæum appellaret. Hoc etenim nomine Iesum Christum, & Christianos omnes ex cõuitio quodã appellasse, auctores sunt in hist. eccl. Socrat. *li.3.c.*12. Theodor. *li.3.c.*8.& *c.*21. Sozomen. *lib.5.c.*4. Cassiodo. *in tripartita lib.6.c.*44.& 47. Ruffin. *lib.*10. *hist.eccl.c.*35. Nazianzenus in dicta oratione: Ioan. Chrysost. *libro vno contra gentiles.* Hieronymus in epistola. ad magnum oratorem. & Nicephorus *li.*10. *c.*4.& 20. Impietatis & blasphemiæ temerarius hic princeps tandẽ pœnas dedit diuina vltione punitus, quippe qui in bello Persio prope Ctesiphontem vrbem, incertum an ab hoste, vel à suis fuerit occisus, & ore proprio diuinæ mate-

maiestatis iudiciũ confessus dixerit, quum à vulnere cæca manu sanguinem hausisset, atque eum in cœlum, veluti in Christum conspiciens, coniecisset, perinde atque cædis suę causam in eum referret, calamitatis auctorem intelligens, Vicisti Galilæe, vicisti, sicuti commemorant Theodoritus *li.3.cap.25.* Cassidorus *Tripartita li. 6.cap.47.* & Nicephorus *li. 10.cap.35.* qui & illud refert, Iulianum iam moriturum, anima recedente à corpore, diuinius quodammodo quam pro hominum captu potuit, oculos intendisse ita, vt Christum videret, & exclamasse: Saturare Nazarene. His quidem rationibus constat iure dictum fuisse Iulianum apostatã, quo nomine ignominiose eum appellauit Marius Chalcedonensis episcopus ex oculorum suffusione cæcus manu à puero eo ductus, vbi Constantinopoli Fortunæ in Basilica, in qua eius deæ statua collocata fuerat ipse Imperator sacrificaret, authoribus Cassiodoro *li.6. tripart. c.6.* Socrate *li. 3.c.12.* Sozomeno *li.5.c.4.* & Nichephoro *lib. 10. cap.20.* quibus apparet, Iulianum eidem episcopo respondisse, non tantum posse eum, quem ille coleret, Galilæum, vt cæcitati eius mederetur. Cui episcopus magna cum dicendi libertate occurrens, gratias, inquit, ago seruatori meo Deo, qui vt visum amitterem curauit, ne impurissimum vultum tuũ ad impietatem declinantem conspicerem. Verum & ante Iulianum Imperatorem Christianos dictos vulgo fuisse à gentilibus Galilæos, deduci poterit ex Arriano de Epicteto *li.4.c.7.* Nam & Christus vocatus est Galilæus Matth. *c.26.* et *Ioan.* quod frequenter versatus est in Galilæa *Ioan. capit.4.* aut propter Nazareth & Capharnaum, in quibus habitabat, *Luc.2.& 4.*

Secundo obseruandum erit Iulianum Cæsarem apostatam, & Parabatem, milites Christianos habuisse, qui pro imperii Romani maiestate sub eo militarunt, quos tamen dole ad deorum gentilium sacrificia donatiuo ea de causa dato, pellicere tentauerit, vt accepto donatiuo simul & thus acciperent, idque adolerẽt ad ipsius Iuliani imagines ex veteri instituto, quibus Iouis Martis, & Mercurii erant insuper depictæ. Quo quidem dolo cognito pœnitentes milites donatiuũ imperatori restituunt, & Christianismũ libertissime cum martyrii affectione profitentur, quos imperator ita quidem cõmotus à cæde abstinens ex authoratos ex aula imperiali exegit. cuius rei auctores sunt Sozomenus *lib.5.cap.17.* Cassiodorus *lib.5. tripartit.cap. 30.* & Nicephorus *lib.10.cap.13.* Iuste vero posse Christianos milites, qui pagano principi subditi sunt, eo imperante militare, modo bellum sit iustum aut iustum præsumatur, quod in dubio ita est accipiendum, ex *eodem cap.* adnotarunt illic Dominic. Præposit. Cardinal. sancti Sixti, Hugutio, & veteres quidam, quibus mire patrocinatur diuus Augustinus *li.22.* contra Faustum Manichæum *capit.75.* à Gratiano relatis *in capit. quid culpatur. 23.qu.1.* Cuius verba hoc in loco obiter subiuciam, quia penes Gratianum non plane ac sincere legũtur. Cum ergo vir iustus, si forte sub Rege homine etiam sacrilego militet, recte possit illo iubente bellare, ciuicę pacis ordinem seruans, cui, quod iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit, certum non est, vt fortasse reum Regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi. Hęc Augustinus. Ex quo & in specie idẽ probat Paris Puteus *in tract. de militari li.2.qu.11.* quo in loco tractat, an Christiani possint licite milites infideles in eorum auxilium, vel vt sub eorum vexillo, & ducatu militent, stipendio conducere, & in bellum aduersus Christianos sibi hostes aduocare. Cæterum, Christianos frequenter sub paganis imperatoribus olim militasse satis cõstabit lectori ex varia veterum historicorum lectione. Nam & Christiani milites sub Marco Aurelio Antonino merentes in summa siccitate, rerumque omnium extrema inopia genibus flexis. Dei opem implorãtes, hostibus fulmina, M. vero Antoni militibus & exercitui pluuiam precibus à Deo impetrarũt. Ex quo hostibus maxime territis, ipsis mirum in modum recreatis, bellum Marcomanicũ Sarmatis, Randalis, & Quadis extinctis, Paononisque libertatis confectum est: quemadmodum scripsere Tertullianus in Apologetico. *c.5.* & in libro *ad Scapulam.* Eusebius *lib 5.eccleſiaſt.hiſtor.cap.5.* Paulus Orosius *libri.7.capit.15.* & Nicephorus *li.5.eccleſiaſt.hiſtor.cap.5.* Paulus Orosius *li.7.cap. 15.* & Nicephorus *li.4. cap. 12.* Extat & ipsius M. Aurelij epistola post Iustini martyris orationem secundam pro Christianis, in qua ipsemet imperator victoriam istam precibus Christianorum se obtinuisse fatetur. Cuius rei & profani historici nempe Iulius Capitolinus, & Dion Nicæus in M. Aurelio, & ex nostris Eutropius meminit, miraculum hoc Christianorum precibus contigisse fere supprimentes. tametsi Xiphilinus idem quod Eusebius tradiderit, tribuẽs id legioni Melitinæ, quo nomine & ab Eusebio Christianorũ legio ista vocata est ab vrbe Melitinæ, in qua forsan stationem habuerat, ex Iosepho *li.9.de bello Iudaico ca.4.* cuius vrbis mentio fit à Nicephoro *li.7.cap.7.* sed & is auctor *in d. cap.4.* commemorat post Eusebium, hanc legionem prærogatiua quadam apud principem in exercitu obtinuisse locum, & ab Imperatore nomen κεραυνοφόρλη id est, fulminatricis habuisse. eiusdem nominis meminit idem Xiphilinus in M. Aurelio: tametsi constet tempore Augusti ex Roma. legionibus vnam hoc idem nõmen habuisse, quod Dion memorię tradit *in lib. 55.* existimat tamen Xiphilinus ex eo, Dionem meminisse huius legionis hoc nomine, quod iam eius ætate nomẽ hoc ab ipso M. Aurelio Antonino obtinuisset. Sed & sub Maximiano Imperatore militauit ex Christianis Thebæorum legioni quæ à Thebi Ægyptiis missa fuerat & cum Imperator in Sedunorũ finibus iussisset, milites exercitus diis gentilium sacrificare. hæc equidem legio à reliquo agmine discessit, ne impiis sacrificiis interesset, quod grauiter tulit Imperator, ipsisque militibus constanter respõdentibus, se Christianos esse, & à talibus sacrificiis religione, à qua minime sibi esset discedendũ, prohiberi, ira odioque in Christianos accensus, Thebęorum legionem pœnas dare iubet decimo quoque milite trucidato, quam pœnam semel & iterũ Christiani, auctore Mauricio, subire maluerunt, quam imperata facere. Postremo Maximiano non ferente Christianorum constantiam, vniuersi milites à reliquo exercitu illius imperio conciduntur. Erat etenim apud Romanos vetus militaris disciplinæ institutum, & quoties legio aliqua, vt militum multitudo deliquisset, præter centuriones, signiferosque, reliqui decimo quoque ad supplicium sorte lecto, puniretur. Quod satis deducitur ex Liuio *li.2.decadis* 1. Cicerone in oratione pro Aulo Cluentio, Dionysio Halicarnassæo *li.9.* Plutarcho in Crasso, Sozomeno *li.5.eccleſiaſt.hiſtor.cap.9.* & Nicephoro *lib.10.cap. 8.* Ex quibus constat quid apud veteres auctores sit, decimare milites, ac rursus decimare populum, cuius punitionis iterum Plutarchus meminit in Marco Antonio. Poterit lector de hac Thebæorum legione, & eius martyrio his addere, quę scribit Wolphangus Lazius *li.5.Roman.repub.c.8.& li.4.c. 8.* multa de supplicijs militaribus. Etenim Cornelius Tacitus *li.3.& li.8.* Appianus Alexand. *li.2.& 3.bellorum ciuilium* decimationis militum meminere, sicuti & centesimationis Capitolinus in Macrino, ac rursus decimationis, idem & Florentinus in quarto, ac Polybius in libello, *de castrametatione Romana.*

CAPVT XIII.

SVMMARIVM.

An vera sint quæ de Anastasio II. *Romanæ ecclesiæ Pontifice Gratianus tradit.*

Decimanona distinctio capi. penultim. hæc Gratianus refert ex libro Pontificiali. Anastasius secundus natione Romanus fuit tempore Theodorici Regis. Eodem tempore multi clerici se à communione ipsius abegerunt, eo quod communicasset sine consilio Episcoporum, vel presbyterorũ, & clericorum cunctæ ecclesiæ Catholicæ diacono Thessalonicẽsi nomine Phorino, qui communicauerat Acatio: & quia voluit occulte reuocare Acatium, & non potuit, nutu diuino percussus est. Hæc Gratianus. Addit interpres: Quia dũ assellaret, emisit intestina. Sed & hæc in Anastasio secũdo Platina, & Volaterranus *li.22.* tradidere ex Gratiano, vel, ex libro Pontificiali. Idem Gratianus hoc repetit 1. *qu.1.cap.dictum.* ex gestis Romanorum Pontificum.

Cæterum Albertus Pighius *lib.4. de eccleſ.hierarchia, cap.8.* multam aduersus Gratianum candescit in iram, pio quidẽ animo, & feruentissimo in Apostolicæ sedis maiestatẽ zelo: quippe qui omni conatu cõtendat, summos Pontifices, qui post Petrum sedem illã obtinuere, à labe hæresis prorsus immunes fuisse. Nos missa modo facimus, quæ doctissimus ille vir de aliis Pontificibus tractat, ea etenim nunc pertractare nostri non est instituti, hunc tantum Gratiani errorem ipsum sequuti conabimur plane, ac funditus euertere, lectorem admonentes, quod non semel fecimus,

in his, quæ ad fidem historiæ pertinent, non esse omnino Gratiano credendũ, imo alios auctores legẽdos fore, quorũ sit fides apud viros doctos in hac re diu probata & recepta. Etenim falsa esse, quæ de Anastasio Põtifice Gratianus cõmemorat, primum ex eo cõstat, quod cum Fœlix huius nominis tertius Romanæ ecclesiæ Pontifex Acatio Constantinopolitano præsuli condemnationis sententiã, qua dignitas ei abrogaretur, misisset, ipseque Acarius mente, sensuque omni captus Papæ nomen à sacro Albo exemisset, animo, & corpore vinctus, breui pòst communem omnibus ingressus est viam, mortemque obiit adhuc viuente Fœlice. Quemadmodum obseruari poterit ex Euagrio *li. 3. c.18. & c.23.* & Nicephoro *lib.15. ca.17.* Atque ideo minime potuit Anastasius Acarium reuocare iam dudum rebus humanis exemptum. Siquidem Acatius vita functus est sub Fœlice, cui successit Gelasius, & huic post annos sex Anastasius. idem probatur ex eiusdem Anastasij ad Anastasium Cæsarem epist. quę prima est ex Anastasii secundi epistolis. quo in loco ipse Pontifex asseuerat, Acatium iam dudum mortem obiisse.

Deinde illud est obseruatione dignum, vt obiter adnotemus, Gratianum quandoq; eos auctores, quos citat, praue intellexisse, nil in epistola ad Cæsarem, Anastasium Pontificem in patrocinium Acatii scripsisse, cum omnibus viribus conatus fuerit, tam literis, quam nuntiis, vt eius nomẽ, & memoria à Catholica Christi ecclesia aboleretur, Imperatoris Acatii memoriã defendẽti multis rationibus ostẽdens, ob graues, intollerandosque excessus, & certa facinora iustissime damnatum eum fuisse à sede Apostolica. Quod apertissime deducitur ex epistola Anastasii ad Cæsarem missa, cuius fragmentum idem Gratianus retulit *in ca. secundum ecclesiæ distinct.19. & d.cap.dictum.1.qu.1.*

Sed & quod Gratianus in Anastasio notat, D. Augustinus sępissime tractat vt pium, orthodoxum & Catholicum. Nec enim sacramentum aut baptismi, aut ordinis, nec ius dandi sacramenta quo ad characterem amittit hæreticus, aut schismaticus. Ideo nõ licet à Catholico sacramentum vel baptismi, vel ordinis repeti, quamuis fuerit ab hæretico episcopo, vel sacerdote collatum. Qua ratione correcto hęresis vel schismatis vitio, non est baptismus vel ordo repetendus. Quemadmodum obtentum ac receptum est ab Ecclesia Catholica. Præsertim erant infirma, nec irrita sacramenta, quæ fidelis & arthodoxus populus in vnione manens ecclesiæ Catholicæ acceperit à proprio episcopo, nec hęretico, nec schismatico, sed qui ob alios excessus excommunicatus fuerat. Est igitur hęc vera & Catholica sentẽtia, qua probatur, non esse sacramentum ordinis Baptismi, & similia repetenda, licet data fuerint ab hæreticis & schismaticis. vbi ad ecclesiæ vnionem redierint, qui baptizati fuerunt, vel alia sacramenta ab hæreticis accepere. Quod longius tractauere gloss. & Card. S. Sixti *in d. cap. secundum ecclesia* Alfons. à Cast. *li. de hæresib. in verb. baptismus. hæres. 5.* tex. opt. *in c. à quodam de conse. dist. 4.* tradit S. Thom. *part. 3. quæst. 67. art. 5.* Thom. Waldens. *de sacrament. cap. 4. 5. 6. & seq.* Magist. sent. *in 4. dist. 6.* vbi Thom. *p. 2.*

Idque ita accipiendum est, vt plane verissimum sit, vbi debita baptismi forma fuerit seruata. Alioqui baptizandi sunt qui ad ecclesiam Catholicam redierint. Sic D. Augustin. *in li. de hæresib.* Paulianos, inquit, baptizandos esse in ecclesia Catholica Nicæno Concilio constitutum est. Extat Concilii Nicæni decretum *ca.19. ca. si quis. & cap. Paulianista. 1. qu. 1. ex Innocent. epist. 22. cap. 5.*

Ex quibus palã deprehẽditur manifesta calumnia Gratiani, qui nescio cuius testimonio, ausus fuerit aduersus sũmum ecclesiæ persulem, eumq; Catholicũ constanter asseuerare, contra Fœlicis & Gelasii decreta, voluisse Anastasium ad ecclesiam reuocare impium Acatium, qui iamdudum mortem obierat. & cuius memoriam ab Ecclesia Catholica deleri in eadem epist. Cæsari persuadere conatur, manifesto iudicio. Fœlicis sententiam, quæ Acatium damnauerat, egregie laudans, tantum non propria subscriptione secutus. Eodem sane iure mera sunt commenta, quæ de punitione diuina ipse Gratianus non semel impie, ac temere videtur effutire, & quæ Barbarus interpres adiecit, ex quibus Platina & Volaterranus eandem fabulam, vt opinor mutuo accepere. Et Cardin à Turre Cremata *in summa de eccles. li. capit. 106.*

CAPVT XIV.

In Gelasij Papæ responsum obseruationes quædam de Canonicis libris & Apocryphis.

SVMMARIA.

1 *Canonici libri qui dicantur, & qua ratione nobis cognitum sit, eos esse canonicos.*
2 *Ecclesia non potest nouum articulum fidei constituere, nec item ipse Romanus Pontifex.*
3 *Sapientia & Ecclesiasticus canonici libri sunt, quamuis ea de re fuerit olim controuersum.*
4 *Iob liber à quo fuerit scriptus, & Thobiæ liber, an olim fuerit canonicus?*
5 *Libri Esdræ, Hester & Iudith, an fuerint apud Hebreos canonici?*
6 *De Persarum Regibus ex Metasthene, Philone, & Græcis historiographis ad sacræ Scripturæ intelligentiam.*
7 *De Machabæorum libris.*
8 *De Prophetarum libris, qui fuerint Canonici.*
9 *Ordo librorum Noui Testamenti, & de quibus apud veteres Theologos fuerit olim dubitatum.*
10 *De ecclesia Catholica, & quid hoc nomen significet.*
11 *Primatus Petri, & Ecclesia Romana à Gelasio ex diuino elogio deducitur.*
12 *Petri, & Pauli Apostolorum martyrium.*
14 *De quatuor Patriarchalibus sedibus, & quo ordine fuerint olim connumerata.*

GElasius summus Ecclesiæ Pontifex huius nominis primus, ad eam dignitatem electus anno fermè 49[illegible] eruditissimis, & Catholicis Episcopis ad se vocatis, eorumque consultatione præuia, de recipiendis, vel non recipiendis libris tractare Romæ conatus, ea de re insigne decretũ edidit, in eaque Synodo Christianam religionem profitẽtibus exhibuit, quo maxime scirent, quibus libris, quæ ad fidem pertinerent, probanda forent, & à quibus in his quæ de fide disputantur, esset abstinendum, Extat id decretum integrum *in primo conciliorum Tomo*, & apud Burchardũ Vuormatiensem Episcopum *lib.3.cap.217.* tametsi Gratianus eius prima parte omissa, idem 15. *distin.* tradiderit. Nos ad eius interpretationem, cum & ea sit admodum vtilis & necessaria, iuris diuini, & humani studiosis, prænotandum esse cẽsemus scripturas, seu libros de rebus ecclesiasticis tractantes, in tria genera distingui. Primi etenim generis libri sunt, qui *Canonici* censentur. Secundi generis sunt *Agiographi*. Tertii vero *Apocriphi*.

Canonici libri dicuntur omnes scripturæ, † quas recipit t ecclesia, vt publicè legantur in ædificationem fidelium, & ex quibus sumatur efficax argumentum ad probandum ea, quæ fidei sunt, & ad fidem pertinẽt. quibusque vti debemus ad hæreses, earumque autores expugnandos. Sunt etenim huius generis scripturæ diuinæ quidem, quas homines quidam Deo inspirante scripserunt, imo quas Deus ipse manibus hominum scripsit, nec eis magis quam Deo earum authori refragari licet. Has canonicas appellamus non alia ratione, quã quod fuerint hæ scripturæ ab ecclesia probatę, & in canonẽ diuinarũ scripturarũ receptæ, siquidem ecclesia iuxta sensum, quẽ statim ex ponemus, regula est firmissima, & cõstitutissima ad discernendũ, ac diiudicandum, quæ sit scriptura canonica, authore Augustino libro vno, contra epistolam Manichæi, quæ dicitur Fundamenti. Is enim inquit *cap.5.* Ego vero Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ ecclesiæ commoueret auctoritas. idem fere tradit *li.18. contra Faustum, cap.4.* quibus verbis satis docet diuus Augustinus, nullam scripturam esse authenticam, aut Canonicam sine authoritate ecclesiæ, cuius membra fuere Canonici scriptores. Nec aliũde potest quis scire, scripturas esse diuinas, aut Canonicas. quã ex ecclesiæ, quæ traditionibus Apostolicis, magisterio spiritus sancti, eiusque lumine edocta decreuit, & professa est. Canonicum est Euangeliũ Marci, qui Christum non vidit, nec tamen admisit Euangelium Nicodemi, qui Christum vidit, & audiuit, vt Ioannes capitulo tertio testatur. Atque hæc vera esse multis rationibus, & ex veteribus authoritatibus, probare conantur, & probant Ioann. Eccius in Enchiridio, *ca.1.* Driedonius *de dogmatib. eccles. li.1. ca.1. & li.4. cap.4.* ex Irenæo, & Augustino. Alfonsus à Cast. *li.1. de hæresib. cap.5.* Illud vero est in hac quæstione potissime obseruandum, proprie, ac simpliciter, nec Canonicã scripturam auctoritatem sumere ab ecclesia, nec ecclesiam, à Canonicis scripturis. Vtriusque etenim autoritas est à Christo, cuius spiritu dictatæ sunt scripturæ, & efficax

efficax est ecclesia, atque ideo in hunc sensum opinor accipiendum esse, quod modo asseuerauimus, nullam scilicet scripturam esse, authenticam aut Canonicam sine authoritate ecclesiæ, vt intelligamus, penes ecclesiã Catholicam esse ius hoc declarandi, ac denunciandi, quæ scripturę sint Canonicæ authenticæ, & diuinæ, dictatæque à Spiritu sancto. Vnde scriptura Canonica testimonium est ecclesiæ ex Spiritu sancto testificantis. De quo tractat diligẽter Michael Medina *lib. de recta in Deum fide ca.* 8. Nec posset ecclesia dare authoritatem, & vires diuinę scripturæ, ei quidẽ scripturæ, quæ diuina non est. Hoc enim ex ecclesia habemus, vt sciamus, quæ sit scriptura diuina, & tenemur eam scripturam diuinam censere, quam ecclesia diuinam esse definierit. Quæ tamen quamuis certo definiat, nec falli possit, sua definitione non efficit illam scripturam esse diuinam. Nam ideo illam diuinam esse professa est, quia vere diuina erat; quod si diuina scriptura non esset, ecclesia minime diuinam esse pronunciaret. Comperto etenim ex testimonio ecclesiæ, quæ scripturæ sunt sacræ & diuinæ, ex seipsis habent diuini, ac Canonici libri, vt per omnia eis credere teneamur. Imo Catholica, sanctaq; Romana ecclesia diuinis scripturis non tantum testimonium exhibuit, vt testis, qui cogere non potest, officio functa & testificata, illas esse diuinas, sed & iudiciali authoritate iudicauit illas debere recipi, idque fecit magisterio Spiritus sancti, quo pollebat, per traditionem erudita.

Neque ratione ecclesia, † vel summus Pontifex nõ posset nouum articulum fidei constituere, aut efficere aliquam assertionem esse Catholicam, quæ antea Catholica non fuerit, quod manifesta ratione comprobãt Alfonsus à Castro *lib. 1. de hæresi. cap.* 8. Ioan. Arboreus *lib.* 5. *Theosophiæ, cap.* 10. ex nostris Fel. *in cap. quæ in ecclesiarum. de constitut. nu.* 23. quamuis Abbas contrarium scripsit *in cap. cum. Christus. de hæretic.* cuius opinio, licet maximo conatu ab Alfonso de Castro, & Arboreo improbetur, fortassis eum sensũ habuit ab authore, quo vera possit censeri. Potest enim esse aliqua de fide assertio, quæ etsi catholica sit, tamen quia non constat manifeste ex sacra scriptura, nec est ab ecclesia definita, interim dum latet, non efficiat eum hæreticum, qui contrariam asseuerauerit, donec ab ecclesia sit definitũ. illam assertionem esse veram, & de fide: Solent enim esse plures in interpretatione sacræ scripturæ opiniones, quarum nulla hæretica est, donec ecclesia diuino auxilio contrariam ex reconditis sacræ scripturæ sensibus probauerit Sic *in cap. damnamus. de summa Trinit.* Abbas Ioachim non damnatur, nec censetur hæreticus, licet eius dogma ex sacris scripturis, ab ecclesia damnetur. Ecclesia vero, licet non possit facere quod quædam assertio sit hæresis, quæ prius hæresis non erat, quod satis à præcitatis authoribus probatur, potest tamen efficere, vt nobis per suam censuram pateat, illud esse hæresim, quod antea nos latebat, an merito hæresis dici posset. Qua ratione fit, vt vere possimus asseuerare assertionem istam quæ modo ab ecclesia tanquam fidei Catholicæ contraria improbatur, & hæresis censetur, ante definitionem ecclesiæ etiam hæresim fuisse. tametsi prius quam ecclesia definiret, eius opinionis assertores hæretici minime dicebantur, quia nos latebat, an ea esset opinio contraria fidei Catholicæ, modo vero post ecclesiæ definitionem hæretici dicentur quicũque eam sententiam probauerint, & receperint. non quod eorum opinio prius falsa non fuerit, Catholicæ fidei cõtraria, & hæresis, sed quia nomen hoc hæreticorum infame quidem & ad crimen istud grauissimum pertinens exigit profecto pertinaciam, & rebellionem quandam à Catholicę ecclesiæ definitionibus descendentem, quæ vere dici non poterat eo tempore, quo dubium erat, nec ecclesia definierat, an ea opinio esset religioni & fidei contraria. Quod est hac in re semper, ac præsertim adnotandum. Denique cum ecclesia possit modo aliquam assertionem pronunciare, ac declarare Catholicã esse, & ad fidẽ pertinere, quæ & antea vera quidẽ erat, Catholica & ad fidẽ pertinẽs: latebat tamẽ nos hæc de fide veritas propter varias opiniones, reconditũque, & arcanũ sacræ scripturæ sensum, atq; ideo cõtrarium asseuerantes ante declarationem ecclesiæ hæretici minime censebãtur dici poterit, penes ecclesiam esse potestatem istam declarandi Catholicam esse aliquam assertionem, & pronunciandi eam ad fidem pertinere ad eum effectum, vt post ecclesiæ definitionem ea assertio ita manifesta sit de fide, vt plane hæreticus pertinax sit censendus, qui contrariam secutus ab ea discesserit, tametsi ante ecclesiæ definitionem, licet verissima fuerit & Catholica assertio, propter dubiam eius rei. & controuersam disputationem hæreticus iure dici non poterat, qui contrariam probasset, & secutus fuisset. Vnde ratione, & causa huius declarationis, ex qua hæreticus post ecclesiæ definitionem censetur, qui prius non poterat huius criminis nomine notari, admitti poterit Abb. opinio in hoc sensu, vt ecclesia possit modo, & nouissime declarare aliquid esse de fide, & Catholicum ad effectum, vt nihil ea de re controuersum sit absque hæresis labe, quod tamen prius occultum erat, eaque ex causa non poterit hæreticus censeri, qui vel contrarium asseruisset, vel de ea redubitasset. Sic sane Diuus Thom. 1. *parti. quæst.* 32. *articul.* 4. scribit, multa nunc censeri hæretica, quæ prius hoc nomine minime notabantur, propterea quod nunc ex ecclesiæ definitionibus, magis manifestum sit ea esse contraria fidei, aut ex eis aliquid fidei contrarium necessario deduci. Idem adnotauit Caieta. Hinc ab hæresis labe, qua ex parte nomen hoc criminis grauissimi notam inurit, excusari solent plures Lactantii Firmiani, Origenis. & aliorum veterum errores. Nam quamuis vere tunc fuerint errores contra Catholicam fidem, eorum authores ab hæreticorum nomine plerumque eximuntur, quod nondũ eo tempore ad modum manifesta erant. quæ postea de fide ecclesia Catholica definiuit, & in publicum tradidit. Hinc denique poterit lector expendere, quo in sensu accipienda sit, quæ Card. à Turre Cremata scribit *lib. 4. de ecclesia, capit.* 3. *part.* 2. asseuerans, ecclesiam non posse efficere de propositione non hæretica hæreticã. Idem tradit Alfons. a Cast. *in d. c.* 8. & Abb. *in rub. de hæret. q.* 1. *n.* 23. ecclesia etenim nõ potest in his quæ ad fidem pertinent, facere assertionem aliquam falsam modo esse, quæ prius vera fuerit, nec ex cõtrario. Erraret equidẽ, quod est ab ecclesia Catholica in rebus fidei omnino alienũ. Potest tamẽ ecclesia efficere per eius in re olim ambigua, & cõtrouersa definitionem aliquã assertionẽ modo hæreticam esse, & censeri, quæ prius nec erat, nec censebatur hæretica. quod S. Tho. satis docet *in d. art.* 4.

Canonicos vero libros ex Gelasio, iuxta literam ipsius decreti subiiciam. Primum Veteris Testamẽti, deinde Noui. Obiter tamen adnotabo, quæ fuerit apud veteres ea de re controuersia, & quid de his libris, & aliis, qui canonici sunt, ab Ecclesia Catholica, à conciliis prouincialibus, à summis Ecclesiæ Doctoribus, sit ad concilium vsque Tridentinum definitum. Eisdẽ & similibus vtar obseruationibus in explicandis reliquis Gelasiani decreti partibus, in quibus de hagiographis & Apocryphis agitur libris.

Ordo veteris Testamenti.

Genesis liber vnus. Exodi liber vnus. Leuitici liber vnus. Numeri liber vnus. Deuteronomij liber vnus. Iesu Naue liber vnus. Iudicũ liber vnus. Regũ libri quatuor. Ruth liber vnus. Paralipomenon libri duo. Psalmorũ liber vnus. Salomonis libri quinque. Iob liber vnus. Tobiæ liber vnus. Esdræ liber vnus. Hester liber vnus. Iudith liber vnus. Machabæorum libri duo.

Multa poterant hoc in loco adnotari, quędam tamen cęteris præter missis adscribam, siquidẽ lector reliqua facillime apud Driedonium *lib. de dogmatibus eccles. cap.* 1. *& sequent.* obseruabit.

Regum libri quatuor.) Hanc Regum historiam scripsisse Samuelem, & alios Prophetas, qui singulis tẽporibus vixerũt testis est Athanasius in opere, quod de libris canonicis scripsit *lib.* 11.

Psalmorũ libr. vnus. Salomonis libri quinque.) Hæc apud Burchardũ. At in primo conciliorũ Tomo in decreto Gelasii legitur, Psalmorũ centum quinquaginta liber vnus. Salomonis libri tres, Prouerbiorum, Ecclesiastes, Cantica Canticorum.

Quibus satis apparet, olim contruersum fuisse, an † Sapientiæ, & Ecclesiastici libri fuerint à Salomone conscripti & canonici. Nam præter Gelasium Clemens summus ecclesiæ Pontifex huius nominis primus in canonibus Apostolorum, *canone* 84. tantũ inter canonicos libros, tres priores nomine, ac titulo Salomonis recepit duorũ posteriorum nulla mentione facta. Origenes in enarratione primi Psalmi numerum sacrorum librorũ, qui ex Veteri Testamento in canonem fuêre relati apud Hebræos, & demum apud Ecclesiasticos enumerans, eiusdem opinionis est authore Eusebio *libro* 6. *ecclesiast. hist. cap.* 21. cui subscribit Nicephorus *libro* 5. *capit.* 6. *Concilium Laodicenum* sub Liberio Papa

celebratum anno fere CCCLXIIII.prouinciale quidē, sed receptum, ac conformatum in sexta generali Synodo, admonens, qui sint libri canon. *cap.* 59. tres tantum priores qui Salomonis sunt, connumerat: Sapientiam & Ecclesiasticū omittit, quasi definiens, eos esse extra canonem, quod Damascenus *lib.* 4. *cap.* 18. Hieronymus in prologo Galeato in libros Regum, & in epistola ad Chromatium. & Heliodorum, ac Ruffinus in expositione Symboli, palam asseuerāt. Et prēter hos Gregorius Nazianzenus in eo carmine, quod de sacris libris scripsit. Basilius item in Homilia, quam in principium Prouerbiorum elaborauit, & Cyrillus Hierosolymitanus catheſi quarta. E contrario literæ, quę à Burchardo ex Gelasio refertur, conuenit ecclesiæ Catholicę authoritas. Nam in cōcilio Florentino sub Eugenio quarto inter canonicos libros, Sapientia, & ecclesiasticus recepti fuēre his verbis Psalmi Dauid, Parabolæ, Ecclesiastes, Cantica Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus. Sed & conciliū Prouinciale Carthaginēse. cui Diuus Augustinus interfuit, cōfirmatum in sexta Synodo, *cap.* 47. multo ante Florentinum eosdem liberos receperat. Psalterium, inquit, Dauid, Salomonis libri quinque. Quibus itidē verbis hos libros inter canonicos adnumerauit Innocentius Papa ad Exuperium Tholosanum Episcopum. Synodus item Tridētina sub Paulo Tertio idem probat. Etenim inter canonicos libros ab ea censentur Parabolæ Salomonis, Ecclesiastes, Cantica Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus. Quibus manifeste apparet, non esse hac de re disputandum, nec controuertendum post ecclesiæ Catholicæ apertissimam definitionem, cui est omnino accedendū. Nam & veteres Theologi, Origenes inquam, Clemens Alexandrinus, Chrysostomus, Ambrosius, Cyprianus, Hieronymus, August. & alii passim his libris, & canonicis, vsi fuere imo & plerūque titulo & nomine Salomonis eorum meminerunt. Dionysius etenim *de eccles. Hierarch. cap.* 3. vbi locum quendam adducit ex Theologia, eius interpres Maximus obseruauit, v sum fuisse in eo loco citando eo libro Salomonis, qui Sapientia inscribitur, idemque Pachymeres fecit ipsius libri verba referens ex *cap.* 5. Iusti autem in perpetuum viuent. Sed & D. Augustinus *lib.* 17. *de Ciuitate Dei. cap.* 20. *& lib.* 2. *de doctri. Christian. cap.* 8. testatur, eosdem libros in authoritatem canonicorum receptos fuisse. Idem asserit Isidorus *lib.* 6. *Etymol. ca.* 1. quod diligenter tractat. Ioan. Dried. *lib.* 1. *dogmat. eccles.* qui & illud inquirit, an hi libri fuerint à Salomone scripti. Siquidē constat ex Prologo eiusdem operis, librum, qui ecclesiasticus dicitur, scriptum fuisse à Iesu filio Syrach, & nepote Iesu. Imo par est & ex eodem prologo, & his quæ scribit Damascenus *lib.* 4. *ca.* 18. sensim deducitur Iesum patrem Syrach librū illū Hebraicæ scripsisse, eius vero nepotē Iesum filium Syrach eundē in Græcā traduxisse linguā tempore Ptolomæi Euergeris Regis Ægyptij, cuius author ipse nullā mentionē fecit. cap tamen vltimo meminit Simonis Magni Pontificis Oniæ filii, cuius ętate apud Ægyptios regnabat Ptolomæus. annis fere ducentis ante Christi natiuitatem. atque ideo de authore huius libri vere nulla fuit olim cōtrouersia. sicuti ex Damasceno, Hieronymo, Augustino, Isidoro. & aliis constat. De authore autem libri, qui Sapientia inscribitur, maior fuit apud veteres disceptatio. frequētiori tamen sententia receptū est, eius authorem non fuisse Salomonem, sed Philonem Iudæū, qui Græce id opus scripserit. Quod Hieronymus & Isidorus ex aliorum assertione tradidere. Philonem vero hunc opinamur non esse illū. cuius opera Græce & Latine vulgo circumferuntur, quiq; post Christi passionem floruit, & scripsit, quamuis id falsò æstimauerit Lud. Viues in Augustinum *d. c.* 20. post Petrum Galatinum *lib.* 1. *cap.* 4. Nam præterquam quod Eusebius, Hieronymus, & alii, qui omnium operum Philonis Iunioris meminere, hunc librum eidem minime adscripserint, vt patet ex Eusebio *lib.* 2. *eccles. histor. cap.* 18. Nicephoro *lib.* 2. *ca.* 17. & Hieronymus *de rescript. eccles.* Illud profecto maxime conuincit, Philonem Sapientiæ authorem, multo vetustiorem esse quam Iun. Philon, quod Sapientiæ liber inter Propheticos, & veteris Testamenti libros fuerit semper ab auctoribus ecclesiasticis, ab ipsa denique ecclesia Catholica post Concilium Carthaginēse Tertium connumeratus, vnde necessario fit, eum scriptum fuisse ante Christi aduentum. Cautius igitur Driedonius *libro* 1. *de Dogmat. cap.* 2. *par.* 2. asseuerat Philonem qui author fuerit huius libri, aliū ab eo Philone fuisse, qui post Christi passionem Græce, & eleganter præclara opera ediderit, fuisseque illum hoc vetustiorem fere ducentis annis. Nam & Philonis senioris, qui & de Hebræis scripserit, meminere à iuniore eum distinguentes Iosepus *Antiquitatib.* & Eusebius *lib.* 9. *de præparat. Euan. cap. vltim.* Quem & Hebręum fuisse constat, vt distinguamus duos Philones Hebræos à Philone Byblio, cuius idem Eusebius meminit *lib.* 1. *de præpar. Euangelica, cap.* 4. & præter eum Suidas. De his autem libris, nempe Sapientia, & Ecclesiastico D. Augustinus *in d. cap.* 8. scribit de quadam similitudine Salomonis dici & cōstantissime perhiberi, Iesum filiū Syrach eos scripsisse. Idipsum idem Augustinus repetit *in d. cap.* 20. asseuerans, consuetudinem obtinuisse propter similitudinem, & affinitatem, vt hi duo libri Salomonis dicantur. Vterque enim propter eloquii similitudinem, & cognitionem rerum, quæ à Salomone tractantur in Prouerbiis, frequentissime à veteribus Theologis, & quandoq; in conciliis ecclesiæ titulo, & nomine Salomonis citantur. Quod lector facillime poterit obseruare apud Burchardum, & concilium Carthaginense Tertium, Origenem super epistolam ad Romanos præsertim capitulo octauo. Apud Cyprianum in epistola ad Rogatianum, qui titulo Salomonis citat librum Ecclesiastici. Idem fecit Chrysostomus cum alibi, tum in Homilia super *ca.* 26. 2. *Paral. de Oxia, & humilitate* quamuis Latinus interpres nomen mutauerit. Idem Chrysostomus *in priorem ad Corinth. Homil.* 34. sic & Ambrosius *in li. de quatuor. qu. difficilibus,* & super Psalmum 118. librum Sapientiæ Salomoni tribuit. [Et Cyprianus *libro de immortalitate animæ, & libro de exhoritatione martyrii.* Tertull. *libro de præscript. hæret.* Basilius *li.* 5. *contra Euno.* & Hilar. *in Psſ.* 118.] idem fecit Lactātius *li.* 4. *c.* 16. Et Damascenus *in d. c.* 18. licet ipsum extra Canonem fuisse scripserit: Sic enim interpretantur quidā eiusdem authoris verba, quibus asserit, libros Sapientiæ & Ecclesiastici in arca veteris Testamenti, nec fuisse cum aliis repositos. tametsi quod Driedo. *li.* 1. *cap. vltim.* ex *lib.* 4. *Eusebius. de histor. ecclesiast. ca.* 22. tradiderit, non probet, veteres authores vere existimasse, librum Sapientiæ à Salomone scriptum fuisse. Est enim Eusebii locus, quicquid Dried. voluerit, intelligendus de Prouerbiis Salomonis, qui liber & Sapientia dictus est à veteribus Theologis. Ita sane scripsit Græce Eusebius *lib.* 4. *cap.* 22. de Egesippo tractans: ἐμέμνητο γάρ ὅτου, ἀλλὰ τῆς Σοφίας τοῦ παιδὸς τοῦ ἀγχίστου χορὸς παιδεύεσθαι τὰς Σολομῶνος παροιμίας ἐπήλυον. Verum non tantum hic sed & Irenæus, & omnis antiquorum chorus virtute omni refertam, Sapientiam Prouerbia Salomonis vocat. sic fere Græca vertenda sunt in Latinam linguam ex Nicephoro *lib.* 4. *cap.* 7. cui interpretationi suffragatur, quod idem Eusebius scribit *libro* 4. *capit.* 26. vbi ex Melitonis epistola tradens libros Canonicos Veteris Testamenti, inquit, Psalmi Dauid, Salomonis Prouerbia, quæ & Sapientia, Ecclesiastes, Cantica Canticorum, Iob, Prophetæ, & reliqua. Idem Nicephorus *lib.* 4. *capit.* 10. vt obiter Græcus Eusebij Codex ita sit intelligendus, vbi *capitul.* 26. legitur Σολομῶνος παροιμίαι, ἡ σοφία vt articulus præpositiuus adiumatur significanter ad interpretandum id, quod præcessit. Salomonis, inquam, Prouerbia, quæ & Sapientia, aut fortassis Episcopus ille Sardiensis, licet Ecclesiastici librum omiserit, Sapientiam tamen Salomoni tribuit. Etenim huic interpretationi Græca litera minime aduersatur, imo accedit, etiam latino codice refragante, & præterea non desunt ex veteribus, qui idem scripserint. Sed obseruata Eusebii litera, quæ Græcis characteribus vulgo traditur alio in loco, eadem ratione & Latinus Eusebij liber est emendādus. Nam *capit.* 22. scribitur, verum & hic ipse, & Irenæus, & omnis antiquorū chorus librum, qui intitulatur Sapientia, Salomonis esse dixerunt, sicut & Prouerbia. Hæc enim Latina traductio aliena est à Græca lectione, & à vero authoris sensu. non me latet, Eusebium *lib.* 8. *de demonstratione Euangelic. cap.* 2. constanter asseuerasse, Iesum filium Syrach scripsisse τὸν πολυμαθῆ παιδεύτου σοφίαν. Sed ipse opinor de ecclesiastico locum illum fore intelligendum: nam illum scripsisse Iesum filium Syrach cōstat. fortassis & de Sapientia locus ille poterit intelligi, vt Eusebius velit, eam scriptā, fuisse à Iesu filio Syrach, & habuisse nomen illud peculiare, quod *in d. cap.* 22. ex veterū authoritate adscripserat Salomonis Prouerbiis. Etenim idē Eusebius *li.* 11. *de præp. Euā. c.* 7. παιδεύτου σοφίαν. Sapiētię librū intellexisse videtur, & eū Salomoni tribuit vt cōstat ex *c.* 7. *Sapiētiæ.* Tu vero, Christiane lector, illud cōstātissime tene quod Ecclesia Catholica in præcitatis Synodis, & Canonib. definiuit.

Iob liber vnus. De hoc libro † nusquam fuit apud Hebræos con-

controuersum, nec apud Christianę religionis professores. Nam & ab initio ecclesię in canonem fuit receptus. De authore vero licet variæ fuerint opiniones, illud est frequentiori iudicio probatum, librum istum vel ab ipso Iob, vel ab amicis eius sermone Syro scriptum, à Mose tandem in Hebræam linguam traductum fuisse. Huic opinioni accessere Origenes *in Prologo*. Isidorus *lib.6.Etymolog.cap.2.* Augustinus in adnotationibus super Genes. *cap.1.* nec dissentit. D. Gregorius, qui hac, & aliis opinionibus præmissis vere scribit, satis esse quod credamus, hūc librum scriptum esse ab Spiritu sancto. Illud tandem obiter adnotabimus, Iob virum sanctissimum genus duxisse ab Esau, & quintum ab Abraham fuisse. Siquidem Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Esau, Esau Raguelem, Raguel Zaram, Zaram genuit Iob: quam deductionem probare conantur Origenes in prologo, Chrysostomus *in Hom.2.* de patientia Iob, qui eum appellat pronepotem proiecti, repudiatique Esau. idem Chrysostomus sermone in Iob, & Abraham, idem sentit. *in homil.80.* ad populum. ¶ Et Georgius Cedrenus in Epitome ex Africano.] His subscribere videtur D. Augustin. *de ciuit. Dei, lib.18.ca.47.* qui de Iob. scribit, eū ex gente Idumæa genus ducere. Nam & Esau dictus est Edom. *Gen.c.25.* & ab Edom Idumæa terra, authoribus Iosepho *lib.2.cap. de antiq.* & August. *lib.16 de ciuit. Dei.c.* 35. atque iterum Iosepho *lib.5.c.* 3. & deducitur ex *cap.11.3. Regum. & c.* 34. *Esaiæ.* ad hæc accedit, quod Eusebius *lib.9.de præparat. Euange.ca.4.* refert, Aristæan in Iudaica historia existimasse *Iob* filiū fuisse Esau, & habitasse Idumææ, & Arabiæ finibus, in Ausitide terra. Sed & prologus lib. Iob. adscriptus apud Græcos, & Latinos etiam tempore Hieronymi, & ante ipsum, communique cōsensu receptus, rem itam amplius aperit his verbis, Erat autem ipse filius quidem Zarę, de Esau filius filius, de matre vero Bosta, ita vt sit quintus ab Abraham. Hæc in eo Argumento, licet Hieronymus super Iob, & in quęstionibus Hebraicis ab hac discesserit sententia, existimans, Iob non ab Esau, nec ab Abraham, sed à Nacor fratre Abraham, & eius vxore Melcha, sorore Saræ, & Hus filio Nachor originem, ac genus duxisse. Nec accedit prologo, aut argumento, quod libro hunc adscribitur ex eo, quod apud Hebręos non reperiatur. Eidem deductioni, ac Genealogiæ accedit Philippus presbyter, qui paulo post Hieronymum scripsit super hūc Prophetam, cuius opinionem refert Ludoui. Viues *in d.capit.47.* Sed ipsius prologi authoritate vt certa, & probatissima vtūtur Chrysostomus, Origenes, Augustinus, & præter eos Ambrosius *li.2.de interpellatione*, vt tandem non liceat contra stimulum calcitrare. Nam & Eusebius *lib.1.de demonst. Euange.* Iob quintum ab Abraham fecit.

Tobia liber vnus.) Hic liber olim dubiæ fuit authoritatis ex eo, quod inter Canonicos apud Hebręos minime fuerit numeratus, authore Hieronymo in prologo Galeato in libros Regum Et in prologo in opera Salomonis, fuit & his liber omissus quasi ad Canonem non pertineret à beato Clemēte in canonibus Apostolorū, *ca.84.* & à concilio Laodiceno cuius superius memininus sub Liberio Papa celebrato. Sed & hunc librum omisere canonicos omnes veteris Testamenti numerantes Origenes, Damasc. & Ruffin. quorum paulo ante mentionem fecimus. Meliton etiam Sardin. Episcopus apud Euseb. *lib.4.c.26.* & Nicephorum *eiusdem libr.6. eccles. hist.c.10.* Verum post concilium Carthagi. tertium ecclesia, ecclesiasticique scriptores, librum istum canonicum esse minime dubitarunt, siquidē receptus est inter canon. à Synodo tertia Carth. à Sinodo Florentina atq; itē, nuper à Tridētino cōcilio. Eundē inter canonicos D. Aug. retulit *li.2.de doct. Christ.c.8.* & Isidorus *li.6. Etym.c.2.* adducitur eius historia à Clemente Alex. *li.1.Stromatū*, & inter canonicos refertur ab Innocentio primo ad Exuperiū Tholosanū Episcopū, vt tandem nihil sit hac de re controuertendū. Contigit autem Tobiæ historia, quod ex eadem apparet, in diebus Salmanasar, & Senacherib. Assyriorū Regum, qui regnarunt temporibus Ezechiæ Regis Iudæ, *4.Reg.capit.17. & 18.* paulo post Romam conditam, ex Eusebio in Chronico.

Esdra liber vnus.) ¶ Quamuis à Clemēte in canonibus Apost. *cap.48.* fuerit hic liber omissus, attamē apud Hebræos olim, & apud Christianos absque vlla controuersia, conciliorū, & veterum Theologorum authoritate in canonem fuit receptus, quod Origenes, Eusebius, Damascenus, Meliton, Innocentius primus, Hieronymus, Augustinus, Ruffinus, Isidorus, & alij palā vnanimi consensu testantur. Duo vero sunt Esdræ libri apud Hebræos canonici in vnū volumen cōnexi. Priorem scripsit ipse Esdras de rebus gestis prius, quā ex Babylone in Hierusalem accederet Neemias posteriorē Neemias scripsit de rebus eodē tempore gestis, & de ædificatione Hierusalem. ab Hebræis hi duo libri in vnum volumē coarctātur, apud Græcos & Latinos in duos libros distinguuntur, quod Hieronymus adnotauit in Epistola ad Paulinum, & in prologo in Esdram, & in præfatione in libros Regum. Dicitur autem secundus liber Esdræ, quia continet res gestas sub Esdra, & Neemia. Ea vero, quę in his libris traduntur, contigisse apparet sub Artaxerxe, cuius anno 7. claruit in Babylone Esdras. Neemias vero anno 20. eiusdem. quod deducitur ex *cap.7.1.Esdræ & ca.1.Esdræ secundi.* Quis autem fuerit hic Artaxerxes, cōtrouertitur. Nam Iosephus *libro 11.antiq.* Ioan. Zonares *in 1.Annalium Tomo.* & Caie. super Esdram, existimant, fuisse Xerxem, qui fuit filius Darij, & pater Artaxerxis, qui dictus est *Longimanus.* hanc sane opinionem ratio temporū excludit, cum constet ex *cap.1.2. & 3.* atque *vltimo Esdræ secundi*, illum Artaxerxem cuius tempore fuerunt Esdras, & Neemias, regnasse annis 30. & denique pluribus. Xerxes vero ex fide historicorum omnium tantum 20. regnauit annis, aut saltem eius regnum ad 13. annum non accessit. Ioan. Dried. *lib.1.de dogmat. eccle.ca.2.part. 1.lib.3.cap.5. part.3.* post Seuerum Sulpitium *lib.2. sacræ histor.* probare conatur, hanc historiā contigisse sub Dario Mnemone Magno Artaxerxe post olympiaden 91. & annum ab vrbe condita 338. tunc enim regnare cœpit Artaxerxes hic Mnemon, cuius vitam Græce Plutarchus scripsit. huic opinioni accedit quod authore Philone, Eliasis Sacerdos Magnus fuit sub Artaxerxe Magno Mnemone, idque in Chronologia fatetur Ioan. Lucidus. Contra autem ex sacra scriptura, Esdram, & Neemiam vixisse ad annum vsque 13. & vlteriores illius Artaxerxis, sub quo sacerdos fuit Eliasis *Esdræ 2. cap.3.* Nam & Iosephus Neemiā sub sacerdotio Eliasis posuit. Verum, quia Philonis scripta dubia multis videntur, ea fortasse ratio temporum verior est, quæ ab Eusebio in chronico traditur. Is etenim hanc Esdræ historiam adscribit Artaxerxi, qui Lōgimanus dictus est. idem tradidere Iulius Africanus, & Eusebius *lib. 8. de demonstra. Euang.cap.2.* Hieron. in Daniel. *cap.9.* Beda & Contractus in Chronicis. Ioan. Lucidus *li.7. de emend. temp.cap.3.* idem, ni fallor, sensit Georgius Cedrenus in Epitome, qua in re illud erit omnino obseruandum, apud Philonem, Metasthenem, ac alios, hæc nomina, Artaxerxes, Darius, Assuerus, & alia cōmunia fuisse regibus Persarum, sicut Romanorū Imperatoribus, Cæsar. Babylonij regibus Nabuchodonosor, Ægyptiorum principibus Pharaones id ipsum & quandoque ex sacris Bibliis deducitur, vt tandem multa hinc possint expedite intelligi, quæ alioqui difficilia censeri solent.

Hester liber vnus.) Rursus & de hoc libro nulla apud Hebræos & Christianos fuit vnquā controuersia, nam & ab omnibus fere authoribus ecclesiasticis, & Synodis ecclesiæ, de quibus paulo ante mētio facta est, item & à Clemēte in canonibus Apostolorū, *c.84.* in canonem fuit receptus. atque ideo nihil opus est, vt hoc in loco immoremur. Illud tamē erit obseruandū, quod in hoc libro narratur contigisse in diebus *Assueri*, vt patet Hester *ca.1.* qui dictus est Magnus Artaxerxes Mnemon authoribus Eusebio, Beda, Hermano Cōtracto, Seuero Sulpicio *lib.2. Sacræ histor.* Ioan. Lucido in Chronicis, Iornande *li.de regnorū successione.* & Dried. *de dogma. ecclesia.li.1.c.2.part.1. & li. 3.cap.5.* quorum opinionem sequimur, quamuis Iosephus *li. 11. Antiquit.c.6.* quem sequi videntur Ioan. Zonaras *in 1, Annali Tomo.* & Caiet. *in c. primum Hester*, existimet, hunc Assuerum, siue Artaxerxem fuisse Cyrum Xerxis filiū, & Georgius Cedrenus in Epitome Artaxerxi Longimano hanc historiam tribuat. Nam ex Xenophonte, Plutarcho, Eusebio, & Hermano Contracto constat Artaxerxem cognomento Mnemona filium fuisse Darij ex Parisatide, ex qua Darius habuit duos filios, maiorē quidem natu Artaxerxem hunc Mnemona, minorem vero Cyrum nomine. Parisatis autem fuit filia Artaxerxis, qui dictus est Longimanus. quæ & præter duos filios, qui de regno contenderūt, duos alios ex eodē Dario, qui Nothus dicebatur, concepit & habuit, authore Plutarcho. Ftenim ex Regibus Persarum primus dictus ex Cyrus Cambysis filius, cuius mentio fit *cap.1. Esdra.* item à Iosepho, Eusebio atque August. *de ciuit. Dei. lib.18.cap.26.* & aliis Ethnicis scriptoribus, cuius educationem & institutionem Xenophon Græce,

& eleganter scripsit. Post hunc Græci & Latini historici Cyrum minorem appellant, fratrem huius Artaxerxis cognomento Mnemonis, Darii Nothi, & Parisatidis filium cuius expeditionem idem Xenophon, qui sub eo militauit lingua Græca scribit. Cæterum quod Artaxerxes Longimanus dictus fuerit Cyrus, non constat ex probatissimis authoribus, [præter Iosephum, & Zonarum.] Imo Metasthenes tradit, Darium Logimanum fratrem habuisse nomine Cyrum Artabanum, qui cum eo de regno dimicauerit. Habet & ratio temporum, quam in hac historia obseruamus, authorem Philonem, cuius de temporibus breuiariū vulgo legitur *lib.14.* inter Io. Annii Viterbiensis cōmentaria, quorum fides à multis improbatur eo, quod vere vetustissimorum authorum fragmenta, vel ipse Annius confinxerit, vel absque vllo integræ fidei testimonio in publicum emiserit. Nam Ludouic. Viues in Augustinum *de ciuit. Dei, li. 18. cap.1.* hos libellos friuolos esse dicit & incertorum authorū quosque ad stupefaciendos imperitos lectores Græcia luserit otiosa, nec esse illorum, quorum titulos præ se ostendant. Faber Stapulensis in Aristotelem *lib.1. Polit.* existimat, hunc Berosum, atque Metasthenem, quorum fragamenta Ioan. Annius studiosis tradiderit, scriptores fictitios esse. Idem asseuerat Ioannes Vergara ecclesiæ Toletanæ Canonicus, vir omnigena eruditione Græce, & Latine insignis *in q.5.* De reparatione templi Hierosolymitani. Beatus item Rhenanus *l.1. rerum Germanicarum*, vbi de Alimanis tractat, sed omnium, inquit, ineptissimus est Annius quidam in Berosum, authoris fabulosi fabulosior interpres. nam quoties ille hircum mulget, iuxta Prouerbium, hic cribrum supponit. Hęc Rhenanus cui suffragari videtur Gregorius Gyral. *de diis gentium. Syntagmate.4.* scribens Ioannis Annii scripta doctrinam exoticam & fere superstitiosam redolere, esseq; commentitiā. idem probare conatur diligenter, & magno cum iudicio Io. Goropius post tertiam huius operis editionem in imaginibus. *lib.4* [Et Melch. Canus. *li.11 de locis Theolog. c.6.*] Rursus Gulielmus Postellus *in lib. de Heturia.* non semel contendit, fragmenta illa, quę Berosi nomine Ioannes Annius vulgo tradidit, vere illius esse Berosi, cuius veteres authores maxima cum veneratione meminerunt. Sed hęc satis de fide, & authoritate Breuiarii, quod Io. Annius Philonis titulo publicum fecit

[Et id profecto temere, multa enim in eo libro, & in his, quæ ab ipso Io. Annio cum eo editi fuerunt, adeo veritati contraria sunt, vt nullo pacto defendi queant. Vnde & quę Philo tradit de Mardochęi ætate incerta, sunt, & si necessario admittenda, vt quidam opinantur, si Hester hist. sit Artaxerxi Mnemoni tribuenda, etiā admissa regum Persarū serie, quæ ab eodem Philone traditur, eum & qui eum sequuntur, fateantur plane, Mardochæum translatum fuisse in Babylonem cum Iechonia rege, *iuxta, literam. 2. capi. Hester.* Quod si Hester historia esset adscribenda Artaxerxi Longimano, minor ætas Mardochæi, etiā cum Iechonia translati, sufficeret, sicut & multo minor, si eadem ad tempora Darii Hystaspis referatur, quod Nicolaus Lyra. & Io. Bene. probare conantur. Quidā tamen, eadem gesta ad Astyagen, aut Cyaxaren Medorū reges referre videntur. Quorū opinio refelli potest *ex 1.c. Hester.* Cōstat siquidē nec Astyagen, nec Cyaxaren tantum Imperium in Asia obtinuisse, quantum ibi Hester marito tribuitur. Quin & Astyages & Cyaxares reges fuēre tantum Medorū, nō Persarum: at Assuerus maritus Hester & Persarū & Medorū fuit. His accedit, quod D. Hieron. quoties mariti Hester meminit, eum inter successores Cyri magni constituere videtur. Quod si facta Mardochæi & Hester, tempore Darii Hisdaspis, aut Artaxerxis Longimani contigissent, iuxta, aliorum sententiam. profecto. vt par est, ea Esdras, & Nehemias minime tacuissent. Denique sequutus sum eam opinionem, quę veterum & iuniorum authorum consensu magis recepta videtur, vt ea quæ narrat Hester historia Mnemoni tribuātur. Quæ tantum ex Mardochæi ætate vix defendi potest. nisi literā, quæ ex vulgata editione necessario admittenda est, in eum sensum accipiamus, vt Mardochæus dicatur translatus in Babylonē, cum Iechonia ex eo, quod originem duxerit ex his, qui cum Iechonia capti, & traslati fuerint in Babylonē. Quam interpretationem Melchior Canus ex eo probat, quod *Esdræ c.2.* numerentur illi, qui ascenderunt de captiuitate, quam transtulerat Nabuchodonosor, & reuersi sunt in Iudæam, quorum quidam non venerunt in Babylonem, sed patres eorum. Nam Zorobabel in Babylone genitum fuisse *ex Matth.c.1.* constat & *3. lib. Esdræ. c.5.* legitur. Sunt autem hi qui ascenderunt ex Iudæa &c. quorum vnus est Zorobabel. & quamuis hanc interpretationē idem Melchior Canus, vt violentam non fore a multis admittendam, suspicetur Caietanus tamē *in 1.c. Hester*, verba illa Mardochæus filius Iair, filii Semei filii Cis, de stirpe Iemini: qui trāslatus fuerat de Ierusalem, eodē tēpore quo Iechoniā regē Iudæ Nabuchodonosor Rex Babylonis trāstulerat, sic interpretatur, vt pronomē, qui non ad Mardochæum, sed ad Cis eius proauum referatur. D. etiam Hieron. dum Artaxerxis Mnemoni historiam Hester tribuit, quum regū Persarum seriem, & quot annis regnauerint, diligenter tradiderit alterum ex duobus fateri videtur, Mardochęum scilicet ad eā ætatem accessisse, quæ ducentos annos excesserit, vel non eum sed eius porauum translatū fuisse, quorū prius nolim viro, etiam in historia præsertim sacræ Scripturæ doctissimo tribui: Posterius vero etsi difficillime probari possit, eiusdem Hieronymi authoritate, non temere licebit admittere. Nam & Latina ex Chaldæo, & Græco interpretatio, huic sensui potius suffragari, quam aduersari videtur. Et græco enim sic latine legitur: Homo erat Iudæus in Susis ciuitate, & nomē ei Mardochæus, filius Iair, filii Semei, filii Cis. de tribus Beniamin, qui fuerat captiuus ex Ierusalem, quam captiuauit Nabuchodonosor Rex Babylonis. Ex Caldæo vero; nomen eius vocabatur Mardochi, filius Iaer filii Simghi, filii Cis viri, qui fuerat de tribu Beniamin, qui ierat in captiuitatem ex Ierusalem, cum captiuitate quæ ab ducta est cum Iechonia. Ex quibus fortasse non omnino aliena à vulgata editione Caietani interpretatio videbitur. Quam & ante Lautanum veram esse censuit Burgensis quamuis & ipse ingenue dubiam esse non negauerit *col.2. ibid. de dogma.* Eandem opinionem amplectitur Rayner. *lib. de familiis de Medorum regnis.* Hæc quidem explicare libuit, vt in re, quæ dubio procul varias opiniones admisit, rationem redderem, quam communem secutus fuerim sententiam. Nam quod de Dario Medo scribit Cedrenus asseuerās eius vxorem fuisse Hester, mihi non potest persuaderi, præterquam quod ipsemet sibi apertissime refragatur.]

Iudith liber vnus.) liber hic tanquā à Canone alienus & extraneus, omissus olim fuit ab Origene, Damasceno, Ruffino Hieronymo, & Melytone Sardiēsi, atque item à Clemēte in Canonibus Apostolorum, & à Laodiceno concilio. Hi etenim authores existimarunt, librum istum Canonicum non esse, cuius tamen testimonio passim veteres Theologi vsi fuerunt. quin & Augustinus, Isidorusque inter canonicos eum connumerant, sed, ab ecclesia Catholica in concilio Carthaginensi tertio', Florentino item, & Tridentino in canonem iam est receptus vt tandem hac de re non sit dubitandū. Nam & Hieronymus in prologo testis est à Nicęna Synodo in numerū sanctarum scripturarū relatū fuisse. Et eum inter canonicos refert Innocentius primus ad Exuperium Tholosanum Episcopum. Eius vero historiā sub temporibus Nabuchodonosor regis Assyriorum cōtigisse constat. tametsi ambiguum fuerit, quis sit hic Nabuchodonosor, vt ex eo sit certior ratio tēporis, & sane illud videtur verius, hunc Regem Nabuchodonosor fuisse Cābysem, qui Cyro primo Persarum Regi succesit, quique dictus est Artaxerxes Assuerus Priscus. Huius opinionis sūt Eusebius, & Beda in Chronicis. Philon, & Io. Annius quos sequitur Dried. *li.1. & 3. de dogmat.* eandē historiā Artaxerxi, qui statim post Cyrū maiorem obtinuit imperiū, adscripsere. Georgius idē Cedrenus in Epitome, Dario, qui & Cābyses dictus est, Cyri Maioris filio. Sed & Eusebiū secutus, eandem rationem probat Hermanus Cōtractus. Idem fere sensit D. Augu. *li. de ciu. Dei. 8. q.26.* qui cum meminisset Cyri primi Persarū Regis, scribit, per idem tempus etiā illa sunt gesta, quæ cōscripta sunt *in li. Iudith.* quem in canonem scripturarū Iudæi nō racepisse dicuntur. Hæc August. *qui li.2. de doct. Christi. c.8.* hunc librū inter Canonicos cōnumerat. quod si authori. Eusebio, & Græcis historicis Cambyses nō regnauit vltra sex, vel octo annos, quibus & Iosephus accedit, quo pacto poterit eidē conuenire historia Iudith, cuius *c.1. & 2.* cōstat, saltem tredecim annis hunc Nabuchodonosor regnasse? isti difficultati, quāuis Eusebius, & qui eius Chronicon sequuntur non possint cōmode satisfacere, respōdebunt tamen qui Philonem & Metasthenem fuerint secuti. Hi etenim asseuerāt, Cambysem post Cyrum Maiorē annis

viginti

viginti regnasse. idem ex Græcis scribit Clemens Alexan. *1. Strom.* qui asserit. eum annis vndeuiginti regnum obtinuisse. Eidem Valerius Anselmus tribuit viginti annorum principatum. Hi vero authores, præter Clementē qui eum Cambysem nominat. qui post Cyrum maiorem regnauit, hoc minime vtuntur, sed Prisci Assueri. Seuerus autē Sulpitius *li. 2. Sacræ histo.* præter aliorum opinionem, Iudith faciunt tribuit regno Artaxerxis Ochi, qui Artaxerxi Mnemoni successit. [Qua ratione illud fortassis erudito lectori magis placebit Iudith historiam, & Darii, qui post Magos Persarum Imperium obtinuit, tempora pertinere. Quod diligenter Geradus Mercator deducit, quum & ex Herodoto liqueat Medos sub hoc Dario rebellasse, & iterū subiugatos esse: Idq; sacræ de Iudith enarrationi cōuenire maxime videtur.] In hoc tamen Regum Persarum catalogo est necessario adnotandum, Græcos historicos, Eusebium itē, ac latinos quosdam potissimum dessentire à Philone. Metasthene, & aliis, quos sequūtur Driedo. & Io. Lucidus. Apposthene hoc in loco libenter vtramque chronologiam, qui & ad intellectū sacrę scripturæ, & veterum authorū plurimū cōducit, nec aliena est hæc obseruatio ab hoc libro, in quo varia cōstituimus adnotare ad sacra Biblia ecclesiæ canones, Iurisconsultorum, & Cęsarum responsa interpretāda.

Ex Metasthene.

Cyrus victo † & interfecto Babyloniorum Rege Balthasare, in Persas, Assyriorū transtulit imperiū. regnauitque simul cum Dario duobus annis. Solus vero postea duobus, & viginti. Hæc Metasthenes, cui Philo addit, Darium illum fuisse filium Hystaspis. Huius Cyri mētio fit *ca. 1. Esdr.* Sed & præter Metasthenem, & Philonem Ioseph. *li. 10. c. 13.* tradit Darium Astiagis filium annū agentem sexagesimū secundum cum Cyro cognato suo Babyloniorum principatum euertisse. eum Hieronimus super Danielē sequitur *ca. 5. & 6.* ac passim in eisdem Commentariis, præsertim *ca. 8.* quo in loco scribit, hunc Darium à Græcis dici Cyaxarem fratrem Mandanes, quæ fuit filia Astiagis Medorum Regis, vxor Combysis, & Cyri mater. idque cōstat ex Xenophōte *li. de Padia Cyri*, id est, *de educatione, aut institutione Cyri*, & Iornādē *li. de temporum, ac Regnorum successione*. Ex ipsa denique Danielis historia deducitur manifeste, hunc Darium cum Cyro simul Babyloniā, eiusque Regem Balthasarem cepisse, & post eum regnasse apud Assyrios, quemadmodū obseruari potest ex *c. 6. 9. 10. & 11.* & mirer interim cum apud Philonem dicatur hic Darius Hystaspis, cū potius dicēdus foret Darius Astiagis. Sic & à Metasthene Cyrus dicitur Patruus Prisci Artaxerxis. qui fuit huius Darii filius, & tamē Cyrus non fuit eius Patruus, sed filius Mandanes, quæ fuit soror Darii, atque ita amita Artaxerxis, si is filius Darii vere fuit.

Priscus assuerus Artaxerxes Cyro Maiori succesit in regno, secundum Philonem Hic filius fuit Darii primi, cum quo Cyrus regnauerat, obtinuitque regnū. ac regnauit viginti annis authore Metasthene, quem Valerius Anselmus, Io. Annius. Driedo. & Io. Lucidus sequuntur.

Darius Longimanus filius Prisci Assueri Artaxerxis, cū fratre Cyro Artabano septem mensibus pro imperio dimicauit, quo obtento, & fratre victo illud obtinuit annis 7. & 30. Metasthenes. Io Annius, Driedo. & Lucidus. sed & Philo tetatur, hunc Darium Longimanum filiū fuisse Prisci assueri, & cum fratre de imperio certasse.

Darius Nothus Darii Longimani filius annis vndeuiginti regnauit post patrē, authoribus Metasthene, Valerio, Anselmo Driedo. & Lucido.

Magnus Artaxerxes Darius Mnemon post Lōgimanū annis quinquaginta quinque obtinuit Imperiū ex eisdem autoribus.

Artaxerxes Ochus annis sex, & viginti. Metasthenes & alii.

Arses annis quatuor, nostra ætate inquit vetustissimus author Metasthenes.

Darius vltimus Rex sex annis ex eisdē auctoribus, postquem Magnū Alexāder obtinuit imperiū. Ex quibus constat, hos Reges imperiū obtinuisse centū octuaginta & vno annis.

Ex Græcis historicis.

Cyrus Maior Cambysis, & Mandanes, quæ fuit filia Astyagis Medorum Regis filius, auo materno subuerso, Medorū principatum, & demum Babyloniorū Rege victo Assyriorum imperium in Persas transtulit, regnauitque annis triginta, authoribus Eusebio, & Hermano Cantracto *in Chronicis*, Iustino *li. 1.* & Clemente Alexandrino *in primo Stromat. li.* Hunc vero Cyrum fuisse primum Persarum Regem, qui Asiæ monarchiam habuit. tradiderunt prędicti auctores, & Iosephus *li. 11. c. 1.* Xenophon in Pædia Cyri, Hieronymus super Danielem, & Herodotus *in 1.*

Cambyses Cyri filius post eū octo annis imperiū obtinuit, auctoribus Herodoto, Eusebio, & Hermano Cōtracto, quibus fere cōsentiunt Iosephus *li. 11. antiq. c. 2.* Ioā. Zonaras *in 1 Annali. Tomo*. Iornandes. & alii præter Clementē Alexandrinū, qui *li. 1. Stromat.* asseuerat, hunc annis vndeviginti regnasse. Hūc vero Cyro patri succesisse passim omnes Græci fatentur. Iustinus item, & Hieronymus, eumq; fuisse Cyri filium scripsere Plato *li. 1. de legibus*. & Thucydides *li. 1.*

Magi duo fratres post hunc septem mensibus regnauerunt. autoribus Eusebio, & Contracto. Horū Iustinus *li. 1.* & plerique alij meminere, quorū D. Hieronymus super Danielem *c. 11.* mentionē fecit scribens, post Cambysem regnasse Smerden Magnum, qui Pantampen filiam Cambysis duxit vxorem, quo occiso eandem filiam nupsisse Dario, qui statim susceptit imperium, & ex ea genuit filium, qui dictus est Xerxes ille Magnus. Herodotus vero *li. 7.* asseuerat, Xerxem fuisse filium Darii, & Atossæ, quæ fuit filia Cyri Maioris. idem sensit Iustinus *lib. 1.*

Darius Imperiū habuit annis triginta sex, autoribus [Hieronymo *in c. 4. Ezechiel.*] Eusebio, Herodoto, & Contracto, auctore vero Clemente Alexandrino *li. 1. Stroma.* annis quadraginta sex. idem Iornandes scribit. Fuit hic Darius filius Histaspis, vt idē Herodotus, Clemens, Eusebius, Cōtractus, & Iustinus *li. 1.* Iosephus *li. 11. c. 3.* cōmemorant. idem tradit Ioā. Zonaras. fuisse inquā hunc Darium filium Histaspis & Magis succesisse. Frequenter etenim apud auctores Darius hic Histaspis à patre dicitur. Nam & eo tempore, quo regnauit, hoc nomen obtinuit, seque ipse ita nominabat, sicuti constat ex Laertio in Heraclito. Sed & Plato *li. 1. de legibus*. obseruauit hunc Darium non fuisse Regis filium.

Xerxes Darij filius annis viginti regnauit, secundum Eusebium, Cōtractum, Herodotum, Diodorum Siculum *li. 11.* Iornandem, & alios præter Clementem Alexandrinū qui viginti sex annis Xerxem regnasse asseuerat, & Ioann. Zonaram, qui eidem tribuit principatum Annorum fere nouem, & viginti. Huius Xerxis meminere Iosephus *libro vndecimo, cap. quinto*. & Iustinus *libro secundo*. qui tradit cum fratre Artamene, eum de regno controuertisse, ex eo, quod licet Artamenes foret natu maior, Dario tamen priuato natus fuerat, Xerxes autem postquam Darius regnum habuerat. eandem historiam refert Herodotus *li. 7.* qui filium natu maiorē Artabazenem nominat. atque hæc fortassis est illa controuersia, quam Metastenes, & Philon Longimano adscribunt. Hunc Xerxem fuisse Darij filium Plato testatur *li. 1. de legibus*. qui & in Georgia scribit, hunc Xerxē in Græcos exercitum duxisse, eiusque patrem Darium in Scythas. Idem in Epitaphio primum Persarum Monarcham cōmemorat Cyrum, secundum Cambysem eius filium tertium Dariū, eosdemque Persarum Reges, eodem ordine. & post quartum Xerxem *li. 1. de legib.* repetit. Huius Regis meminit & Diuus Hieronymus in Danielē *c. 11.* qui Danielis locum de hoc Xerxe intellexit, dum illic scriptum est, Ecce tres adhuc Reges stabunt in Perside, & quartus ditabitur opibus nimiis super omnes, & cum inualuerit, diuitiis suis cōcitabit omnes aduersus regnum Græciæ. Est etenim hic Xerxes ille Græciæ, & totius Europæ terror.

Aatabanus Xerxis præfectus eo occiso regnum inuasit, & id obtinuit septem mensibus Eusebius, Iustinus *li. 3.* & alii.

Artaxerxes septimus Persarum Rex annis quadraginta regnauit, Eusebius, Hermanus Cōtractus, Diodorus Siculus *li. 11.* & Iornādes. aut vno, & quadraginta ex Clemente Alexandrino. Dictus est Lōgimanus, fuitque Xerxis filius. Plutarchus in Artaxerxe. Eiusdē meminere asseverantes, eum filium fuisse Xerxis Iustinus *li. 3.* Diodorus Siculus *li. 11.* & Iosephus *li. 11. ca. 6.* qui & illud addit, hunc dictum fuisse Cyrum. quod & Zonaras *in 1. Annalium Tomo* scribit. Sed & idem Iosephus *li. 1.* contra Appionē asseuerat, Artaxerxem Xerxi succesisse in imperio, cuius testimoniū referunt Eusebius *li. eccl. hist. 3. cap. 10.* & Nicephorus *li. 2. c. 18.*

Xerxes huius nominis *Secundus*, octauus Persarum Rex, habuit & obtinuit imperium duobus mensibus ex Eusebio in Chronicis, & Iornande.

Sogdianus nonus Persarum Rex, nouem mensibus regnat, authore ipso Eusebio.

Darius

Darius cognomento *Nothus*, decimus Persarum Rex, regnauit annis vndeviginti, quemadmodũ Eusebius, & Contractus opinantur. Clemens vero Alexandrinus existimat, eum regnasse annis octo. Huius Regis, & sequentium vsq; ad Magnũ Alexandrum meminit Tertullianus *in li. aduersus Iudæos, cap. de passione Christi.* ab eius primo anno deducens Danielis Hebdomades, vt quod à Daniele scriptum est *cap.* 9. in primo anno sub Dario filio Assueri ex semine Medorum, de hoc Dario, sit authore Tertulliano intelligendum, quod à diui Hieronymi interpretatione omnino est alienũ, etenim is hæc verba Danielis intellexit de Dario Medo, qui cum Cyro primo Assyriorum euertit imperiũ. Sed & de initio adsumendo ad Danielis Hebdomades præter Hieronymum, & Eusebium *li. 8. de demonstratione Euang. ca.* 2. legendi sunt Io. Zonaras *in 1. Annalium Tomo.* Io. Driedo *de dogmatib. eccl. li. 3. ca. 5. quarta eius parte.* & Io. Lucidus *li. 7. de emendat. tempo. c. 3.* & Petrus Galatinus *li 4. c. 14. & seq.* Hunc vero Darium Nothum, filium fuisse Artaxerxis Longimani præter alios Thucydides fateri videtur *li. 8.* Et Pausanias id expressim asseuerat posteriori Eliacorum. Scribit & Seuerus Sulpicius *li. 2. Sacr. histor.* hunc Darium regnasse annis vndeviginti, dictumque fuisse Ochum, eo tamen in loco Nothũ legendum esse censeo.

Artaxerxes cognomento *Mnemon.* Darii, & Parisatidis filius annis quadraginta Persarum imperium habuit, secundum Eusebium, Contractũ, & Tertullianum *in d. capit. de passione Christi.* Iorandem, & alios. At Clemens Alexã. eum scribit regnasse annis duobus, & quadraginta. Plutarcho vero auctore, qui eius vitã Græce scripsit, regnauit annis sexaginta duobus. Sed & eius meminisse videtur Iosephus *li. 1. c. 7.*

Artaxerxes Ochus patri successit, sexque & viginti annis regnauit, authoribus Eusebio, & Contracto. Tertullianus vero scribit Deinde Rex Ochus, qui & Cyrus, regnauit annis quatuor, & viginti, huius item meminere Iustinus *li. 10.* & Plutarchus in Artaxerxe, fuitq; duodecimus Persarũ Rex.

Arses. Ochi filius, decimus tertius Persarum Rex, regnauit, annis quatuor, secundum Eusebium, Iornadem, & Cõtractum. Clemens Alexan. cum Persidos Regum ordinem, & successionem scriberet, post Artaxerxem Mnemona inquit, Arses vel Ochus tres annos, omisitque Artaxerxem Ochum, eius filium Arsem fuisse constat, ex Arriano *li. 2.* Tertullianus autem ita scribit, Argus anno vno, tractans de hoc Rege, vnde fortassis legendum Arses anno vno.

Darius. Persani filius decimus quartus Persarum Rex. & is quidem vltimus regnauit annis sex, authoribus Eusebio, Iornade & Contracto. Huius meminit Plutarchus, Arrianus, Q. Curtius, & omnes, qui res Alexand. Magni memoriæ tradiderunt. Nam ab ipso Alexandro. Darius hic victus fuit, imperioque priuatus. Præter hoc & Darii Iosephus meminit *li. 11. 4. 7. & 8.* de quo Tertullia. scribit, & Darius Melas nominatus annis duobus, & viginti. Constat vero iuxta hanc Regum, & temporis rationem Persarum in Asia imperium ex ducentis ac triginta annis. Eandem temporis rationẽ, vt opinor, ex Eusebio Adon assumpsit & secutus est.

Ex his poterit Lector obseruare, maximum esse discrimen inter Græcorum tantum historicorum, sed & Theologorum Chronologiã, & eam, quę ex Metasthene, ac Philone à Driedonio, Annio, & Lucido traditur. Verum apud me maxima est Platonis fides, qui nec de re admodum sibi incognita, nec infigniter antiqua, quod paulo ante eo retulimus, scripsit, vt interim missos faciam eius ætatis authores, quippe qui tanti æstimem Platonis testimoniũ, vt multorum loco propter eius integritatem illum citare decreuerim; [Sed & D. Hieronymus *in ca. 4. Ezechiel. & iis cap. 7. Daniel.* eandem seriem regum Persarum probat. Et post alios diligenter satis Reiner. *li. de familiis, Monarchia secunda.* Quo fit, satis esse dubiam eam opinionem, quam in cõnumerandis Persarum Regibus ex Philone, & Metasthene quidam secuti fuerunt.

Machabæorum libri duo.) Horum primum Hebraicum legi, secundum vero Græcum, testis est Hieronymus in Prologo Galeato. vterque omittur à Melitone Sardiẽsi apud Eusebium *de hist. eccles. li. 4. c. 16.* & Nicephorum *li. 4. c. 10.* Diuus 7 August. *de Ciuit. Dei, li. 18 cap. 36.* de his libris ita scribit, in quibus sunt & † Machabæorum libri, quos non Iudæi, sed Ecclesia pro Canonicis habet propter quorundam martyrum passiones vehementes, atque mirabiles, qui antequam Christus venisset in carnem, vsque ad mortẽ pro lege Dei certauerunt, & mala grauissima, atque horribilia pertulerunt. Hæc Augustinus. Origenes apud Eusebium *li. 6. eccles. hist. ca.* 25. & Nicephorum *li. 5. c. 16.* cum libros veteris testamenti ex Canone Hebræorũ numerasset, inquit, præter hos sunt libri Machabæorum, qui apud eos inscribuntur Sarbeth, Sabaniel. Ab ecclesia vero, quamuis in Cõcilio Laodiceno fuerint hi libri omissi, recepti fuere tres de rebus Machabæorum libri, per Clementem in Canonibus Apostolorũ. At duo tantum Machabæorũ libri, primus scilicet, & secũdus, recipiuntur inter Canonicos in Concilio Carthaginẽsi tertio, in Concilio Florentino, & in generali Synodo Tridẽtina. & ab Innocentio Papa primo ad Exuperium Tholosanũ Episcopum. Sed & Isidorus *li. 6. Etym. c. 2.* scribit, eos libros ab Ecclesia receptos fuisse. idq; ipse & Augustinus ante Cõcilium Florentinũ & Tridentinũ testati sunt, qua ratione de his duobus libris Machabæorũ disputandum nõ est, reliqui Canonici nõ sunt cẽsendi. Extat & de Machabæis Iosephi liber, cuius meminit Hieron. aduersus Pelagianos. Eius vero titulus est de imperatrice ratione, in quo graphice Martyrum Machabæorũ Iosephus describit. Atq; hęc de Machabæorum libris, quos nõ Canonicos, sed ecclesiasticos censeri, asseuerat Ruffinus in expositione Symboli. In primo Conciliorum Tomo apud Gelasiũ legitur hoc in loco, Machabæorum liber vnus. Sed & de duobus libris ab Ecclesia receptis multa tradit Ambrosius Catharinus aduersus Caietanum, *lib. 1.*

De ordine Prophetarum ex eodem Gelasio apud Burchardum.

Esaiæ liber vnus. Hieremiæ cum Cinoth, id est, Lamentationibus suis liber vnus. Ezechielis liber vnus. Danielis liber vnus. Oseæ liber vnus. Amos liber vnus. Michææ liber vnus. Ioel. liber vnus. Abdiæ liber vnus. Ionæ liber vnus. Naum liber vnus. Abachuch liber vnus. Sophoniæ liber vnus. Aggæi liber vnus. Zachariæ liber vnus. Malachiæ liber vnus.

Hic ordo Prophetarum eodem modo traditur in primo conciliorum Tomo ex Gelasio. Sed & idem seruatur in Cõcilio Laodiceno, Florentino item, ac Tridẽtino. In Canonibus Apostolorum. & in Concilio Carthaginẽsi, apud Origenem & Meletonem, ac denique apud Ruffinum in expositione Symboli tantũ recipitur duodecim Prophetarum scriptura tacitis eorum nominibus, expressim tamen nominatis quatuor maioribus Prophetis Esaia, Hieremia, Ezechiele, & Daniele.

Hieremiæ, cum Cinoth, id est. Lamẽtationibus suis, liber vnus.) Ab Origene liber hic ita inter Canonicos numeratur, Hieremias cum Threnis, & Epistola meminit & Cinoth in prologo Galeato Hieronymus subindicans, & eum librum ab Hebræis inter canonicos censeri.

Danielis liber vnus.) De historia Susannæ, de Hymno trium puerorum, de historia Draconis Belis, olim fuit equidem controuersia, an haberent parem authoritatẽ cum reliquo volumine Danielis, cũ & Hieronymus in præfatione scribat, hæc tria nõ haberi apud Hebræos. & de Susannę historia Origenes respondens Africano, qui ad eum scripserat, eam esse adulterinam, & à Daniele reiiciendam, ostendit nõ illegitimam sed germanam potius esse scripturam, quæ plurimum afferat vtilitatis, authoribus Eusebio *lib. 6. cap. 31. de Eccles. hist. histor.* Nicephoro *li. 5. c. 21.* Suida *in dictione, Africanus.* Eandem Susannæ historiam recepit, & recipiendam esse censet Cyrillus *in li. 1. in Leuiticum.* Verum de Hymno trium puerorum *in Concilio Toletano 4. cap. 13.* dicitur, eum in tota ecclesia celebrari. Denique de his tribus, quamuis olim non fuerint in Canone, tamẽ propter authoritatem septuaginta interpretum, & Sanctorum, doctorumque virorũ, qui post Christum statim ab initio nascentis ecclesię vsi fuere testimonio ex huiusmodi scripturis, asseuerandũ est eas ecclesiam recepisse, vt publice legantur, non tamen vt parem habeant authoritatem ad demonstranda ea, quæ sunt fidei cum his libris, qui Canonici dicuntur, quemadmodum Io. Driedo censet *lib. 1. de Dogmatibus Eccles. part. vlt.*

Baruch liber. quia non legitur apud Hebræos, teste Hieronymo, in præfatione in Hieremiam, ab Origene, eodem Hieronymo. Ruffino, Meletone Sardinensi, Augustino, & alii omissus est, nec palam Ecclesia eum recipit, vsque ad Synodum Florentinum, quæ & post eam Tridentina scripturam hanc receperunt. Atque ideo non est controuer-

tendum,

tendum, an Canonica sit, cum ecclesia Catholica illam in Canonem receperit. Fuit autem Baruch Hieremiæ notarius, & idem Hieronymus scribit ex *ca.* 32. *Hieremiæ.*

Ordo librorum * noui Testamenti, quos vniuersalis ecclesia obseruat, ex Gelasio apud Burchardum.

Euangeliorum libri quatuor, secundum Matthæum liber vnus. Secundum Marcum liber vnus. Secundum Lucam liber vnus. Secundum Ioannem liber vnus. Actus Apostolorum. Epistolæ Pauli, numero quatuordecim. ad Romanos epistola vna. Ad Corinthios epistolæ duæ. ad Galatas epistola vna. ad Ephesios epistola vna. ad Philippenses epistola vna. ad Colossenses epistola vna. ad Thessalonicenses epistolæ duæ. ad Timotheum epistolæ duæ. ad Titum epistolæ duæ. ad Philemonem epistola vna. Ad Hebræos epistola vna. Apocalypsis Ioannis liber vnus. Petri Apostoli epistolæ duæ. Iacobi Apostoli epistola vna. Ioannis Apostoli epistolæ tres. Iudæ Zelotis Apostoli epistola vna.

Hæc item litera extat ex Gelasio *in primo Conciliorum Tomo.* Hi vero liberi omnes recepti sunt, & in Concilio Carthaginensi tertio in Florentino, & deinde in Tridentino. Sed & olim à Clemẽte in Canonibus Apostolorum in Canonem recepti fuere omnes præter Apocalypsim, quam Clemens omisit. Concilium vero Laodicenum Ioannis item Apocalypsim omittit, recipit tamen actus Apostolorum, quod paulo post tractabimus.

Secundum Marcum liber vnus.) Hoc Euangelium Marcũ scripsisse dictante Petro, testis est Origenes apud Eusebium *li. 6. ecclesiast. histor. cap.* 25. & Nicephorum *lib.* 5. *ca.* 16. idem Eusebius hoc asserit *lib.* 2. *cap.* 14. & *li.* 3. *ca. vltim. & lib.* 6. *ca.* 13. & *lib* 5. *ca.* 8. idẽ *li.* 3. *De demonstratione euangelica, ca.* 5. Rursus Nicephorus *lib.* 2. *ca.* 45. & *cap.* 15. idem *ex. Clemen. Alexandrino lib.* 4. *cap.* 33. Nam & Petrus in epistola Marcum filium vocat. Salutat vos, inquit, in Babylone electa, aut ecclesia, quæ in Babylone est, & Marcus filius meus. Sed & Hieronymus Marcum Petri interpretẽ appellat *in li. de scripto. eccle.* & quamuis teste Hieronymo in epistola ad Edibiam, *qu.* 3. olim à quibusdam nõ fuerit receptũ vltimum caput huius Euangelii, ecclesia tamen illud, sicut & alia vt canonicũ recipit, nec est hac de re dubitandum, siquidem à Latinis & Græcis scriptoribus ecclesiasticis inter Canonicas scripturas connumeratur. Quod aduersus Caietanũ *li.* 1. tradit Ambrosius Catharinus.

Secundum Lucam liber vnus.) Scribit Eusebius *li.* 3. *cap.* 24. *eccles. hist. Lucam* hoc Euangelium scripsisse adiutũ colloquio, cõductu, & familiari consuetudine Pauli, cæterorumque Apostolorum, idem tradit Nicephorus *lib.* 2. *ca.* 45. sed & Origenes paulo ante citatus apud eosdem asseuerat, hoc Euãgelium à Paulo laudatum fuisse, idque Paulum gentibus scribi curauisse, vt tandem vere idem Nicephorus scripserit *in d. c.* 45. Lucam Euangelium iussu composuisse. Sed & Pauli ministrum Lucam appellat Irneæus apud Eusebium *lib.* 5. *eccles. hist. ca.* 8.

Secundum Ioannem liber vnus.) Hoc Euangelium *Ioannes* Apostolus scripsit ea ex causa, quod publicatis trium Euangelistarum libris, quos & ipse Ioannes recipiẽdos esse censuit, fidem illis veritatis attestatus, desiderari tamen in eis quædam dixit, quæ Saluator noster initio prædicationis gessisset. Etenim tres illi res tantummodo Christi à vinculis Ioannis exorsi multa omiserunt, quæ Ioannis vincula præcesserunt, quæ tamen in Euangeliũ suum Ioannes retulit, secundum Eusebiũ *lib.* 3. *eccles. hist. c.* 24. & Nicephorum *lib.* 2. 45. Et præterea quia Ioãnes animaduertisset, quod ab aliis Euangeliis corporalia satis essent exposita, diuino spiritu vehementius agitatus spiritualia & quæ Theologiæ, atque diuinitatis propria sunt, accurate protulit, & suũ Euangeliũ composuit. Quod ex Clemente Alexandrino adnotarunt Nicephorus *lib.* 4. *ca.* 33. & Eusebius *li.* 6. *ca.* 14. idem ipse scripserat *li.* 3. *ca.* 24. Denique hoc priuilegium scriptum fuit ad euertendas Ebionitarum, & Cherinthorum hæreses, quarum passim veteres Theologi meminere, idque Hieronymus tradit in ipsius Ioannis vita. commemorat Nicephorus *lib.* 10. *hist. eccles. ca.* 33. tempore Iuliani Imperatoris in specu quodam sub templi Hierosolymitani fundamentis librorum Euangelii secundum Ioannem inuentum fuisse. Cæterum de historia mulieris adulteræ quæ *capit.* 8. *Ioannis* traditur, dubitarunt olim quidam, auctore Hieronymo *dialog.* 2. aduersus Pelagianos, ex eo quod in plerisque exemplaribus Græcis ea non contineretur. Ecclesia tamen caput hoc Ioannis, & historiam istam pari authoritate, vt & alia ipsius Euangelii capita recepit. Nam & Ambrosius in epist. ad Studium, semper in ecclesia decantatam fuisse testatur. Quo fit vt audaciter nimis Caiet. asseuerauerit nõ esse authenticam primam partem *capit.* 8. apud Ioannem, nec eiusdem authoritatis, cuius & reliquum Euangelium. Cui opinioni & Synodus Tridentina refragatur.

Ad Hebræos epistola vna.) Hanc epistolam canonicam esse, & ad eodem Apostolo Paulo scripta fuisse, constat testimonio ecclesiæ, & summorũ Pontificũ. Hoc etenim titulo, & nomine inter Canonicos libros adnumeratur in canonibus Apostolorũ, in conciliis Laodiceno, Carthaginensi tertio, Florentino & Tridentino. Ab Innocentio Papa primo. Ad Exuperium Tolosanum Episcopum à Gelasio primo, cuius responsum interpretamur Gregor. Nazianzeno in eo carmine, quod de libris sacris scripsit. Et à Cyrillo Hierosolymitano *in Catechesi.* 4. Eandem epistolam à Paulo scriptam fuisse, & à Luca ex Hebræo in Græcam linguã translatam, testis est Clemens Alexandrinus apud Eusebium *lib.* 6. *histor. eccles. cap.* 14. & Nicephorũ *lib.* 4. *cap.* 33. Origines item, quamuis de authore primum dubitauerit, fatetur tamen, eius epistolæ sententias Pauli Apostoli esse, & merito, nõ equidem frustra, nec temere, veteres eam Paulo adscripsisse. Et subdit vel à Clemente primo Pontifice, vel Pauli Apost. dictis eam editam ac transcriptam esse, sicuti ex eodem Origene referunt Eusebius *lib.* 6. *eccles. hist. ca.* 25. & Nicephorus *lib.* 5. *cap.* 16. idem vero Euseb. *lib.* 3. *cap.* 37. & Nicephorus *liber.* 2. *cap. vlt.* ex testimonio Clementis Papæ primi hanc ad Hebræos epist. Pauli Apostoli esse censent. Idem censura Parisiẽsis ex Damasceno, Athanasio, Chrysostomo, Theophylacto, & Isidoro probat, quemadmodum traditur à Claudio Guillando super eandem epistolã. Et ab Ambrosio Catharino *lib.* 1. *contra Caietan.* Nec ipse video, qua ratione absque temeritate, & suspectæ opinionis labe post tot concilia, tot Theologorum decreta, & sententias dubitare quis possit, an hæc epistola canonica sit, & an eius author fuerit diuus Paulus, vt dubitat Caiet. scribens. non posse ex huius epistolæ authoritate definire, si quod dubium in fide Catholica emerserit, quod temerarium est. licet olim dubitauerit Hieronymus, & Caius quidem nagauerit, eam esse Pauli, vt cõmemorat Nicephorus *lib.* 4. *ca.* 34. post Eusebium *lib.* 6. *c.* 21. quo teste *lib.* 3. *ca.* 3. & alii olim dubitarunt de huius epistolæ authore.

Apocalypsis Ioannis liber vnus.) Rursus & hunc librum esse Canonicum, & ab Apostolo Ioanne scriptum, non est nunc dubitandũ, siquidem ab ecclesia hæc controuersia definita est in concilio Carthaginensi tertio, Florentino item & Tridentino, à Gelasio, & Innocentio summis Põtificibus, vt impium sit hac de re dubitare. Nam & *in concilio Toletano* 4. *c.* 16. excõmunicationis pœna inducitur ei, qui hunc librũ, eiusque authoritatem non receperit, præmittiturque ibidem præscriptũ esse à multis conciliis, & summorũ Pontificũ decretis librum istum Io. esse Apost. & quãuis olim fuerit hac de re à quibusdã dubitatum, nempe à Dionysio Alexandrino Episcopo, authoribus Eusebio *eccles. hist. lib.* 7. *c.* 25. & Nicephoro *lib.* 6. *c.* 22. & *seq.* tamen idem Euseb. *li.* 6. *c.* 26. & Nicephorus *lib.* 5. *c.* 16. ex Origenis testimonio, & ex Irenæo, Euseb. *lib.* 3. *c.* 18. & Nicephorus *li.* 3. *c.* 9. ex Iustino Martyre in dialogo cum Tryphone Iudæo, Euseb. *li.* 4. *c.* 18. & Nicephorus *lib.* 4. hunc librũ esse Ioannis Apostoli constanter asseuerant. idem scripserat Euseb. *l.* 3. *c.* 24. tametsi meminerit controuersiæ, quæ tunc tractabatur de eiusdem libri authore, & authoritate. Ruffinus itẽ in expositione symboli, Isidorus, & plerique alij communem ecclesiæ definitionẽ, ac traditionem sequuti librum istum inter Canonicos adnumerant. & Hiero. *de script. eccles.* tradit Ioan. Apost. sub Domitiani persequutione in insulam Pathmum relegatum Apocalypsim scripsisse. idem tradidere Eusebius *in Chronicis, & lib.* 3. *eccl. histor. c.* 18. & Nicephorus *cap.* 9. vt mirum non sit Clementem Papã huius libri in Canonibus Apostolorum non meminisse, quum & is eo tempore summum Pontificarum Romæ obtineret, & fortassis nullam eius habuerit cognitionẽ. Obiit enim Clemens eo tempore quo Traianus Cæsar imperare cœpit. meminit tamẽ Clemens Euangelij Ioãnis, quod is Ephesi multo ante Apocalypsim scripserat. Concilium autem Laodicenum etiam omisit Apocalypsim, sed non est modo de ea re disputandum, cum sit satis librum istum, & olim, & hodie ab ecclesia inter Canonicos receptum fuisse.

Petri

Petri Apostoli epistolæ duæ.) De priori nulla vnquam fuit controuersia, de posteriori vero anceps apud veteres fuit opinio secundum Euseb.*li.* 3.*c.* 3.& *c.*25.& Nicephorũ *lib.*2.*c.vlt.* & Hieron.*de script.eccles.* Origenem etiam. qui quidem authores nihilominus eam Canonicam esse, & à Petro scriptam existimarunt. idque modo dubium non est, nec de ea re iure potuit olim dubitari. Nam & à Clemente Papa primo, ab Innocẽtio, Gelasio, à concilio Laodiceno, Carthaginensi, ac Tridentino, Petri epistolæ duæ eius esse, & canonicæ censentur. idem Isidorus, Augustinus Ruffinus, aliique veteres Theologi fatentur.

Iacobi Apostoli epistola vna.) Rursus & de hac non est dubitandũ, ab eisdẽ etenim pontificibus, conciliis, & authoribus inter canonicas tit. Iacobi numeratur, licet olim fuerit cõtrouersum, testibus Eusebio, Nicephoro, & Hieronymo.

Ioannis Apostoli epistolæ tres.) Hæ tres Ioãnis Apostoli Epistolæ à Clemente primo, Innocentio, Gelasio, & cõciliis omnibus, & Theologis, quorũ paulo ante meminimus, in canonem receptæ fuere, licet de secunda, & tertia fuerit olim controuersia autoribus Euseb.*li.* 3.*c.*24.& 25. Nicephoro, & aliis modo citatis, ac Hieronymo *in lib. de script.eccl.* qui hac de re ex authoritate Papæ dubitauit.

Iudæ Apostoli epistola vna.) Hæc & in canonẽ ab initio ecclesiæ à Clemente, & aliis, vt & reliquum, recepta fuit, etiam si de ea fuerit dubitatum, vti Eusebius, Nicephorus, & Hieronymus testantur. Verum de epistolis canonicis, & apocalypsi Nicephor. *in d.c.vlt.* inquit. Sed enim libri hi, tametsi controuersi ab antiquis sint habiti, postea tamen in omnibus, quæ sub cœlo sunt, ecclesiis, authoritatem sacrosanctam, & irrefragabilẽ obtinuerunt, & tanquam principia & elemẽta pietatis nostræ sempiterna permanserunt. Hæc Nicephorus, de Apocalypsi, & de duabus Ioannis epistolis adiiciens, memor alterius Ioannis, qui post Apostolum Ephesinæ ecclesiæ præfuit, eius igitur presbyteri ecclesiæ Ephesinorum secundam & tertiam Epistolam & Apocalypsim insuper nonnulli esse somniarunt.

Ex Gelasio.

Post Propheticas, & Euangelicas, atque Apostolicas scripturas, quibus ecclesia Catholica per gratiam Dei fundata est, etiam illud intimandum putauimus, quod quamuis vniuersa per orbem diffusa Catholica ecclesia vnus thalamus Christi sit, sancta tamen Romana, & Apostolica ecclesia nullis synodus constitutis cæteris ecclesiis prælata est, sed Euangelica voce Domini Saluatoris nostri primatum obtinuit. Tu es Petrus, inquiens, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues regni cælorum. Et quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælo. Cui data est etiam societas beatissimi Pauli Apostoli vasis electionis, qui non diuerso, sicut hæretici garriunt, sed vno tempore, vno eodemque die, gloriosa morte cum Petro in vrbe Romana sub Cæsare Nerone agonizans coronatus est, & pariter supradictam sanctam Romanam ecclesiam Christo Domino consecrarunt, hancque omnibus vrbibus in vniuerso mundo sua præsentia, atque venerando triumpho prætulerunt. Est ergo prima Petri Apostoli sedes Romana ecclesia non habens maculam, nec rugam, nec aliquid huiusmodi. Secunda autem sedes apud Alexandriam beati Petri nomine à Marco eius discipulo, & Euangelista consecrata, ipseque à Petro Apostolo in Aegyptum directus verbum veritatis prædicauit, & gloriosum consummauit martyrium. Tertia vero sedes apud Antiochiam eiusdem beatissimi Petri nomine habetur honorabilis eo, quod illic priusquam Romam venisset, habitauit, & illic primum nomen Christianorum nouella gentis exortum est.

Quibus ecclesia Catholica fundata est.) Id est, quibus scripturis, quas semel Catholica ecclesia diuinas, & canonicas esse declarauit, denũciauit, ac definiuit per Spiritus Sancti gratiã, eadem ecclesia vtitur ad probandũ probatione irrefragabili ea, quæ ad fidẽ, ac religionem Christianã attinent, & ad euertenda, quæ hæretici quotidie aduersus Catholicam vnionẽ eiusque canones ac decreta cõminiscuntur, sicuti explicuimus in huius capitis initio. Hac etenim ratione diuinæ scripturæ propter irrefragabilem, ac sacrosanctã authoritatẽ principia, atque elementa pietatis, ac religionis nostræ dici iure optimo poterunt, ac dicuntur à Nicephoro Græco ecclesiasticæ historiæ auctore *lib.*2.*c.vlt.*

10 *Vnus thalamus Christi sit.*) Ecclesia † igitur Catholica dicitur, id est, vniuersalis, quod protẽdat palmites suos in quælibet loca, & tempora, continuata sub vno duce inuisibili Deo in vnitate fidei, & religionis. quæ quidẽ societas in orbe semper fuit, & erit vsque in consummationem sæculi. *Matth.ca.* 14. prædicabitur Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet cõsummatio. idem probatur Lucæ *c.*24.& Act.*ca.*1. erit enim, & fuit Catholicæ, & vniuersalis ecclesiæ per totũ orbem, omnesque gentes diffusæ vnus thalamus Christi. Vna inquam fides, vnũ baptisma, vnus Deus, vnum caput Christus. Ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iunctu-
ram subministrationis, secundũ operationem in mensura vniuscuiusque membri augmentum corporis facit, in ædificationem sui in charitate, teste Paulo ad Ephes.*c.*4. Deinde manifestũ est, & veteris, & noui Testamenti vnã, eandemque ecclesiam esse fundatã super fundamentũ Prophetarum, & Apostolorũ, hoc est, Christum, qui vtriusque testamenti, & vtriusque populi fundamentũ est, & lapis ille angularis, quo vterque populus cõnectitur, iuxta Psalmistam, *Psal.* 117. Ecclesia igitur dicitur Catholica, nempe vniuersalis, quia vbique vna, in omnibus vna, atque vna super omnia. Sic etenim eam agnoscit Pacianus Barchinonensis *in Epistola 1. ad Sempronium.* Sed & pie atque eleganter eam nobis depingit Vincẽtinus Lirinensis in eo libro quem aduersus hæreses eruditissime scripsit, & ante eos Optatus Mileuitanus *lib.*2.& Cyprianus *de vnit.eccles.* Idem & D.Augustinus docet in *de vera relig.cap.*7.& *de vtil.t.creden. cap.*7. *libro* 2. *contra aduersarios legis.c.*12. & aliis plerisque locis, præsertim *epist.*49. quæ de re tractat late Franc.Balduinus in historia collationis Africanæ ad Optatũ. Cæterum vbi Christus de audienda ecclesia præcipit, vel patres post Apostolos de authoritate ecclesiæ differunt, ecclesia considerandæ est, vt cõplectitur omnes, qui habent cõmunionem fidei, doctrinæ, & aliorũ quæ his adhærent ex vnione per fidem. per quã omnes fideles sunt grex sub vno pastore, vt sit iuxta hunc sensum ecclesia populus in vnam professionem fidei eohærens, saltem secundum vnionem professionis, & visibilẽ quandã Christianæ fidei formam, in quo cœtu & bonos & malos dicimus esse permixtos, qui etsi non sint colligati omnes vnitate spiritus, & vinculo charitatis, colligati tamen sunt secundum vnionem vnius signãculi fidei. & corporaliter cõiuncti secundum visibilia pietatis sacramenta. Hanc etenim ecclesiã, quæ audienda est, & cuius authoritas sequenda, nobis oportet esse cognoscibilẽ. atque ideo visibilẽ. Hęc denique est illa ecclesia, quæ apud Matthæum *cap.*13. comparatur sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium cõgregantis & apud eundem decem virginibus *ca.*25 equibus quinque erant fatuæ. & quinque prudẽtes. Sunt ergo mali in ecclesia Dei non secus, quam palea in frumento, ex Augustino *in libro de Baptismo. cap. est vnitas, de consecratione, dist.*4. eodem Augustino de fide ad Petrum, *cap.* 43. repetitque idem author hanc sententiam, quam de ecclesia adscripsimus sæpe aduersus Donatistas, & *in libro de vera religione, capite sexto.* & præcipue *in libro vno* contra Epistolã Petiliani de ecclesiæ vnitate. Synodus etiam Cõstantiensis aduersus Ioannis Hus errores, *sessione* 15. definiuit, bonos & malos, peccatores, ac iustos ad ecclesiã, eiusque vnionem, quæ fide cõstat, pertinere. Sed & Synodus Tridentina. *sessione sexta, c.*15. & *Can.*20. contra Lutheranorũ hæreses, pronunciauit, per peccatum mortale fidem non amitti, eamque tunc quamuis mortua sit, nec viua dici possit, veram tamen esse fidem, quæ sufficiat, vt quis dici vere possit Christianus. qua de re exnonnullis tractauere Alphonsus de Castro *libro de hæresibus. in verb. ecclesia Dominic. Soto libro secundo. De natura & gratia. capit.*7. & 8. præter hoc Concilium Colonienſe in expositione Symboli.

Primatum obtinuit.) Probat Gelasius † Petri & Romanorum Pontificum, qui ei succedũt, priuatam ex diuina institutione vim obtinuisse, non equidem humanis constitutionibus, id vero deducit ex verbis Christi Iesu apud Matthæum *ca.*16. idem Nicæna sacrosancta Sydodus in præfatione asseuerat, ex eodem Matthæi loco, vbi Christus dicens, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*, petram intellexit *Petrum ipsum.* Nam licet quidam ex patribus locum illum varie intellexerint, communi tamen eorum consensu ea interpretatio recepta est, & qua Catholici primatum Petri, & sedis Apostolicæ probari non dubitant, præter alia iuris diuini testimonia. Petram enim Petrum intellexere Tertullianus, *de præscriptionibus*, Clemens in epist. ad Iacob. Origenes & Hilarius *in dicto cap.*16. *Matthæi.* Rursus Origenes *ad Rom. lib.* 5. Basilius contra Eunomium *lib.*2. Ambrosius *Sermon.* 47. *de fide Petri*, & *in Serm.*2. *de vincul. Pet.* & Lucam

libro

libroquarto.cap.9. Origenes *Homil.8.super Ioan.* Cyprianus *Epist.9. libro quarto.& libro.de haeret.baptiz.& libro de vnicat.eccles.* Ambro. *libro quarto, de fide.cap.* 3. Cyrillus *in Ioan.libro 2.cap.*12. Chrysostomus *Homil.de cruce,& Homil* 55.*in Matthaeum & 87.in Ioan.* Leo Papa *Sermone 2.de Sancti.Pet.* Hieronym.*in Matth.cap.*16.*& libr.*1.*contra Iouinianum.* Gregorius *lib.* 4.*epist.* 32. *ad Mauricium.* Rursus Hilar.*in Psal.*103. nec ab hac interpretatione discedit Diuus Augustin.*lib.*1.*retract. cap.* 21. Imo & eam probat *in lib.contra Epist. Donat.* Sed & Chrisostomus & Theophylactus *in Matthęum* eandem videntur admittere, vt tandem in ecclesia Catholica ex eo, & aliis locis primatus sedis Apostolicę constet. Quæ quidem assertio Catholica est, multisque aduersus hæreticos testimoniis sacrę ac diuinę scripturæ, Conciliorum, veterumque Theologorum authoritate stabilitur,ac defenditur à Ioane Rofensi contrarium *articulo.* 25. Ioan. Eckio in libro quē *de primatu Petri* diligētissime scripsit, ab Alphonso de Castro *in li. de haeresib.* dictione, *Papa.* à Remundo Rufo indefensione cōtra Carolū Molinęum.& Alberto Pighio *controuers.*3.*& libro tertio, de eccles.hierarch.cap.*3. & 4.Extat hac de re definitio Constantiensis Concilij, *sessione octaua,* & Concilij Florentini sub Eugenio quarto,vt tandem hæreticum sit contrarium asseuerare. Anacletus Pōtifex Romanus,qui post Linū Petro successit, *Epistola tertia,* ad omnes Episcopos,eandē assertionem tradit,apud Gratianū 22.*distinc.*quā in hoc loco exponit Gelasius Optatus *lib.tertio,* Petrū Apostolorum caput appellat,eius verba cum illis opinor esse conferenda,quæ Diuus Cyprianus *in lib.de vnitat.Eccles.*scripserat. Eusebius *libro Ecclesiast.historiar.*2.*cap.*14.Petrum appellat. τῶν ἀπ᾽ ἀνατολῶν ἀποστόλων πρωτάρχου, id est, *omnium Apostolorum principem.* Nicephorus *lib.secundo, cap. decimo quarto.* scribit, Petrum, τὰ πρωτεῖα κατὰ πάντων τῶν ἀποστόλων ἐκομίσατο, id est, *primas inter Apostolos consequutum.* vt interpretatur Ioannes Langius : aut quod larum differt, Petrum in omnes Apostolos primatum à Deo habentem. τὰ πρωτεῖα, Latine quidem rectè primatū dicere possumus : quēadmodum & primas, aut secundas dicimus aliquem obtinere, subintelligentes partes.Plinius *libro decimo tertio.capite duodecimo,* inquit: Primatum mutauit Caesar. Marcus Varro *libro* 1.*de re rustica.cap.septimo.*alii dant primatum bonis patris-quibus in locis,& aliis quæ missa facio,primatus apud Latinos dicitur primi,summique loci auctoritas. Graece itidem primatus πρωτεῖα plurali numero dicitur.Nam apud Demosthenem in oratione pro Phormione, πρεσβεῖον, dicitur legatū,quod pater maximo aut maiori filio dedit.Et in oratione in Boetū pro iure prę cipuo maioris filii idē Demosthenes accepit,apud Suidam ἐκκλήτου βασιλείων πρεσβεῖον καὶ τὰ πρεσβεῖον, est equidem regnū adsequi iure primogenij, & maioratus. Est denique πρεσβεῖον, ius prælationis,quod ratione maioris ætatis,aut senectutis,primi,aut summi loci alicui defertur. Plutarchus in eo' libro quem scripsit *vtrum seni sit gerenda Respublica.* delationem honoris,quae ratione temporis,aut aetatis,vel ab ipso tempore datur,appellari dixit πρωτεῖα,à multis, sed proprius ac verius dici πρεσβεῖον, in Canonib.vero,vt dixi plurali numero adsumitur haec dictio,vt significet prælationem praerogatiuam, aut priuilegia,quæ iure summi.primique loci, vel in prouinciis, vel in toto orbe Ecclesiasticis principibus conceduntur, aut diuinitus esse concessa probantur à summis Pontificibus, vel Synodis vniuersalibus.in concilio Nicæno.*capit.sexto,* Grece τὰ πρεσβεῖα Ecclesiæ Antiochenę, & aliarū,quę in prouinciis primū locum obtinent,dicuntur, quę apud Gratianum 65.*distinctione.cap.mos antiquis.*priuilegia Latine appellantur.Quod parum refert,modo priuilegia intelligas,quę ad prælationem primatus pertinent. Nam de his canon agit,atq;ideo Remūdus Rufus vere exstimat,potuisse cōmode ex Greco canone verti primatum. Sed & idem Rufus admonet legendū esse apud Gratianū:Mos antiquus perduret:imperandi modo,quum ex Græco codice concilium iubeat, consuetudines antiquas valere, vim suam, & robur habere,nec tantum mores narret, sed etiam probet. ita enim scriptum est:τὰ ἀρχαῖα ἐθη κρατείτω id est, *antiqua consuetudines perdurent.* Concilium etiam Constantinopolitanum *capite.tertio* censuit, post Romanam ecclesiam Constantinopolitanam, τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς id est, *praelationem honoris habere, aut primatum.* Græca etenim dictione de primatu Constantinopolitanę ecclesiæ tractantes etiam vti fuere Sozomenus *libro* 7.*Ecclesiasticae historiae,capite nono,*& Nicephorus *li.* 12.*cap.*13. & Socrates *libro* 5. *capit.* 8. Etenim sicut diuinitus Romana ecclesia,ciusque Pōtifex in toto orbe primatū obtinet,ita & concessione ipsius,vel cōciliorum Canonibus, aliquot Episcopi, aūt Pontifices in prouincis primatum in alios Episcopos optinuerunt, vt tandem similitudo primatum, Patriarcharum, aut Archiepiscoporum cum Romano Pontifice in hoc tantū detur,quod qnemadmodum in omnes totius orbis Episcopos summus Ecclesiæ Romanæ prę sul primatum à Deo obtinuit,vt Petri successor, ita & primates in prouinciis erga Episcopos alios ius prælationis obtineant. Non est tamen concedenda similitudo in radice,& auctoritate huius prælationis,nec in ipsius maiestate aut exēsione,siquidē primatus Papæ cōpetit ex diuina institutione,& in Christianū orbē protenditur,ac vires habet.Primatus vero aliorū pontificū iure humano,& in prouinciæ tantum Episcopos,aut regionis prę latos cōceditur, ex quo poterit lector expendere veram interpretationem Nicæni concilij *in d.canos antiquus.*[Hic adde quæ de Romana sede tradiderunt Soto *in* 4.*dist.*24.*col.vlt.* & Card. polus *in tract.de concil.q.*59.*& seq.*Ludouic. Macoranus *in Clypeo militiæ* 13.*cap.trigesimo quinto,* Nicolaus Sanderius *in Monarchia lib.*1.*cap.* 10.& rursus *lib.*7.Nam & D.Cyprianus *in Epist.ad Cantelium de Polycarpo Adromantino lib.*1. *Epist.* 45. Romanam Ecclesiam esse Catholicę Ecclesiæ matricem & radicem profitetur.]

Sed vno tempore,vno eodemque die.) Vltimo Neronis anno ipse Cęsar, primam in Christianos persecutionem molitur, in qua Romæ eius iussu Petrus, † & Paulus, ille erucі affixus pedibus in sublime eleuatis, & capite in terram verso, hic gladio mortem martyrio subierunt,teste Eusebio in chronicis,cui & Hermanus Contractus,& Platina accessere.Sed hos ecclesiæ principes eodē tępore martyrio fuisse perfūctos ex testimonio Dionysij Corinthiorū Episcopi probat Eusebius *libro* 2.*historiar. Ecclesiast. cap.*te. *penultimo.* & post eum Nicephorus *li.*2.*ca.*37.qui capite prędcedenti scripserat, hoc illustre martyriū eodē tempore,eodēque die contigisse.Id ipsum Eusebius, & Platina sentire videntur. Sed & prę ter Gelasiū,& Nicænam synodū in prefatione Diuus Hieron. *de scriptoribus eccles.* commemorat, Paulum decimoquarto Neronis anno,eodem die,quo Petrus, Romæ pro Christo capite truncatum fuisse,anno post passionē Domini tricesimo septimo. Ex quibus dicitur, Petrū & Paulū occisos,& martyrio coronatos fuisse anno à natiuitate Domini septuagesimo.Quod Eusebius,Contractus,& alii fatentur.Sed & Ioannes Zonaras in Nerone tradit, quosdā existimasse, hoc martyriū eodē tempore cōtigisse, alios vero eodē die, sed anno diuerso.Nam & Abdias Apost. Histo.*lib.*2.scribit, Paulum passum fuisse tertio Cal. Iulias, duobus iam à passione Petri elapsis annis.At Georgius Cedrenus in [annal.] Epitome de die idem tradit, anno vero vno post Petrum occisum fuisse Paulum asseuerat.De die vero huius martyrij præclarissimi præstat nobis irrefragabile testimonium Ecclesiastica traditio,quę probat,id contigisse Romę tertio Calendas Iulias:id est, vicesimanona die Iunij. Nam & ecclesia Catholica hoc die horum Apostolorū commemorat martyrium,Extat hac de re inter alia,quæ de rebus Ecclesiasticis tractantur, Græcæ linguæ fragmentum quoddā, vbi Apostolorum Petri & Pauli mors adscribitur diei quintæ Panemi mensis,quæ illic apud Romanos dicitur esse tertio Calendas Iulias: annus vero numeratur tricesimus sextus à Iesu redemptoris nostri passione. Mensis tamen Panemus apud Macedonas idem est, qui apud Romanos Iulius, auctore Suida. cui suffragantur Eusebius *lib.*8. *Ecclesiasticae historiae.* Euagrius *lib.* 4. *capite primo.* Nicephorus *libro decimoseptimo, capite primo.*& Anselmus *libro* 2.*de imagine mundi,capit.*6. Vt tandem hac ratione obseruata quinta dies Panemi mensis esset quinta dies Iulii,non vicesimanona Iunij. Verum illud est adnotandū,mēses, quibus Macedones, Græci, & alij vtuntur,nō omnino ad exactam rationē cum nostris conuenire: imo & apud ipsos Græcos varie considerari,& sumi. Nam cum Artemisius mensis nostro Maio conueniat auctore Euagrio *libro.*4.*capit.*5.atque idem Suida : ex Epiphanio tamē *libr. de mensuris* constat, vicesimam tertiam diem Artemisij eam esse,quæ apud nos est decimasexta Maij.& Thucydides *libro quinto,* auctor est Artemisium apud Macedones eum esse mensem,qui apud Athenienses sit *Elapheboli.on*, qui nostro Februario conuenit. Et ideo reprehensione non carent qui mensem mensi comparare conati sunt, quasi ad scrupulum inter se respondeant.Nec mirum erit,in ea commemoratione huius martyrii,quam ex Græcis fragmentis obseruauimus, Panemum mensem incipere à vicesimaquin-

ta die mensis,qui apud nos dicitur Iunius:esseq; eius quintam diem nostri Iunii vicesimam nonam.Comparatur vero tunc Panemus mensis Iulio, quia eius maxima pars ei conuenit, & iuxta dierum maiorem numerum respondere videatur. Sed & apud Demosthenem in oratione de corono ex epistola regis Macedonum constat, à Corinthiis Panemum mensem dici eum qui à Macedonibus Locus,ab Athenien sibus Boedromion dicitur,qui dubio procul apud Romanos est Augustus.Rursus Plutarchus in Camillo scribit,à Bœotis Ponemũ mensem dici Iulium. Idemq; Plutarchus in Aristide,nisi codex fallit,satis probat,apud eosdem Bœoticos Panemum mensem adhuc septem, vel octo dies adsumere ex eo mense, qui ab Athenien sibus Boedromiũ, à Romanis Augustus dicitur:siquidem vicesimam septimã diem Panemi mensis apud Bœoticos,quartæ diei mensis Aug.& Bœdromionis apud Athenienses comparat,Tametsi Latinus Plutarchi interpres minus exacte rationem istam ex Græco codice deduxerit.Hinc deniq; vera interpretatio constat Canonis vicesimi ex concilio Antiocheno apud Gratianum 18.*distinctione,cap.propter* & Iuonem Carnotensem *li.*4.Burchardũ *lib.primo,cap.quadragesimoquarto.* ex vulgari etenim lectione quę extat in Gratiano, & in concilio ex secunda editione, Latina, ex Græco Canonum codice, deducitur,diem,qui nobis est idibus Octobris, id est decimusquintus,esse apud Macedonas decimũ mensis *Hyperberetæi* : quod Andreas Alciatus nullo adducto testimonio ad discrimen istud ad not. *libro primo Parerg.cap.quadragesimooctauo.* In ipso concilio ex prima editione,& apud Burchardũ dies decimaquinta mensis Hyperberetæ dicitur illa, quæ apud nos est, idibus Octobris:atq, ita cõuenit omnino Octobri mensi,Hyperberetæus Macedonũ mensis apud Suidam.Ex quo *in dict.Canone, & ca.propter.* vera lectio restituenda est, vbi mensis his falso dicitur Hyperbericus: vt & apud Anselmũ eodẽ ferme errore Hyperbores.Burchardi vero liber veræ lectionis vestigiũ habet.Sed & Iosephus *li.*3 *de antiq.cap.decimo,* mẽsis Hyperberetæi apud Macedones meminit,scribẽs,eũ cõuenire septimo Hębræorũ mensi:eiusdẽ mẽsis meminit idẽ Iosephus *lib.*12. *Antiq.c.*3.*& lib.*2.*de bello.Iud.c.*39.*& lib.*4.*c.*7.

Secunda autem sedes apud Alexandriam.) Egesippus inter scriptores Ecclesiasticos vetustissimus, vicinusque Apostolorũ ætati,teste Hieronymo,quique floruit sub Pio Antonio,auctoribus Eusebio *libro* 4.*Ecclesiasticæ historiæ,capit.vndecimo.*& Nicephoro *lib.eodem,capit.*7. quatuor orbis præcipuas ciuitates connumerans *libro* 3. *de excidio Hierosolym.capit.* 5. scribit,primum locum obtinuisse Romam,secundum Alexandriam, tertium Constantinopolim, quartum Antiochiam. Quæ tamen, vt illic adiicitur, olim tertium locum obtinuerat, priusquam Constantinopolis ciuitas Byzantiorum creuisset. Hæc apud Egesippum ex traductione diui Ambrosii, quę ab ipso Latino interprete partim addita fuisse vel ex eo existimauerim, quod ętate Egesippi Byzantiũ nondũ tanti nominis fuerit, nec Constantinopolis diceretur. Atque ideo ex Egesippo illud erit obseruandũ, primũ locum Romam,secundum Alexandriam, tertium Antiochiam tunc obtinuisse:qua in re cũ Gelasio conuenit Egesippus. Quod vero de Constantinopoli scribitur,diuo Ambrosio,eiusque ætati tribuendum est. cæterum quod Gelasius hoc in loco tradit,scripserat prius Anacletus Pontifex summus in Epistola tertia ad omnes Episcopos,*capit.sacrosancta.* 22.*distinctione* & profitetur Nicæna synodus *in præfatione*: tametsi Zonaras historicus scribat,Constantinum Magnum,primum Patriarchatus locum post Romam dedisse Constantinopoli.qua in re variat edictum Constantini apud Gratianum *in capit. Constantinus.*96.*distinct.* Et in primo conciliorũ Tomo & apud Alber. *in l* 1.*§.in initio.ff.de offic.præfect.vrb.* Nullibi tamen Constantinopolitana ecclesia ex eo edicto pręfertur Alexandri, imo nec Antiochenæ,qua in re non satis certa tradit Eugubinus de donatione Constantini *libro* 1. *pagina* 55. *numero* 43. Verũ in concilio Constantinopolitano primo,*Canone quinto,* sub Papa Damaso datus est primatus honoris post Romanã Ecclesiam Constantinopolitanæ, vt inter Patriarchas Archiepiscopus Constantinopolitanus primum locum post Romanum Pontificem obtineret.Huius Canonis meminẽre Sozomenus *lib.*7. *Ecclesiasticæ historiæ, cap.*9.Socrates *li.*5.*cap. octauo.*Zonares *in tertio Annalium Tomo. in Theodosio.* Nicephorus *libr.*12 *capit.*13. & Gratianus 22. *distinctione. cap itulum. Constantinopolitana.* Idem statutum fuit in quarta synodo generali apud Chalcedonem *actione* 16. quod & Nicephorus refert *libro* 15.*capitul.vltim.*post Euagrium *libro* 2.*capitul.*4.*& vltimo.*quorum canonum sensim meminit Iustinianus, idem priuilegium Constantinopolitanę Ecclesię commemorans *in Nouella* 131. Idem postea repetitum fuit in Concilio sexto generali Cõstantinopoli celebrato sub Agathone Papa *Canon.* 36.*capit.renouantes*, 22. *distinct.* & ab Innocentio tertio Romæ in Concilio generali,*capit.antiquæ.de priuileg.* quo in loco summus Pontifex omissa Romana ecclesia,quę super omnes alias potestatem & iurisdictionem habet,quatuor tedes Patriarcharum iuxta ordinem priuilegii, & prelationis connumerat,vt prima sit Constantinopolitana, secunda Alexandrina,tertia Antiochena,quarta Hierosolymitana, quam & sexta Synodus à Romana incipiens quintam, & vltimam nominauerat inter patriarcharum sedem.De quibus interpretes iuris pontificii multa tradidere.post alios Cassanęus *in Catalogo gloriæ mundi, quarta parte, consideratione nona.* Illud tamen mirum videri poterit, cur Gelasius prætulit Alexandrinã ecclesiam Constantinopolitanę,idemque fecerit Ambrosius, cum & tunc ex Synodis Constantinopolitana prima, & Chalcedonensi data esset ecclesiæ Constantinopolitanę prelatio hæc, vt prior esset Alexandrina. Quod si dixeris à Leone primo summo pontifice illud prelationis ius renouatum fuisse,& Alexandrinæ ecclesiæ restitutum:cur equi dem post Leonem ante sextam synodum Iustinianus Cæsar ex Canonibus Ecclesiasticis *in dicta Nouella*, quæ extat titulo *de Ecclesiasticis titulis*, asseuerat,ius hoc prelationis Constantinopolitanæ Ecclesię,vt prior sit Alexandrina,eidemque pręferatur, competere? Iustinianus tamen animo in Constantinopolim vrbẽ propensissimo,vtque ei benevolentissime faueret,Chalcedonensis synodi,& Cõstantinopolitanæ primæ Canones secutus fuit,eoque iure pronunciauit,Cõstantinopolitanam Ecclesiam præferendam fore Alexandrinæ. Gelasius vero etsi sciret,quid ea de re in his synodis fuisset statutũ,maluit Leonis Papæ definitionẽ sequi.Is etenim,vt cõstat exactis Chalcedonensis synodi, & ex *Epistola* 57.*&* 59.licet confirmauerit cõcilii Chalcedonensis Canones ad fidem pertinentes,decretũ hoc de prelatione Cõstantinopolitanæ ecclesiæ noluit admittere,nec probare,imo Alexandrinę ecclesiæ ius prælationis quoad Cõstantinopolitanam restituit,Ex Ambrosio fortassis illud deduci peterit primũ locum obtinuisse Romam, secundum Constantinopolim,tertium Alexandriam,quartum Antiochiam.Tantũ etenim cõmemorat, olim quartum locũ habuisse Constantinopolim,priusquam ipsa vrbs creuisset.at postea dat vltimum,& quartum locum Antiochię:nec palam explicat,an Alexandria fuerit prælata Constantinopoli,an è contrario Constantinopolis Alexandriętametsi tempore Ambrosii ex Concilio Nicæno Alexandria prælata fuit Constantinopoli:& rursus ex concilio primo Cõstantinopolitano,Constantinopolis Alexandriæ : sed hoc concilium an fuerit celebratum priusquam Diuus Ambrosius è Græco in Latinum verterit Egesippum,dubitari poterit, atque ideo verba Ambrosii potuerunt intelligi, vel secundum concilii Nicæni definitionem,vt habeat secundum locum Alexandria post Romam, cum nondum constet, an ea prælatio fuerit reuocata eo tempore per synodum Constantinopolitanam primam,vel ea reuocatio fuerit apud occidentales prælatos probata,& recepta. Nec enim de Chalcedonensi synodo tractandũ est,quo ad Ambrosij opinionem. cum dubio procul nondum esset celebrata. Quod si Ambrosii verba intellexerimus eo in sensũ, vt Constantinopolitana ecclesia sit Alexandrinæ prælata eo tempore,dicemus Ambrosium scripsisse illud opus post synodum primam Constantinopolitanam, quæ diui Ambrosii ætate,& postquam is fuerat Mediolanẽsis Episcopus electus,congregata fuit.Ex quibus lector satis poterit intelligere,quæ fuerint hac de re vicissitudines, vt parum necessarium sit quod Gratianus *in dict.capit. renouantes,* voluit adnotare.minime expendens, quæ fuerit olim de prælatione inter has ecclesias controuersia. Quæ quidem fuit diligenter obseruanda,quamuis aliter hanc controuersiam, & litem componere conetur Franciscus Torrensis *in libro de Canonibus sextæ synodi* : apud quem præter alia multa & illud obseruandũ erit, *in cap.renouantes.*22.*distinct.*falso legi, putimus, vt Constantinopolitana sedes similia priuilegia, quę inferior Roma habet,accipiat.Imo legendum esse,quæ senior Roma habet, ex Græcis codicibus, & vetustissimis exemplaribus.

CAP.

CAPVT XV.

Rurſus ex Gelaſio. de quartuor Conciliis vniuerſalibus, quæ prima fuere.

SVMMARIA.

1 *Nicena ſynodus, quo tempore fuerit celebrata.*
2 *Synodus ſecunda Conſtantinopolitana.*
3 *Synodus tertia Epheſina.*
4 *Synodus quarta Chalcedonenſis.*

ET quamuis aliud fundamentũ non poſſit ponere, præter id quod poſitũ, eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, tamen ad ædificationem noſtram eadem ſancta Romana eccleſia poſt illas veteris, & noui Teſtamenti, quas regulariter ſuſcepimus, etiam has ſuſcipi non prohibet ſcripturas. *Sanctam ſynodũ Nicænam trecentorum decem & octo patrum, mediante maximo Conſtantino Auguſto, in qua Arrius hæreticus condemnatus eſt. Sanctam ſynodum Conſtantinopolitanam mediante Theodoſio ſeniore Auguſto, in qua Macedonius hæreticus debitam damnationem accepit. Sanctam ſynodum Epheſinã, in qua Neſtorius damnatus eſt, cum conſenſu beatiſſimi Cæleſtini Papæ mediante Cirillo Alexandrinæ ſedis antiſtite, & Arcadio Epiſcopo ab Italia deſtinato, Sanctã ſynodũ Chalcedonenſem mediante Martiano Auguſto, & Anatolio Conſtantinopolitano Epiſcopo in qua Neſtoriana, & Eutichiana hæreſes ſimul cum Dioſcoro, eiuſque complicibus damnatæ ſunt. Sed & ſi quæ ſunt concilia à ſanctis patribus hactenus inſtituta, præter iſtorũ quatuor auctoritatem, & cuſtodienda, & recipienda decreuimus. Hæc Gelaſius.*

1 *Sanctam ſynodum Nicænam*) Quamuis Nicænam † ſynodum aliquot Concilia præceſſerint, quorum quędã fuere prouincialia, quædã fuere generalia, quædam vniuerſalia ratione auctoritatis, & conciliorũ vniuerſalium quo ad auctoritatẽ origo proceſſerit ab ipſorum Apoſtolorũ temporibus, *Actor cap.15.* Vniuerſalia tamẽ cõcilia ratione auctoritatis ſimul, & congregationis, ætate Conſtantini Magni primũ inceperunt, omniumq; prima Synodus vere vniuerſalis, & Oecumenica fuit hæc Nicæna, cuius à Gelaſio mentio fit hoc in capite. Etenim teſte Iſidoro *lib.6. Etymologiæ.cap.16.* cuius Gratianus meminit *cap.1. diſtinctione.15.* Canones conciliorũ generaliũ à temporibus Cõſtantini cœperunt. Conſtantinus etenim Magnus primus omnium permiſit Epiſcopis totius orbis, vt in vnum locũ conuenirent, ac conuenire poſſent: cum ante ipſum ſęuientibus in Chriſtianos imperatoribus minime poſſent eccleſiæ Catholicæ præſules in vnum cõuenire locũ, vt plebem Chriſtianã docerent, ne in diuerſas hæreſes ſcinderetur, quemadmodũ & idem Iſidorus teſtatur qua ratione frequẽtiſſime multis in locis Nicæna ſynodus omniũ prima cenſetur. *cap.quoniã ſanctæ. cap. ſancta. capit.6. 16.diſtinct. Inos reddentes. §. ſuſcipimus C. de ſumma trinit. l. quicunque. C. de hæret. Authent. de eccleſ. tit. in princ.* qua de re diligenter tractat illuſtris admodũ, multiſque titulis obſeruantiſſimus Didacus Alana, & Eſquiuel. olim Abulenſis, nunc vero Cordubenſis Eccleſię præſul ornatiſſimus, ex iuris Pontificij, ac Cæſaræi diſciplina laboreque indefeſſo, cui Salmanticæ in celebratiſſimo ſanctiſſimi Saluatoris collegio operã dederat, ad multam prouectus eruditionẽ, quę eum tot apud Cęſarem Carolum, eiuſque primogenitũ Hiſpaniarum Regẽ Philippũ magiſtratibus inſigniter, maximaque cum laude geſtis, illuſtriſſimum fecit. Is inquam *in lib.1. de conciliis, cap.1.* plurima tradit de conciliorũ origine, deque eorũ antiquitate, ex quibus & nos hoc in loco multa mutuabimur ad Gelaſii interpretationem, nonnullaque adiiciemus ex veterum hiſtoricorum monumentis.

Trecentorum decem & octo patrum.) Idem conſtat numerus ex epiſtola Syueſtri Papæ ad Nicænam ſynodũ. idem ſcripſere Euſebius & Hermanus Contractus, in chronicis. Theodoretus *lib.1.cap.7.* Socrates *lib.1.cap.9.* Ruffinus *lib.10. hiſtor. Eccleſiaſtic. cap.2.* Platina in Sylueſtro. Iſidorus *libro 6. Etymol. cap.16. cap.1.16. diſtin.* Iſidorus item *in princ. concil. cap.1. diſt.16.* Beda de temporibus *c.5.c.6. ſynodus 15. diſt.* Sed & Sozomenus *lib.1.c.17.* teſtatur, tercentum, & viginti Epiſcopos conueniſſe in ea ſynodo. Socrates *lib.7.ca.7.* numerũ Epiſcoporum exceſſiſſe tercentum ſcribit, ex Euſebio *libro 3. de vita Conſtantini.* apud quem legitur, multitudinem Epiſcoporũ exceſſiſſe numerũ ducentorum, & quinquaginta. rurſus Nicephorus *lib.8.c.14.* aſſeuerat, congregatos fuiſſe circiter tercentũ, decẽ & octo Epiſcopos. Præter hæc Damaſus apud Gratianũ *in c. hanc 10. 11.* & monachorũ regula *c. de contẽplatione.* huius ſynodi facta mentione tercentum Epiſcopos connumerant, quos iure optimo poteris comparare tercentum illis viris iudicio diuino electis, qui duce Gedeone Madianitas, id eſt, Arrianos Eccleſiæ infeſtiſſimos hæreticos, euerterunt, & profligarũt *Iud. cap.7.* aut potius tercentum, decem & octo vernaculis Abrahę, quibus beatus Abraham tot hoſtium millia fide de bellauit, *Gen.c.14.* quo teſtimonio vtitur hac in re Liberius Papa in epiſtola ad orientales, cuius meminit Nicephorus *lib.11.c.8.*

Mediante Maximo Conſtantino Auguſto) Hanc ſacroſactam ſynodũ congregatã fuiſſe ſub Conſtantino Magno, conueniunt omnes, nec id negari poterit. Quo vero anno fuerit celebrata adeo cõtrouerſum eſt, vt nihil certũ hac de re definiri poſſit, quãuis conſtat ex epiſtola Oſij Cordubenſis Epiſcopi quę huius cõcilii Canonibus adiicitur, canones, aliaque eius ſynodi decreta miſſa fuiſſe od Sylueſtrũ Papã Paulino, & Iuliano conſulibus. Idẽ conſulũ titulus Canonibus huius ſynodi præmittitur *in primo Conciliorum tomo.* Qui quidẽ conſules cõueniunt auctoribus Caſſiodoro, & Haloandro anno decimoſeptimo Imperij Cõſtantini. Annus vero decimus ſeptimus Imperij Conſtantini eſt à natiuitate Chriſti CCCXXVI. iuxta eiuſdẽ Haloandri, Euſebij, & Ioan. Lucidi Chronologiam. Æra tamen præſcripta his Canonibus, & conſulibus eiſdẽ CCCLXIII. nõ omnino cõuenit huic numero, ſed anno potius Dom. CCCXXV. Sed & Socrates *li. primo ca.13.* & Nicephorus *li.8.cap.26.* ſcribunt, hoc concilũ incidiſſe in annum DCXXXVI. ab Alex. Magni principatu, in quo conſules erant Paulinus, & Iulianus. Ex quibus auctorib. illud annotauerim, quod de conſulib. tradidere, vt conueniant his, quæ paulo ante obſeruauimus. Quod vero de annis ab Alexand. imperio ſcribunt, non ſatis certum eſt, quemadmodum ſtatim tractabitur. Cæterũ Sozomenus *li.1.ca.vlt.* Caſſiodor. *li.2. Tripart. c.14.* & Nicephorus *l.8.c.26.* cõmemorant, Conſtantinum Magnum Niceæ peracto cõcilio ſtatim Vicennalia celebraſſe, Epiſcoposq; omnes ſynodi conuiuio excepiſſe. Socrates vero *li.1.ca.16.* & ex eo Caſſiodorus *lib.2. Tripart.ca.18.* nulla facta conuiuij mentione aſſeuerant, ſtatim peracto concilio Vicennalia Conſtantinum celebraſſe. Qua quidem ratione adducor, vt exiſtimem, ſynodũ hanc Nicænam initium habuiſſe anno viceſimo eiuſdem principatus. Nam & ipſe Nicephorus ſcribit, ſynodum annis tribus & paulo longius actam eſſe. Sic ſane Ioan. Abb. tradit, hanc ſynodum celebratam eſſe anno viceſimo Cõſtantini, qui conuenit anno Dom. CCCXIX. Potuit enim Abbas Biclarienſis tẽpus, quo ſynodus finita fuit, obſeruaſſe, atq, hæc mihi certior opinio videtur. Ex qua aſſeuerari poterit, hanc ſynodũ finẽ accepiſſe anno viceſimo Cõſtantini, aut paulo ante prope anni decimononi exitũ: annis vero tribus vel quatuor actũ eſſe: atque ideo cœptũ vel anno decimoſeptimo Cõſtantini, vel decimoſexto vel decimoquinto: præſertim ſi rationẽ habeamus eius temporis, quo Imperator decreuit ſynodum iſtã celebrandam fore. Denique Euſebius in Chronicis eius congregationem tribuit anno decimoquinto Cõſtantini, & à Chriſti natiuitate, an. CCCXXIIII. Aera vero cõuenit anno Do. CCCXXVI. Cõſules anno triceſimo vigeſimoquinto. Quod equidẽ diſcrimen oriri potuit vel ex varia conſulũ obſeruatione: neque enim chronologi hac in re vbique conueniunt: vt conſtat ex Dionyſio Halicarn. T. Liuio Caſſiodoro, Haloandro, & Glareano. vel eo tempore, quo ſynodus iſta Niceę manſit illic congregata, vel fortaſſis ex eo, quod non omnino conueniat inter hiſtoricos de initio principatus Conſtantini. Siquidem Socrates *libr.1.cap.vlt.* ſcribit Conſtantinum anno trigeſimo primo Imperii mortem obiiſſe, anno ſecundo Olympiadis 278. 22. die menſis Maii, Feliciano, & Tatiano conſulibus: quos conſules, & viceſimum primũ diẽ menſis Maii morti Conſtantini adſcribit Nicephorus *li.8.c.54.* Annũ tamen refert in ſecundum Olympiadis 287. Sed error fuit fortaſſis ſcriptoris, & tamen Hieronymus, Haloander, & Ioannes Lucidus eius mortem adſcribunt anno ſecundo Olympiadis 279. Hieron. quidem anno Do. 340. Haloander, & Lucidus anno Dom. 339. à quibus etiã differt Hermannus Contractus in Chronicis. Nicephorus *li.8.c.vlt.* aſſeuerat Cõſtantinũ mortem obiiſſe anno Imperii 32. & à natiuitate domini 342. ex quo Vicennalia Conſtantini conueniunt anno Domini 30. aut 29. Nos hac in re ſecuti ſumus eam tẽporis rationem, quæ nobis viſa fuit apud auctores frequentior, quæque magis conueniret his, quę de hac ſynodo ab eiſdem tractantur. Quamobrem huius concilii ſolutionem, & finem tribuimus anno Domini fere CCCXXIX. initium

vero anno Domini cccxxv. aut xxiiii. secundum Eusebiũ Nam quod Hermannus Contractus, & Ioannes Lucidus tradidere tribuentes hanc synodum anno Domin cccxxii. non satis conuenit exactæ rationi temporum: quemadmodum nec quod Nicephorus scribit de tertia indictione. Ea etenim indictio conuenit anno Domini cccxxx. nec potuit conuenire anno illi, quo consules fuere Paulinus, & Iulianus. Sic quod de annis Alexandri idem Nicephorus, & Socrates obseruarunt: plurimum dissidet à vera temporum ratione. Nam siue sequamur Eusebium, siue alios, & imperium Alexandri præcesserit annos Domini, eiusque natale triginta annis supra ccc. siue xxxv. siue xxiii. adhuc dcxxxvi. annus Alexandri non potest aptari synodo Nicenæ: nisi ea foret congregata anno domini cccxv. Qui quidem annus minime conuenit consulibus adscriptis, quauis conueniat indictioni tertiæ. Et licet hic annus fuerit obseruatus in adnotationibus ad acta, & Canones huius concilij ex Dionysio Ciclo *in primo Conciliorum tomo*: Consules tamen, & alia temporis signa minime possunt huic anno cõuenire. Et ne mihi quis obiiciat eam Chronologiam, qua vtitur Rex Alphonsus in proœmio Partitarum, respondeo, multum ab historicis, à veraque ratione temporum abesse computationem illam, quæ illic traditur. quod alibi longius explicabimus.

Ex quibus obiter erit obseruandum, Constantinum Vicennalia celebrasse Niceę, vbi & synodus congregata fuit, si vera sunt, quę Socrates, Sozomenus, & Cassiodorus in Tripartita, & Nicephorus tradidere: tametsi Eusebius in chronicis, & idem Cassiodorus in catalogo consulum, & Imperatorum scripserint, ea Nicomedię celebrata fuisse. Vtraque vero vrbis ad Bithyniam pertinet. quæ vero sint Vicennalia ac decennalia nos alibi explicuimus ex Dione. *lib.* 53.

Sed & illud plane apparet. concilium hoc Nicænũ congregatum fuisse, vtcunque sit de ipsius tempore, sub Syluestro Papa huius nominis primo, qui legatos ad eam synodũ misit Vitum. & Vincentium. Hi etenim fuere legati sedis Apostolicæ: sicuti commemorant Socrates *libr.* 1. *cap.* 13. Sozomenus *libr.* 1. *cap.* 17. Cassiodorus *lib.* 1. *cap. Tripart. cap. vlt. li.* 2. *c.* 1. & *c.* 13. Nicephorus *li.* 8 *c.* 14. & idem constat ex huius synodi actis primo conciliorum Tomo, vbi quandoque Vitus legatus Victor appellatur, vt à plerisque. Et quamuis ex his auctoribus sit certum, hos legatos missos fuisse à Romano Pontifice ad synodum istam, nec omnes conueniant an à Syluestro fuerint destinati. Imo Sozomenus *in d. ca.* 17. & *li.* 2. *Tripart, ca.* 1. Nicephorus *in d. cap.* 14. asseuerent, à Iulio Papa primo eos missos fuisse hisque consentire videantur Beda *lib. de tempor. cap.* 65. Gratianus *in c.* 6. *synodus.* 16. *dist.* & Hermannus Contractus in Chronicis, qui hoc concilium sub Iulio Papa primo constituerunt. Constanter tamen est asseuerandum, sub Syluestro Papa primo synodum istam contigisse, cœptam & peractam esse. Quod ratio temporũ manifeste probat. Nec enim potest hæc synodus Iulio cõuenire, qui post Marcum pontificem, qui Syluestro iam synodo acta successit, electus est ad summum pontificatum. Quod omnes historici fatentur, ac potissimum sub Syluest. Nicænam synodum actam fuisse, testantur Euseb. Hieron. & Ioa. Lucidus in chronicis. Platina in Syluestro. Isidorus in principio conciliorum. *c. prima autem* 16. *distinct.* Sed & Iulius Papa primus eam dignitatem accepit mortuo Cõstantino: sicuti ex Platina, & aliis constat. tametsi Hieronymus in hoc dissentiat. Adeo tamen verum mihi videtur, hos auctores, qui synodum istam Iulio Pontifici tribuere, omnino errasse, vt existimem vbique, ne tantum errorem viris diligentissimis tribuam, pro Syluestro scribentium errore Iulium nominari. Quis enim ferat, Hermannum Contractum in chronicis scribere, Nicænam synodũ congregatam fuisse sub Iulio eo anno, quo secundum eundem adhuc Syluester summus pontifex ecclesiam Romanã regebat? Nam & ipsemet auctor postquã meminerat huius concilij eiusq; congregationis annis octo ab eo dinumeratis meminit Marci summi Pontificis. eiusq; electionis, ac deinde Iulij primi. Sunt & alia, quæ opinionẽ istã verissimã esse probant, quę modo missa facio, illud vltimo adiiciens quod pertinet ad intelligendum ea, quæ de die huius concilij in primo conciliorũ Tomo prænotantur. Sic enim scriptum extat. Dicetur autem celebrata hæc synodus die mẽsis secundum Græcos Desij XIX. hoc est 17. Cal. Iul. consulatu Paulini, & Iuliani. Hæc ibi. Est enim obseruandum apud Macedonas, quos secuti sunt hac in re Græci Alexan. mensem Iunium dici Desium. Quod deducitur ex Plutarcho in Alexand. Suida & Eusebio *li.* 8. *Eccles. hist. fol.* 92. Anselmo *lib.* 2. *de imagine mundi, c.* 6. Sed rursus in adnotationibus eisdem in primo conciliorum Tomo, scribitur, conuenisse hoc concilium, aut canones edisse postquam conuenerat, consulatu Paulini, & Iuliani XIII. Calend. Iulij, qui est apud Græcos XVIII dies mensis eorum. mensis autem hic, vt opinor, Desius intelligitur, vt modo dixi, Iunius est apud Latinos. Est autem dies 13. Calend. Iul. 18. mensis Iunij, quia secundum Alexan. mensis Desius apud eos habet dies 31. sicuti & in d. primo conciliorum tomo adnotatur. prior etenim adnotatio fuit per posteriorem correcta: maxime quia prior parum obseruauit congruam Calendarum rationem: cum dies 29 Iunij non sit, nec dici possit 17. Cal. Iul. Socrates vero *lib.* 1. *cap.* 12. diem huius concilii commemorat vicesimam mensis Maij, & Nicephorus *li.* 8. *c.* 26. eiusdem mensis diem vndecimam.

In qua Arrius hæreticus condemnatus est.) Presbyter enim quidam nomine Arrius apud Alexandriam, gloriæ & nouitatis improbæ cupidus, studio perturbandi catholicam Ecclesiam, vt ea in partes varias discissa, locum illum honoris hoc in sęculo posset consequi, quem in ecclesia recte instituta, catholica, & vnanimi minime posset propter fictam, & simulatam religionem obtinere; praua quędam de Christi fide, & quæ prius nunquam in controuersiam venerant, proferre, ac defendere molitur, ab illa æterna, ineffabiliq; Dei patris substantia, vel natura filium abscindere, & separare conatus. Dedit tamen hic vir impiorum omnium caput, & ductor tanti sceleris, ex vltione diuina pœnas meritissimas, dignasq; tam infando flagitio. Siquidem cum in publicum Constantinopoli ex Imperatoris Constantini Magni, quem tunc decipere satagabat, palatio satellitibus munitus insolenter prodiret, vrgenteq; ventris laxitate in secessum publicum qui in propinquo erat, venisset, ibi animo ei defecto, sua sponte incrementa effluunt, multus sanguis effunditur, constitutioq; interna corporis omnis, vna cum intestinis, hepate, & spele, diffluit, atq; ita ille Hęresiarcha perit, auctoribus Socrate *li.* 1. *c.* 38. Theodoreto *li.* 1. *c.* 14. Sozomento *li.* 2. *c.* 29 & 30. ac Nicephoro *li.* 8. *c.* 51.

Sanctam synodum Constantinopolitanam mediante Theodosio seniore Augusto.) Hæc synodus secunda inter vniuersales congregata fuit Constantinopoli sub Theodosio seniore anno secundo eiusdem imperii, & à natiuitate Domini 383. Ex Prospero Aquitanico, & Ioan. Lucido in chronicis quibus accedit, quod licet ipse Aquitanicus Syagrium, & Eucherium consules tribuat anno 84. & tertio Theodosij, Haloander tamen hos consules adscribit secundo anno Theodosij, & octuagesimo tertio. His vero consulibus hoc concilium celebratum fuisse constat, ex ipsius synodi titulo, & Cassiodoro *lib.* 9. *Tripar. cap.* 12. Marcellino Comite in chronico. Socrate *lib.* 5. *c.* 8 sunt qui existiment, hanc synodũ celebratã fuisse anno Domini 381. adhuc temporibus Gratiani, & Theodosij: quibus suffragatur Æra huic synodo in primo conciliorum tomo adsignata & adscripta 419. quę anno à Natiuitate 381. conuenit, sicut & indictio nona, quæ à Marcellino Comite eidem synodo aptatur. Sed & Hermannus Contractus in chronicis huic computationi maxime consentit, quippe qui hanc synodũ tribuat anno tertio Theodosij, & anno Domini 381. quod si verum est, auctore Pfella, hanc synodum contigisse post primam anno quinquagesimo sexto, sitque admittenda temporis ratio ex Æra vtrique synodo apposita, constat plane annum 381. esse huic synodo adscribendum: siquidem post annos 325. si addideris quinquaginta & sex, constabit vere numerus hic, quem signauimus. Etenim Nicæna synodus anno Domini 325. fuit celebrata, illud sane apud omnes absque vlla controuersia est constitutissimum, hoc concilium temporibus Gratiani, & Theodosij principum contigisse. Nam omnes paulo ante citati anno secundo, tertio, vel ad summum quinto Theodosij hanc synodum tribuendam esse censent, & Socrates anno tertio iuxta consulatus ordinem tribuere videtur ante Gratiani obitum. Idem tradit Marcellinus Comes. Etenim Gratianus anno quinto, vel sexto imperij communis cum Theodosio, occiditur, apud Lugdunum iuxta chronologiam Aquitanici Marcellini, Cassiodori: & aliorum, Ex quibus satis deducitur sub Gratiano, & Theo-

& Theodasio hanc synodum celebratã fuisse. quo & Sozomenus & Nicephorus sarentur, qui ordinẽ rerum gestarũ obseruantes, huius concilij acta scripsere, priusquam Gratiani mortem cõmemorauerint. Idem fecere Aquitanicus, Hermannus Contractus, ac Ioa. Lucidus. & Isidorus *in princ. conciliorum, & prima autem synodus, 16. dist.* hoc concilium Gratiano & Theodosio seniore cõtigisse scribit, Gelasius vero in hoc loco, & Isidorus *li. 6. Etymol. c. 16. & c. 1. dist. 15.* ex eo synodum istam imperio tantum Theodosij adscripsere, quod ipse, & Gratian. imperii censores essent, & Theodosius Constantinopolim, Græciam: Thraciam, & reliquas orientis partes obineret, Gratianus vero Italiam, & occidentem, visum eisdem historicis fuit in huius synodi commemoratione rationem tantum habere illius imperatoris, qui vrbẽ illam, vbi celebrata fuit, & eam sprouinciam imperatoris titulo, & nomine regebat. Rursus Beda *in lide temp. c. 65. c. sexta synodus. 16. dist.* hoc concilium Gratiano tantum tribuit, ex eo forsan, quod Gratianus primum Romanum imperium obtinuerit, ac demum Theodosium socium imperii fecerit ob insignes viri mores & fortitudinẽ. Ex quo Bedæ visum est, imperii nomen potissimum penes Gratianũ fuisse. Cæterum quod Pfellus & Faustinus Cretensis in Epitome de tempore huius synodi tradidere, nulla ratione congruit his quæ chronologi frequentiori consensu scribunt. Etenim cũ Pfellus Nicænam synodum anno Domini 333. adnumerasset, & hanc post eam anno 56. contigisse tradiderit palã fatetur, hanc synodum esse tribuendam anno domini 388. eidem anno eam tribuit Faustinus, & anno Theodosij quinto. Conueniunt etenim omnes Gratianum occisum fuisse ante annum domini 388. idque deducitur ex Paulo Diacono obseruata diligenter ratione tẽporis ab vrbe cõdita. & à natiuitate Domini Iesu Christi, ex Eusebio, Glariano, Haloandro, & aliis: quamuis Nicephorus *li. 11. c. vlt.* plurimum ab aliis dissentiat in initio principatus, Gratiani, & Theodosij, qui post Valentem imperium obtinuere: scribit enim Valentem occisum fuisse anno domini 386.

Huic synodo, quæ secundũ omnes sub Damaso Papa celebrata fuit, subscripsere centũ quinquaginta Episcopi. sexta synodus, *c. 1. 16. dist.* ex Isidoro. Idem constat ex aliis authoribus ecclesiasticis, qui huius synodi meminere: tametsi præter hos Episcopos catholicos, præsentes fuerint triginta Episcopi hæretici ex Macedonianis: quemadmodum Socrates, Sozomenus, & Nicephorus scripsere.

In qua Macedonius hæreticus debitam damnationem accepit.) Macedonius quidã Constantinopolitanus Episcopus, tempore Constantinii Imperatoris, & Liberii Papæ fidem Catholicam, & orthodoxos euertere conatus hæresi nefandissima Spiritũ sanctũ impetiuit: asseuerans, Spiritũ sanctũ esse minorem patre, & filio, & non esse eiusdem substantiæ cũ patre, sed esse veram creaturam. ab hoc Macedoniana hæresis appellata est: eiusq; sectatores Macedoniani. Quorũ impiũ dogma fuit in hac synodo Constantinopolitana omnino improbatum, recepta catholica assertione, secundum quã credimus in Spiritum sanctum dominum ac Deum patri, & filio consubstantialem, coæqualem, coæternum, coomnipotentem: quod & synodus Ephesina, synodus Chalcedoniẽsis, & Innoc. tertius concilio generali docuerunt, *c. 1. de summa trin. & fide cath.* Scripsere contra hæresim istam Didymus Alexandrin. à D. Hier. latinitate donatus, Basilius aduersus Eunomium, & diuus Ambrosius ad Gratianum imperatorẽ libros tres de Spiritu sancto de hac synodo diuus Greg *li. 6. epist. 195.* scribit ecclesiam Romanam eius canones, vel gesta non habere, nec accipere: reprobationem vero hæresis Macedonianæ, & aliarum probare, & admittere. Id vero scripsit Greg. propter primatum, qui datus fuit in hac synodo, Constantinopolitanæ ecclesiæ: praue etenim à quibusdam canon de hoc primatu intelligebatur. Nos equidẽ eius verum intellectum superius explicuimus.

Sanctam synodum Ephesinam.) Hæc † est tertia generalis synodus, quæ apud Ephesum Asiæ minoris maritimam vrbem congregata fuit anno domini 430. secundum Faustinum Cretensem in epitome. Idem deducitur ex Aera 468. qua hoc concilium celebratum fuisse in primo Conciliorum tomo legimus. Huic opinioni patrocinatur indictio decimatertia, quę à Mercellino Comite huic synodo adscribitur, & cõuenit anno 430. Hermannus Contractus in Chronicis hanc synodum scribit celebratam fuisse anno Domini 431. si obseruamus eius synodi mentionem scriptam esse à regione eiusdem anni, vt modo in vulgatis codicibus fertur apposita, & post electionem Sixti Papæ qui Cælestino successit. Et tamen ipse Herman. Contractus fatetur eam contigisse sub Cælestino Papa, vt apud me non leuis sit coniectura, ordinem mutatum fuisse chalcographorum errore: sitq; hæc synodus ex Hermani sententia tribuenda anno septimo Thæodosij, & Domi. 430. His accedit, quod Marcellinus Comes huic synodo aptat consules Theodosium 13. & Valentinianum 3. idemque in primo Conciliorum tomo ad hanc synodum prænotatur. qui consules authore Cassiodoro, atq; item Haloandro conueniunt anno septimo Theodosij. rursus vt lector satis intelligat, quantũ discrimen sit quacunque in re apud historicos in obseruãda exacte ratione temporis erit obseruandũ. Prosperũ Aquitanicum hanc synodũ tribuisse anno 8. Theodosij Iunioris, & anno Domini 434. consulibus Basso, & Antiocho quibus consulibus hanc synodum congregatam fuisse testis est Socrates *lib. septimo. c. 34.* post eum Cassiodorus *l. 12. Tripart. c.* 5. qui & in chronicis eosdem consules aptat anno octauo Theodosii. idem obseruari poterit ex Holoandro, qui tamen his consulibus comparat annum Domini 433. quo anno Ioan. Lucidus hoc conciliũ asseuerat cõtigisse ex Prospero Aquitanico. Pfellus vero scribit, post quadraginta annos à secunda synodo tertiam fuisse celebratam. Nicephorus *li. 14. ca. 33.* à secunda ad tertiam synodum quadraginta & vnum connumerat. Verum apud omnes constat, hanc synodum celebratam fuisse temporibus Cęlestini Papæ & Theodosii iunioris, quemadmodum ex præcitatis authoribus facillime lector poterit deducere, & ex Euagrio *li. 1. ecclesiast. histor.* idque Gelasius hoc in capite de Cęlestino testatur. & Theodosio Iuniore. Isidorus *c. 1. 15. d. finct.* de vtroq. idẽ Isidorus capitul. prima autẽ synodus. *16. dist.* vt plane sit manifestus error apud Bed. *de tempor. & c. 6. 15, dist.* hanc synodũ tribuere tẽporibus Theodosii Magni. Annos vero Theodosii Iunior. in hac computatione intelligo à morte Honorii, quę contigit Asclepiodoro, & Mariano consulib: authoribus Socrate *li. 7 c. 22.* Cassiodoro, & Marcellino. Anno Dom. 425 iuxta chronologiã Haloandri, qui parum hac in re à Prospero. & aliis dissentit. Etenim tunc nępe ab anno 426. incepit Theodosii solius Imperium, quamuis Nicephorus scripserit, non multo post Arcadiũ periisse Honorium hydropẽ. Honorius vero consortem imperi fecerat Theodosiũ iuniorẽ anno Dom. 410. iuxta chronologiã Prosperi Aquitanici, Io. Lucidi, & Haloand. quibus fere cõsentire videtur Hermanus Contractus, & ante ipsum Socrates *in d. l. 7. c.* 1. qui commemorat, hoc actũ esse Basso, & Philippo consulibus, qui anno Dom. 410. conueniunt, addit Socrates, eo tempore mortẽ obiisse Arcadiũ patrem Theodosii, ac eundem Thodosium reliquisse puerũ 8 annorũ, anno secundo Olympiadis 297. qui quidẽ annus respondet anno domin. 411. & tamen apud Nicephorũ *li. 13. ca. vlt.* Arcadius moritur anno domini 418. cum Theodosius octennis esset. Ex his tandẽ authoribus communi consensu receptũ est, etiam si Nicephorus in hoc dissentiat, Theodosiũ iuniorem cum Honorio 16. annis regnasse, vt mirer, qua ratione Marcellinus Comes 22. annos Honorio simul, & Theodosio tribuat: & scripserit, synodum istam anno Theodosii 30. cõtigisse: nisi rationem habeamus eius temporis, quo Theodosius iunior anno ætatis secundo Cæsar creatus est, Arcadio A. V. & Honorio A. V. consulibus, anno domini 404. hinc etenim rationem temporis sequi videntur Marcellinus, & Holoander. Quamobrem consentit Marcellinus Prospero in anno huius concilii, vt sit natiuitate Domin 34 post quadringentesimum. nisi indictionis numerus repugnet.

In qua Nestorius damnatus est.) Hic Nestorius episcopus Cõstantinopolitanus in eam incidit hæresim, vt asseueraret, purum hominem ex sancta virgine Maria natum fuisse vt aliã personam carnis, aliam faceret deitatis. Huius hæresis damnata fuit in hoc concilio tertio Ephesino, authoritate Cęlestini Papæ. conuenere autem in hanc synodũ ducenti Episcopi, authoribus Prospero, Marcellino, & Isidoro *in li. ca. 1. d. finct.* 15. tametsi Beda *in lib. de tempor. c. sexta synodus. 16. dist.* & Herm. Contractus cẽtum tantum meminerint. & Isidorus *in c. prima autem. 16. dist.* tercentum episcoporum mentionem fecerit. Nicephorus vero scripsit, circiter centum & triginta Episcopos huic synodo præsentes fuisse.

Mediante Cyrillo Alexandrina sedis antistite, & Arcadio Episcopo ab Italia destinato.) Cyrillum hac in synodo legatũ fuisse sedis A-

postolicę, eiusque vicarium ex commissione, ac delegatione Cæleſtini Papæ ſcribunt Euagrius, Nicephorus, & Marcellinus Comes. Hi vero authores Arcadij ab Italia deſtinati nequaquam meminêre. Aduerſus hanc Neſtorij hęreſim ſcripſere præter alios & huius decreti author Gelaſius qui librum ſcripſit de duab. naturis in vna perſona. Et aliorum meminit Alfonſus à Caſtro *li. de hær. in verb. Chriſtus. hær. 3.* cui adde Socratem *li.7.Græcæ hiſt.ec.c.32.*

Sanctam (ynodum Chalcedonenſem.) Conueniunt omnes quot-
4 quot huius ſynodi meminere, eam celebratam fuiſſe ſub Leone Rom. Pontifice, & Martiano Auguſto, qui, ſi ratio temporis obſeruanda ſit ab anno, quo Theodoſius iunior mortem obiit, regnare cœpit anno dom.453. ex Matthæo Palmerio. Annus vero, quo Theodoſius mortuus eſt conſules habuit Valentinianum 7.& Abienum: authoribus Caſſiodoro, Marcellino, & Holoandro, qui eos aptat anno do. 452. qua ratione quidam annos imperij Martiani ab anno primo poſt mortem Theodoſij connumerant, & ſcripſere ipſum imperiũ obtinuiſſe anno domini 453. cõſulibus eodem Martiano Auguſto, & Adelphio, qui primi conſules fuere poſt mortem Theodoſij, ſic ſane Io. Lucidus ab anno dom.453. numerat annos imperij Martiani. Quod ſi Theodoſius obiit anno Dõ.452. & ab eo tẽpore ſtatim anni Martiani numerentur, idẽ annus erit primus Martiani. At Her. Cõtractus Theodoſi mortẽ aptat anno 449. & primũ Martiani numerat annũ 450. Paul. Diaconus Martiani primum annum tribuit anno ab vrbe condita 1204. qui iuxta Haloandrum eſt annus dom.453. Hæc ideo adnotaui, vt iuxta frequentiorem. magiſq; receptam temporis rationem hæc ſynodus non potuerit adſcribi anno, qui præceſſerit annũ 452. vnde Palmerius hanc ſynodum tribuit anno ſecundo Martiani, & Dom.454. Fauſtinus Cretenſis in Epitome anno Do. 456. & 26. poſt tertiam ſynodum. Pſellus vero, & Nicephorus anno 13. poſt tertiam, & Epheſinam. Marianus Scotus anno do.452. conſulibus Opilone, & Vincom. Ioan. qui tamen conueniunt anno dom.455. ex Haloandro. Marcellinus ſcribit, hanc ſynodum celebratam fuiſſe indictione 4. Martiano Aug. & Adelphino cõſulibus, qui conſules, authore Haloandro, reſpondent anno dom.453. Indictio vero conuenit anno Dom.451. eiuſdemq; indictionis mentio fit in actione prima huius concilij, cuius titulus refert ab Aera annum 488. qui reſpondet anno 451. conſules autẽ illic adſcripti, Valentinianus 7.& Auienus anno 452. cõueniunt, vt modo obſeruauimus: ex quibus ſatis cõſtat. quãta ſit tribuenda chronicis fides, his maxime, apud quæ ratio tẽporis ſcribitur numeri notis, in quibus facilimus eſt lapſus, ſaltẽ facilior, quã ſi numerales dictiones integrę ex omnibus literis ſcriberẽtur. Nã & Nicephorus *li.4.c.vlt.* ſcribit, Theodoſiũ iuniorem mortem obiiſſe anno Domi.460.

In hac vero ſynodo legati fuêre ſedis Apoſtolicæ, eiuſq; Pontificis Leonis primi Paſchaſinus, & Eucentius Epiſcopi, & Bonifacius presbyter. ſicuti conſtat ex prima actione. & Euagrio *li.2.c.4.* quamuis Necephorus *lib 15.cap.2.* Bonifacium tacuerit. Conuenere autem ſexcentum Epiſcopi ex Matthęo Palmerio. aut ſexcentum triginta ſex ex Nicephoro *c.2.* ſexcentum triginta ex Iſidoro *ca.16.li.6.Etymol.ca.1.diſt* 15. ex Beda *cap.6.16.diſt.* & Iſidoro in princ. conciliorum *c.1. 16.diſt.* Damnata fuit iterum Neſtoriana hęreſis & maximo conatu euerſum eſt Eutychis Abbatis Conſtantinopolitani dogma. Qui aſſerebat, poſt verbi diuini incarnationem & carnis, ac diuinitatis vnionem, ſtatim carnem conuerſam fuiſſe in deitatem, atque inde cogebatur multa contra catholicã fidem nefanda & abſurda confiteri. de quibus legito Alfonſum à Caſtro *li.de hær.dictione Chriſtus hær.4.*

Hæc ſunt quatuor concilia vniuerſalia, quæ primũ celebrata fuere, & quæ in eccleſia Catholica maximum nomẽ, & maieſtatẽ ſemper obtinuerunt. vt conſtat ex *ca.ſicut.ſancti & c.1.15.dict.Inos reddentes.§.ſuſcipimus.C.de ſumma trinit.quicunque C.de hær.& in Auth.de eccl.tit.in prin.* Sed & Gelaſium alia multa cõcilia præceſſerunt, quæ ipſe recipienda fore cenſet nec quemadmodum & illa, & quæ ad hanc vſq; diem celebrata fuere, Chriſtianæ religionis profeſſores recipere tenemur.

CAPVT XVI.

De libris, qui ex Gelaſio Agiographi dici iure poterunt.

SVMMARIA.

1 *Agiographi libri qui dicantur.*
2 *De beato Cypriano, quo tempore ſcripſerit, & de beato Athanaſio.*
3 *De Gregorio Nazianzeno, Baſilio, & Chryſoſtomo.*
4 *De Theophilo, & Cyrillo Alexandrinis.*
5 *De Hilario, Ambroſio, Auguſtino, Hieronymo, & Proſpero Aquitanico.*
6 *De epiſtola Leonis Papæ, & de epiſtolis Decretalibus.*
7 *De martyrum hiſtoriis, & de actis patrum.*
8 *Actus beati Sylueſtri, quam authoritatem habeant, & de baptiſmo Conſtantini Magni.*
9 *De inuentione ſanctæ crucis, & capite diui Ioannis Baptiſtæ.*
10 *De Ruffini operibus, & de Origenis ſcriptis.*
11 *De Oroſio, Sedulio, & Iuuenco.*

IAm nunc ſubiiciendum eſt, inquit Gelaſius, *de opuſculis ſanctorum patrũ, quæ in eccleſia Catholica recipiuntur.*) Ex his Gelaſij verbis liceter ipſe adnotauerim ad diſtinctionẽ canonicorũ librorũ, de quibus *in princip. huius capit.* actum fuit, & deinde Apocryphorũ, de quibus in vltima eius parte tractabitur, Agiographos libros † dici in eccleſia Catholica eos, quos eadem eccleſia probauit, vt publice legerentur ad ædificationẽ fidelium, non tamen haberent canonicam authoritatẽ ad probanda ea, quę ad fidem pertinent irrefragabili probatione. Huiuſmodi erant olim apud Hebręos *Eccleſiaſticus*, & *Sapientiæ* deduciturq; hęc librorũ Agiographorum definitio ex multis, potiſſimũ ex Auguſtino *lib.18.de ciuit.Dei. c.38.* qui eos diſtinguens à canonicis, inquit, ac ſi illa pertinerent ad vbertatẽ cognitionis, hęc ad religionis authoritatem in qua authoritate cuſtoditur canon. Sed & Ruffinus in expoſitione Symboli ad hęc ſcribit de his Agiographis ſcripturis: quæ omnia legi quidem in eccleſiis voluerunt, non tamen proferri ad authoritatẽ ex his fidei confirmandã. In hac ſignificatione Agiographa Hieronymus accepit in prefationibus in *Tobiam*, & *Iudith*, ſcribens, eos libros olim extra canonem ſacrarum ſcripturarũ numerari Agiographa: tametſi idem Hieron. in prologo Galeato in libros Regum, Agiographos libros dici exiſtimet, eos qui canonici ſunt, diſtinguuntur tamẽ à quinque libris Moyſis, & ab octo Prophetarũ: quaſi canonici libri veteris Teſtamenti olim diſtingnerentur in tres ordines, quorũ primus quinq; libros Moyſi, ſecundus Prophetas, tertius Agiographa poſſideret: qua ratione D. Hieron. quo in loco vſus eſt hac ſtricta ſignificatione, Apocryphos libros appellat omnes, qui ſint extra canonẽ: quo vero in loco latiori vtitur dictionis ſenſu, Agiographos nominat eos libros, qui licet ſint extra canonẽ, pertinent tamen ad vbertatẽ cognitionis, legique in eccleſia poſſunt, & potuerunt olim apud Hebręos: quos tamen alibi Apocryphos dixit ex eo, quod extra canonem eſſent, obſeruata quadã dictionis ampliori ſignificatione: nam qui dicantur proprie libri Apocryphi. *ſeq.cap.* tractabimus. Sic ſane Hieronymi verba ſunt intelligenda: quod & Ioan. Driedo admonet *libr.1.de dogmat.eccleſ.cap.2. & cap.4.* Igitur Agiographi libri dicentur, qui licet ſint extra canonem, ſine periculo fidei, & cum ædificatione fidelium leguntur publice in eccleſia, quorum de numero ſunt hi, qui à Gelaſio *in hac 2. huius c.parte* nominatim referuntur.

Opuſcula beati Cypriani martyris, & Carthaginẽſis Epiſcopi.) Primas inter ſcriptores eccleſiaſticos, quo ad ordinem, & antiquitatem tribuit Gelaſius Cypriano, † qui natione Afer primũ ſ gloriose Rhetoricam docuit: exinde ſuadente presbytero Cæcilio, quo & cognomentum ſortitus eſt, Chriſtianus factus, ac paulo poſt in presbyterum electus Epiſcopus Carthaginenſis conſtituitur, ac demum præclariſſimis ſcriptis operibus paſſus eſt ſub Valeriano, & Galieno principibus octaua perſecutione eadem die, qua Romę Cornelius Papa, non tamen eodem anno. Hęc Hieronymus *de ſcriptoribus eccleſiaſt.* idem fere ſcribit Euſebius in chronicis adiciens, martyrio coronatum fuiſſe anno Domini 259. annis quinque poſt Cornelii martyrium. tametſi Nicephorus *lib.5.cap.* 27. tradiderit, Cyprianũ paſſum fuiſſe ſub Decio in Deciana perſecutione, quæ ſeptima fuit, quo in loco & de Cypriani conuerſione Necephorus quædam commemorat, quę ſatis differunt ab his, quæ Hieron. ſcripſerat. Cęterũ hic Martyr illuſtriſſimus cum multis Africæ, Numidiæ, & Mauritaniæ Epiſcopis in illũ incidit errorẽ, vt exiſtimaret, ſemel ab hęreticis baptizatos, iterũ baptizãdos fore. Simplex fuit apud Cyprianũ error, non ex ambitione, malitiave, ſed odio in hæreticos feruentiſſimo ipſe vir ſanctiſſimus cõcilio apud Africam hac de re celebrato, quod inter eius opera extat, definiuit, hærericos, cum ad cõmunẽ redierint, fore baptizandos: quia, vt aſſerebat, in hæretcos nõ poteſt cõferri baptiſma. paratus ſane propriam mutare ſententiam, quam & ipſi Africani Epiſcopi mutauerunt à Cornelio, Lucio, Stephano ſummis Pontificibus edocti. Vnde Cyprianus, & alii, qui eidem acceſſerunt, propter hunc errorẽ non ſunt

hære-

hæretici iudicandi, quippe qui pertinaci animo illũ non defenderint. Sic diuus Augustinus *li. 5. de baptismo. ca. 17. & seq.* & apud Gratianũ *c. quomodo, de consecr. dist. 4.* aduersus hæresim istam scribens, licet in hunc errorem incidisse Cyprianũ referat, cũ potius laudat, quã hæresis labe notet. Idem Augustinus *lib. 1. de baptismo, c. vlt.* sed & Vincentius Lirinensis *in li. aduersus hæreses Cypriani*, inquit: Quis ille tam demens est, qui illud sanctorum omnium Episcoporum, & martyrũ lumen beatissimum Cyprianum cum cæteris collegis suis in æternũ duxerit regnaturũ esse cum Christo: aut quis contra tã sacrilegus, qui Donatistas, & cæteras pestes, quę illius authoritate concilij rebaptizare se iactitant, in sempiternum neget aduros esse cum diabolo? Hæc Vincentius, qui palam asseuerat, Cyprianum ab errore omnino liberum, & Catholice decessisse. Nam & diuus Augustinus *li. 2. contra Donatistas, cap. 5.* fatetur. Cyprianum prope mortis articulum errorem deposuisse. [Idem tradit Beda *lib. 8. q. 5.*]

Opuscula beati Athanasii Alexandrini Episcopi.) Athanasius Alexandrinus per ludum nondum Ephebus à pueris Episcopus creatus, postea Alexandrini Episcopi in episcopatu successor. magnus fortissimusque hæresum expugnator, Arrianos ecclesijs exegit, eisque orthodoxos substituit eaq; ex causa ab eisdem Arrianis grauiter apud Constantinum Magnum, deinde apud Constantium, & Constantem accusatus multis calumnijs afficitur, quas & multa sæpissime pericula diuinitus fugiens, maxime illustris, Antonio Heremitę clarissimus, claruit ad Valentinianum vsque, & Valẽtem Imperatores, pro Nicæna synodo, cui inter diaconos Alexandrię primarius. ipsique Episcopo Alexãdro dilectissimus, disputator grauis & acutus pręsens fuerit acerrime, & animose pugnans: obiit tandẽ postquã Episcopatũ quãdraginta sex annis obtinuerat eisdẽ Cęsaribus Valentiniano & Valente, consulibus Gratiano II. & Probo, authore Socrate *lib. 4. c. 20.* qui quidẽ annus conuenit anno Domini 373. iuxta chronologiã Haloandri. Trithemius mortẽ Athanasij adscribit anno Domini 379. At ex Eusebio deducitur, eã contigisse anno 377. ex Hermanno Contracto anno 370. hi siquidem authores his annis scribunt, Petrum Athanasij successorem electum fuisse in Alexandriæ Episcopũ; & constat ex ecclesiasticis scriptoribus, statim post Athanasij mortem hanc electionẽ factã fuisse, reliqua de Athanasio poterit lector obseruare ex Socrate, Theodoreto, Sozomeno, Nicephoro, Hieronymo, & Cassidoro in Tripartita & ex aliis scriptoribus ecclesiasticis qui res gestas sub Constantino Magno, vsque ad Valentem tradidere.

3 *Opuscula beati Gregorij Nazanzeni Episcopi.*) Gregorius † Nazãzi Cappadociæ paruę vrbis natus, primũ Sasimorũ Episcopus, deinde patri in Nazanzi episcopatu successor, ob insignem virtutem, pręclaramq; in Theologia eruditionẽ, Constantinopolitanus Episcopus constitutus, eandẽ sedẽ deposuit publicæ pacis gratia, & Nazanzũ reuersus eadẽ ecclesia alteri cõmissa monasticã in quodã agro vitã egit. Dictus est cognomẽto Magnus, authore Nicephoro *li. 12. c. 11.* atq; postmodum Theologus, vt idem Nicephorus scribit. *li. 12. c. 19.* Fuit Gregorius diui Hieronymi præceptor, eodem Hieron. teste, qui eius opera eius cõmemorat, quorũ Suidas, & Trithemius meminere. obijt sub Theodosio Magno anno eius Imperij tertio & Domini 384. ex Prospero Aquitanico. Suidas vero scribit, eũ mortem obijsse anno 13. Theodosij: qua in re conuenire ferme videtur Hierony. si obseruemus qui ipse Hieronymus tradit *in vita Gregorii, & in præfatione, & c. vlt. de script. eccl.* ex eo etenim mors Gregorii poterit adscribi anno 12. fere Theodosij qui ex chronologia Haloandri, & Marcellini, rationeque habita consulum, qui fuerunt vltimo anno Theodosii, quorum præter alios & Socrates meminit *li. 5. c. vlt.* respondet annno Domini 393. aut 92.

Item opuscula beati Basilii Cappadoceni Episcopi.) Basilius Cęsareę Cappadociæ, quę prius Mazaca vocabatur, Episcopus, egregios, varioſque libros, eloquentia, sanctitate multaque eruditione insignes elaborauit. quorũ post alios Hiero. Suidas, & Trithemius meminere. Fuit Basilius arctissima coniunctus amicitia Gregorio Nazanzeno, vt omnes historici, qui de rebus ecclesiasticis ei temporis tractauere, commemorant, & eius epistolis constat. Fratrem habuit præter alios Basilius nomine Gregoriũ Nyssenũ vrbis Nyssenæ Episcopũ, doctrina, moribus, & sanctitate spectatissimũ cuius & adhuc opera quædã extant, quamuis non omnia, quorũ etiam Suidas, & alij mentionem fecerunt. hunc Gregoriũ falso appellat Trithemius episcopũ Emissenum. Obiit Basilius sub Gratiano Cęsare, authore Hieronymo, cui adde quæ de eo, eiusq; fratribus, & Gregorio Nazanzeno scripsere Socrates *lib. 4. c. 26. & 27.* & Nicephorus *lib. 11. 18. & 19.*

Itẽ opuscula beati Ioannis Chrisostomi Constantinopolitani Episcopi.) Ioannes patria Antiochenus ob sapientissimã eloquentiã, & eloquentissimam sapientiam ab ore aureo cognomento Chrysostomus concionator insignis, Christique præco indefatigabilis, criminũ censor acerrimus, Theologorũ omniũ eloquentissimus, patrẽ habuit Secundũ, matrẽ vero Anthusam Hic vir præstantissimus, sub Sircio Papa, mortuo Nectario in eius locum clericis, & populi consensu Episcopus Constantinopolitanus eligitur Cęsarib. Arcadio & Honorio, cõsulib. Honorio A. III. & Eutychiano, authore Socrate, qui quidẽ annus ex Haloandro, & Prospero Aquitanico in chronicis cõuenit anno Do. 400. aut 401. tandẽ ob linguæ libertẽ, qua in omnes integerrimo zelo vtebatur, ab ipso principe Arcadio, Augustæ Eudoxiæ priuata indignatione in exilium vltimo mittitur, duciturque Cucussum Armeniæ paruulum oppidum, atque inde Arabissum deportatus, postremo Episcoporum quorundã inuidia Pytiuntẽ, vbi fines sunt Ponti, regioq; crudelissimis barbaris finitima, ex atrociori rescripto principis deportari iubetur, atque in itinere prope Comanã vrbẽ templo Basilici martyris sumptis ecclesiæ sacramentis, se ipsum cõsignans crucis signo expirauit 14. die Nouẽbris, consulib. Honorio A. VII. & Theodosio II. teste Socrate, qui annus respondet ex Haloandro, & Aquitanico anno Do. 419. anno vno ante Arcadij mortẽ Hæc de Chrysostomo ex multis quę scripsere Socrates *li. 6.* Theodoretus *li. 5. à c. 28. ad vltimum vsq; caput.* Sozomenus *li. 8. c. 2. & seq.* Suidas, Trithemius, & Erasmus, ac lõge Nicephorus *li. 13. c. 2. & seq.* qui *c. pen.* scribit, Chrysost. obiisse mortẽ die 14. Septẽbris, quo celebratur exaltatio sanctæ crucis. tertio anno ante Arcadij mortẽ, & iuxta ipsius Nicephori cõputationẽ anno 415. De die 14. Septembris. idẽ scribit Cassiod. *in Tripar. li. 10. ca. 18.* ex Socrate. apud quem forsan codex Grecus in mensis nomine vitium patitur.

Itẽ opuscula beati Theophili Alexãdrini episcopi.) Hic est ille Theophilus, † cuius artib. D. Chrysostomus est in exilium actus: fuit etenim diui Chrysostomi obtrectator ferum & crudelem illũ appellans, authore Nicephoro *li. 13. c. 4.* post Socrat. *li. 2. c. 2. & seq.* Theodoretum, & Sozomenum, atq; Cassiodorum *in Tripar. li. 10.* & tamen crucem Hieroglyphicam Serapidis tẽpli saxis incisam ad religionem nostram accommodatit, pio in Christianã religionẽ animo, quo & à principe impetrauit, vt tẽpla Mithræ, & Serapidis in Ægypto euerterentur, teste Socrate *lib. 5 ca. 16. & seq.* ac post eum Nicephoro *li. 12. c. 26.* fuit Theophilus hic Cyrilli patruus, & obiit diem suum Alexandriæ lethargico morbo die 15. Octobris anno quinto Theodosij iunioris, authore Nicephoro *li. 14. c. 14.* & sic anno Do. fere 430. fuit & alter Theophilus Antiochenus Episcopus, hoc multo antiquior, cuius D. Hieron. *de script. ec.* Eusebius *li. 4. c. 20. & 24.* Nicephorus *li. 4. c. 9. & li. 3. c. 25.* meminere, eius scripta commemorantes, & asseuerantes fuisse sextum Antiochiæ episcopum sub Imperatore M. Antonio Vero.

Item opuscula beati Cyrilli Alexan. Episcop.) Cyrillus mortuo patruo Theophilo Alexan. episcopus eligitur, vir insignis eruditionis, quiq; pro Christiana religione aduersus Nestoriũ egregie pugnauerit. Eius extãt præclara opera, quorum meminerunt Nicephorius *li. 14. c. 14.* & Trithemius, clarus sub Theodosio iuniore, sicuti ex eodẽ Nicephoro, Euagrio *li. 1.* Prospero Aquitanico. & Hermanno Cõtracto cõstat. ad immortalẽ trãsiuit vitã anno 32. eiusdẽ pontificatus, ex Nicephoro *li. 14. c. 47.* anno Do. fere 462. apud Gratianũ nulla est mentio Cyrilli, nec Theophili, tametsi ex epistola & decreto Gelasij referantur in primo tociliorum tomo; & apud Burchardum.

Opuscula beati Hilarij Pictauiensis Episcopi) Hilarius Pyctauij, vrbis † Gallię Aquitanicę episcopus, tempore quo diuus Martinus Turonẽsis ecclesię Præsul erat, de fide ad persuadẽdũ 5 valde appositos libros scribit, primumq; in exilium missus, tandẽ ab eo reuocatus, Italos, & Gallos, quæ vel expetenda, vel fugienda dogmata essent, erudiens multis editis libris Arrianam opinionem dissertissime refellit. ex Hieronymo *de script. ec.* Socrate *li. 3. c. 10.* Sozomeno *li. 5. ca. 14.* & Nicephoro *l. 9. c. 16. & li. 10. c. 16* obijt Pyctauijs sub Valentiniano, & Valẽte anno eius imperij, & à natiuitate domini 372.

ex Hieronymo in Chronicis,ex Hermanno Contracto, & Trithemio annos domini variat, parum tunc : nam apud Trithemium mors huius viri sanctissimi scribitur anno 371 apud Contractum anno Domini. 369.

Opuscula beati Ambrosij Mediolanensis Episcopi.) Ambrosius cum Mediolani sub Valentiniano præfecturâ gereret,&mortuo Auxentio Episcopo dissidiũ populi in Episcopo deligendo sedasset,ex laico in episcopum eius vrbis eligitur, eamque dignitatem primus reiiciens,libentissime tamen baptismo suscepto Christianus efficitur,iussuque principis Episcopalem sedẽ accepit.qua equidẽ accepta,Episcopi officio egregie fungitur, & multa aduersus hæreticos prȩclara edidit opera,scripsitque alia Christianæ religioni admodũ vtilia, quorum mentio fit à Trithemio,& aliis.Extatque eius vita titulo Paulini ad Augustinum scripta, sed & de Ambrosio multa Socrates *li.4.c.30.*Theodor.*li.4.c.6.*Nicephorus *li.11.c. 32.& li.12.c.41.*Sozomenus *lib.7.c.24.* & Cassiodorus *in Tripar. lib.7.c.8.& lib.6.cap.39.*obiit prope annum domini 400.

Item opuscula beati Augustini Hippone Regiensis Episcopi.) D.Augustinus ecclesiæ Doctor celebratissimus,in quem opulentus ille spiritus iuxta ac benignus dotes suas omnes vberrime effudit,ex prouincia Africana Tagastę parentibus honestis, & Christianis progenitus,diui Ambrosii discipulus, multa in Christianæ religionis patrociniũ edidit opera, in quib. verâ Theologiâ,mores integerrimos,absolutamque pietatẽ docet.Eius vitã Possidonius scripsit, qui late tradit, qua ratione fuerit Hipponensis Episcopus constitutus, cuius muneris officio sanctissime functus obiit anno Domini 430. ætatis 76.Episcopatus 40.authorib.Herman.Cõtracto, Mariano Scoto,& Trithemio,quinto Calendas Septẽbris. Prosper vero Aquitanicus de die non conuenit, annum autem numerat 433. Sigebertus , & Lucidus annum 421.

Item opuscula beati Hieronymi presbyteri. Diuus Hieron. patre Eusebio natus,oppido Stridonis,quod Dalmatiæ,Pannoniæque olim confiniũ fuit sub Imperatore Constantino anno Domini 331.Hebȩæ,Grȩcę, ac Latinæ linguę peritissimus, sub Gregorio Nazianzeno sacras literas edoctus , multos scripsit libros adeo celebres,vt maximã illi famã,& authoritatẽ post vitæ integritatẽ pepererint.Obiit anno Domini 422 authoribus.Prospero Aquitanico.Ioanne Lucido, Trithemio , & Erasmo. Nuper tamen post huius operis primã editionẽ prodiere in publicum eruditissimi Mariani Victorii in Hieron. epistolas scholia , cum eiusdem sanctissimi viri vita ab eodem diligentissime scripta:qui probat diuum Hieronymum sub Constantino Magni Constantini filio, non sub eodem Constantino natum fuisse.

Item opuscula beati Prosperi viri religiosissimi.) Hic est Prosper ille Aquitanicus, qui post Eusebiũ, & Hieronymũ chronicum scripsit,cuius & nos in enarratione huius capitu.frequẽter meminimus.Claruit sub Leone primo Pontifice Maximo, cuius Scriba fuisse creditur , à quo Regii Lepidi Episcopus est institutus,vbi cũ doctrina,tum sanctitate floruit , in diuorumque numerum suis meritis relatus est. Scripsit vero carmina multa,excelluit enim in Poetica,vt ea ferebant tẽpora,scripsit & alia pleraque soluta oratione,quorũ magna pars extat.Hæc ex Gennadio.Beda,& Gregorio Gyraldo in Dialogo 5 de Poẽtis,& Trithemio,qui scribit eius festum celebrari septimo Calendas Iulii. Ex quibus deducitur,eam claruisse prope annum Domini 460.

Item epistola beati Leonis Papæ ad Flauianum Constantinopolitanũ Episcopum destinata) Leo Papa † Protogenei & Asterio consulib. anno ex Haloandri chronologia à natiuitate Domini 451. anno equidem nono eius Pontificatus omnib.numeris absolutam,maximisque dignã laudib. ad Flauianũ Episcopũ Constantinopolitanum scripsit epistolam contra Eutychetis perfidiã &errorẽ,in qua multis rationibus,& authoritatibus sacrę scripturæ,Eutychetis Abbatis hæresim,catholicæ sanctæ sedis Apostolicæ decreto , & illa in rebus fidei definiendis sacrosancta,& irrefragibili maiestate,& certidine infallibili,euertit & damnat,quemadmodũ & in Synodo vniuersali quarta apud Chalcedonem eiusdem Pontificis approbatione damnata fuit.Qua ratione mirũ nõ erit si à Gelasio hęc Leonis Papę epistola,quę definitiones sedis Apostolicę de reb.fidei cõtinet,sic laudetur, vt pronuncietur Anathema,qui non eam in omnib. omnino receperit, vel de ea ad vnũ iota disputauerit. Atque hac de Leonis Papæ epistola,quæ ex Cera eidem adscripta conuenit 448.nos tamen rationẽ consulũ obseruauimus. Verum hoc Gelasij testimonium,quod ipse præstat tantum Leonis Papę epistolæ ad Flauianum,cæteris sanctorum virorũ scriptis,quorũ ab eo in hac secunda Decreti parte mentio facta est,itidem tribuere mera est hallucinatio,ac temeritas viri parum intelligentis,quod Gelasius de Sanctorũ patrum scriptis docuerit.Approbat enim Gelasius Sanctorũ virorũ scripta vt intelligamus ea ratione probari,quod catholicę fidei minime repugnent,vt tandẽ nihil in eorum scriptis reperatur, quod manifeste sit religioni Christianæ contrarium:non tamen sic,vt omnia illorũ dicta pro lege suscipienda sint, ac necessario admittenda.Sunt etenim multa,quæ ab Augustino traduntur,quib.cõtraria placuerunt Hieron.& alia,quę etsi fidei non repugnent,non tamen ad ea credenda actenenda catholica fides nos constringit. Rursus & alia,quæ etsi ad religionẽ,ac fidẽ pertineant, possunt in cõtrouersiã deduci & examinari,an sint cõtraria veritati,quę eo tẽpore latebat,postea vero in lucẽ prodierit ecclesia catholica definiente. Nã & ipse Aug.*li.3.de Trinitate*, in prologo inquit, Noli meis libris,quasi canonicis scripturis deseruire,sed in illis,& quę nõ credebas cũ inueneris, incunctanter crede, in istis autẽ quod certũ nõ habebas,nisi certũ intellexeris, noli firmũ tenere.*cap.noli meis.9.dist.*quo in loco gl.temere,ac falso scripsit, postea à Gelasio in hoc decreto scripta Aug. & aliorum sanctorum patrum authentica censeri ac pronunciari,vt vsque ad vltimũ iota necessario recipiãtur.Sic sane Alfonsus de Cast.*li.de hær.c.*7.huius gl. interpretationẽ iure optimo improbat,ac refellit, eiusque opimo probatur à Gratiano pluribus testimonijs *in d.9.dist.*

Item Decretales epistolas.) Hoc in loco Gelasius inter Hagiographa,& sanctorũ patrum scripta cõnumerat,Decretales epistolas, quas admonet omni cũ veneratione recipiendas esse.Eas etenim scripsere beatissimi Papę pro diuersorũ patrum cõsolatione eodẽ authore Gelasio , cuius Innocentij primo testimonio vtitur Nicolaus Papæ.& *in c.si Romanorũ 19. d.* Est tamẽ obitẽr examinandum quod Gratianus docet in vicesimę distinctionis initio scribens, Decretales epistolas canonibus conciliorũ pari iure exęquandas, quã sententiã veluti manifestum Gratiani errorẽ,omni conatu improbat Alfonsus Castr.*lib.1.de hæresib.cap.*2.negans epistolas decretales,etiã si recipiendę sint,& ab omnibus catholicis probandæ conciliorum vniuersaliũ canonibus exæquendas sore. idem probare conatur Ioan.Arboreus *lib.4.Theosophiæ.c.vltim.* Nos vero arbitramur Gratiani opinionẽ veram esse dubio procul in causarum,& litium definitionibus , quibus diudicandis,ac discernendis non minor est Papę potestas, quã cõciliorum vniuersaliũ,imo maior,sicuti tradidere glos. *in c.ad Apostolicæ.de re iudic.in 6.in princ.* Innoc.& Imola *in cap.graue.de præbend.* Card.à Turre Arem.*in tract. de eccles. lib.1.cap.37.* Anton.de Rosellis *in tract.de concilijs.quæstione* 12.Ægidius Bellamera *cons.99.q.46.late* Iacobat.*in tractatu de concil.lib.5.artic.8.* Ex quibus & multis, quæ hi authores adducunt. constat cõcilium, etiam vniuersale in litibus , & controuersiis decernendis,& diiudicandis non habere aliã iurisdictionem, quã eam quæ sibi fuerit expresiim vel tacite à summo Pontifice delegata.Quod si de rebus fidei tractemus , & Papa per epistolam decretalem maturo consilio , & prȩuia deliberatione aliquid responderit eo animo.vt ea responsio sit Apistolicę sedis de fide definitio , constanter asseuerant, hoc responsum esse recipiendum omnino,ac tenendũ vt certum de fide:Non enim potest summus ecclesiæ Pontifex errare,si his,quæ ad fidẽ pertinent, aliquid vt persona publica,& ecclesiæ caput Pontificis summi officii functus, definierit,quod nos probauimus *lib.1.var.resol.c.*10.*n.*12. Adhuc tamen in pertinentibus ad fidẽ præstat,aliquid à consilio vniuersali legitime congregato definiri.Siquidẽ promptiori quodã animo recipiuntur absque vlla controuersia definitiones quæ in reb.fidei datae sunt à Concilio legitime cõgregato, quib. ipse Papa & reliqui Episcopi subscripsere,quam illæ, quas solus Pontifex definiuit,ex multis equidẽ rationibus, vel ex ea,quod de cõcilio nemo hactenus ex viris catholicis scripsit, quod possit errare in his ,quę ad fidem pertinent.Papam vero errare posse,tametsi falso,impie,&maximo cũ errore, multi auctores asseuerarũt, quẽadmodum & idem Alfonsus de Castro adnotauit.Sed in his definitionibus,quæ à conciliis vniuersalibus datæ sunt extra res ad fidẽ pertinentes,aliquis poterit maioris vinculi obseruari,quam in his,quæ à solo Pontifice decernuntur, quoad derogationem & dispensationẽ. Nam vt alibi scripsimus,

pſimus, diſpenſatio aduerſus concilii decreta, & canones ſufficiens non cenſetur, niſi in ſpecie fiat eorum derogatio his quidem verbis, non obſtante aliqua lege, vel conſtitutione, etiã in cõcilio generali ſtatuta, authore Archid. *in c.1. de conſt. in 6. ex.in c.ex parte. & in c.vlt.de capell.monach.c.eam te.de æ tat. & qualit.in nonnulli, de reſcript.* vbi quæſtionẽ iſtã tractauere iuris canonici interpretes, præſertim Fel. *col.4.* Alex. *conſ.167. lib.5.* Card. Iacob. *in tract.de concil.lib.5.art.18.* & tamen in derogandis decretis, aut conſtitutionibus ſolius ſummi Pontificis non eſt neceſſaria mentio iſta per verba prædicta ſpecialis, iuxta communem omnium reſolutionem.

Præter hæc rurſus apud Gratianũ de decretalibus epiſtolis legitur *9.diſt.c.8.* in canonicis eas eſſe ſcripturis diuinis ad numerandas, & in earũ ordinem referendas ex authoritate Auguſtini male intellecta, corruptèque citata. Sic enim legitur apud Gratianũ In canonicis ſcripturis eccleſiarũ catholicarũ quã plurimũ diu inarũ ſcripturarũ fortaſſimus indagator authoritatem ſequatur, inter quas ſanæ illę ſint, quas Apoſtolica ſedes & ab ea alii meruerunt accipere epiſtolas. Hęc Gratianus ex Auguſtino *l.4. de doct.Chriſt.c.8.* apud quem ita legitur, in canonicis ſcripturis eccleſiarũ Catholicarũ quam plurimũ authoritatẽ ſequatur, inter quas ſane illæ ſunt, quæ apoſtolicas ſedes habere, & epiſtolas accipere meruerunt. Hæc Auguſt. de libris canonicis hanc regulã nobis tradens, vt illi libri pro canonicis habeantur, qui à plurib. Catholicis eccleſijs recipiuntur, inter quas eccleſias Aug. credit eas eſſe cõputandas, quæ Apoſtolicas ſedes habuerunt, ſcilicet quas Apoſtoli, velut earũ Epiſcopi rexerũt, itẽ illas eſſe præcipue Catholicas eccleſias cenſet Aug. quę epiſtolas ab Apoſtolis accipere meruerunt, vt Romana Corinthia, Theſſalonicenſis, Coloſſenſis, Epheſina, Hieroſolymitana, Antiochena, & Alexandrina, quas omnes Apoſtoli aut verbis docuerunt, aut ſcripto, qua ratione fit, maxime abſurdũ eſſe quod Gratianus ex diuo Auguſtino voluit deducere, cũ ex eo neceſſario ſequeretur, diuinis ſcripturis eſſe adnumerãdas epiſtolas, quas Rom. Põt. ab eccleſijs inferior. receperint. Quod nemo vſquã nec dixit, nec probauit: atq; ideo hunc Gratiani errorẽ merito Alfonſus à Caſt. notat, & improbat *in d.li.1.de hæreſ.c.2.* quem hac de re legito.

Decretales vero epiſtolæ, q̃ ſummis Põtificibus datę ſunt vniuerſalis eccleſię conſenſu probantur. Nã præter Gelaſii authoritatẽ, & aliorũ cõmendationem, quæ *in d.14.diſt.* tradit, in concilio Conſtantienſi *ſeſſ.8.* meritiſſime damnatus fuit Ioãnis Wiclefi error inter alios, quos aſſerebat, epiſtolas decretales ſummorum Pontificum Apocryphas eſſe.

† *Item geſta ſanctorum martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatib. & mirab. lib. confeſſionum triumphis irradiant quæ ita eſſe quis catholicorum dubitet, & maiora eos in agonibus fuiſſe perpeſſos, nec ſuis viribus ſed Dei gratia, & adiutorio vniuerſa toleraſſe: Sed ideo, ſecundum authoritatẽ antiquam, vel conſuetudinẽ ſingulari cautela in ſanctã Romana eccleſia non leguntur, quia eorum qui ſcripſere nomina penitus ignorãtur, & ab infidelibus, aut dictis ſuperflua, aut minus apta, quam rei ordo fuerit, ſcripta eſſe putãtur. Sicut cuiuſdã Quirici, & Iulitæ matris eius, ſicut Georgii, aliorumque paſſiones huiuſmodi, quæ ab hæreticis probãtur conſcriptæ. Propter quod, vt dictum eſt, ne vel leuis ſubſannandi oriretur occaſio, in ſanctã Romana eccleſia nõ leguntur. Non tamẽ cum prædicta eccleſia omnes martyres, & eorũ agones, qui Deo magis, quã homin. noti ſunt, omni veneratione veneramur.*

7 *Item geſta ſanctorũ martyrum.)* Martyr † Græca dictio eſt, quę Latine teſtẽ ſignificat, & quamuis authore Cypriano *in li.de duplici martyrio ad Fortunatum*, omnis piorum vita teſtimonium reddat Deo: & de Deo: non quod Deus cuiuſquam indigeat teſtimonio, qui eſt vera lux illuminans omnẽ hominẽ, ſed quia ita viſum eſt æterno illius diuinoque conſilio, vt ſuam bonitatẽ, ſapientiam, potentiamque apud homines per homines voluerit illuſtrare, eccleſiaſtica tamen conſuetudo cognominis huius honorem proprie tribuere cœpit his qui in tormentis, agonib. & cruciatib. vſque ad mortem perdurarunt conſtantiſſimi in profeſſione nominis Ieſu Chriſti, & Euangelicum inſtrumentum ſanguine ſuo velut obſignarunt apud incredulos. Sic ſane licet & ipſi martyres propter veræ fidei & Chriſtianę religionis conſtantiſſimã cõfeſſionẽ dici poſſint cõfeſſores, quod Gelaſius probat eccleſiaſtica tamẽ traditione obtentũ eſt, vt ad martyrum diſtinctionẽ confeſſores dicantur illi, qui abſque ſanguinis martyrio, diem poſtremũ obire, moribus & religione, atq; miraculis adeo illuſtres, vt iure optimo eccleſia eos in ſanctorũ numerum retulerit, ac referendos eſſe decreuit. Hinc & negatores dicti qui ſemel ſuſcepto Chriſtiano nomine tormentorũ, ac mortis metu Chriſtũ abnegarunt, quum dubio procul tenerentur perſecutionib. potius Chriſtũ confiteri, vt confeſſores, & martyres dici merito poſſent, quã illum ſpe inanis vitæ abnegare. huiuſce temeritatis, ſicut & illius inſignis conſtantiæ, præclara mentio fit ab Euſebio *lib.5. eccleſi.hiſt.c.1.* & Nicephoro *lib. 4. cap. 17.* His adde quæ tradit Claudius Spencæus *in priorem epiſt. ad Timoth.c.2.num.5.*

Quia eorum, qui ſcripſere, nomina penitus ignorantur.) Illorũ igitur martyrum hiſtorias Gelaſius in Romana Eccleſia non legi aſſeuerat, quarum authores prorſus ignorãtur. Atque ideo paſſim videmus in eccleſiis, præſertim in officio matutino, legi multa de martyrib. & ſanctis ex authoritate doctorum eccleſiæ, Hieron. inquam, Auguſtini, Gregorii, Ambroſii, & aliorum, qui ob vitę integritatẽ, ob inſignem religionis Chriſtianę profeſſionem digni ſunt, vt illorum teſtimonio vtamur, & pręterea ex eccleſiaſtica hiſtoria maxime Euſebii, qui & de martyribus opus quoddam ſcripſit, vt is aſſeuerat *lib.2.c.16.* ex Tripartita, ex Theodoreto, Socrate, Sozomeno, Euagrio, & his ſimilibus. Sed & nuper in publicum prodiere Simonis Metaphraſtę Græci authoris vitę ſanctorum patrum, & martyrum, opera & diligentia Aloyſi Lipomani Veronenſis Epiſcopi è Græco in Latinum tranſlatę.

Aut dictis ſuperflua.) In primo conciliorum tomo apud Gelaſiũ legitur: & ab infidelibus idiotis ſuperflua. ipſe legerẽ; & ab infidelibus aut idiotis ſuperflua.

Quirici, & Iulitæ matris eius.) Horum martyrum cõmemoratio fit in eccleſia Romana die 15. Iulii. at in eccleſia Toletana & Granatenſi die 16. Iunij. Sic & diui Georgii feſtum celebratur 23. die Aprilis in eccleſia Romana, & in omnibus fere Chriſtiani orbis eccleſiis. Extat in Iulitam martyrem concio quinta diui Baſilij Cęſarienſis, atque vtriuſque martyris vita inter eas quas Simon Metraphraſtes ſcripſit, apud quem itidem & vita beati Georgii legitur.

Quæ ab hæreticis probantur conſcripta.) Apud Gelaſium in primo conciliorum tomo, & Burchardum rectius legitur, quę ab hęreticis prohibentur conſcriptæ. Sed & ſexta ſynodus *can. 63.* igni tradendas eſſe cenſent martyrum hiſtorias ab hęreticis, & infidelibus conſcriptas.

Omni deuotione venerantur.) Quãuis Gelaſius admonuerat, hiſtorias martyrũ, quarum authores ignorantur, in eccleſia Romana non legi, ipſos tamen martyres venerandos eſſe, teſtatur, ac docet. Vnde impiũ eſt, ex eo hęreticos Chriſtianum populum auertere à veneratione ſanctorũ, quod eorũ hiſtoriæ, que vulgo circumferuntur, ab eccleſia Romana minime probentur. Eccleſia etenim martyres quoſdam, & alios viros, moribus, ſanctitate, & miraculis illuſtres in diuorũ, ac ſanctorũ numerũ diligentiſſima inquiſitione pręuia, maturoq; conſilio præmiſſo referendos eſſe decreuit, non tamẽ ex ipſo probat, nec recipit hiſtorias, que à quócunq; fuerint de martyrũ geſtis cõſcriptæ, imo eas admonet maximo cũ iudicio legẽdas eſſe. Tenemur igitur ſactos ab eccleſia in diuorũ numerum relatos omnino venerari: ſiquidẽ hac in re iuxta veriorẽ ſententiã errare eccleſia nõ poteſt, ſicuti & nos ſcripſimus *l.1.Var. reſol.c.10.* Tametſi nõ cogamur adhibere fidẽ his quæ de martyrũ geſtis fuerint paſſim ſcripta, niſi & hæc fuerint ex traditione eccleſiaſtica plane recepta, aut Apoſtolicæ eccleſiæ decreto probata.

Item vitas patrum, Pauli, Antonij, Hilarionis, & omnium eremitarum, quas tamen vir beatiſſimus ſcripſit Hieronymus, cum omni veneratione ſuſcipimus.) Diuus Hieron. *in li.de ſcriptorib.eccle.* aſſeuerat, ſcripſiſſe ipſum vitas Pauli, Hilarionis, & Captiui monachi. Atque ita inter eius opera tomo primo hi tres libri vulgo circumferuntur. Antonij vitam ſcripſit Athanaſius, ſicuti tradidere Ruffinus *lib.10.hiſt.eccl.c.8.* Socr. *lib.1.c.21.* & Hieron. in Athanaſio, qui in Euagrio ſcribit Euagriũ id opuſculum è Græco in Latinum traduxiſſe. de eodem Antonio multa lector poterit legere *lib.1. Tripart.c.11.* de Hilarione Sozomenus *lib. 3.c. 10.* qui de Antonio, & alijs Eremitis tractat, de quibus tractauere Socrates *l.4.c.23.* idem Sozomenus *lib.1.cap.13.* ac Nicephorus *in hiſt.eccleſ.* Sed & vitas monachorum; & Eremitarũ, præter alios ſcripſere Euagrius, eiuſque diſcipulus Palladius, teſte Socrate *in li. cap. vigeſimotertio*, & Timotheus, vt ſcribit Sozomenus *lib.6.hiſt.eccleſiaſt.cap.19.*

Item actus beati Syueſtri. Apoſtolicæ ſedis præſulis, licet eius, qui ſcripſit nomen ignoremus, à multis tamen in vrbe Romana catholicis legi cognouimus: & pro antiquo vſu multæ hoc imitantur eccleſiæ.)

Laudat hoc in loco Gelaſius, & probat actus beati Syluęſtri, † ſcilicet hiſtoriam de rebus geſtis à beato Syluęſtro

tametſi

tametsi asseuerat eorum authorem esse incertum. Laurentius Valla in eo libro, quem aduersus Constantini donationem studio calumiandi potius, quam veritatis indagandæ, in sacrosanctam sedem Apostolicam debacchatus scripsit, blasphemo equidem animo asseuerat, huius historiæ scriptore furciferũ, & nebulonem fuisse, cui ex aduerso respondens August. Eugubinus libro hac de re edito, censet Eusebiũ Cæsarienſem actus Syluestri scripsisse, quod mihi egre persuadebit: multa etenim sunt indicia ex his, quę Eusebius de vita Constantini scripsit, quattuor ea de re libris editis ad mortẽ vsque ipsius Cæsaris, quibus ipse perpensis facillime crediderim, & cõstanter asseuerauerim, actus beati Syluestri nequaquã ab Eusebio scriptos fuisse. Non enim tacuisset Eusebius vitã Constantini omni conatu scribens, ea quæ precipue hac in historia Syluestri narrantur, & quæ potissimum ad Cõstantini gesta pertinẽt: quæ quidẽ tacuit, imo quandoq; contraria asseuerauerit, quod statim probabitur, Tametsi in codice vetustissimis characteribus scripto ex Bibliotheca illustris admodũ Didaci à Mendoza mihi commodato, legerim Græce vitam beati Syluestri, cuius titulus authorẽ Eusebiũ Cæsarienſem significabat. Etenim quinto tomo vitarum, quas Aloysius Lipomanus à Græco in Latinum verti curauit, illud opus Simeoni Metraphrastæ tribuitur. Sũt qui Damaſo Põtifici actus beati Syluestri tribuant, qui Pontificũ omniũ à Petro exorditus vitas, & gesta pertrinxit in eo opere, quod Põtificale appellãt, teste Alberto Pighio *li.5. de eccl.hierar.c.vlt.* & Trithemio in Damaſo. Hæc tamẽ missa faciamus, cũ teste Gelasio, actus beati Syluestri Romę à multis tũc probati, dictiq; fuerint, atq; ideo & apud alias ecclesias eandẽ habuerint fidẽ. Inquiramus tamẽ quid veteres historici, & alii authores de his, quę ex historia Syluestri & eius actibus solent videri cõtrouersa, hactenus senserint, & scripserint, quod à me breui quodam examine tractabitur, vt Gelasij locus eam interpretationem habeat in huius historię mentione, quæ vel vtilis, vel necessaria sit.

Primũ etenim in controuersiã incidit Magni Cõstantini baptismus ex gestis beati Syluestri. Ex quibus constat magnũ Constantinũ Romæ à beato Syluestro babtizatũ fuisse in eiusdẽ principatus initio, cum idẽ Imperator lepra grauiter infectus consilio impiorũ medicorũ decreuisset balneo vti sanguine infantum pleno, eique nocte Petrus & Paulus apparuissent crudelitatis decretum improbantes, ac consulentes, vt Cæsar ipse Syluestrũ ad se vocaret, qui eum lauacro baptismi ad spiritualẽ, & corporalẽ salutẽ restitueret. Sic denique historia ista, præterquam quod à Damaſo Papa in põtificali refertur ex beati Syluestri gestis, & à Simeone metaphrastẽ quinto tomo ex editis cura & diligentia Aloysi Lipomani Veronensis Episcopi, extat & in Cõstantini Manidicto, & decreto, quod traditur in primo conciliorũ tomo ab Iuone Carnotensi *li.4. tit. de dignitate. Rom. eccl.* à Gratiano *69. dist. c. Const. Imp.* ab Alberic. *in l.1. §. in init. ff. de offic. præfect. vrb.* ab Isidoro non Hispalensi, sed Iuniore *in tract. de Synod. tit. de Nic. Syn.* à Castaldo *in tract. de Imp. q.51. n.25. & 27.* eiusdẽ historię meminere Theophanes & Zonaras Græci quidẽ historici, nõ contemnendę authoritatis. Sed & huius historię testimonio vsus est Hadrianus Papa literis datis ad synodũ septimã, quæ Constantino, & Irene imperantib. celebrata fuit aduersus imaginũ oppugnatores quẽadmodũ constat in actione secunda eiusdẽ synodi, quæ Nicæna item dicitur. Et quisquis est, qui nomine Hieron. vsurpato ad Eustochiũ scripsit de vinculis beati Petri inter Hieronymi opera quarto tomo. Gregorius itẽ Turonẽsis Episcopus, qui anno sexcentesimo tricesimo scripsit. *li.2.c.31.* Nicolaus tertius Põtifex Maximus *in c. fundamẽta de elect. in 6.* idẽ de baptismo, & lepra Constantini diligenter narrat (Georgius Credenus in eodẽ Constantino, & ante eũ) Nicephorus *lib.7.ca.33. 34. & 35.* huic opinioni adhærens, & asseuerans eadẽ ab ecclesia certo prędicari. idẽ *li. 8.c.54.* scribit ipsum vniuersali ecclesię hac in historia consentire. & credere, Constantinũ Magnum Romæ à beato Syluestro ante synodum Nicęnã sacro babtismi lauacro Christi fidem suscepisse. Eandem opinionem pluribus rationibus, & testimoniis probare conatur Augustinus Eugubinus de donatione Constantini aduersus Vallam, *nu.77. & seq.* qui & Anselmi testimonio vtitur ad huius historiæ fidem probandam. Quam nos probamus ex Gelasij authoritate, qua vsus fuit Iuo Carnotensis. Dubia tamen ex eo videtur quibusdam, quod Eusebius Cæsarienſis: qui eiusdem Imperatoris Constantini Magni familiaris fuit quique eius vitam vsque ad obitũ, quodã encomio quatuor libris complexus est scripserit, cum in suburbano vico Nicodemiæ à Christianis episcopis in extrema ætate prope mortem baptizatum fuisse, ipso Imperatore corã Põtificib. causam dilati baptismi animo pissimo reddente, nępe quod in Iordane fluuio baptizari desiderasset. Hæc Eusebius *li.4.* Idẽ scripsere Theodoretus *li. 1.c.32.* Socrates *li. 1.c.pen.* Sozomenus *l.2.c.vlt.* & Euagrius *li.3.c.41.* Sed & ipsius Sozomeni testimonio *li. 3.c.19.* constat, Constantinum Magnum tempore Nicænę synodi nondũ baptizatum fuisse, sed catechumenũ, vt interim mirer, qua ratione Eugubinus scripserit, baptismum Constantini, cuius Eusebius meminerit, fuisse potius balneũ calidarũ aquarũ, ad quas eger Constantinus sanitati cõsulens accesserit quã sacrũ baptismi lauacrũ, eũ Eusebius, & qui eũ secuti sunt, apertissime de sacro baptismate fuerint locuti, atq; ideo potuit Eugubinus negare fidẽ historiæ, nõ tamen ei licuit quæ à veteribus historicis scripta sunt, aduersum eorũ mentẽ interpretari. Sed & hanc Eusebii de baptismo Constantini historiã sequitur diuus Ambrosius *in oratione de obitu Theodosii.* Et tamen D. Hieronymus Contractus in chronicis quãuis pene idẽ sequatur, ausi fuere Christianissimo principi hanc inurere notam quod ab Eusebio Nicomediensi episcopo Arriano baptizatus in Arrianũ dogma declinauerit. Nos in hac re nihil esse certius censemus, quã quod fuerit cõmuni consensu ecclesiæ Catholicæ receptũ: cuius definitioni cõtrouersiã istam relinquimus [historiæ de B. Syluestro Gelasij authoritatem secuti accedentes. Obiter etenim ab aliquot summis Pontific. prior opinio recepta fuit. Quemadmodũ & receptũ quandoq; fuit Constantini edictũ, in quo baptismus illius iuxta eandẽ historiæ fidem expressim narratur. Atque ideo nobis satis fuerit hæc tetigisse. Nã & Platina in Marco, licet de lepra, & eius per baptismũ emundatione, deq; sanguine infantũ ab alijs scripta, fabulã esse censeat, credit tamen Constantinum Magnum pulsis ab vrbe tyrannis Romæ à beato Syluestro cum Crispo filio baptizatum fuisse, nec sibi persuaderi posse asseuerat, principem hunc qui in signo crucis tot hostes deuicerat, qui tot templa in honorẽ Dei ędificauerat, qui sacris conciliis præsens fuerat, quitoties cum sanctis patrib. in mysterijs orauerat, baptismi sacri lauacro nondum fuisse cõtra hostem humani generis munitum, totque annis inter Catechumenos voluisse censeri.

Secundo loco eadem fere controuersia vertitur de *Const. eiusd. donat.* qua Pontifici summo Syluestro, eiusq; successoribus vrbem Romam, Italiæ vrbes, & totius occidentis, idem Imperator donasse fertur. Hæc etenim donatio probatur ex Constantini decreto, quod integre traditur in primo conciliorum Tomo ab Iuone Carnotensi, ab Isidoro, Alberico, Eugubino, & Castaldo, quorũ paulo ante meminimus Eiusdem decreti, & donationis meminit Nicolaus tertius summus ecclesiæ Pontifex *in cap. fundamenta de elect. in 6.* idem Constantini edictũ extat Græce, & Latine Romę in Vaticana bibliotheca, & in aliis Italię bibliothecis adductum; olim fuisse è Constantinopoli ex bibliotheca Platina eiusdẽ decreti exẽplar quod similę fuit omnino his, quę Romę legebantur, probat Castaldus, ac deniq; Eugubinus cõstanter adseuerat, passim Græce & latine hoc edictũ vtique seruari. (extat tandem edictum istud Græce apud Photium in Nomocanone *tit.7.c.1.* & Gennadiũ Patriarcham Cõstantinopolitanum *in Apologia pro concilio Florentino, c.5* quamuis apud hos authores in edicto nulla fiat mẽtio baptismi, cuius paulo ante meminimus sed donationis tantũ, de qua modo disputamus.) Ex multis tamen coniecturis, & rationibus dubiũ est, an vere hęc donatio facta fuerit à Constantino Magno, præsertim ex eo quod Eusebij, omnium historicorum consensu idẽ Constantinus in testamento, & vltima voluntate tribus filijs, quos Cæsares iam constituerat, Romanũ diuisit Imperium, & eorum cuidam Italiam, & quæ fertur ecclesię donasse reliquit. Quod profecto non fecisset, si vere cãdẽ Syluestro donasset. His accedit quod huius donationis nec Gratianus, nec Damasus in gestis beati Syluestri meminerint. Sed nec historici, qui Græce & Latine Constantini Magni res scripsere, vllam hac de re fecere mentionẽ, proculdubio nõ omissuri, si vel ea donatio facta fuisset, vel ipsi sciuissent factã esse, quod eos latere nõ poterat. Diligẽter enim indagarũt omnia Cõstant. Magni tẽpore gesta, quod ad ecclesiasticã historiã attinet. Euseb. Cęsariẽsis, Socrates, Theodoretus, Sozomenus, & Cassiodorus.

Sed

Sed & omniū scriptorū consensu constat, post Sylvestrum, & Cōstantinū quadringenti annis Pōtifices Romanos ea donatione nō vios fuisse, nec vrbis Romæ iurisdictionē tēporalē habuisse, quib. & aliis rationib. donationē à Cōstantino Magno factā vere fuisse negant Æneas Syluius postea Papa Pius in dialogo, quē ante Pōtificatū in Germania edidit *liber.21.* Georg. Merula Alex. *lib.1. Vicecomitum.* Hier. Balb. *lib. de coronatione. pag.81.* Felin *in c. solitæ. de maior. & obed. col. vlt.* Ioa. Ignæus *in l. donationes. n.22. C. de don. inter vir. & vx.* dubitāt Barb. *in rub. ff. de verb. oblig. col.11.* Cagnol. *in proœm. ff. n.79.* And. Alc. *li. 2 parerg. c.19.* & plerique; alii, quorū primas obtinuere Laurētius Valla, qui integro libro probare conatur, donationē istam nunquā factā fuisse, eiusque formulā, quæ circumfertur, fictam atq; cōmenticiam esse, & hūc secutus Carolus Molinæus vir sane nimis audax parumq; modestus erga sacrosanctæ sedis Apostolicæ maiestatē, is in quā in Alex. *cons. 24 lib. 5. col. vlt.* vt ad edictū Henrici Gallorū Regis *n.121.* fabulā esse censet, quę de donatione ista vulgo traditur. Nos vero etiamsi videamus plures de fide huiusmodi dubitasse, legimus tamē Rom. Pont. eius meminisse quamuis id obiter, & caute fecerint, cū res ad historiā pertineret, q̄ quibusdā videtur, incerta, atq; ideo cēsemus nemini licuisse nec licere hacin re aduersus Romanā, & Apostolicā sedē impie loqui & oblatrare. Potuit enim donatio ista fieri, neq; ideo negāda est, quòd scriptores antiqui eius nō meminerint præsertim cū sit com. opin. hominū receptū, hanc donationem à Constantino factā fuisse, quemadmodū asseuerat And. Alc. & deducitur ex his, q̄ modo scripsimus, & q̄ longo tractatu asseruerūt Eugubinus, Cardinalis, Iacobatius *in tract. de concilijs lib. 10. art. 8.* & Cast *in d. q. 51.* qui & alios referunt hanc opin. probantes, quę probari videtur *in clem. prima de iureiu.* quo in loco gl. *in ver. Constantinū.* quęrit, an hæc donatio, si vere facta fuerit, iure potuerit valere, in eaque perseuerat sententia, vt existimet valuisse hanc donationem. quā in re parū nos immorabimur, siquidē ex veterib. multi hoc argumentum tractauere: quorū cōmunior est sententia q̄ asserit, eam valuisse, sicuti constat ex Abb. *cons. 82. lib. 1.* Card. *in clem. vnica. de iure. §. porro. col. 3.* Fel. *in d. c. solitæ.* Bart. *in proœmio Pandectarū.* & ibi Cagnolo, Abb. *in c. inter dilectos de fide instr. col. 9. & in c. venerabilē. qui fil. sint legit.* Gomezio *in §. item Seruiana. n. 44. Instit. de actioni.* Castaldo *in d. q. 51.* Remundo Rufo *contra Molinæū pag. 645.* Florent. *part. 1. histor. tit. 8. c. 2. §. 8.* Augustino Anchona *in li. de potest. eccl. q. 43. art. 1. & seqq.* quam opinionē tenuer ūt Accurs. *in l. in verb. pertinere. ff. de offic. præf. vrb.* Spec. & alii qui à Iuniorib. citantur, tametsi idem Accurs. *in auth. quomodo oport. episc.* Albe. *in l. bene à Zenone. C. de quadri. præscr. nu. 22.* & quidam iuris ciuilis interpretes cōtrarium probare conentur. Quibus denique omissis opinamur, summos ecclesię prę sules præter hāc Cōstantini Magni donationē multa iura habere, quib. iure optimo defendi possit iurisdictio vrbis Romæ eiusq; dominiū atque itē aliarū vrbiū, quas Ecclesia Romana sacrosanctaque sedes Apostolica possidet, ex his in quā Christianorum principū largitione. quarū meminere Alc. Eugubinus Cast. Remund. Rufus cōtra Molin. *pag. 614.* Alb. Phigius *li. 5. de ecclesiast. hier. c. vlt.* Blōdus, Georg. Merula, & Paulus Æmilius de gestis Francorū in Pipino, Carolo Magno, & Philippo primo.

His accedit, esse cōsentaneū ecclesiasticæ authoritati inter alias rerum temporaliū dotes, & hac quoque insigniri, vt castra, & vrbes cū potestate vtriusque gladii sub eius habeat dominio, sicuti quęstionē istā examinans probat multis rationibus Dominicus Soto *lib. 10. de iust. & iur. q. 4. art. 5.*

Cæterum apud Gratianū, 12. *q. in cap. fututam.* ex testimonio Melchiadis Papæ traditur, Constantinū Magnū baptizatū Romæ fuisse, & donationē hanc ecclesię Romanæ fecisse, cuius in edicto eiusdē Cōstantini mentio fit, & de qua modo disputauimus. Probauimus tamē in practicis quęstionib. *c. 31. n. 2. allius c.* titulum falso Melchiadi Papę ex eo, quod illic relata contigerint post ipsius Melchiadis obitū, & quia Melchiades occisus fuerit, & Martyriū passus est Maximini iussu, qui Constantinū in Imperio processit, Quæ quidē ratio est omnino intelligēda vel de Maximino Galerio, qui Cæsar fuit eū Cōstantio patre Cōstantini, & orientale imperiū obtinuerit, vel de Maximino, qui tyrannidē in orientē aduersus Liciniū Cōstātini Magni cōsortē exercuerit & ab eodē Licinio victus est. Quod si Melchiades Papa & martyr passus est iussu Maximini Galerij, dicemus hoc martyriū cōtigisse vltimo anno imperii ipsius Maximini, quia Eusebius & Herman. Cōtractus mortē Melchiadis, & Maximini Galerii fere eidē anno adscribūt. Et eadē ratione dicendum erit, Melchiadē passum fuisse sub Imperio Cōstantini Magni, quia authore eodē Eusebio, mortuo patre Cōstantio, in Gallia, & Britānia Imperiū Rom. accepit anno Domini fere CCCX. & cū Galerio Maximino Cōstantii patris cōsorte diuisum adhuc id habebat. Addit tamen Eutropius, Cōstantiū contentū dignitate Augusti Italiæ, atq; Africæ, administrādę solicitudinē recusasse eāque Galerio Maximino cessisse, atq; ita ex aliis authorib. deducitur, Italiæ, atq; ue Africæ curā habuisse Maximinū Galeriū ad eius vsque obitū, Nam in Italiā Seuerū Cæsarem misit, quia à Maxentio, aut eius dolo extinctus est. Hæc vero historia de martyrio Melchiadis sub Galerio Maximino & eius iussu, mihi ex eo dubia videtur, quod ex eisdē Eusebio & Cōtracto suspicer, prius mortē obiisse Galeriu Maximniū, quā Melchiadē, & quia eo tēpore, quo passus est Romæ Melchiades, Romā & Italiam obtineret Tyrannus Maxentius filius Maximiani Herculij in Christianos crudelissimus, qua ratione hoc ipsū Melchiadis martyriū ablcribi nō poterit alteri Maximino, qui in oriēte Tyrannus erat, itidē in Christianos fæuissimus Galerii sororis filius, cū is in Italia & occidēte nullū imperiū haberet. Vtcūq; sit, Melchiades ex chronologia Eusebii, & aliorū passus est priusquam Constantinus Magnus victo Maxentio Romā & Italiā obtinuerit, quamuis in Britannia, & Gallia tunc trib. aut quatuor annis post patris mortem imperauerat. Et quia facillimus fuit apud Platinam, & alios affinitate nominū error, ipse opinor, Melchiadē martyrio coronatū Maxētii, nō Maximini iussu. Similis prope cōstat mutatio nominū in diuæ Catharinæ historia. Siquidē scriptū extat, eam martyriū passam fuisse Alexandrię, iussu Maxentii, eoque præsente, quū Maxentius nō Alexandriæ, nec Oriētis, sed Romæ, & Italię & imperium per tyrannidē habuerit, eritque fortassis in ea historia pro Maxentio subsituendus Maximinus, quæ apud Orientē tyrannus, in Christianos sęuissimus multos ex eis martyrio iussit occidi. Quibusdam tamen videtur, potuisse Melchiadē de Constantini reb. iustificari. cū extent apud Eusebiū *li. 10. hist. eccl.* & Nicephorum *li. 7. c. 43.* epistolæ Cōstantini Magni ad Melchiadē Papā, quas veras esse cōfirmat D. August. *in epist. 162.* ad Glorium, Eleusium, & Fœlicē, qui eandē controuersiā tractat, quā epistolæ Crætæ retulerūt, appellatque Constantinū Imp. Christianū tempore Melchiadis Papę, & indicat tunc curam Africæ habuisse proconsulē Anyliū, vt nō satis cōuincat Eugubinus prædictas epistolas cōfictas fuisse Quod si vere sunt, vt ipse opinor, respondendū erit, quęstionem illā inter Cæcilianū, & alios Africę Episcopos cōtigisse sub Melchiade, ab eoque diffinitā Romæ fuisse ex Constantini Magni solicitudine adhuc Maxentio Romā occupante, Africam tamen per præconsulē regente Costantino, qui tunc apud Gallos commorabatur, ex eo quod tyrannis prouincias occupantib. & inuadentib. Galerius Maximinus non potuerit Africam obtinere, & regere, eamque Constant. Magnus ex Gallia, constanti animo acceperit sub eius protectione. Occiso vero Melchiade, & Maxentio postea victo, cum Constant. Romam, & Italiam à tyrannide liberasset, rursum iudicium Melchiadis de Cęciliani causa in controuersiā vertitur, quod Augustinus sensit, & scribit, apud quē Christianus dicitur ante Sylvestrū Constantinus, vel quia Catechumenus esset, & Christianis impensissime faueret, vel nomē id tribuit Augustinus Imper. in eius historię narratione, nō quod eo tempore Christianus baptismo susceptо foret, sed quia postea Christi fidem baptismi lauacro susceperit. Verum si dixeris, Cęciliani Episcopi Carthaginensis controuersiam in ea tempora incidisse, & initiū habuisse, quib. iam extincto Maxentio Italiam & Africam obtineret Constantinus, Eusebius & alij refragantur: ex quib. Melchiades priusquam Maxentius mortem obierit, & præterea tunc extinctis tyrannis præter Licinium, qui Orientem regebat si Romę Melchiades post Maxentium fuit superstes, non est veritati consonū, eum martyrio coronatum fuisse: siquidē nullus esset in Occidente, saltem in Italia tyrānus, à quo potuerit occidi, cuiusve iussu ad martyriū duci posset. Omnia etenim quoad ecclesiam, & Christianissimum pacatissima fuere in Occidente, occisis, & deuictis à Constantino Magno tyrannis: & paulo post in Oriente mortuo Maximino tyranno, & Licinio Cōstantini M cōsorte ab eodem victo, profligato, captoque & occiso. Quod si ex mendosis ac deprauatis Chronicorum Eusebii condicib. existimemus

receptum

receptum fuisse, Melchiadē ante Maxentii (pitum martyrio fuisse occisum & ex Optato *lib.* 1, Augustino, & epistolis Constantini opinemur, Melchiadē post Maxentiū mortē obiisse, nullus profecto superest scrupulus. Sic etenim Historiam istā explicat Franciscus Balduin. *in adnotat. ad Optat.* Sed & Onufrius *in Chronico*, Melchiadis obitum anno fere tertio post Maxentii mortem plane adscribit.

Item scripta de inuentione sanctæ Crucis Dominicæ & alia scripta de inuentione capitis beati Ioannis Baptistæ: nouellæ quidē reuelationes sunt, & nōnulli catholici eas legunt, sed ad catholi corū manus peruenerint, beati Pauli Apostoli sententia præcedat, Omnia probate, quod bonum est tenete.

Item scripta de inuentione Sanctæ crucis.) Apud Gelasiū, & Burchardum legitur, Nouellæ quidem ralationes sunt. Et sane historia & † de inuentione crucis Dominicę, à Gelasio nec
9 refellitur nec omnino recipitur inter Agiographa: admonet tamen summus ecclesiæ Pontifex, vt ea cū iudicio, pie legamus. Etenim Eusebius Asarienſis *lib.* 3. *de vita Constantini Magni*, cū Helenæ meminisset, eaq; cōmemorasset, quæ pietatis Christianæ zelo præclare in religionis, & diuini cultus ac templorum ornamentū ab eadē diua Helena facta sunt, nequaquā de inuentione Dominicæ crucis memi nit, profecto dignus culpa, si rem adeo seriā scienter omiserit, vel nimis negligenter ignorauit, minime veri ac soliciti historici officio functus. idem vero Eusebius Chronico huius historiæ mentionem fecit anno 325. & communi ecclesię consensu festum hoc inuentionis sanctæ Crucis dominicæ celebramus, ex Decreto Eusebii Papę *Epist.* 3. *cap. crucis de consecrat. dist.* 3. in eiusque diei lectionibus legimus Helenam Constantini matrem nocturno visu impulsam Hierosolymam petiisse, vt dominicam quæreret crucem. Locus autē vbi ea defossa erat ab impiis gentilibus constructo ibidem Veneris templo pollutus, vt memoria passionis Domini deleretur, rem difficilem reddebat, donec diuinis quibusdam indiciis loco equidem cognito & templo illo contaminato diruto, aggereque exportato, sacrum illud resurrectionis antrum illuxit, reperteque fuere tres sparsim disiectę cruces, & tabula, in qua Pilatus Iesum Regē Iudęorum scripserat. Verum quia difficilis adhuc diuini ligni cognitio erat, quod ordine confuso cruces desiectæ forent, dubia animi Imperatoris mater Deum obsecrauit, vt ei indicium fieret Tandem cum mulier quædam honesto loco nata graui oppressa morbo extremo laboraret, periculo. Macarius Hierosolymitanus Episcopus vna cum Helena ad ægrotantē accessit, crucibusque duabus admotis, eadem in eodem discrimine maneret: tertiamque & vere domini eam crucem illi admouisset. subito ista respexit, viribusque firmiter collectis lecto statim exilit: quo signo, & quod lignum illud diuini sanguinis stillam defluentem acceperat, cōperta veritas est, cognitumq; lignū dominicæ Sacrique, fuere reperti clati, quibus Christi corpus transfixum fuerat?

Sed & præter ecclesię catholicę consensum, huius historię meminere Theodoretus *li.* 1. *c.* 18. Socrates *li.* 1. *c.* 17. Sozomenus *lib.* 2. *c.* 1. Niceph. *li.* 8. *c.* 29. Ruffin. *li.* 10. *eccl. histo. c.* 7. & 8. Cassiod. *li.* 2. *Tripart. c.* 18. Seuerus Sulpic. *lib.* 2. *sacræ. hist.* Paulin. ad eundē Seuerum *Epist.* 11. & Georg. Cedrenus in Constātino Magno scribens id contigisse anno 20. eiusdē Cōstantini principatus: nulla miraculi ab hoc author. mētione facta, cuius tamen meminere cū præcitatis Platina in Syluest Virg. Polid. *lib.* 2. *hist. Ang.* Diuus tamē Ambros. in oratione de obitu Theod, industria: & solicitudine Helenę inuentā fuisse scribit crucē Domin. cognitāque ex titulo eidem affixo, tacuit vero meraculū mulieris à morbo liberatę. Sed & Zonaras in Constan. Magno Helenam ipso comite Syluestro Dominicā crucē inuenisse narrat miraculū vero tacuit: Eiusdē inuentionis ab eadē Helena meminit Iustinianus *Nouella* 8. tandē Eusebius Papa *in d. epist.* 3. *& d. c. Crucis.* nulla Helenæ, & miraculi mentione habita asserit, eius Pontificatu Crucē Dominicā inuentā fuisse, qua ratione Crucis inuētionem sub Constantino, tamē ante eius orientale imperii contigisse, Eusebius Papa confirmat. [refertur à Gratiano *in c. Lucius. de consecr. d.* 3. Sed & Georg. Cedrenus *in Constantino* scribit crucē ab Helena in somno admonita, inuentā fuisse anno vicesimo Imp. Constantini: miraculū tamen tacuit.]

Et alia scripta de inuentione capitis beati Ioannis Baptistæ.) Extat inter opera diui Cypriani tractatus de reuelatione capitis beati Io. Bap. in quo longe describitur ac depingitur tota hæc de reuelatione capitis Ioan. Bapt. historia, conaturque illius operis author probare festum quod ecclesia celebrat IV. Calend. Septembris, non esse dicendum decollationis Ioa. sed collectionis, aut inuentionis, vel reuelationis capitis Ioan. nominandum fore. Cæterum illud opus non esse Cypriani Erasmus asseuerat, vel ex eo, quod illic mentio facta sit Pipini Aquitanorum regis. Nam si is est, in quem Stephanus Papa transtulit imperij titulos, alius etenim ab historicis quod ipse meminerim, non traditur, immensum est annorum interuallum à Cypriano ad eundem Pipinum, qui regnauit Anno domini 751. quingentis fere annis post Cyprianum. Huic rationi & alia, quæ acerrime vrget, accedit, siquidem in eo libello mētio sit Theodosij principis, qui annis plus centum post Cypriani mortem imperium obtinuit etiam si de Theodosio seniore intelligamus quod illic scriptum extat. quibus tandem euidenter probatur libellū istum, de quo modo agimus, Cypriano falso adscribi, & eius temere censeri. Historiam vero de inuentione capitis Ioan. Bapt. non fuisse primum scritam ab authore illius libelli, qui falso Cypriano adscribitur, satis constat ex authoritate Gelasij, qui hoc decreto apertissime meminit libelli, qui de inuentione capitis beati Ioann. Bapt. scriptus eo tempore vulgaris erat vulgoque legebatur. Scripsit vero prædictum libellum eius author quisquis fuerit, bis centum annis post Gelasium. Vnde ipse opinor tempore Gelasij editum fuisse opus aliquod, in quo scripta erat inuētio capitis Io. Bap. quæ sub Martiano Imperatore paulo ante contigerat, cuiusque meminit authoris, qui libellum supra commemoratum scripsit. apud quem ibi legitur chronicā Marcelli principis legat, ipse legendum esse censeo chronicam Martiani principis legat, aut fortassis chronicon Marcellini Comitis legat. Etenim Marcellinus Comes in chronico narrat, sub Martiano Augusto inuentionē capitis Io. Pap contigisse eo fere modo, quo apud Cyprianū scribitur, die vero 24. Februarij, Vincomalo, & Opilione consul. anno domini iuxta Haloandri chronologiam. 455. Sed & Sozomenus eccles. hist. author hoc multo vetustior *l.* 7. *c.* 21. scribit, monachis quibusdam sub Valente Hierosolymis caput Io. B. repertum esse, atque inde illud adlatum in Pantichium, quod est oppidum parnum nō longe à Chalcedone, repositumq; in vicino vico, quem incolæ Cosilaum vocabant, donec Theodosius imperator illud in Constantinopolim attulit, septimoque ab vrbe lapide aut miliario tēplo magnifice cōstructo, eidēque diuo Ioanni dicato ibid. repositit. Eandē historiam repetit Nicepho. *l.* 12. *c.* 29. (quāuis sit magis consentaneum, in præcitato libello mentionem fieri chronicę quā Marcellus monasterio præfectus, cui & reuelatio facta fuit, hac de re scripsit.) Sub Iuliano autem imperatore in Sebaste Palestinę prouincię vrbe diui Ioa. Baptistæ monumentū paganos inuasisse, ac demum collecta eius ossa quæ prius dissipauerant, igne cōcremasse, cineremq; per planiciem cāpi proiecisse, monachosq. quosdā Hierosolymitanos ex monasterio Philippi caute mixtos his qui ossa colligebāt, quidquid potuerūt ex ossibus collegisse, tulisseque ad eorū patrē Philippum, scribit Ruffinus *li. ecclesiast. histo.* 11. *c.* 28. idem fere lector poterit adnotare ex eo libello, quem falso Cypriano adscribi diximus, vbi Iosephus vt opinor, corrupte dicitur, qui à Ruffino Phillipus nominatur. His sane partim suffragatur Theodoritus *libr.* 3. *ecclesiast. hist.* sub Iuliano cōmemorans in Sebaste vrbe pāganos, aut gentiles ossa diui Ioannis Baptistæ igni tradidisse, puluereq; dissipasse, cætera tamen tacet. Hunc sequitur Nicephorus *lib.* 10. *col.* 13. idē scribens factum fuisse de ossibus Heliseī Prophetæ, qui & Sebastę sepulchrū suū habebat. Nā & Sebastę sepultos fuisse Heliseum, Abdiā Prophetas, & Ioannem Baptistam scribit diuus Hieronymus in Epitaphio Paulæ. [idem *in Micheam cap.* 1. *& in primum Abdiæ caput.*] Prosper tandem Aquitanicus tradit, anno Domini 394. Theodosium venerabile Ioannis Baptistæ caput ex viro Cosiao Constantinopolim deportasse, ac recondidisse in templo magnifice constructo in eius honorem septimo ab vrbe lapide. At Theophylactus *in Matth. capit.* 14. scribit corpus D. Io. Baptistæ apud Sebastum Cæsaream sepultum: caput vero primum depositū fuisse in Emesenorum oppido.

Item Ruffinus vir religiosus plurimos ecclesiasticī operis edidit libros, non nullas etiā scriptur as interpretatus est. Sed quoniam beatiß. Hieronymus in aliquibus eū de arbitrij libertate notauit, illa sentimus, quæ prædictum beatum Hieronymum sentire cognoscimus. Et non solum de Ruffino. sed etiā de vniuersis, quos vir sapius memoratus zelo Dei, & fidei religione respidit.

Ruffinus † Aquileiēsis ecclesię presbyter nō minima apud vete-

veteres laudem est consecutus, cū in diuinis scripturis interpretandis, tū in Græcæ & Latinæ linguæ eruditione nō equidē vulgari. Habuit enim teste Gennadio, elegās ingenium in Græcis operib. in Latinam linguā vertendis: clarum ætate Hieronymi, cum quo graues exercuit simultates, rumq; memor Genadius nimiū Ruffino tribuit, Hieronymo plurimū detrahens, nō satis intelligens quantum à diuo Hieronymo Ruffinus absit, qui si ecclesiastica historia Eusebij & Iosephi opera, quę nunc Latine circumferuntur ex Ruffini translatione, non metiuntur authorem, eademque conferat lector cum Græcis codicibus, dubio procul in multa incidet loca, ex quibus cōperiet, Ruffinū nec Græcæ nec Latinæ linguę exactam cognitionem habuisse. quæ vero Hieronymus in Ruffino notauerit, deduci possunt ex his libris, qui aduersus Ruffinū ab eodem Hieronymo editi sunt, & in secundo Tomo habentur: ad quorū intellectū legenda sunt quę Ruffinus aduersus Hieronymum scripsit & fuere typis excusa in quarta operum Hieronymi parte. Cæterū quod Gelasius scribit de Hieronymi censura obseruāda in alios Ecclesiasticos auctores, ita ni fallor, est accipiēdū, vt si quid Hier. notauerit, illud sit caute legendū, & maximo cū iudicio, ne qua ex parte offendat catholicas de fide assertiones, non tamen statim hæreticū erit censendū nisi id Ecclesia definierit, aut iam fuerit definitū, vel sit adeo diuinis scripturis contrarū vt manifestus sit in reb. fidei error. Aliquot enim displicuerunt Hieronymo, q̄ ab Augustino, & alijs probantur, nec præter Ecclesiā in Catholicā, & summū totius Christiani orbis Pontificē, quisquā habet auctoritatē pronunciandi aliquid hęreticū esse, tametsi docere possit id refragari diuinis scripturis, atque ideo dignum quod ab Ecclesia hæreticū iudicetur, nisi foret adeo manifestus error, vt nulla possit de ea re apud vere Catholicos esse controuersia,

Ité Originis nonnulla opuscula, quæ vir beatissimus Hieron. non repudiat, legenda suscepimus, reliqua aūt omnia cū suo auctore dicimus esse renuenda.

Origines, qui & Adamantius presbyter, natione Alexādrinus Clementis Alexandrini discipulus; magni & excellentis ingenii vir, Leonidæ Martyris filius, claruit sub Aleādro Imperatore Mammęę filio obijt sub Gallo Cæsare post Deciū imperante anno fere, ætatis septuagesimo, auctore Nicephoro *li.5.c.*33. an Do. 256. vt Hermannus Cōtractus scribit, de Origine, eiusq; libris tractant Eusebius *Eccl. hist. li.6.* Socrates *li.6.c.*12. & 13. Nicephorus *li.*5. ex quib, Eusebius, & Socrates in eius laudes erumpunt animose, idemq; Eusebius, quod Gelasius hoc in capite cōmemorat, librū vnū in Origenis laudē edidit, aut sane apologiam pro Origine in sex libros distinctam, quēadmodū Hieron. & alii tradidere & Eusebius ipse asseuerat *li.6. Eccl. Hist. c.*36. Fuit vero olim nō leuis cōtrouersia inter Christiani orbis Episcopos de libris Origenis recipiēdis, aut reprobandis. qua de re Socrates, & Nicephorus Græci auctores tractauere nō semel, sed maxime Nicephorus *li.*13. tandē Cōstantinopolitana synodus, quæ quinta est inter vniuersales, eius impia dogmata nominatim, & auctorē ipsum ea ratione damnauit sub Iustiniano Principe, sicuti idē Nicephorus scribit *li.*17. *c.*28. & cōstat ex eiusdē synodi action. *in 2. concil. Tomo.* Etenim cū Origines nō nihil in sacris literis exponere vellet, seipsum in errorē coniecit, vnde multa nefāda, & exitiosa protulit verba, ex quib. Arrius, eiusq, sectatores suorū dogmatū materiā sumserūt, quod Suidas, & idē Niceph. fatentur *in d. li.*17. *c.*27. ipse autē Origines Martyrii timore inani, quod pati recusaūt, abiurata fide Satana instigante à diuina sententia, & gratia, q̄ primū illi fautrix aderat, omnino delapsus alienas à religione Christiana opiniones induxit, per quas multis à semita rectā discedentibus, longo post tēpore damnationē Ecclesiæ dignissime passus est, infelixq; tunc obijt, ac miser teste Nicephoro *li.5.c.*32. & 33. Proscriptus sane ab Ecclesia, ignominiam istam non ferens Alexandria relicta in Iudæā profectus mortem obiit, Tyrique sepultus est, auctore Suida, qua ratione intelliges lector cādide, Origenem à Gelasio schismaticū appellari. Sed & de Origine multa Georgius Credenus in Epitome, vbi de Seuero, & Iustiniano Imperatoribus agit. Hieron. vero eiusdem Origenis opus in Cantica Canticorum laudat, & in Latinā linguā vertit, sed & librum edidit, & scripsit ad Auitū, in quo docet, quid cauendū sit in libris Origenis περὶ ἀρχῶν, id est de principijs. Epistolam etiam ad Pammachium, & Oceanum de erroribus Origenis, de quib. adhuc differit Apologijs aduersus Ruffinum, & hæc reperiet lector in secundo Tomo. Extāt, & de eadem re Ruffini quædā scripta, partim ab eo è Græco in Latinum traducta in quarto Tomo operum Hieronymi. quæ quidem lector diligenter examinabit ad Origenis errores vitandos, & ad intellectū huius capitis. Nam Hieron. Ruffinus, & Gelasius ante quintam Synodum, in qua damnati fuere. Origenis opiniones, scripsere. Sed & Vincent. Lirinensis in libro aduersus hæreses plurimū dolet, Origenis libros, vel ab hæreticis corruptos, vel ab ipso auctore ita scriptos, multis blasphemiarum vulneribus scatentes ad errores persuadendo multum olim valuisse.

Cæterum de historia Eusebij, de qua Gelasius *hoc in c.* memimit, tractabimus *in c. seq.* vbi de Apocryphis libris agetur. Opinor tamen Gelasium, dum Eusebium notat, quod librū vnū de laudibus Origenis conscripserit, fortassis de libro sexto Ecclesiastic. historiæ intellexisse, quod si quis malit, vt nos paulo ante adnotauimus, de Apologia ab eodē Eusebio scripta, in sex q; volumina distincta intelligere, nō admodū refragabor, imo post primam huius operis editionem sic locum istum Gelasij intelligendum esse censeo. Nā & Septima Synodus *actio* 5. eiusdem Apologiæ meminit, & eam improbat. tametsi hac in re parum diligens videatur Rhenanus in epistola nuncupatoria Ecclesiasticæ historiæ.

Imo Orosium, virum eruditissimum collaudamus, quia valde nobis necessariam aduersus Paganorum calumnias ordinauit historiam, miraque breuitate contexuit.

Orosius presbyter Hispani generis, vir eloquēs, & eruditione insignis, scripsit aduersus quærulos Christiani nominis, qui asserebant, Romanum imperium ex eo defeciſſe, quod Christi fidem & religionem Romani, eijsque subditi susceperint, idque opus in septem volumina distinxit, sed & ab Augustino missus ad Hieronymum pro discenda animi ratione, rediens reliquias beati Stephani Martyris primi tunc nuper inuentas primus intulit occidenti. Hæc Gennadius, Marcellinus Comes, & Trithemius, Claruit prope annum Domini 400. Prosper Aquitanicus, & Hermanus Contractus in Chronicis. Denique Orosius elogio Hieronymi, & Augustini commendatur, fuit vero Tarraconēsis auctore Volaterrano. Cęterum de reliquiis beati Stephani aliter scribit Nicephorus *lib.*14. *ca.*9. ex Theodoro lectore. & Simeon Metaphrastes vitarum *Tomo* 6. 11

Item venerabilis viri Sedulii paschale opus, quod heroicis descripsit versibus, insigni laudi præferimus.

Quamuis Petrus Crinitus olim, & nuper Gregorius Gyraldus de poëtis diligentissime historiā scripserint, nondū apud eos huius poëtæ mentionē cōperio factam fuisse, nisi eorū scripta oscitanter legerim. Verū Trithemius ex Sigeberto scribit *Sedulium* presbyterum Scotum natione fuisse qui opus insigne iuxta seriē Euangelii carmine scripserit, quod vulgo legitur, & incipit, *Paschales quicunque dapes conuiua requiris.* Sed & alia scripsit, quorū idē auctor meminit. & floruit sub Theodosio Seniore, Anno ferme Dom ini 430.

Item Iuuenci nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed miramur.

Ita locum istum ipse legendum esse censeo ex Burchardo, & eodem Gelasio in primo conciliorum tomo. Nam cū Gelasius Sedulij meminisset, par est & statim ipsum *Iuuenci* mentionem facturum propter operis, materię, & scriptoris similitudinem. Quamuis apud Gratianum nō Iuuenci, sed Vincentij legatur. Quæ quidem lectio etiam si admittenda sit, non est intelligenda de Vincentio, qui opus, aut speculū historiale scripsit: nō enim potuit eius meminisse Gelasius, qui multis annis eum præcesserit. Fuere tamen ante Gelasium duo Vincentij quorum Trithemius mentionem facit, sed ipse Gelasium intelligo de Iuuēco presbytero, qui Hispanus fuit, & nobilissimi generis, qui quatuor Euangelia Hexametris versib. pene ad verbum transferens scripsit, nonnullaque alia de sacramētis, floruitque sub Cōstantino Magno, & filijs eius prope annum Domini 330. auctoribus Hieronymo de viris illustribus & scriptoribus Eccles. & in chronico, Petro Crinito libro quinto de poetis Latinis, Gregorio Gyraldo *dialog.* 5. Trithemio, & Ioanne Bassæo.

CAPVT XVII.

De libris Apocryphis, & an hi legi publice, vel priuatim possint ex Gelasio.

SVMMARIA.

1 *Apocryphi libri, qui dicantur.*
2 *Synodus Ariminensis, & itinerarium Petri.*

3 De quibusdam actibus & Euangeliis, Apostolorum Apocryphis, & de Pastoris libro.
4 De prauo Geneſi, de centimetro, & de quibusdam reuelationibus quæ Apocalypses dicuntur.
5 De libro, qui dicitur tranſitus ſanctæ Mariæ.
6 De canonibus Apoſtolorum, an ſint Apocryphi.
7 De hiſtoria Euſebii Pamphili Cæſarienſis.
8 Tertulliani, & Lactantij Firmiani opera.
9 Clementis Alexandrini opera, Africani, & Commodiani.
10 Caſſiani, Arnobij, Victorini, & Fauſtini.
11 Epiſtola Ieſu ad Abagarum, & Abagari ad Ieſum.
12 Phylacteria quæ dicantur, & quæ reprobentur.
13 De hiſtoria Tripartita Caſſiodori cenſura.

CAeterum quæ ab hæreticis, & ſchiſmaticis conſcripta, vel prædicta ſunt nullatenus recipit Catholica & Apoſtolica Romana Eccleſia. E quibus pauca, quæ ad memoriam venerint, & à Catholicis vitanda ſunt, credimus eſſe ſubdenda.

Hæc Gelaſius. Nos vero ad ea, quę hoc in capite traduntur, facilius intelligēda opinamur, libros hæreticorū, qui omnino damnati ſunt, ab alijs, qui adhuc dici poſſunt Apocryphi, ſecernēdos fore. Etenim hæreticorū libri, qui damnati fuerint omnino ſunt vitādi, nec legi poſſunt, imo ſunt cōburendi, niſi cōmunis cōſenſus Eccleſiæ permiſerit, aliquod opus ab hęretico ſcriptū legi quidē ex eo, quod prætio diligenti examine, nihil habet, quod piū offendat lectorem. Quod cautiſſime præmittendum eſt, maxime in libris Hæreticorum, qui non tantum hæretici fuerunt, erroreſq; aduerſus Catholicā fidē probarūt; ſed & ab Eccleſia moniti animo contumaci in erroribus perſeuerarunt, quorū libri nequaquā legendi ſunt, nec id permitti debet, etiamſi immunes ſint ab auctoris errorib. niſi id maxima ex cauſa, & cautiſſime fiat. qua de re legito Alfonſum Caſtr. *in li. 2. de iuſta hæret. pun. c. 15. 16. & 17.* Et quæ nos obiter ſcripſimus. *lib. 2. Varia. reſol. c. 10. col. pen.* Sic ſanę intelligo quę notat Pan. *in cap. fraternitatis de hæreticis & in c. damnamus ſuper gl. in ver. Florentino. de ſumma Trin.* contra ipſius gl. opinionem ſcribens, nō eſſe dānandos, nec vitandos omnes hæreticorum libros, ſed eos tantum, qui de hęreſib. ſcripti fuerint, poſſeque legi illos, qui nihil habent, quod ſit catholicę fidei aduerſum: ipſe vero hæreticorū libros omnes abſque vllo delectu, prorſus vitandos fore, conſultius exiſtimauerim.

Apocryphi vero libri[2] non ſunt omnino in hunc hęreti-
[2] corum ordinē numerandi: ſiquidem poteſt liber aliquis Apocryphus dici, cuius auctor nec fuerit hæreticus, nec aliquid Catholicę fidei contrariū ſcripſerit: ſaltē iuxta quaſdam huius dictionis ſignificationes, de quib. acturi lectorē admonemus, Apocryphum quandoque dici librū, cuius eſt auctor incognitus, aut cuius auctorem ignoramus: quia incertus eſt, gl. *in ſumma. 16. diſt.* Licet illic in dictionis deductione errauerit ex linguę Græcę ignorantia.

Huius vero ſignificationis modo nulla nobis eſt habēda ratio: poteſt enim aliquis liber incertū habere auctorē, & tamen ab Eccleſia non ſolū non repudiatur, verū & inter Canonicos recipitur, vt hiſtoria Iob. & Sapientia quę dicitur Salamonis. atque ideo multi, libri quorū auctor incertus eſt, inter Agiographos ſaltē poterunt numerari. At hiſce calamitoſis tēporibus tot hęreſib. Chriſtianā religionē oppugnantibus, totq; libris ab hæreticis ſine auctoris nomine, vt minime repudientur, in publicū editis, ſanctiſſime Tridentina Synodus, vt tot malis obuiarer, ſtatuit & prohibuit, ne quis imprimat, imprimi faciat, aut in futurū vendat vel apud ſe retineat quo ſuis de reb. ſacris libros ſine nomine auctoris editos, niſi primū examinati, probatiq; fuerint ab ordinario. Dicūtur quandoq; libri Apocryphi illi omnes qui ſunt extra canonē, & ideo qui non ſunt Canonici. qua ſignificatione vſus eſt diuus Hier. in prologo in libros Regū, qui *Galeatus* dicitur. Sed nec de hac ſignificatione modo agendū erit: ſiquidē plures ſunt libri de rebus ſacris Eccleſiaſticis, qui dubio procul ſunt extra canonem, & tamen inter Agiographos cōnumerantur: nec dici proprie poſſunt Apocryphi: de quibus *in cap. proximo* tractauimus.

Igitur Gelaſius Apocryphos libros, de quibus in hoc decreto agit, primū eos appellat, qui ab hæreticis aduerſus fidē Catholicā ſcripti fuerint, eoſq; omnino damnat & improbat. decernens legendos non eſſe à Catholicis: quos qui dem proprius dicere quis poſſit, libros hæreticos, vt paulo ante obſeruauimus: & quāuis huius cōditionis plures hoc in capite Gelaſius referat, ac nominet, aliorū tamen meminit, qui proprie dici poſſunt, & dicūtur Apocryphi, qui nec hęretici ſunt, nec auctorē incertū habent, nec inter Agiographos cōnumerantur: eſt tamē eorū auctoritas leuis minimeq; ab Eccleſia ſanctiſq; patrib. probata, propterea, quod falſa quædā in eis veris quandoque miſceantur, peregrina quędā, aut portentoſa narrētur. q̄ nec pie, nec cōmode credi poſſunt, vel ex eo deniq;, quod eorū auctores quędā veterū dogmata fuerint ſecuti, q̄ poſtea teſtimonio ſacrarum ſcripturarū cōuicta ſint. Atq; ideo hi libri Apocryphi dicūtur quod nō ſint publice in tēplis legēdi: licet priuatim cante tamen legi poſſint. Sic & Apocryphi libri dicuntur, qui ementito titulo nō cenſentur editi ab his, quorum nomine deſignātur. Ex quib. plures hic à Gelaſio notantur. Ergo libri Apocryphi iuxta has poſteriores ſignificationes, quas diuus Auguſt. explicat *li. 15. c. 23. & lib. 18. c. 38. de ciuitate Dei. li. 11. contra Fauſtum Manichæū, col. 2. & li. 22. c. 79.* licet in Eccleſia legi non debeant publice, poſſunt tamen priuatim legi & caute, quia eorum auctoritas in obſcuro, & abſcondito eſt. Quod adnotarunt Rhenanus in præfatione ad Tertullianū, Eraſmus in Hieronymi Epiſtola ad Lætam Lud. Viues *in d. c. 23.* ſuper Auguſtinū. Sed & Apocryphos libros, de quibus modo agimus, legi priuatim poſſe, ſatis probatur ex Hieronymo in dicta Epiſtola ad Lætā. Caueat omnia Apocrypha, inquit & ſi quando ea nō ad dogmatū veritatē, ſed ad ſig norum reuerentiam legere voluerit: ſciat non eorū eſſe, quorum titulis prēnotantur, multaque his admixta vitioſa: & grandis eſſe prudentiæ, aurū in luto quærere. Hæc Hieron. Ruffinus in ſymbolo, cū Canonicorū, & Agiographorum librorum meminiſſet, addit: Cęteras vero ſcripturas Apocryphas nominarunt, quas in Eccleſiis legi noluerunt. Hęc ipſum paſſim apud Auguſtinum lector obſeruare poterit: nam ſe & Apocrypha legiſſe idem Auguſt. teſtatur *ſermo. 22.* de verbis Domini. Quin & Iudas Apoſtolus in Epiſtola citat librū *Enoch*, & eius vtitur teſtimonio: & tamē hic liber Apocryphus cenſetur, auctore Auguſtino *in d. c. 23.* & Hieronymo *de ſcriptoribus Eccleſiaſticis in Iuda.* Rurſus Auguſtino *lib. 18. de ciuitate Dei c. 38.* Tametſi Tertull. refragetur *in li. de habitu muliebri.* Sed à Gelaſio plures libri Apocryphi cenſentur, quos tamen ſcimus legiſſe veteres Theologos, viros equidem eruditione, ac ſanctitate inſignes, eorumque teſtimonio vſos fuiſſe: quin & Eccleſia Catholica, aut cōmunis Epiſcoporum, ac prælatorum conſenſus permittit, etiā noſtra ętate legi, quemadmodum in interpretatione huius decreti admonebimus. De his vero Apocryphis libris multa Driedo *li. 1. de dogmatib. c. 4. & li. 4. c. 1.* congerit, quę rem iſtam explicant & intellectu faciliorem efficiunt.

IN primis Ariminenſem ſynodum à Conſtantino Cæſare Conſtantini filio congregatam mediante Tauro præfecto, & tunc, & in æternum confirmetur eſſe damnatam.

Legendum eſſe, à Conſtantio Cęſare, plane conſtat, ſiquidem [1] Ariminenſis ſynodus congregata fuit anno ferme [2] 23. imperij Conſtantij eo tempore quo vita functis Conſtantino, & Conſtante fratribus ſolus Romanū obtinebat imperium: idq; præmittunt Eccleſiaſtici, hiſtorici, qui huius ſynodi mentionem fecerunt. Etenim cum grauis eſſet cōtentio inter Catholicos, & Arrianos ſuper Nicæni concilij ſymbolo de filio patri conſubſtantiali, foret que neceſſarium concilium vniuerſale iterum congregari ad eam cōtrouerſiam ſedandam, eſſetque difficillimum; Conſtantius Imperator iuſſit occidentales Epiſcopos Crimini in Italia conuenire, orientales vero Seleucię Iſaurię: quib. tandem ſynodis congregatis Seleucię nihil actum eſt, propter varias Epiſcoporum opiniones. Arimini vero primum obtinuere Catholici Nycænam Synodum recipientes refragantib. Vrſacio, & Valente Arrianis, miſeruntq; Cōſtantinopolim decē legatos ad Imperatorē, ad quē & alios decē, vt ab initio conuenerat, Synodus Seleucienſis miſerat. Demū dolo, induſtria Acacij, & violentia prope à Cęlare illata vtriuſq; Synodi legati fidē à Smyrnēſi cōcilio datā receperunt, cōſentiētes tolli de ſymbolo Niceni cōcili, verba illa quibus filius aſſeritur cōſubſtantialis patri, & eorum loco ſcribi, æqualis patri. Quod palā Arianū dogma prę ſefert, & profitetur. Hæc breuiter adnota. ex Socrate *li. 2. præſertim c. 37. 38. & ſequentibus*, Theodorito *li. 2. c. 18.* Sozomene *li. 4. c. 7.* Hieronymo *in chronicis, & in dialogo aduerſus Luciferianos.* Ruffino *li. Eccl. hiſt. 10. c. 21.* Caſſiodoro *li. 5. Tripart. ca. 22. & 34.* Nicephoro *li. 9. c. 39. & ſeq.* Taurum autem præfectum prætorio ex iuſſu imperatoris huic ſynodo Ariminenſi adfuiſſe, teſtis eſt Hieron. in prędicato dialogo aduerſus Lucif. Sed Rom. Eccleſiæ Pōtifex ac ſummus totius Chriſtiani orbis præſul

Cama-

sua synodo Romæ congregata, Nicenâ fidē recepit, & Arminensem synodum damnauit, auctore Nicephoro *li.* 11. *c.* 31. post Theodoritū *li.* 2. *c.* 22. & Sozomenum *li.* 6. *c.* 22. & 23.

Item Itinerariū nomine Petri Apostoli, quod appellatur sanctii Clementis libri octo Apocryphi.

Ita legēdus est hic locus ex Burchardo, & sane præter auctoritatē Gelasij extat Eusebij *li.* 3. *de Eccl. hist. c.* 37. & Hieronymi *in li. de scriptoribus Eccl.* iudicum de Clemētis Papæ operibus, nec vlla ibi fit huius operis mentio, imo Eusebius apertissime fatetur, & sensit Hieronym. aliquot libros vulgo legi huius auctoris titulo, qui falso illi fuerint suppositi. Quamuis ea opera, quæ Clementina dicuntur, existimet Nicephorus *li.* 3. *ca.* 18. diui Clementis esse, ab eoque scripta fuisse. Sed refragatur Gelasius saltem quoad Itinerariū. Et rursus apud Gratianum Leo Pontifex *in c. Clem.* 16. *dist.* & Epiphanius *li.* 1. Pannarii. & Ruffinus in Apologia Origenis. [Ex quāuis recognitionē libros quos ille circuitiones Petri hic tandem recognitiones nominat, idem esse opus ipse adhuc dubitauerim vterque tamen censet, eos libros à prauis ac peruersis hominib. sic corruptos fuisse, vt eis dogmata falsa prorsus & à sanctis Patribus aliena inserta esse manifesta probet.] vt tandē Nicephorus Clementina dixerit alia diui Clementis opera, q̄ vere eius titulo fuere olim à sanctis, doctisq; viris recepta idē vero Clemens in vltimo Canō. A. post. meminit duarū ipsius Clementis Epistolarū: atque itē Institutionū, quas in octo libros distinctas Episcopis nuncupauerat, eas tamē scribit, non oportere in omnib. publicare, propter eorū quædā arcana mysteria. Sed & sexta Synodus in Trullo *c.* 2. has Clementis institutiones ex eo refellit, quod adulterina quędā & à Christiana pietate aliena fuerint ipsis ad Ecclesię perniciē ab Hęreticis inserta. Cuius Canonis & Zonaras meminit *in Canone Apostolorum* 66. *& vlt.* multa tamē hic Institutionum liber continet, quæ digna lectu sunt, & plurimum conferre possunt ad Ecclesiasticę Reipublicæ salubrem institutionem.

Actus nomine Andreæ Apostoli Apocryphus. actus nomine Thomæ Apostoli Apocryphus. Actus alius nomine Petri Apostoli Apocryphus. Actus nomine Philippi Apostoli Apocryphus.

Sācta Romana Ecclesia Spiritu sancto ducēte ab initio religionis Christianę tantū actus Apostolorum à diuo Luca scriptos recepit, ac probauit, reliquos Apocryphos esse decernens. Quę quidē historiæ non tantū Apocryphæ cēsentur, vt publice in ecclesijs non legantur, sed vt ipse opinor vt nec priuatim legi possint ex eo, quod fortassis multa illic reperiantur ab hæreticis: & gentilibus cōficta in Christianæ fidei detrimentum. De his, & de similib. Leo Papa *Epist.* 91. *c.* 15. ad Toribiū Astoricensem Episcopū ita scribit, Apocryphæ aūt scripturæ, q̄ sub nominib. Apostolorū multarū habent seminarium falsitatū, nō solū interdicēdę sed etiā penitus auferendę sunt, atque ignib. concremandę Quāuis enim sint in illis quædā, q̄ videantur speciē habere pietatis, nunquā tamen vacua sunt venenis, & per fabularū illecebras hoc latentur operātur, vt mirabiliū narratione seductos, laqueis cuiuscunq; erroris inuoluāt. Hęc Leo. Quibus cōueniunt q̄ scribit Aug. *lib.* 15. *de ciuitate Dei, c.* 23. *& li.* 22. *contra Faustum Manicheum. c.* 79. de Apocryphis scripturis, quæ sub Apostolorū nominib. ab hæreticis proferuntur. idē super Mathæum *ca.* 27. Et in specie de actib. Andreę Apostoli à quibusdā hæreticis confictis tradidere hoc ipsum Innocētius ad Exuperium Philaster. *de hær. c.* 48. Rursus diuus Aug. *in li. de fide contra Manicheos. c.* 38. & de aliis Apost. actib. idem scribit Epiphanius *li.* 1. *aduers. hær. Tom.* 2. *in sectam* 30. Tametsi hic auctor de actis à D. Luca scriptis ab hæreticis vero Ebronitis deprauatis & falsa doctrina infectis agere videatur. ex quibus satis cōstat, nec actus Euangelia, nec alias scripturas nominibus Apostolorū editas publice, aut priuatim legendas fore præter eas, quæ ab Ecclesia Catholica fuere receptae. idipsum docet Eusebius *li.* 3. *Eccl. histor. c.* 25. & post eū Nicephorus *li.* 2. *c. vlt.* à quib simul cum alijs Apocryphi censentur actus Petri Apostoli, actus Pauli, actus Andreę, actus Ioannis, & omnes alij Apostolorum nominib. editi præter Lucae Euangelistæ actus scribit Trithemius in Clemente, à Gelasio Apocryphum censeri opus, quod editum est inter opera Clementis Papæ, & dicitur Petri, & Appionis dialogus. quem librū Eusebius *lib.* 3. *c.* 38. & Hier. in Clemente, vt Apocryphū repudiari scripsere. Et tamen non video qua huius decreti parte à Gelasio Apocryphus iudicetur, nisi hoc in loco sub nomine Actorum Petri.

Euangelia Thaddæi nomine Apocrypha. Euangelia nomine Thomæ Apostoli, quibus Manichæi vtuntur, Apocrypha. Euangelia nomine Barnabæ Apostoli Apocrypha. Euangelia nomine Bartholomæi Apostoli Apocrypha. Euangelica nomine Andreæ Apostoli Apocrypha. Euangelia, quæ falsauit Lucianus, Apocrypha. Euangelia, quæ falsauit Hirtius, Apocrypha.

Apud Burchardum, in primo conciliorum Tomo apud Gelasium his adduntur Euangelia nomine Petri Apostoli Apocrypha. Rursus apud Gelasium: Euāgelia nomine Matthię Apocrypha. Euangelia nomine Iacobi minoris Apocrypha. Sed & Euangelium Petri, & Euangalium Matthiæ, Euangelium Thomæ & omnia alia Euangelia præter quatuor a Catholicis repudiari, vel vt ab hæreticis conficta, asseuerant Eusebius *li.* 3. *c.* 25. Nicephorus *li.* 2. *c.* 45. *&* 46. Clemens vero Alexandrinus in stroma. *li.* 2. vtitur testimonio Euangelij secundum Hebræos, quod à quatuor iam receptis diuersum est, & à Catholicis repudiatur, auctorib. Eusebio & Nicephoro, qui & *li.* 3. *ca.* 13. *post. Eusebium li.* 3. *ca.* 27. scribit, hoc Euangelium tantum vsos fuisse Hebionitas hæreticos reliquis improbatis. idē Eusebius *in d. c.* 25. tradit Hębręos, qui Christi fidem susceperant, hoc Euangelium potissimū, ac prę cæteris admisisse. Quod & Nicephorus repetit *li.* 2. *c.* 46. Quin & Hieron. in Iacobo Iusto huius Euangelii memi nit, & quędam ex eo adducit asseuerans, à seipso versum fuisse in Græcam & Latinam linguam. Origenemq; eius testimonio vsum esse. Rursus Clemens Alexan. *li.* 3. *Strom.* vtitur Euangelio secundū Ægyptios non semel sed aliorū nomine, & ita quidē vt minime videatur probare quæ ex eo adducuntur. Hæc sane & omnia alia Euangelia, quæ prę ter quatuor ab Ecclesia recepta nomine cuiusque Apostoli vulgata fuerit, sunt omnino in tenebras reiicienda, nec publicæ, nec priuatim legenda: imo igni cōcremanda ex Leonis Papę auctoritate, Gelasii decreto, diui August. & aliorū, qui existimarūt, hæc ab hęreticis fuisse cōficta, & falso suppositа. Manichęos autē vsos fuisse Euangelijs Thom. Apostoli ante Gelasiū tradit diuus August. *in serm.* 22. *de verb. Dom.* Imo Cyrillus Hierosolymitanus *Catechesi* 4. scribit, ipsos Manichæos hoc Euangeliū scripsisse idē Catecheseſi sexta idem explicat apertius, asseuerans, hoc Euangeliū scriptū fuisse nō à diuo Thom. Apostolo, sed à Thoma quodam Manetis discipulo. Quis vero fuerit Lucianus, qui Euangelia falsauit quorū Gelasius meminit, dubium est: sedcū hic agamus de re hæreticis admodum cōueniente, existimo, hunc Lucianum fuisse ex sorore nepotem Eunomii hęretici, & Episcopum Constantinopolitanū qui sub Arcadio, & Honorio in Episcopatu Eudoxio succesſit, quiq; hæreticus fuit quemadmodum scribit Nicephorus *li.* 3. *c.* 1.

Euangelia, quæ falsauit Hirtius.) Apud Burchardū, & Gelasiū in primo conciliorum Tomo. legitur, Ysitius. aut Isicius, vel Esicius.

Liber de infantia Saluatoris Apocryphus. Liber de natiuitate Saluatoris, & de sancta Maria, & de obstetrice Saluatoris Apocryphus. Liber qui appellatur Pastoris, Apocryphus. Liberi omnes, quos fecit Leuticius discipulus diaboli, Apocryphi. Liber qui appellatur, fundamentum, Apocryphus. Liber, qui appellatur, Thesaurus, Apocryphus.

Liber, qui appellatur Pastoris.) Hunc librum ab Ecclesiasticis scriptorib. & Catholicis extra Canonem censeri, & repudiari, scripsere Eusebius *li.* 4. *de hist. Eccl. c.* 25. & Nicephorus *li.* 2. *c. vlt.* idē asseuerat Cyprianus aut Ruffinus in expositione Symboli scribens, ex nouo testamento extra Canonē censeri, Ecclesiasticū vero appellari libellū Pastoris, siue Hermatis, qui appellatur duę vię, vel Iudiciū secundum Petrū. Eius tamen testimonio vsus est Irenæus, auctorib. eodem Eusebio *li.* 5. *ca.* 8. & Nicephoro *li.* 4. *c.* 14. ex hoc libro Arrianos locum quendam ad eorum hæresim probandam adduxisse, testis est Athanasius apud Theodoritum *li.* 1. *c.* 8. Eiusdem libri auctorē fuisse Herman. cuius meminit Paulus ad Romanos *c. vlt.* ex multorum opinione existimant Origenes in libris περὶ ἀρχῶν & Hier. *de scriptoribus Eccl.* in Herma. qua ratione opinor, hunc librum citari nomine reuelationis, aut visionis, quæ Hermæ apparuit, à Clemente Alexandri *li.* 2. *Stromatum*, atq; alibi non semel in eodem opere. Idq; palam fecit Pius Pōtifex huius nominis primus in primo suarum Decretalium, & apud Gratianum *ca. nosse vos volumus, de conſ. dist.* 3. Sed & Hermę hunc librum quosdam adscribere testis Nicephorus *in d. ca. vlt.* scribens ex antiquis non paucos eo vsos fuisse. huius item libri meminit Ioan. Cassianus *in collat.* 8. *c.* 7. item Iuo Carnotensis *part.* 7. *c.* 243. & Gratianus *in c. Ego dixi Pastori*, 34. *q.* 2.

Leuticius discipulus diaboli.) Apud Burchardum legitur Leutius. apud Gelasium in primo conciliorum tomo Lucius, qui fortassis est Lucius ille Arrianus Alexandriæ Episcopus Athanasio refragante electus: cuius Ecclesiastici historici meminere. Quod si quis legerit Leucius, non contendam cum eo. Nã & huius hæretici meminit D. August. *in li. de fide contra Manichæos. cap.* 38.

Liber, qui appellatur de filiabus Edæ, vel Geneseos, Apocryphus. Liber qui appellatur Pentametrum de Christo Virgilianis compaginatum versibus Apocryphus. Liber, qui appellatur actus Tecle & Pauli, Apocryphus. Liber, qui appellatur Leporius, Apocryphus. Liber Prouerbiorum ab hæretecis transcriptus, & sancti Sixti nomine signatus, Apocryphus.

Liber qui appellatur de filiabus Edæ, vel Geneseos.) Ita enim legitur apud Gratianum, & in primo conciliorũ tomo. apud Burchardum vero falsò, & corrupte legitur, de filiab. Adæ Geneseos. Fortassis hic liber est illa parua Geneseos, quæ citatur à Ioan. Zonara *in 1. Annalium Tomo.* Vbi scribit hoc opus non esse à diuis patribus inter approbata relatũ, Adducitur & hic liber non semel à Goregio Cedreno in Epitome. *Liber qui appellatur Pentametrũ.*) Apud Burchardum & in primo cõciliorũ tomo rectius legitur, Centimetrũ de Christo. Hexametris enim versibus Virgilius vsus est, non Pentametris. *Centimetrum* vero hoc in loco nõ intelligitur poëma centum compositũ carmin. sed ex multis, alienisque hinc inde cõpositis versib. in vnum coagmentatum, & cõfectum: quod *centonem* appellamus à veste vili, vt rustica, variis & versicoloribus segmentis, filisve consuta. Est igitur, qua ex parte poëtas attinet, cento variis de locis, sensibusque diuersis quædã carminum structura, in vnum versum vt coeant aut cæsi duo, aut vnus, & sequens cũ medio. Nam duos iunctim locare ineptum est, & tres vna serie meræ nugæ. Agitur etenim ab auctore centonis, vt sensus diuersi cõgruant, & adoptiua que sunt, cognata videãtur, aliena ne interluceãt, accersita ne vim redarguant, densa ne supra modũ protuberẽt, hiulca ne pateant. Hæc graphice Ausonius ad Paulinũ in epistola nuncupatoria nuptialis centonis. Cui cõueniũt Tertullianus *in li. de præscript. aduersus hæret.* & illic Rhenanus, Hieron. in epistola ad Paulinum, que prima est 3. *tomi.* & in adnotationib. Erasmus Gregorius Gyraldus *de poetis dialogo* 1. Hinc apud Tertullianum Homerocentones & apud Hieronymum Homerocentones, & Virgilio centones opera ad hunc modũ more centonario ex multis hinc inde Homeri, aut Virgilii versibus cõposita. Quæ Suidas ὁμηροκέντρα vocat in dictione, κέντρον. Veteres quosdã imitata Proba Falconia matrona Romana Adelphi viri proconsularis vxor tempor. Theodosii Iunioris miro artificio hoc genere scribendi vtitur. Nam ex Virgilianis versibus omnem Christi seruatoris vitã edito hac de re centone explicauit Sed & ipsius Theodosii Iunioris vxor Eudocia carminũ & poetices admodũ studiosa, sicuti constat ex Euagrio *li. 1. Eccl. hist. c.* 20. *& sequent.* Socrate *li. 7. c.* 21. *&* 47. & Nicephoro *l.* 24 *c.* 22. *&* 23. qui eam mire laudant ingenij dexteritate, & humanarũ literarũ cognitione. Hęc inquam insignis fœmina centonem ex Homeri carminib. de Christo confecit, auctoribus Trithemio *de scriptor. Ecclesiasticis*, & Gregorio Gyraldo *de poetis dialogo* 5. & Ioanne Zonara, qui in Theodosio Iuniore scribit, hoc opus à Patricio quodã imperfectũ, & indigestũ relictũ fuisse, & tandem Eudociam imperatricem illud absoluisse: vt inscriptio versib. heroicis præfixa declarat. Vtrumque poema vulgo circumfertur, Græce & Latine, legiturque priuatim, quamuis Latinum à Gelasio inter Apocrypha referatur. Huiusmodi poëmata nõ admodum probare videtur Tertullianus, eaq; aperte improbat diuus Hier. quia vitiosissimũ sit deprauare sententias, & ad volũtatem suã scripturã trahere repugnantẽ, quasi, inquit, non legerimus Homerocentonas, Virgiliocentonas, ac non sic, etenim Maronem sine Christo possimus dicere Christianum, quia scripserit, iam redit virgo, redeunt Saturnia regna: Iam noua progenies cœlo demittitur alto, & patrem loquentem ad filiũ, Nate meæ vires, mea magna potentia solus. Et post verba Saluatoris in cruce: talia perstabat memorans, fixusque manebat. Puerilia sunt hęc, & circũlatorũ ludo similia docere quod ignores, imo, vt cũ stomacho loquar, ne hoc quidem scrire quod nescias. Hæc Hieron. Ex quibus verbis adnotarunt quidam ante Probam, & Eudociã huiusmodi poëmata, etenim de Christo fuisse conscripta. Quod fortassis verum est: potuit enim contingere. Ipse vero existimo ante Hieronymum ex Homero, & Virgilio centones etiam de rebus prophanis editos fuisse quæ Tertullianus palam asserit scribens Ouidiũ Tragœdiam quandam ex Virgilio plenissime expressisse. Ex eodemq; Virgilio propinquum quędam ipsius Tertulliani Pinacem, & Cebetis explicuisse. (Quaquam existimant quidam Tertulliani locum nõ de Ouidio illustri Poeta, sed de Ouidio quodam Geta esse intelligendum, *Ouidium* sane Medam Tragœdiam, quæ a Fabio Quintiliano summopere laudatur, ex Virgilianis versib. contexuisse, vero non cõsonat: atque ideo apud Tertullianum ipse legere, Ouidius Scytha: vbi falso legitur, Ouidius citra: tametsi & eadem tragœdia Medea à Tertulliano dicatur. Quę quidem opera, & alia huiusmodi legere potuit Hiero. qui ni fallor, dum improbat Virgilium sine Christo Christianum facere, Eusebiũ notare videtur, à quo in oratione de Constantino Magno, quæ post quatuor libros de eius vita ab eodem scriptos, nuper Græce prodijt in lucẽ, tota fere Virgilij ecloga, quæ incipit Sicelides Musæ: ad Christi Saluatoris aduentum deducitur pia quadam interpretatione ad ea omnia exprimenda, quæ apud gentiles olim de Christo prędixerat Erythræa Sybilla cuius hac de re, carmina in eadẽ oratione refert ipse Eusebius Græce, & idẽ plures auctores fecere, præsertim ex Iuniorib. Gregorius Gyraldus *dialogi* 2. *de poetis*: Latine vero D. Aug. *li.* 18. *de ciuitate Dei. c.* 23. scribens, carmina è Græca lingua in Latinam traducta fuisse à quodam latino: cuius nomen tacuit: etenim hunc interpretem fuisse Ciceronem ex Eusebio constat. Quod est adnotandum ad diui August. locum Id etenim ante nos à nemine obseruatum legimus. Sed & ipse Cicero *lib* 2. *de diuinat.* scribit Sibyllas multa per versus init ia significare cõsueuisse: quo in loco fortassis de Sibyllinis carminib. sensit, quorum Eusebius, & Augustinus meminere, ex achrostichi quadam prętextis.

Liber, qui appellatur Lepotius Apocryphus.) Apud Burchardum & in primo conciliorum tomo apud Gelasium vere legitur, Liber, qui appellatur Nepotius Apocryphus. Fuit enim olim. *Nepos* quidam apud Ægyptios Episcopus, à quo dicti *Nepotiani hæretici*, qui librum eiusdem Nepotis proferentes, eius auctoritate ostendere, ac probare nitebantur, regnum Christi in terris futurum, designatam quandã mille annorum vitam referentes. Quem equidẽ librum, & Iudaicam auctoris opinionem duobus de promissionibus libris compositis Dionysius Alex. Episcopus euertit: sicuti scripsere Eusebius *li. 7. Eccl. hi. c.* 23. *&* 24. & Nicephor. *li. 6. c.* 21. Hic igitur Nepotis liber dubio procul est, qui à Gelasio inter Apocryp. numeratur, quiq; nec priuatim, nec publice leg. debet.

Reuelatio, quæ appellatur Pauli Apocrypha: Reuelatio, quæ appellatur Thomæ Apocrypha. Reuelatio, quæ appellatur Stephani Apocrypha, Liber, qui appellatur transitus sanctæ Mariæ Apocryphus.

Pręter Apocalypsim Ioannis Apostoli, & Euangelistæ, nullam aliam Ecclesia recipit, quamuis olim nomine Apostolorum plures Apocalypses fuerint vulgo editæ: Nam & inter illegitima & adulterina scripta Apocalypsim Petri referunt Eusebius *li. 3. c.* 25. & Nicephorus *li. 2. c. vlt.* Qui *li. 12. c.* 34. & post Sozomenũ *li. 7. c.* 19. asseuerat, Petri Apocalypsim subditiciam, & illegitimã veteribus iudicatam, apud Palæstinos semel quotannis in Ecclesiis quibusdam in die parasceues legi solitam fuisse: & Pauli Apocalypsim, quam ex priscis hominib. nemo vidit, monachos plures ætate Sozomeni cum veneratione admirari, referentes Theodosij Magni tempore, librum istum diuina reuelatione repertũ fuisse. intra mermoream arcã Tarsi Ciliciæ in domo ipsius diui Pauli: quod falsum esse Cilix presbyter Ecclesiæ Tarsensis, grandæuus homo, & canitie venerandus confessus est ipsi Sozomeni eum hac de re interroganti, qui admiratus est, si non ab hæreticis fama ea conficta esset. id quod in multis aliis libris factũ esse, idem Sozomenes, & Niceph. fatentur. Ex quib. admonemur. quã periculosum sit alios libros de reb. diuinis scriptos legere, quam eos qui fuerint ab ecclesia, & ecclesiastica traditione probati, & recepti.

Liber, qui appellatur transitus sanctæ Mariæ Apocryphus.) Opinor à Gelasio Apocryphuum censeri librũ olim editũ de morte Mariæ virginis, & de his, quæ tunc in eius obitu, funere, & exequiis contigêre. Verũ licet in Euangeliis, & actib. epistoliſq; Apostolorum nihil scriptũ sit de morte diuæ Mariæ virginis, receptũ tamẽ est, eam subijsse mortẽ corporalem: quod Hieron. Aug. & alij ecclesiastici Docto. dicere nõ reformidant. Tẽpus vero huius obitus Eusebius in chronicis adscribit an. Dom. XLVIII. & sexto Claudij imperatoris:

Nice-

Nicephorus *li.2.c.21.an.5*, Claudij Cæsaris hoc tribuit. Demũ corpore & anima in cœlũ virginem sacratissimã adsumptã fuisse, licet Hier. *in sermone de assumptione*, affirmare nõ fuerit ausus, & primum hæsitauerit *in sermone 35. de Sanct.* Augustt tandẽ hic Ecclesię doctor celebratissimus scribit, cõsentaneum esse credere Mariam secundũ corpus & animã in cœlum adsumptam fuisse. idem ex eo refert & probat S. Thomas *3.part.q.27.art.1.& q.83.art.5.* idem Iuuenalis Hierosolymorũ Episcopus, vir magnus sane & diuino afflatus spiritu, scriptis suis cũ fide confirmat, auctore Nicephoro *li.2.eccl.hist.c.23.* scribente hinc famam esse, non ita pridem adsumptionẽ sacratissimæ virginis celebrari cœptam fuisse. Hoc solennne festũ catholica Ecclesia 15. die Augustt. magnacũ religione celebrat, totiusq; Christianæ plebis ingenti alacritate adeo veneratur, & colit Dei genitricis adsũptionem, vt plane impium sit, ac temerariũ hac de re dubitare in graue pientissimorũ scandalum. Sed & Eusebius inquit, Maria virgo Iesu Christi mater ad filiũ in cœlũ adsumitur, vt quidã fuisse sibi reuelatũ scribit libet autẽ de hoc transitu diuinæ virginis etiam à diuo Hieron. *in d. sermone.* aut *epistola de assumptione Mariæ*, ad Paulam & Eustochiũ Apocryphus esse censetur, sicuti & à Gelasio. & Beda in tractationib. in acta Apostolorum ex eo fortassis, quod in eo libro multa commemorentur eo tempore accidisse, quę absq; vllo certo testimonio asseuerantur, & ne dubia pro certis in re, adeo graui passim & publice legãtur. Tametsi ex eo libro aliqua retulerit Nicephorus Græcus eccles. hist. author, & nostra ætate referant Ionnes Eckius, & alij viri catholici, qui super Euangelia, & de solennibus ecclesiæ festis sacras cõtiones scripsere, à quib etiam aliquot loci sacræ scripturae post Augustt. & alios adducuntur, ad probandã diuæ Mariæ resurrectionẽ, adsumptionẽque in cœlũ secundũ corpus & animã, postquã sacratissima virgo mortẽ obierat corporalẽ. idẽ probat Petrus Galatiuus *lib.7.cap.10.* Ioannes Damascenus, & Andreas Cretensis Archiepiscopus Hierosolymitanus in his orationibus, quas de hac solennitate scripsere: & extant Tomo Sexto vitarum, quæ magno cum studio ab Aloysio Lippomano collectæ fuerint. In primo conciliorũ Tomo legitur hic locus. Liber, qui appellatur transitus, scilicet adsumptio sanctæ Marię Apocryphus. Hic vero liber à Truthemio Melitoni Sardensi tribuitur. Quod dubium, esse videtur & probari poterit ex eo, quod Hieronymus inter opera huius authoris plane hoc prætermiserit.

Liber qui appellatur pœnitentia Adæ. Apocryphus. Liber qui appellatur Diogenes nomine, Gigantis, qui post diluuium cum Dracone ab hæreticis pugnasse perhibetur, Apocryphus. Liber qui appellatur testamentum Iob, alias Iacob, Apocryphus. Liber qui appellatur de pœnitentia Originis, Apocryphus. Liber, de pœnitentia Cypriani, Apocryphus. Liber, qui appellatur, Iamnæ, & Mambræ, Apocryphus.

Hæc apud Gratianum. Apud Burchardum, & in primo conciliorũ tomo verius legitur, Liber, qui appellatur Diogenes nomine Gigantis. & paulo post, Liber, qui appellatur testamentũ Iob. Deinde in primo conciliorũ tomo legitur Liber, qui appellatur pœnitentia Iamnæ, & Mambrę Apocryphus. *Iamnes* vero, & *Mambres* restiterunt Moysi, quemadmodum & impij ac proterui resistunt veritati, teste Paulo, *2.ad Timoth.c.3.* quo in loco Chrysostomus scribit, hos fuisse magos Pharaonis, qui resistentes Moysi, & veritati, signa in Ægypto fecisse leguntur *Exod.c.7.* quamuis horum nomina in veteri testamento nusquam reperiantur, sed illa Paulus spiritu didicerit. Horum meminere Numerius Pythagoricus *li.3.* & Eusebius *de præparat.euang.lib.8.c.3.* [meminit & huius libri, qui dicitur Iamnes & Mambres, Origenes *tract. 35. in Matth.* & hos fuisse Magos Pharaonis scribit Georgius Cedrenus in Annalium Epitome, atque idem diuus Augustinus *Epistola 119. ad Ianuarium.*

Liber, qui appellatur sors Apostolorum, Apocryphus. Liber Susannæ Apocryphus. Liber, canonum Apostolorum, Apocryphus. Liber, Phisiologus ab hæreticis conscriptus, sed beati Ambrosij nomine præsignatus, Apocryphus. Historia Eusebij Pamphili, Apocrypha.

Hęc apud Gratianum. In primo conciliorum tomo apud Gelasium legitur, liber qui appellatur sortes Apostolorum, Apocryphus. Liber, qui appellatur Iaus Apostolorum, Apocryphus, Et paulo post, liber Physiologus. Apocryphus. Liber autẽ Physiologum interpretor eum, qui de rerum naturis tractat. Apud Burchardum legitur, liber, qui appellatur Lusa Apostoli, Apocryphus, sed corrupte, fideliorq; extat lectio *1.conc.toma.* Refert tamen Eusebius *in d.li.3.ca.25.* librum quendã inter Apocryphos, cui titulus erat, Doctrina Apostolorũ. idem tradit Nicephorus *li.2.c.vlt.* Et Athanasius in synopsi. & de libro, qui appellatur sors Apostolorũ. idem repetit ex Augustino Gratianus *in c.non oberuetis.26.q.7.*

De cannnib. Apostolorum † varie ab historicis, & veteribus Theologis tractatur: sed Nicephorus *li. 3.c.* 18. de Clemente primo scribens ait. Hunc autẽ, & Apostolicarũ constitutionum, & sacrorum quoque canonum authorem esse credimus. Gratianus vero in principio, *16.dist. existimat.* eos translatos fuisse à diuo Clemente: nam Græca lingua primum fuere editi Apostolorum canones, sicuti & nunc circumferuntur cum vulgari ac veteri, atq; item noua Gregorij Haloand. Latina traductione. Ex quorũ vltimo capite deducitur, quod Nicephorus scripsit. Præter Gelasium hos canones inter Apocrypos connumerari apud veteres, testatur Isidorus in principio conciliorum apud Gratianũ *c.1. dist. 16.* quo in loco Gratianus ex eodem Isidoro *ca. placuit.* refert, canones Apostolorum à pluribus receptos fuisse, & à sanctis patribus Synodali authore roboratos esse. Ex eisdem canonib. summos Pontifices Victorem, Damasum, & Anacletum in epistolis testimonia mutuo accepisse, cõstat. Vt mirum sit, cur à Gelasio hi canones inter Apocryphos libros referantur. Sed & Zepherinus Papa ex eis recepit sẽxaginta in epistola ad omnes Siciliæ fideles *c.60. 16. dist.* in ipsa epistola in primo conciliorum tomo, septuaginta legitur, apud eundem Gratianũ, *c. Clem.* ab Apocryphis eximuntur canones Apostolorũ numero tantũ quinquaginta, reliquis inter Apocryphos relatis. Ex testimonio Leonis Papæ Noni contra epistolam Nicetæ Abbatis, idem tradit Iuo Carnotensis *li.2. decretorum ca.124.* Extat epistola hæc scripta ad Michaẽlem Patriarcham Constantinopolitanũ, & Leonem Acridanum Archiepiscopum Vulg. Extat & Vniberti episcopi, & Cardinalis, qui fuit legatus Leonis Papę noni ad Constantinopolitanos, liber aduersus Nicetã scriptus. Probatur etiam canonum istorũ authoritas, saltem octuaginta quinque qui vulgo traduntur, ex Canone secũdo sextæ Synodi generalis, quę apud Constantinopolim in Trullo fuit congregata: qui quidem non octuaginta quinque canones Apostolorũ recepit, & probauit. Quam synodũ ab Hadriano Papa primo, & à septima generali synodo in primo canone receptam esse apparet. *c.6.16.dist.* quibus, & alijs rationibus Gelasij decretum hac in parte dubium redditur: dum canones Apostolorum inter Apocryphos libros cõmemorat. Eius tamen sententiam defendere conatur Franciscus Torensis in eo libro, quem de actis sextæ synodi, deque canonibus qui eiusdem synodi falso esse feruntur ad Saluiatum Cardinalem scripsit, Eum legito, qui hac de re late, ac longe disserit. 6

Historia Eusebij Pamphili † Apocrypha) Rhenanus in Epistola nuncupatoria, quam historiæ ecclesiasticæ præfixit, æstimat, vel Gelasium sibi ipsi contrarium esse, vel hæc verba ab aliquo asino adiecta fuisse. Quorum prius falso, posterius impudenter, ac temere dici, constat ex eo, quod in primo conciliorum tomo in epistola Gelasij, & apud Burchardum virum diligentissimum, & cuius fidem idem Rhenanus non semel probauit, hæc eadem verba reperiantur scripta, quæ à Gratiano ex authoritate summi & vigilantissimi Põtificis referuntur. Nec Gelasius sibi ipsi aduersatur: siquidẽ in secunda huius decreti parte priusquam de Apocryphis ageret, ita scripserit, Itẽ Chronica Eusebij Cęsariẽsis, atq; eiusdẽ ecclesiasticę historię libros, quãuis in primo narrationis suæ libro tepuerit, & post in laudib. atq, excusatione Origenis schismatici vnũ cõscripserit librũ. Propter rerum tamen singularẽ notitiam, quę ad instructionẽ pertinet, vsquequaq; nõ dicimus renuendos. Quib sane verbis nec omnino Gelasius probat horum librorum lectionem, nec omnino improbat, imo admonere videtur, eos caute legendos fore. At in hac tertia decreti parte, etsi inter Apocrypha connumeret ecclesiasticam Eusebii Pamphili Cęsariẽsis historiã, nihil contrarium tradit his, quę prius docuerat, si Apocrypha interpretemur ea, quæ publice in Ecclesiis legi non debent, priuatim tamen legi possunt: quemadmodũ & quo ad plures libros hoc in loco nominatim relatos hæc significatio est prorsus admittenda. Igitur ex Gelasij decreto legi poterit priuatim ecclesiastica Eusebij historia propter rerũ singularẽ notitiã: quam pulchre textã clamat Hieronymus. Extant vero Eusebij de ecclesiastica historia libri decẽ ab ipso Græce scripti, & nuper typis traditi opera 7

Roberti Stephani insignis apud Gallos Typographi, si è Lutheranis quibusdam hæresibus typo cudendis abstinuisset: Latine vero vndecim, quorum nouem in Latinam linguam à Ruffino non satis diligeter, ex totidem Græcis traducti fuere: reliqui duo ab ipsomet Ruffino ex varijs autorib. collecti eandem seriem rerũ gestarum obseruãt. Caute tamẽ, & cum iudicio legẽdus erit hic liber vel ex eo, quod eius auctor in primo narrationis suæ libro tepuerit, teste Galasio. Ioannes etenim Zonaras *in 3. annal Tomo.* in Constãt. Magno, ex *1.li.c.1.2. & 4.* loca quatuor adnotauit, in quib. *Eusebius* filium minorẽ patre, nec ei consubstantialem esse, atque ita Arrianã hæresim sensim profiteri, & asseuerare videtur, tametsi addiderit, secundũ quorundã opinionem, Eusebiũ poenitẽtia ductum ab Arrianorũ secta discessisse, & historiã ecclesiasticã eo scripsisse tempore, quo nondũ poenituerat. Nicephorus *li. 1. c.1.* etenim Gelasio suffragatur: cõmemoráns etenim ea, quæ de scriptoribus ecclesiasticæ historiæ videbantur adnotanda fore memorq; Eusebij, eiusque ecclesiasticæ historiæ additi: in qua historia Cacoethes hæreseos eius apparet, quamuis quibusdã recte sentire videatur, ex eo id asseuerantib. quod & ipse primæ synodo interfuerit, & τῷ ὁμοουσίῳ, hoc est, *consubstantiali* cõsenserit, quodque conuicij reprehendens incesserit eos, qui filium Dei creaturam esse opinantur. Sic sane licet suspectũ Arrianæ hæreseos Eusebium Cæsariensem fuisse scripserit Socrates *li. 1. c.23. & 8.* item *li.2.c.20.* & Theodoritus *lib.1. c.5.* ipse tamen Socrates impensissime cõtendit Eusebiũ ab hac hæreseos nota eximere vbique asseuerans, Arrianum non fuisse, imo nititur probare Nicenæ fidei & subscripsisse, & aduersus Arrianos tandem accessisse. idem Theodoritus scribit *in d.li.1.c.12.* His accedit Sozomenus *lib.2.1.* scribens Eusebium Cęsarienſem Nicenę fidei, licet dubiũ subscripsisse. His vero præsertim Socrati Nicephorus refragatur. *li. 6.c.vlt.* probare conatus, Eusebiũ in multis Arrii senteniam cõprobasse: idque ex eius scriptis dijudicat. idem *li. 9.c.13.* ab eodẽ Socrate, quẽ Nouatianum fuisse asserit, his equidẽ verbis dissentit, hęc, & alia Socrates asserens, sinceritatem doctrinæ Eusebio adscribere cõtendit: ego quidẽ talẽ potius virum eum fuisse velim: Ecclesia autem catholica nõ talẽ fortasse iudicat, quam potius sequi par est. An vero ille certo in pietatis sinceritate sit, sicuti isle, qui quidẽ Nouatianus est, dicit, id accurate, certoq; occulta omnia perspicienti Deo relinquendũ. Hęc Nicephorus, quia *& lib.8. & c.18. & c.22.* fatetur, Eusebium Nicænæ fidei nõ admodũ voluntarie, sed dubitantu subscripsisse. Diuus Hieron. ad Cresiphontẽ aduersus Pelagianos, memor Eusebij Cæsarienſis inquit, quẽ fuisse Arrianum, nemo est qui nesciat. Idem in Apologia prima aduersus Ruffinum Eusebius, ait, Cæsariẽsis Episcopus, Arrianę quondam signifer factionis. Suidas etiam scribit, eũ Arrianę sectę addictũ fuisse quod & septima Synodus asseuerare videtur *actio 5. & 6. Tomo 2. & iterum Tomo. 5.* Quibusdã tamen placet, Eusebiũ Arrianũ quondam fuisse postea vero ab Arriana opinione desciuisse, & à sanctis patrib. ad cõmunionem receptum. Quod Ioa. Zonaras in Cõstantino Magno tradit existimans, ea scripta, in quib. Eusebius Arriani sectã probare videtur, ante eius cõuersionẽ edita fuisse. Huic opinioni accedit, quod Arriani quidam proditionẽ Eusebio obiecerint: nec iniuria: authorib. Theodorito *li.1.c.11.* & Nicephoro *li.8.ca.22.* Ex quib. quę ad huius loci interpretationem adduximus, lectorem admonemus Eusebij Cęsarienſis opera caute legenda fore: nam & ea priuatim legi ad singularem rerum notitiam, & eruditionẽ adquirendam, nondum ecclesia catholica prohibuit.

Opuscula Tertulliani siue Africani Apocrypha. Opuscula Iouiniani & Galli Apocrypha. Opuscula Montani, & Priscillæ, & Maximillæ, Apocrypha. Omnia opuscula Fausti Manichæi, Apocrypha. Opuscula alterius Clementis Alexandri, Apocrypha.

8 *Opuscula Tertulliani † siue Africani Apocrypha.)* Eadem lectio est apud Burchardum: at in primo conciliorũ Tomo legitur Opuscula Tertulliani Apocrypha. Opuscula Lactantij Apocrypha. Opuscula Posthumiani, & Galli Apocrypha. Hæc Gelasius ex veriore, ni fallor, lectione. Tertulliani opuscula ideo Apocrypha censentur in hoc Gelasii decreto, quod is auctor nouę prophetiæ meminerit, & in libro de Monogamia vim fecerit verbis Apostolicis, & in Montani hæresim secũdas nuptias detestãtis prolapsus fuerit, quemadmodum diuus Hier. & alii scripsere, ac preter alios Vincentius Lirinensis *in li. aduersus har.* Sunt etiã & apud authorẽ opiniones quædam, quæ hodie prorsus ab orthodoxis improbatæ, damnatæque sunt. Atque ideo inter Apocrypha, huius authoris opera censentur hac quidem significatione, vt legi in Ecclesijs publice minime permittantur, priuatim tamen legi possint caute, & cum ea censura, quæ omnia dirigat in catholicę Ecclesię defensionem, vt quę definita ab eadẽ Ecclesia fuerint, & scriptis huius authoris refragẽtur, obseruanda omnino exactissime sint à lectoribus ne quid pium animũ offendat. Laudatur sane hic author à Diuo Hyeron. ab Eusebio, Nicephoro, & aliis veterib. de reb. ecclesiasticis scriptoribus: quorum quidam, maxime diuus Hier. insignẽ diui Cypriani encomium Tertulliani referunt, qui magistrum Tertullianum vocabat, nullamque diem absque eius lectione prætermittebat. Floruit *Tertullianus.* an. ferme Do. 200. sub Seuero & Antonio Caracalla principibus,

Idem ferme iudicium erit de Lactantio Firmiano, cuius eloquentiã insignemque eruditionẽ in euertẽdis Gentilũ errorib. diuus Hier. & veteres Theologi miris efferunt laudib. & mirantur, Multa tamen is auctor scripsit, & apud eũ Antonius Raudẽsis notauit, quæ aliena sunt ab his, quę catholica Ecclesia definiuit, vel sancti Doct. comuni consensu scripsere, aut plane post tot conciliorũ, & sanctorũ patrũ decreta minime dici, aut scribi absque temeritate possunt. Quamobrẽ & hic author caute legẽdus erit priuatim: legiturq; propter eius elegantiã, animi sinceritatẽ, candorẽque: quib. aduersus ethnicorũ prestigias, & in deorũ cultu varia port enta mire vtitur Christianam religionẽ profitetur. Publice autẽ in ecclesijs legi non debet: atque ideo, & quia eius scripta multis erroribus illius temporis referta sunt, inter Apychryphos censentur, minimeq; vero ab ecclesia damnatur. Floruit sub Cõstantino Magno, an. Do. fere 320.

Opuscula Iouiniani.) Hic *Iouinianus* monachus fuit Romę tẽpore beati Hieronymi, aduersus quem & ipse Hier. scripsit, eius errores & hæreses impugnans. Etenim inter hæreticos à diuo Augustin. *li. de hæresibus, ad Quod vult Deum c.82.* & alijs, qui de hæreticis tractauere cõnumeratur. Ideo eius scripta iure damnantur, eaque significatione Apocrypha sunt, vt nullam authoritatem habeant, omninoque legi priuatim & publice sunt prohibita.

Opuscula Montani, Priscillæ, & Maximillæ, Apocrypha.) Inter hæreticos à diuo Augustino, Philastro, & alijs, passim referantur *Cataphryges*, ex eo dicti, quod ex Phrygia prouincia originẽ duxerint: horũ authores fuere Montanus, qui dixit, se paracletũ fuisse, & duę eius prophetissæ *Prisca*, & *Maximilla*, quas ipse Motanus tanquam ex eius inspiratione factas iactabat. Horũ meminit Aug. *de hær. ad Quod vult Deum c. 26.* ante ipsum longius Euseb. *l.4.ec.hist.c.14. & seq.* & Niceph. *li.4.c.11. & 22.* apud quos hæ fœminae dicuntur Priscilla, & Maximilla. apud Augustinum, & Hieronymum in epistola ad Marcellã aduersus Montanum, Prisca, & Maximilla. Hi hæretici ab initio dicti fuere *Phryges*, & quia eorum hæresis dicta est secundum Phrygas, & Græcos κατὰ φρύγας, postea dicti sunt Cataphryges.

Omnia Opuscula Fausti Manichæi Apocrypha.) *Faustus* quidã fuit gẽte Afer, ciuitate Mileuitanus, secta Manichęus, qui quoddã volumẽ edidit aduersus rectã Christianã fidẽ & catholicã veritatẽ, authore Augustino, qui cõtra hunc hæreticũ triginta tres scripsit libros. Dictus est *Manichæus.* à principe huius hæresis Manete quodã Persa, cuius idẽ Aug. meminit *in d.li. de hær. c.46.* Euseb. *li.7.ec.hist.c.13.* Nicephorus *li.6.c.31.* Suidas, & alij: eiusdẽ meminere. Huius ergo authoris libri, cum hic hæreticus fuerit, nec publice, nec priuatim legi debent.

Opuscula alterius † Clementis Alexandrini Apocrypha.) Clemẽs Alexandrinus Panthęni martyris discipulus, & Origenis præceptor, quiq; post Panthęnũ Alexandriae scholã ecclesiasticã tenuit, & institutonũ Christianę religionis magister fuit, insignia volumina, plenaq; & eruditionis, & eloquẽtię tã de scripturis diuinis, quam de humanis edidit, atque in publicum emisit auctore Hieronymo *de script. ec.* Cui consentire videntur Euseb. *li.5. eccl.hist.c.11. & li.6.c.13.* Nicephorus *li.4.c.33.* Clãruit an. fere Do. 200. sub Seuero & aliis principibus. Huius authoris aliquot libri, nuper in publicũ prodiere è Græco in Latinũ versi à Gentiano Heruetò, eorũq; lectio non potest non esse admodũ vtilis & diuinarũ scripturarum studiosis, & his, qui rerum humanarum, & antiquitatũ cognitionẽ adquirere desiderant. Cæterũ Galasius eius opera existimat Apocrypha esse in hũc, vt opinor, sensum, vt caute legantur priuatim: publice ẽt in ecclesijs legi

non

non debent. Nam & ab hoc auctore non satis fuit cognitũ peccatum originale, *li. 3. strom. & li. 6.* minime assecutus est veram rationem, qua salutem consequi potuerint, qui ante aduentum Domini excesserunt. Quamuis & eius sententiã probare videatur Io. Damascenus in sermone de defunctis. [Vterq; enim probare nititur, eos qui ante aduentũ Christi è viuis excessissent, qui pie alioqui & sancte vixerãt in hoc mundo, tamen absq; cognitione & fidei professione saluos factos fuisse prædicatione Christi descendentis ad inferos. Scribit siquidẽ D. Petrus *ep. ſt. 1. c. 3.* de Christo Iesu, in quo & scilicet spiritu, & his, qui in carcere erant, spiritib. veniens prædicauit, qui increduli aliquando fuerant, Quib. Petri verbis probari videtur, Christũ descendẽtẽ ad Inferos prædicatione legis Euangelicę, eos liberasse, qui in eius futurũ aduentũ nõ crediderãt, eoq; in statu mortẽ obierant, tunc tamẽ eius prædicatione credentes. Quod dubius licet tentauit asserere Gegor. Nazianzenus *orat. 2. in Pasch.* id vero quantũ cõuenãt his tegulis quas de fide iustificante tradit Ecclesia, post D. Paulũ satis cõstat. Nã & eos, qui ante Christi aduentũ, mortẽ obierunt increduli in alio inferorũ loco quam in limbo patrũ erant, minime per Christũ ad inferos descendentem liberatos fuisse, docet S. Thom. *3. par. q. 52. art. 6* post veteres Ecclesiæ catholicæ patres: D. inquã. Aug. *ep. 99. & li. de har. 79. & li. 20. de ciu. Dei. c. 25. & serm. de tem. 137.* Hieron. *in c. 4. ad. Eph.* & Epiphan. *in her. Tatiani 46.* Quod si locus D. Petri de Christi descensu ad inferos possit intelligi, sicuti eũ videtur intellexisse D. Athanesius *in Ep. ad Epictetũ.* Cyrillus *de recta in Deũ fide ad Theodosium, & rursus ad Reginas.* Nazianzenus, & Clem. Alexandrin. in eum sensum accipiendus erit, vt D. N. Iesus Christus, his, qui in vita crediderunt & incredulis prædicauerit apud inferos: incredulis ad pudorem & improperium: his vero qui crediderant, ad consolationem: qui quidem sensus, ex Oecumenio constat ad exemplum, quod tradit Petrus de Noe prædicante, cui innumeri non crediderunt, pauci vero credentes salui facti sunt. Vnde descensus Christi ad locum damnatorum erit intelligendus per effectum supradictum ad exprobrandum ad locum vero iustorum descendit anima Christi per essentiam. Quod explicat D. Thomas *in dist. q. 52. art. 2.* Quo in loco S. Doctor post diuum Augustinum *in d. epistol. 99.* Petri sententiam non de descensu Christi ad inferos, sed de operatione intelligit Ie su Christi, quam ipse exercuit, ab initio mundi ad eos, qui viuentes conclusi erant in carcere animæ, nempe corpori mortali, quibus per internas inspirationes in spiritu diuinitatis prędicauit. Cui sensui optime accedit exemplum de Noe prædicante. Sed etsi de descensu Christi ad inferos Petri locus intelligatur post Athanasium & alios: poterit & alium admittere sensum, vt semper intelligamus fidem Christi explicatam vel implicitam necessariam fuisse ab initio mundi ad iustificationem: explicatam quidem post legem euangelicam: Diuus namque Petrus non asserit prædicatum fuisse omnino incredulis, sed his qui aliquando fuerunt increduli & ad Dei verbum redierunt, nonulli ex ipsis. & obdormierunt in domino cũ ipsis ad inferos delati vsque ad Christi descensum, quo trãslati sunt in cœlum. Ita enim Petri locum interpretantur Nicolaus de Lyra. Dionys. Catth. Caietanus Ioannes Hessius & Claudius Guillandus illic Thomas Beauxamis *in libro de Symbolo.* & Claud. de Saincles *de Eucharistia repet. 4. capit. 11.* Atque hæc de loco Diui Petri, cui cum difficilis D. Augstin. *indicta epistola 99.* diligentissime tractatur. Fidem autem explicatam esse ad salutem necessariam omnino post legem euangelicam, ex traditis à D. Augustin. *libro 19. contra Faust. capit. 14.* S. Thom. *1. 2. quæstio. 113. art. 4. & 2. 2. quæstio. 10. art. 4. ad 3.* Et *ad Rom. cap. 10. lect. 3. ad Hebr. capit. 10. lect. 4. & cap. 11. lect. 2.* ad interpretationem D. Marci *capit. vltim.* & D. Pauli *ad Gallat. capit. 3.* Quibus Synodus Tridentina mire accedit. *Sess. 6. de iustificat. capit. 6.*] Floruit autem *Damascenus* sub imperatore Leone Isaurico anno fere 750. vt constat ex Ioanne Patriarcha Hierosolymitano, qui eius vitam scripsit, vt tandem, si de hoc Damasceno Trithemius est intelligendus, parum illi fidendum sit, qui eum floruisse tradit tempore Theodosii, qui multis ante annis imperium obtinuit, qua ratione mirum non erit ab eodem Damasceno in eodem sermone Diuum Gregorium summum Pontificem in testimonium adduci,

In primo conciliorum Tomo apud Gelasium legitur, Opuscula Africani Apocrypha, Opuscula Commodiani Apocrypha.

Iulius vero *Africanus* claruit eodem tempore, quo Origenes quinq; de temporibus scripsit volumina, & alia Opuscula. quorum meminere Hieronymus, & Trithemius de scriptoribus eccles. Eusebius *lib. 1. capit. 6. & 7. libro 6. capit. 31.* Nicephorus *l. b. 1. cap. 9. & 11. item libr. 5. cap. 21.* Hic sub imperatore M. Antonio Heliogabalo legationem suscepit pro instauratione vrbis Emmaus in Palestina. quæ postea dicta est Nicopolis, authoribus Eusebio *in Chronicis* & Hieronymo *de scriptoribus eccles.* Huius opera censentur fortassis à Gelasio Apocrypha ex eo, quod Susannę historiam contenderit à libris Danielis eximere, & à Canone sacrarum scripturarum abiicere id Epistola quadam ad Originem scripta, contra quem hac in re scripsit docte, & eleganter idem Origenes: vel ex eo, quod, hic author scripserit libros, qui inscribuntur Cesti. Quorũ meminere Eusebius *in d. cap. 31.* Nicephorus *in dict. cap. 21.* & Suidas in dictione *Africanus* asseuerans, Africanum libris 24. Cestos scripsisse. inquibus tradiderit naturalia veluti quędam remedia ex verbis, incantationibus, & pictis quibusdam characteribus ad medelam ægritudinum, aliasve efficaces operationes, atque hęc de Africano. De *Commodiano* vero Gennadius scribit, aduersus gentes opus quoddam edidisse: in quo, quia parum nostras attigerat literas, magis illorum dogmata destruere potuit, quam nostra firmare. & de diuinis promissionibus vili satis, & crasso sensu disseruit, illis stuporem, nobis desperationẽ ineutiens. Hęc ex Gennadio, vt merito huius authoris opera fuerint à Gelasio inter Apocrypha relata.

Opuscula Cassiani presbyteri Gallicarum Apocrypha. Opuscula Victauiensis Victoris Apocrypha. Opuscula Faustini Rheginensis Gallicarum Apocrypha. Opuscula Frumentici Apocrypha.

Opuscula Cassiani presbyteri † Gallicarum Apocrypha.) In primo conciliorum Tomo apud Gelasium ante opera Cassiani ita legitur: Opuscula Tatij Cypriani Apocrypha. Opuscula Arnobij Apocrypha. Opuscula Tyronij Apocrypha. Opuscula Cassiani presbyteri Gallicarum Apocrypha. Ipse vero legendum esse censeo, Opuscula Tatiani Apocrypha, vt intelligamus de illo Tatiano, qui inflatus eloquentię tumore, nouam condidit hæresim, quæ *Encratitarum* dicitur, quam postea Seruetus auxit à quo eiusdem partis hęretici Seruetiani vsque hodie appellantur ex Hieronymo de scriptorib. eccles. Eusebio *lib. 4. c. 26. & 27.* Necephoro *lib. 4. c. 4.* & Augustino *de haer.* Claruit sub M. Antonio philosopho prope annum domini 170. Eusebius in chronicis.

Opuscula Arnobij Apocrypha.) *Arnobius* sub Diocletiano principe Siccæ apud Africam florentissime Rhetoricam docuit, scripsitque aduersus gentes quæ vulgo extant volumina: teste Hieronymo *de scriptoribus eccles.* Quin in chronico post Eusebium idem scribit sub Constantino Magno. Qua vero ratione huius authoris opera Apocrypha censeantur à Gelasio, mihi nondum est compertum, huius etenim authoris libros, etiam si legerim, nondum mihi per occupationẽ licuit examinare quid in eis scriptum fuerit, quod ad Apocrypha pertineat. Quamuis de animæ immortalitate, & de angelorum natura quædam scripserit, quæ caute legenda fore existimauerim: præterquam quod Gentilium deorum fabulas nimis inculcat: & *lib. 7.* licet de sacris deorum gentilium agat, nouellam rem esse existimat thus in sacrificiis.

Opuscula Tyconis Apocrypha.) *Tyconius* quidam qui contra Donatistas inuectissime scripsit, cum fuerit Donatista. & illic inuenitur absurdissimi cordis, vbi eos non omnino ex parte relinquere voluit, fecit librum, quem Regularum vocauit. Hæc Augustinus *li. 3. de Doctrina Christiana, c. 30.* qui huius suspecti authoris doctrinam diligẽter examinat, ab, eoque in pluribus dissentit. Ex quib. lector poterit expendere, & satis percipere, iure optimo eius scripta Apocrypha censeri. Floruit sub Theodosio, & liberis eius, prope annum domini 390. authore Trithemio & Gennadio.

Cassianus vero presbyter apud Gallos.) aliquot edidit Opuscula, quæ Gelasio non satis placuere, atq; ideo ea inter Apocrypha connumerat, fuit natione Scytha, apud Massiliam presbyter, vbi viuendi finem fecit Theodosio, & Valentiniano regnantibus, authore Gennadio, qui varia eius Opuscula connumerat, & laudat; Trithemius vero scribit, eũ in multis reprehẽdi à beato Prospero de libertate arbitrij: & ideo eius opera Apocrypha censeri.

Opuscula Victauiensis Victoris Apocrypha.) Apud Gelasium in primo concilio rum tomo, & Burchardum legitur, Victorini Victauiensis. hic, teste Hieronymo, fuit Episcopi Victa-

uiensis, qui multa scripsit opera, grandia quidem sensibus, viliora tamen cõpositione verborum, quod magis Græce sciret, quam Latine, Tandem martyrio coronatus est, temporibus Valeriani, & Galieni, authore Trithemio, Eius opera inter Apocrypha censentur ex eo fortassis, quod de reb. grauissimis vili verborum compositione fuerint edita.

Opuscula Faustini Rheginiensis Apocrypha.) Faustinus presbyter apud Gallos varia scripsit Opuscula, temporibus Valentiniani, Theodosij, & Archadij. Luciferanæ tamen hæresi visus est consensisse, authore Gennadio. Et ideo eius opera iure inter Apocrypha censentur, quod & Trithemius fatetur scribens, eum merito reprehendi,

Epistola Iesu ad Abagarum Apocrypha. Passio Gregorij Apocrypha. Passio Quirici, & Iulitæ Apocrypha. Scriptura, quæ appellatur Salomonis contradictio Apocrypha. Phylacteria omnia, quæ nõ ab Angelo, vt illi cosingunt, sed magis a damone conscripta sunt, Apocrypha.

Apud Burchardum, & in primo conciliorum tomo legi-
11 tur, † Epistola Iesu ad Abagarum Regem Apocrypha. Extat vtraque epistola Iesu ad Abagarum Edessæ ciuitatis vltra Euphratem Regem, & ipsius Regis ad Iesum: apud Euseb. *libro 1. eccles. histor. capit. 13.* & Nicephorum *lib. 2. capit. 7.* Euagriũ *libro 4. capit. 28.* quos pius lector legere poterit, & Christiana sinceritate obseruare quæ illic ab his historicis commemorantur, vt existimet, vere potuisse contingere, tametsi non cogatur ab illis omnino credere, Etenim ab Euagrio, & Nicephoro, atque Constantino Porphytogenito in peculiari hac de re commentario, traditur, Iesum petijsse textum linteum, in eoque prius loto suam expressisse faciem, & ad Abagarum misisse. Idem tradit Ioan. Damascenus *libro 4. de fide orthodoxa. cap. 17.* Addit Euagrius Cosroe obsidente Edesem vrbem, & ingenti aggere eam infestante, vt facilius caperetur, dejectum omnino aggerem fuisse subterraneo quodam cuniculo facto, vt ignis subiiceretur, & lignorũ materia cõsumpta, agger pessum iret, opusque totum corrueret. Attamen igne primum immisso, cœptum consilium ciues fefellerat, quod flamma exitum non haberet, quam aerem cõcipere, atque ita materiam comprehendere, sicuti consueuit, oportebat, eo vero consilio destituti ad sacram anchoram confugientes, acceptamque diuinitus imaginem ad cuniculum producentes aqua conspersam contra pyram miserũt: subitoque diuina virtute ligna ignem conceperunt, & quã celerrime combusta imminenti statim materię ignem omnia consumentem immiserunt, donec agger omnis in fosse cuniculis considens in cineres est redactus. Hæc Euagrius Procopio de bello Persico: & post eos, Nicephorus *libro 17. cap. 16.* meminit huius lintei, & imaginis Ioan. Zonaras Annalium Tom. 3. in Romano Lacapeno scribẽs, eiusdem imperatoris ætate ex Edessa imaginem istam Constantinopolim fuisse translatam.

Passio Gregorii Apocrypha, Passio Quirici, & Iulitæ Apocrypha. Harum scripturarum meminerat Gelasius in secunda huius decreti parte, ibique asseuerauit, nõ legi in Romana ecclesia hosce libros ex ea ratione, quam illic tradidit: atque nunc Apocryphos ideo retulit.

12 *Phylacteria omnia.* † Pharisæi olim apud Iudæos decalogum in membranulis scribere consueuerunt, & in fronte ligare, vt religionis intimæ specie præberent: dicebanturque hæ membranulæ Phylacteria: quasi custodientia, in memoriã sane, quod præcepta illa custodire tenebantur, & veluti in custodiam, & monimentum sui haberent: sicuti *in Matthæum capit. 23.* explicarunt Hieronymus, Chrysostomus, & alij, Iustinus item martyr in dialogo *cum Triphone aduersus Iudæos pagina 34.* Idque faciebant Pharisæi præue intelligentes mãdata legis à domino data per Mosen *Deuteron. cap. 6.* Hęc igitur dicebantur Phylacteria: id est, conseruatoria: ad quorũ similitudinem, & exemplum Arioli, & excantatores ad seducendos simplices animos quasdam membranulas scriptas potius à dæmone, quam ab Angelis exhibebant Christianis, quasi hæc Phylacteria forent illis admodum vtilia in tutelam corporis, & animæ. Quæ quidem præter Gelasiũ omnino prohibet Gregorius Tertius *cap. 12.* suorum decretorum, & concilium Laodicense *c. 30.* apud Gratianum *in c. si quis Ariolos, & c. non oportet. 26. quæst. 6.*

Denique Gelasius *in vltima parte huius tractatus de libris Apocryphis*, damnat, & pronunciat damnata esse omnia, & quęcunque hęreticorum scripta cum suis authoribus, quorum catalogum subiicit, meminitque multorum, qui in hęresim ante ipsius pontificatum inciderunt, plures tamen omittit, quos generali quadam damnatione complectitur. Hic vero locus poterit facillime explicari, quo ad hæreticorum nomina & eorum impia dogmata ex diuo Hieronymo, Augustino, Philastro, & aliis, qui de hæresibus, & hæreticis tractauere: id etenim non est nostri instituti. Admoneo tamẽ lectorem, apud Gratianum falsò legi, Teruidus: cum legendum sit, Cerinthus, ex primo conciliorum tomo, Burchardo, & alijs. Valẽtinus, siue Manichæus, vbique legitur, quod Valentinus etiam si alium errorem à Manichæis distinctũ excitauerit. Manichęi tamen cognomine dignus est, qui in simillimum illis errorem inciderit, ex Irenæo *lib. 3. c. 4.* Dum legitur apud Gratianum Iulianus, apud Burchardum Nibianus, apud Gelasium in primo conciliorum tomo rectius, Iouinianus. Item vbi legitur apud Gratianum, Iulianus, & Latienſis, legitur in primo conciliorum tomo, Iulianus Celaneñsis, apud Burchardum, Iulianus Edanensis, in Prospero Aquitanico, Iulianus Athelenensis. Fuit Episcopus Capuanus, ex Gennadio & Trithemio. De Notatio vbique extat integra mentio, quod quidã codices primam literam mutauerunt.

Priscillianus ab Hispania.) Hic auctore Hieronymo *de scriptor. eccles.* fuit Episcopus *Abilæ*, quæ ciuitas est in Hispania fatu infignis: vt tandem Erasmus insigniter fuerit hallucinatus: quippe qui existimauerit, Priscillianum episcopum fuisse Abilę, quæ sit ciuitas Phœnices in Syria. Cuius errorẽ docte improbat Ioannes Bassæus in priori parte Chronicorum Hispaniæ. Sed & præter testimonia ab eo citata aduersus Erasmum, extat Gelasius in hoc decreto, Leo Papa *in Epist. 111.* ad Turibium Astroicensem episcopum.

Sic & apud Prosperum Aquitanicum in Chronico falsò legitur Priscillianus episcopus de Galatis: cum legendũ sit de Gallicia: quæ est Hispaniarũ prouincia ad occidentem: ad cuius Metropolim Abulensis ecclesia pertinet. Sed & Priscillianum in Hispania hęreses excitasse, & Abulensem episcopũ fuisse constat ex Seuero Sulpicio *li. 2. Sacræ Hist.* quo in loco vitio Typographorum Labilensis Episc. appellatur.

Lapedius.) In primo conciliorum tomo, Lãperius. in Burchardo, Lampedius. nos legimus, Lamperius, à quo *Lamperiani hæretici*: teste Alphonso à Castro *de hæresib. in verbo, verum.*

Sebatius.) Legendum Sabbatius ex Burchardo & Gelasio in primo conciliorum tomo Socrate. *l. 5. Eccl. hist. c. 21.* Cassiodorus *in tripart. l. 9. 37.* & Nicephoro *l. 12. c. 31.* qui huius hęretici meminere, & idem Nicephor. *l. 14. c. 31.* Alterius Sabbatij apud Gallos meminit Trithemius.

His hæreticis Burchardus ex Gelasio addit Photinum, qui & cum his scriptus est primo conciliorũ tomo in Gelasij decreto, vbi etiam nominantur, Africanus, Nestorius, Constantinopolitanus Maximus, & Vnicus Nestorij, Photini, & Maximiani, aut Maximini mentio frequens est apud diuum Augustinum, & alios, qui de hęreticis scripsere. Maximi vero, & Vnici non ita frequenter mentio facta est à scriptoribus: Nicephor. etenim *lib. 12. c. 11.* meminit Maximi cuiusquam Cynici philophi, quem Timotheus Alex. pastorem, & episcopũ Constantinopolitanum consecrauit, etiam Apollinaris labe maxime infectũ. Qui postea exauthoratus est in synodo Constantinopolitana, vt Nicephorus scribit *ca. 13.* & idem prius actũ fuisse cõmemorat. *c. 11.* post Sozomenũ *lib. 7. c. 9.* qui asseuerat, hunc Maximũ Nicænæ fidei studiosum, & sequacẽ fuisse. Sed quæ prius de Maximo retulimus ex Nicephoro, etiam scribit Theodoritus *l. 5. c. 8.* Cæterũ contra Maximinũ Arrianorum Episcopum extat Augustinus libri tres in sexto eius authoris operũ tomo.

Postremo de historia tripartita, † quę de rebus eccleſia- 13
sticis tractat, obseruandũ erit, centonẽ illũ ex tribus Græcis authoribus, Theodorito Cyri Episcopo, Socrate Constantinopolitano, & Hermio Sozomeno, concinnatũ fuisse, opera & studio Cassiodori, ex translatione, eiusdem Epiphanij vtriusque linguæ haud satis periti, qui in plerisque suam diuinationem, non authorum illorum sententiã pro germana lectione lectori supposuit. Sed & hi auctores adeo minutatim concisi, & truncatim cõmixti à Cassiodoro fuerunt in continuum historię compendium, vt in plerisq; ob concisionem, truncationemque eiusmodi merito dubitari possit, quænam fuerit citati authoris certa sententia, quæ vere apparuissent ex præcedentibus, sequentibusque verbis à Cassiodoro, dum breuitati studet, resectis. Hæc fere de hac historia Albert. Pighius *libr. 2. de eccles. hierar. cap. 8.* nuper vero in publicũ prodiere tres prænominati auctores integri

& Gre-

& Græca lingua, qua ipsi vsi fuere, ex quibus plane percipiet lector vera esse, quę Pighius de tripartitæ centone scripserat, poteritque verũ historiæ ordinẽ, authoris{q} sensum, omissa concisione Cassiodori, & prauaEphiphanij versione ipsis Græcis scriptoribus diligenter lectis deprehendere.

Cæterum de authoribus ipsis Nicephorus *in præfatione hist. eccle.* quæ *lib.1.cap.1.* scribitur, breuiter tractans, dubitat profecto an vera fuerint, quę scripserint, & præterea Socratem animo fuisse minus puro tradit: ex eo quidem, quod Nouatianus fuerit, authore eodẽ Nicephoro *lib.6. cap. 37. & lib.9.cap.13. & lib.14.cap. 43.* idque constare videtur ex eiusdẽ Socratis Historia *libro 2. capit. 21.* Sed & Sozomenum, atq; Socratem in quibusdam mentitos fuisse docet Franciscus Torrensis *in lib. de sexta Synodo, super canone 13.* diuus Gregorius *libro 6. epistolarum, epistola 195.* de historia Sozomeni ita scribit. Ipsam quoque historiam sedes Apostolica recipere recusat, quoniã multa mentitur. Hæc Gregorius, qui & alias rationes adscribit, quę sunt omnino examinandę ex Græcis de rebus ecclesiasticis scriptoribus, nempe Theodorito, Socrate, & Nicephoro. Qui & ipsius Theoduriti fidem rursus demittere contendit, ex eo, quod tertiã synodũ conatus fuerit impugnare, fueritque ea ratione proscriptus, & excommunicatus: vt idem Nicephorus tradit *libro 14.cap.24.* qui *cap. 30.* illum maxime laudauerat.

Quem vero librum Gelasius intellexerit asseuerans cõtradictionem Salomonis Apocryphum esse, nondum ipse intellexi, vt quidquam certi possim scribere: nam de eo libro, qui Pœnitentia *Salomonis* inscribitur, & nominẽ Ambrosij falso eutigatus est, fortassis quispiam conabitur Gelasium interpretari ex eo, quod Salomon, licet aliquando fuerit in gratia Dei, 3. *Reg. cap. 3. & 11. ac 2. paralip. cap. 7.* tandem reprobus fuerit, à Deique gratia ceciderit atque ideo damnatione æternapunitus: quemadmodũ consentite videntur Augustin. *lib. 22. contra Faustũ cap. 81. & 88.* Cyprianus *lib. 1. epist. 5.* Hierony. *in epist. ad Vitalem 3. epistolarum tomo.* & Ecclesiasticus *cap. 47.* rursus Augustinus in enarratione *Psalmi 126.* Chrysostomus *in serm. de pœnitent.* Beda, *Esai. cap. 2.* idem Beda *in libr. Regum. 1. 29.* Cyrillus *lib. 7. contra Iulianum.* Gregorius *libro 9. Moral. ca. 2.* Lyranus 2. *Regum cap. 7.* quo in loco Burgensis à Lyrano discedit, & Hieronymus *Ezechiel 42.* & in Ecclesiaste m *cap. 1.* asseuerat, Salomonem pœnitentiam egisse. Cui suffragari videtur Ambrosius *in lib. de Cain & Abel cap. 2.* Quamobrem Arboreus *lib. 17. Theosophiæ cap. 10.* probare coniecturis quibusdam conatur, Salomonem æterna damnatione minime fuisse punitum, licet quandiu vitiis, & criminibus adhæsit fuerit ad tempus reprobatus. Reseſt tamen dubia, & in qua nihil certũ adhuc ex Theologis asseuerare possumus, [Nã & alicubi Ambrosius priorem opinionẽ sensisse videtur.]

CAPVT XVIII.

Expenditur ratio temporis, & Chronologia, quæ in procemio partitarum traditur.

SVMMARIA.

1 *Annus solaris ex Romanorum institutione.*
2 *Anni ab initio mundi secundum Hebraicam veritatem, & septuaginta interpretes.*
3 *Anni à diluuio, & vniuersali cataclysmo.*
4 *Anni initium quo tempore apud Hebræos.*
5 *Anni à Nabuchodonosor, & Magno Philippo.*
6 *Anni ab Alexandro Magno, & à Cæsare.*
7 *Anni Arabum à Mahomete.*

IN ea præfatione, quę legibus huius regni Castellani adscripta est ab inuictissimo, sapientissimoq; Alfonso Rege huius nominis decimo, exacta quędam ratio temporis obseruata fuit, vt plane omnibus foret perspicuũ quo tempore præstantissimum illud septempartitũ opus editum esset: ea vero vel iniuria temporum, aut scriptorum errore adeo aliena à vera ratione temporũ circũfertur, vt operę pretiũ me facturum existimem, si de ipsius emendatione aliqua breui quadam obseruatione admonuerim. Illud vero est præmittendum, veluti huius examinis basis, ac constitutissimum fundamentum, opus illud editum fuisse à Rege Alfonso decimo, filio Fernandi Tertii, cœptum autem anno quarto iam integro ipsius principatus, & consummatum, aut perfectum anno septimo ab eius initio, atque ita principatus Regis Alfonsi anno 11. quemadmodũ ex ipsa præfatione constat, ex qua & hoc dubio procul deducitur Regem Alfonsum regni regimen post patris mortem accepisse anno ab incarnatione Domini 1251. & post quinq; decursis, & elapsis, mensibus. Nam vt ex chronicis constat. Fernandus Tertius pater Alfonsi mortem obijt die Iouis Maij 30, anno à natiuitate Domini 1252. Vnde fit, vt anno Domini ab eius natiuitate 1252. vltimo die Maij, Alfonsus regnare in Castella cœperit. Etenim licet in historia Regis Fernandi, & in dicta præfatione anni computati videantur ab incarnatione, quæ computatio diuersa est ab ea, quæ fit à natiuitate: quod & nos scripsimus *lib. 1. Variar. resolut. c. 12.* tamen vtranque computationem & historiæ, & præfationis à natiuitate Domini ex multis intelligendam esse arbitramur. Primum ex authoritate Alfonsi Burgensis Episcopi in Anacephaleosi; deinde ex consuetudine, quæ apud Hispanos obtinuit, vt anni ab eisa natiuitate Domini enumerentur: & ex eo, quod si annus in præfatione ab incarnatione sit accipiendus: post annũ quinquagesimũ primũ, nõ possunt tot dies ad diem Maij tricesimam anno sequẽti adscribi, quod in eadem præfatione adscribuntur: vt ille numerus omnino conueniat computatione à natiuitate: siquidem ab initio anni 52. ad diem 30. Maij. numerantur dies centum quinquaginta duo. Ex quo & illud cõstat in eadem præfatione probari illam consuetudinem, qua annus natiuitatis à primo Ianuarij die computari, & signari solet. Dies vero, qui ab historicis morti, & funeri Regis Fernãdi Tertii adscripti fuere iuxta numerũ ex mense Maio, etiam conueniunt anno Domini 1252. à natiuitate obseruata diligenter litera, quæ in illo anno Dominico diei competebat.

Cæterũ in eadẽ præfatione asseuerat Rex Alfonsus annũ primum sui principatus esse, & cõputari ab anno mundi V.M.XXI. & diebus 137. atque hoc in loco intelligit annos Hebreos, cũ in omnibus eiusdẽ præfationis cõputationibus de Romanis annis loquatur expressim. Annus vero 1 Romanus dubio procul constat duodecim mensibus, quibus & modo vtimur, & vsa est Resp. Romanorum ab Imperio Iulij Cæsaris, qui imitatus Ægyptios ad certũ dierũ numerum solis redegit annũ interclario antiquo mense sublato, vt vnus dies quarto quoque anno intercalaretur, qui & hodie quoque intercalatur propter vnciuisq; anni quadrantem, qui ad perfectũ solis cursum post 365. dies deerat auctoribus Macrob. *lib. 1. Saturn. ca. 14.* Plin. *lib. 18. c. 25.* Suetonio, & Plutarch. in Cæsare. Prius etenim Romulus ex decẽ mensibus constituerat annum solarem. Numa vero ex duodecim: sed ratione quadam adeo cõfusa, & imperfecta vt necesse fuerit, eam à Iulio Cęsare immutari: quemadmodum idem Macrobius *c. 12. & 13.* docet. Hoc denique anno solari vsa est semper Christi ecclesia, atque totus fere ad hanc vsque diem terrarum orbis, tametsi varia fuerit apud pleraſque gentes olim annorũ ratio: quod scripsere Plin. *li. 7. c. 49.* Macrobius *in dict. lib. 1. c. 8.* Alex. ab Alexandris *lib. 3. dier. geniał. c. 24.* Anselmus *lib. 2. de imagine mundi. cap. 10.* ex nostris Andr. Tiraq. *lib. 1. gloss. 10.* Constat igitur annus hic Romanus ex 365. diebus, *l. cum hæres. §. Stichus hæredi. ff. de statu lib.* eiusque initium sumitur à Calendis Ianuarijs. Sed & apud Hebræos annus solaris erat in vsu, diuersa tamẽ mensium obseruatione: siquidem duodecim lunationis apud eos simul additis vndecim diebus faciunt annum solarem: qua de causa ipsi moti tertio quoq; anno tredecim menses adscribunt, aut octauo quoque annos tres menses adijciũt: quia solaris annus lunarem excedit vndecim diebus & quarta parte, vt scribit Africanus apud Eusebium *lib. 8. de demonst. euangelica, ca. 2.* [& Damascenus *lib. 2. de fide Orth. ca. 7.*] Nam & Plin. *lib. 8. c. 25.* in vnoquoque biennio vigintiquinque lunationes adnumerat. Huius vero anni initiũ duplex ádnotari potest ab æquinoctio inquã vernali, & ab æquinoctio autumnali, licet ordo mensium incipiat ab æquinoctio vernali. *Exodi. ca. 12.* Vnde *Nisan* primus mensis Hebræorum ab æquioctio verno conuenit quandoque mensi Martio, quandoque Aprili propter rationem lunationum, quã modo adduximus, & qua Hebræi omnino vtuntur primum mensem computãtes à prima lunatione, quę sit proximior æquinoctio verno: quę quidem lector poterit obseruare ex his quę hac de re scripsere Paulus Forosempronienſis, Io. Stoſſerinus, Ioan. Lucidus, Petrus Ciruelus Darosensis, Ioa. de Monte Regio, & alii de emendatione Calendarii, & de recta Paschæ celebratione tractantes. Ex quibus deducitur, Hebræos fuisse vsos anno solari duodecim mensium non minori, sed fere pari solari anno quo modo vtimur,

& quo

& quo totus pene orbis vsus fuerit. Quod constat ex *cap.7. & 8.Genes.* diuo Augustin. *lib.15.de ciuit.Dei cap.t.14.* Iosepho *lib. 1. antiquit.cap.5.* Lactantio Firmiano *lib. 2. c. 13.* Beda *in lib. de temporib.* Ioan.Driedonio *lib. 3.cap.4.in eius 4.part.* [Qua de re multa diligentissime tradit Benedictus Arias Montan. in apparatu ad Biblia sacra in volu.de sæculis: quem omnino legito ad annorum numerũ ab initio anni constituendũ.] Fortassis in hac Æra ab Adam,ex hac præfatione tollenda est dictio *Hebraicos.* Nã ea non vtitur in his annis adnumerandis Historia huius Regis: sed in sequẽti Æra à diluuio scribitur, *Ela Aera de los Hebraicos del diluuio en quatro mily trecientos y cicuenta y tres annos Romanos.* Est & in hac temporum ratione obseruandum,non esse eandem annorum supputationẽ iuxta veritatem Hebraicam,atque eam, quæ vulgo dicitur septuaginta interpretum:sicuti compertum erit lectori ex diuo Hieronymo in Hebraicis traditionibus super Genesim,diuo Augustin.*lib.15.de ciuitat.Dei,c.10.& cap.13.* Driedonio *in d.cap.4.aut capit.5. lib.3.* Idemque vbique obseruant Eugubinus,& passim Theologi,qui de quæstione ista tractauerunt, Sed supputationem septuaginta secuti sunt Eusebius, Origenes, Chrysostomus,Isidorus *lib.5.etymolog, cap. 39.* Ad supputationem alteram iuxta veritatẽ Hebraicam sequũtur Hieronymus, Augustinus,*de ciuita.Dei,lib.15.cap.13.*Beda. *de temporib.* Philon Hebræus. Dried. Ioan. Lucidus, & Nicolaus Cælius Lusitanus in diligentissima veteris testamenti Chronologia. Discrimen autem hoc contingit in annumerandis annis ab Adamo ad Abraham:siquidem assignanda temporis ratione post Abraham ad Iesum Christum redemptorem nostrum,parũ,aut nihil distat supputatio Græcorum ab Hebræorum chronologia,quam vbique August. Eugubinus adnotauit, & obseruandum esse censet,ne in eum errorem incidamus. in quem incidit vniuersa Græcia & Italia,quæ Græcos,aut septuaginta interpretum editionem sequebatur,nondum ad Hebraicam veritatem Hieronymi editione vulgata & recepta, quæ nos ab hoc errore vindicauit. Igitur ab Adamo ad diluuium anni sunt mille sexcenti & quinquaginta sex iuxta veritatem Hebraicam, & codices Latinos,quibus modo vtimur.*c.5. & 6.Gen.* Iuxta septuaginta vero interpretes supputantur anni bis mille ducenti quadraginta duo. Huius numeri rationem poterit expendere lectõr diligens ex Hieronymo, Driedonio; & aliis,quorum modo meminimus, Ex quibus & illud constat, à diluuio ad ortum Abrahæ secundum Hebræos computari annos nonaginta duos supra ducentos. ex editione vero septuaginta interpretum annos numerari mille septuaginta duos.teste Augustino *li.16.de ciuit.Dei,c.10.* qua ratione fit,vt in annorum numero ab Adamo ad ortũ Abrahæ excedat septuaginta interpretum computatio veram ex Hebræis codicibus rationem annis fere mille tercentum sexaginta sex. Hinc sane suboritur maxima differentia inter Græcos,& Latinos,qui vulgarem septuaginta,editionẽ secuti sunt.atque ex alia parte grauissimos doctissimosque Theologos,qui hanc rem ex Hebræis conati fuere deducere ad veram cognitionem,in supputandis annis ab Adamo ad Christi natiuitatem. Etenim secundum Hebraicam veritatem,quamuis,qui eam sequantur, non conueniant omnino in certo annorum numero, imo differant aliquantulum,paucis equidem in annis,ab Adamo ad Christum sunt anni ter mille nongenti sexaginta nouem: auctore Driedonio, qui exactissime, ac diligenter annorum numerum obseruat. Beda vero adscribit Christi natiuitatem anno ab Adamo 3952. Ioann. Lucidus anno ter millesimo nongentesimo sexagesimo, vltimo anno Olympiados centesimæ nonagesimę quartæ. Henricus Glareanus,& Haloãder anno tertio eiusdem Olympiadis. Græci autem. & qui secuti sunt septuaginta interpretes, nempe Eusebius, Origenes, Isidorus,& alii Christi natiuitatem adscripsere anno ab Adamo quinquies millesimo centesimo, nonagesimonono. Vnde numerus annorum ex Græcorum supputatione maior est fere mille ducẽtis ab triginta annis,illo numero,qui ex veritate Hebraica deducitur. Ipse vero Eusebius in principio chronicorum,etiam si fuerit secutus septuaginta interpretes,fatetur tamen iuxta Hebraicam literã ab Adamo ad diluuium tantum supputari annos mille sexcentos,quinquaginta sex.

2 Rex sane Alfonsus decimus.de quo & in hoc capite agimus,in chronicis, †ab Adamo ad Christi aduentũ cõuenerat annos quinquies mille nonaginta nouem. Apud quem opinor ipse Codicem corruptum esse, & scribendum fore annos quinquies mille centũ nonaginta nouem:eap. suspicione ducor,quod existimem regem sapientissimũ voluisse in chronicis sequi Eusebium & alios,qui ex septuaginta interpretibus hanc temporis rationẽ obseruare conati sunt.

Rursus idem Rex, quod mirum est,in tabulis Astronomicis supputat ab Adamo ad Christũ annos 6984. & dies 221. Ab Adamo ad diluuium annos 3882 & dies 167.Qua in re Alfonsus ipse parum sibi constat,cum apud eum sit tanta in sacris annis connumerandis varietas & dissentio.

Hęc tandẽ adduximus lõge quidẽ repetita,vt facilius possimus examinare rationẽ tẽporis ab Adamo ad initiũ principatus ipsius Regis Alfõsi,qua in dicta præfatione idẽ vsus est. Nam ex prẽmissis apparet,eã nõ conuenire veritati Hebraicę, & illi supputationi,quę ex ea deducitur. Quod facillime poterit quis deprehendere eo,quod iuxta Hebręorum supputationẽ principatus Alfonsi initiũ habuerit anno ab Adamo fere 5220.ex Driedonio, autẽ 5200.ex Beda, vel 5211. iuxta Ioannis Lucidi opinionem. Multo minus conuenit Chronologia dictę praefationis supputationi Eusebij, & aliorum,qui septuaginta interpretes sequuntur:esset enim primus annus principatus regis Alfonsi ab Adamo 6430. Quod si præfationẽ istam velimus intelligere iuxta rationẽ temporis,qua idem Rex Alfonsus in tabulis Astronomicis vtitur,erit profecto multo maior differẽtia: nã ex ea cõputatione annus primus principatus Regis Alfonsi erit 1235. Quibus omnibus obseruatis poterit in hac prima supputatione præfationis numerus verus restitui,secundũ opinionem illam,quam Regem Alfonsum secutum fuisse, sit rationi magis consentaneum. Ego sane opinor,in hac præfatione Regem veritatem Hebraicam secutum fuisse, atque ideo ex Driedonij,supputatione suspicor,scriptorum errore factum esse.vt bis centum anni fuerint prope omissi.

Est in eadem præfatione maximus error in Chronologia deducta à diluuio, & vniuersali Cataclysmo: etenim nec cõuenit veritati Hebraicæ,nec Grẽcorũ supputationi, quum secundum priorem ab Adamo ad diluuium fuerint anni mille sexcenti quinquaginta sex:secundum posteriorem bis mille ducenti quadraginta duo:& iuxta praefationem istam tantum sexcenti,sexaginta octo, quod nullus vnquam scripsit. Qua ratione iuxta veritatem Hebraicam erit in hac praefatione locus de diluuij tempore emendandus,ita quidem, vt à diluuio ad principatum Alfonsi Regis adnumerentur ter mille quingenti,sexaginta quinque anni:si primã temporis rationẽ ex traditione Driedonij additis ducentis annis emendauerimus:aut paucis ab hoc numero detractis annis ex Bedae,aut Ioa. Lucidi supputationibus. Quod si quis dixerit,Regẽ Alfonsum secutũ fuisse in hac praefatione Eusebium, & sequaces,quod falsum mihi vidętur,adhuc error est in annorum numero à diluuio ad principatum Alfonsi,qui tolli tunc poterit, si numerentur à diluuio anni quater mille ducenti & octo.

In his vero duabus supputationibus ab Adamo, & diluuio,ex diebus, quos post annos integros addit Rex Alfonsus, nisi & hoc in loco subsit scriptorum vitium,deducitur apud Hebræos annum incipere à die 18.Augusti,quo ad rationem temporis ab Adamo considerandam. Nam ab hac die vsque ad vltimum diem Maij, qui fuit primus principatus & regni Alfonsi, adnumerantur 287.dies, quorum in hac prefatione fit mentio. Eadem prope ratione constat,apud Hebręos annum quo ad diluuii tempus describendum initium capere à die 16. Februarii:à qua ad diem vltimam Maii sunt dies centum & quinque quos hoc in loco supputat Rex Alfonsus.

Qua in re omnino est adnotandum, apud Hebręos duplex obseruari anni initium, †quod paulo ante obiter adnotauimus:nam ante exitum Iudęorum ab Ægypto annus incipiebat ab æquinoctio Autumnali:postea vero initium annus adsumpsit ab æquinoctio verno:nempe à luna,quę hunc æquinoctio,vel alteri proximior erat. Quemadmodũ nullo ad hoc citato authore scribit Gulielmus Postellus *in libr. de Etruriæ Regionis institutis*, & ante ipsum adnotarunt Nicolaus Lyranus *in Genesin cap.7.* idem Lyranus & Burgẽsis *cap.12.* Id vero mihi probat Ioseph. *libr.1.antiquit.ca.5.* vbi de diluuio tractans inquit, contigit autem hæc passio sexcẽtesimo anno natiuitatis Noë,mẽse 1.qui à Mocedonib. Dius nuncupatur, ab Hebręis autem *Marachar*, seu *Amarsuane*. Sic enim in Ægypto annum cõstituerunt. Moses autem Nisan

mensem

menſem, qui eſt *Xanthicus*, primũ in feſtiuitatibus definiuit, in quo ex Ægypto Hebræos eduxit. Hic autem apud eum etiam in cunctis muneribus diuinis valde pollebat, in venditionibus autem, & emptionibus & alia gubernatione prioris ſæculi decreta ſeruauit. Hęc Ioſephus. Apud quem Dium menſem eum intelligo, qui apud nos eſt Nouember ex Euſebio *lib.8.eccleſ.hiſtor.* ex Græco Codice *fol.92.* Anſelmo *lib.2.de imagine mundi, c.6.* & Suida, qui ſcribit, hunc menſem eſſe primum apud Macedones. & conſtat Octobrem eſſe vltimũ Quod & nos obſeruauimus ſuperius *ca.14.n.12.* quo fit, vt Græcus Plutarchi Codex in Arato ſit emẽdandus, vbi *Deſius menſis* Macedonum confertur Nouembri Athenienſium: eſt etenim ſcribendum, Dius menſis, non Deſius qui Iunio reſpondit, non Nouembri ex eodem Suida, & Euſeb. in loco proximè citato. Quamuis idem Plutarchus in Alex. menſem, qui à Macedonibus *Lous* dicitur, & Auguſto cõuenit, ex Euagrio *lib.5.cap.9.* Suida, & Demoſthene in oratione *de corona*, vbi illum contulit βοηδρομιῶνα, Athenienſium, cõferat *in antipoſitum*. id iſt Iunio. Vnde tandem Plutarchus in hac menſium collatione ab aliis diſſentiat, vel codicis ſit vitiũ, quod magis applaudet. *Xanthicus* vero menſis apud Macedones reſpondet noſtro Aprili ex eodẽ Euſebio *in d.lib.8.fol.91. & 92. & li.3.c.8.* Socrate *li.5.c.22.* Euagrio *lib.4.c.9.* Anſelmo *in d.c.6.* ex Ioſepho Græco *lib.6. cap.31.* & Latino *lib. 7. de bello Iudaico. c.12.* Idemque Suidas adnotauit, Secundo equidem menſe diluuium contigiſſe plane probatur *Geneſ.c.7.& 8.* At Ioſephus ſecundum menſem illum fuiſſe aſſeuerat, quem Macedones Dium appellant, quem nos Nouembrem dicimus: erat igitur tunc primus anni menſis October, id eſt, lunatio illa, quæ proximior eo tẽpore fuit *Aequinoctio Autumnali.* quod licet hodie propter anticipationem contingat menſe Septembri, olim tamen Octobri noſtro reſpondebat: ſicuti Ioan. Lucidus, & alii docere conantur: etiam eadem ratione docentes, olim *Aequinoctium vernum* noſtro Aprili conueniſſe, modo vero Martio conuenire, Hinc apertiſſime deducitur, Regem Alfonſum in hac præfatione minime obſeruaſſe initium anni Hebraici ab æquinoctio verno, nec ab æquinoctio Autumnali: fortaſſis ex eo, quod apud Hebræos quãuis quo ad res ſacras, & conuentiones, ac contractus eſſent certa cuiuſque anni principia, tamen quo ad numerum dierum quidam anni maiores. quidam vero minores erant: & præterea propter mutationem lunationum, anticipationem æquinoctiorum, & varia menſium initia, non poterant non eſſe annorum primi dies incerti. Adhuc tamen poteſt defendi huius præfationis dierum ſupputatio, qua in adnumerandis annis ab Adamo, & à diluuio vſus eſt ſapiẽtiſſimus Rex Alfonſus: niſi præmittamus. Regem Alfonſum initium anni ab æquinoctio verno, quod Aſtronomis eſt in vſu, obſeruaſſe, annoſque conſtituiſſe paulo minores Romanis, ita quidem, vt mille & quingentis annis, dies fere quindecim ſuperſint ex Iulii Cæſaris obſeruatione. Fortaſſis in ſupputatione, quę ſit ab Adamo in hac præfatione, dictio illa, *Docientos*: fuit mutata à ſuo loco à ſcriptore: atque ideo erit legendum: *La Aera de Adam en cinco mille docientes y veynte y vn annos Hebraicos y ochenta y ſiete dias.*

5 Subſequitur in eadem præfatione † numerus annorum ab Imperio Magni Nabuchodonoſor ad principatũ Regis Alfonſi, & connumerantur anni mille nongenti nonaginta octo, quibuſdam additis diebus: & ſane iuxta ſupputationem Driedonii adnumerantur anni mille octingenti ſexaginta ſex. Vnde nec in hac chronologia fuit vera temporis ratio in eadem præfatione obſeruata: nam ex Euſebio Beda, Io. Lucido, & aliis minor aliquantulum annorũ numerus deducitur, quam fuerit à Ioan. Driodonio ſupputatus. Eſt igitur error in hac adnumeratione ex centum & triginta annis.

Ex Philippo denique Macedonum Rege ab eodem Alfonſo ratio temporis ſumitur ad numerum mille quingentorum ſexaginta quatuor annorũ: in qua error eſt: nam auctoribus Euſebio, & ſequacibus, Philippus regnare cœpit anno 3.104. Olympiados: aut ſecundum Diodorũ Siculum, & Laertium, in vita Xenophontis anno 1.105. Olympiadis, regnauitque viginti ſex annis. At Redemptor noſter Ieſus Chriſtus natus eſt anno quarto centeſimæ nonageſimę quartæ Olympiadis, auctore Lucido: aut anno tertio, auctoribus Euſebio, Clareano, & Haloandro. qua ratione ab initio principatus Philippi ad Chriſtum ſunt anni fere tercentum ſexaginta: & ab eodem Philippo ad Regem Alfonſum mille ſexcenti, & vndecim anni. Huic errori accedit & alter, ex quo duo tantum anni adſcribuntur imperio Philippi ante eius filium Alexandrum, quod eſt ab omnibus hiſtoricis alienum. Non me latet, in hiſtoria huius Regis Alfonſi, & in hiſtoria Fernandi quarti, & Sanctij itidem quarti, rationem temporis ita deſcribi, vt anni vndecim tantũ tribuantur Philippo Alexand. Magni patri, qua ratione foret legendum in hac præfatione: *Ela Aera de Philippo el gran Rey de Grecia en mille quinientes y tres annos Romanos*

Sed & in Alexandri Magni† principatu ſubeſt error in 6
ratione temporis, quę in eadem præfatione traditur: ſiquidẽ Alexander cœpit regnare ante Chriſti aduentum anno tricenteſimo triceſimoquinto, & ante principatum Alfonſi Regis anno 1585. vnde Æra ab Alexandro Magno hac in præfatione adnumerata, ex annis mille quingentis ſexaginta duobus erit iuxta præſcriptum numerum corrigenda. Annos vero Alexandri Magni idem Rex Alfonſus in tabulis ab Octobri ex Grecorum more incipientes adnumerat

Æra vero Cæſaris ex annis mille bis centum octuaginta nouem, optime conuenit anno Domini 1251. quod & nos obſeruauimus *libr.1.Var. reſol.ca.12.* atque ideo nullus ſubeſt error in hac ſupputatione, quæ ab Æra Cæſaris in eadem præfatione fit. Æra etenim Cæſaris triginta octo annis præcedit Chriſti natiuitatem: ſecundum omnes. imo ipſo Rege Alfonſo auctore in tabulis, additur his triginta & octo annis dies vnus. Ex quo intelliges, quanam ratione in hac præfatione ab Æra Natiuitatis adnumerentur centum quinquaginta duo dies ad initium Regni Alfonſi, & ab Æra Cęſaris centum & quinquaginta tantum.

Cęterum in ſupputatione, quæ fit in eadem præfatione 7
ab Æra Arabum, † & Mahumeti, an ſubſit error aliquis, inquirendum erit prius conſtituto tempore, à quo Arabum anni inceperint. Nam ſi Arabum initium deducitur ab anno Domini 626. quemadmodum ex Sabellico in eadem præfatione obſeruauit Gregorius, error ſubeſt in computatione, quia non conueniunt anni Domin. mille ducenti quinquaginta & vnus, annis Arabum ſexcentum vigintinouẽ aut fere triginta. Ego ſane arbitror, nullum ſubeſſe errorẽ, hac in parte in dicta præfatione: quod probabitur, ſi conſtituerimus, initium Arabum anno Domini 622. ita vt annis 22. poſt ſexcentenſimum ſit primus in Arabum chronologia: quod Ioan. Lucidus expreſſim adnotauit in chronicis. Et probatur authoritate Roderici Archiepiſcopi Toletani, *libr.3. capit.18.& 19.* Vbi annus Arabũ nonageſimus primus adſcribitur anno Cæſaris 750. & annus Arabum 92. anno Cæſaris 751. & rurſus annus Arabum 93. anno Cæſaris 752. Ex quibus ad veram adnumerationem deductis conſtat, Arabum Æram incepiſſe anno Dom. 622. Cui opinioni accedit hiſtoria eiuſdem Regis Alfonſi decimi, & Sanctij eius filij, quarum *c.1.* anni Arabum iuxta eandem rationem adnumerantur: ſicuti in hac præfatione, in qua anni Arabum 629. denique triginta‡, conueniunt anno Dom. 1251. ac fere 2. Sic ſane apud Roderic. Toletanum *in l.3.c.17.* dum legitur: Arabum vero 91. Æra 749. eſt omnino legendum, Arabum vero nonageſimo, Æra 749. Alfonſus epiſcopus Burg. *ca.44.* & Matth. Palmerius Arabum Æram adnumerant ab anno Dom. 623. Iſidorus Paten. ab anno Domini 617. Floren. ab anno 640. Anto. Beuter ab anno Do. 593.

Verum in huius Regni Caſtellani chronicis, in quibus ſimilis fere huic chronologia traditur, paſsim diligẽs lector errores in ratione temporum obſeruanda deprehendet, vel ſcriptorum vitio aut ignorantia eorum, qui abſque exactiſſima temporum cognitione eaſdem hiſtorias in publicum emiſere. In omnib. etenim, quas ipſe legi, huius Regni chronicis, memoria teneo, huiuſcemodi errata non ſemel obſeruaſſe.

CAPVT XIX.

De feſtorum dierum apud Chriſtianos celebratione, deque eorum origine.

SVMMARIA.

1 *Feſtorum dierum celebritas iure diuino veteris teſtamenti inſtituta fuit.*
2 *Præceptum decalogi de Sabbatis ſanctificandis, partim eſt morale, partim ceremoniale.*
3 *Præceptum hoc, qua ex parte morale cenſetur, eſt & iuris naturalis.*
4 *Feſtorum obſeruatio etiam eſt iure diuino euangelico inſtituta.*
5 *Qui vero dies ſint à Chriſtianis religionis cauſa obſeruandi, ad ius Pontificium humanum pertinet.*

6 *An diei Dominicæ celebratio sit iure diuino, an Pontificio humano instituta.*
7 *Quibus diebus prohibita sit genuflexio in precibus Deo exhibendis.*
8 *De origine aliquarum festiuitatum, quæ Christianis solenne sunt, & olim fuere.*
9 *In his festorum dierum celebrationibus, quæ nunc ratione dies consideretur.*
10 *De pernigilationibus, & nocturnis sacrificiis.*
11 *Hæc sanctificationis dierum præcepto, externus cultus, non internus præcipitur.*

FEsti dies olim apud Gentiles dicebantur, in quibus vel sacrificia dijs offerre gentes consueuere, vel ludi in honorem dierum fiebant, vel feriæ obseruabantur: aut sane alicuius publicæ lætitię, bonive euentus causa diuturnis epulationibus celebrabantur solennitates quædam more maiorum institutæ. Verum apud Christianos dies festi dicuntur, in quibus ferari oportet, quod & gentilibus solenne itidem erat, vt veri Dei agnitione, animoque interiori cultu instituto, quod mente complexi sumus, exteriorem cultum Deo exhibendo sancte, & pie præstemus. Est igitur hac in re, vt in plerisque, maximum inter nos & gentes discrimen: quod illæ animorum insipientia, tenebrisque illusæ, festa quędam agere solebant, superstitiosa quadam religione conuictæ, in deorum quorundam celebritatem, quos inte veram Christi lucem finxerat sibi quisque, dęmone semper humanum genus, vt eius officio, & impio munere fungeretur, miris prestigijs infestante. Nos vero, qui Christi fidem profitemur, festa quidem agimus in hoc vnum intenti, vt Deo vero, quem vnum in trinitate patris, filii à patre geniti, & Spiritus sancti ab vtroque procedentis, pio, ac sanctorum Christianorum consensu tota mente, & anima prędicamus, verum cultum internum inquam, & externũ exhibeamus, cuius instituti antiquitatem & originẽ libuit ex sacra scriptura, & ecclesiasticis traditionib. breui quadã obseruationem adnotare ad veram Pontificij interpretationem, vt rationem ipsam perscrutemur, qua in his festis, ac celebritatibus instituendis vsi fuere olim, & nunc sanctæ, & pie vtuntur ecclesię catholicæ prędati Romanum Pontificem, qui primatum obtinet, secuti.

Prima conclusio: †Festorum dierum celebritas religionis causa iure, ac lge veteris testamenti instituta est diuina institutione, ex tertio De calogi precepto. Hoc probatur *ca. 3. Deut. Exod. 21. & 30. Ezechiel. 20.* quibus in locis constat, ex lege veteri præceptum esse, vt Sabbata sanctificarentur. *Sabbatum* enim apud Hæbræos requiem significat, aut ab opere cessationem: atquè ideo dies septimus hebdomadæ dictus est Sabbatum, quod fuerit in requiem destinatus. Septimus dies, inquit dominus, erit vobis sanctus, sabbatum, & requies Domini. Sed & sabbatum, latius accepta dictione, totam hebdomadam postea significauit. Sic etenim *Lucæ capit. 18.* scriptum est. Ieiuno bis sabbato, vt illic interpretes adnotarunt, tametsi proprie hebdomada constabat ex sabbato, & Prima, Secunda, & Tertia, Quarta, Quinta, & Sexta sabbati, auctore Hieronymo, *quæstio. 4. ad Hedibiam.* Vnde illud apud Ioannem. *cap. 20.* Vna autem sabbati, & *Lucæ 24.* atque item *Marci. 16.* & valde mane vna sabbatorum, & apud Matthæum *capit. 28.* prima sabbati, diem, quæ nunc dominica est, & tunc erat prima post sabbatum, significat: vt ibidem post alios Caiet. interpretatur. Eadem ratione dicimus & nunc *Secundam feriam. Tertiam feriam, Quartam feriã, Quintam feriam, Sextam feriam:* à prima quæ dies dominicus est numerum deducentes: sabbatum vero, quod est septima feria, nomine veteri appellamus: ex institutione beati Sylvestri auctore Beda *lib. de temporib. ca. 18.* Thoma Vualdenfi *de sacramentalibus. c. 140.* Et constat ex vita eiusdem Sylvestri è Græco in Latinum traducta, & typis tradita, opera & cura Aloysij Lippomanni, quinto vitarũ tomo. Iudęi sane omne festum sabbatum nuncupabant ex eo, quod sabbath requiem sonat: quemadmodum adnotarunt Theophylactus, & alij *Lucæ cap. 6.* idem sensit Chrysostomus *Homilia 40.* super Matth. qui equidem auctores apud Lucam *in dict. cap. 6.* sabbatum secundo primũ, hoc est, δευτερόπρωτον, intellexerunt, quãdo quies, atque otium duplex erat tam sabbati domini, quã solennitatis alterius præcedentis: quia plerunq; incidebat festum in parasceuen, & tunc parasceue vocabatur sabbatũ propter festum: & quod proprie sabbatum erat, nominabatur secundo primum, quod secundum esset ab altero festo, & sabbato, quod præcesserat. Tametsi Caietanus locum illum aliter, & fortassis recte interpretatus fuerit, scribens, sabbatum, secundo primum dici vltimum diem festiuitatis ex multis sabbatis, vbi asseuerant sabbatum illud fuisse primam diem Azymorum, ex eo quod primus esset ab Azimis. Secunda vero Paschæ, quæ incœperit decimaquarta Luna, prima vero dies Azymorum decimaquinta. Rectius profecto Chrysostom. *in d. homil. 40. in Matth.* scribit sabbatũ secundo primum esse diẽ in quo quies & otium duplex erat tam videlicet sabbati proprij quam solennitatis in eo incidentis nempe quando in sabbatum proprie dictu m alia incedebat solennitas. Tertio igitur decalogi precepto affirmatiuo exterior precipitur Dei cultus, nempe corporalis requies, & cessatio ab operibus seruilibus ad famulandũ Deo, & vt liberi ab operibus profanis mente Deo intenti cultũ illi exhibeamus, exteriorem inquã, sub quo nobis, qui sensibiles sumus, proponitur interior cultus, vt meditatio, mẽtalisque oratio, exterarum rerum similitudinibus. Sic per exteriorem thuriferationem instituimur, quemadmodum orantis mens in Deum sit eleuanda,

Secunda conclusio †Præceptum decalogi de sabbatis sanctificandis partim est morale, partim ceremoniale. Hanc conclusionem asseuerat S. Thomas *1.2. quæstion. 100. articul. 3. ad 2. & 2.2. quæstion. 122. articulum. 4.* quem omnes Theologi secuti sunt. Est enim hoc præceptum morale, vt omnes homines, cum iure teneantur vnum Deũ colere, tẽpus aliquod debeant secernere, atque ab alijs profanis actibus eximere, Deoque colendo dicare, vt illi cultum exhibeant, illumque venerentur. Nam & Psaltes inquit *Psal. 45. Vacate & videte, quoniam ego sum Deus.* Eadem conclusio probatur ex eo, quod præcepta decalogi omnia præcepta moralia sunt, sed ad illa decem omnia præcepta moralia veteris legis reducantur, auctore diuo Tho. *in d. quæst. 100. art. 3.* cuius rationes expendit diligenter Dominicus Soto *lib. 2. de iustitia & iur. quæst. 3. art. 3.* idem probauerat Thom. *quæst. 99. art. 2. & quæstion. 100. art. 2.* Hoc tandem morale præceptum in eo situm est, vt homo, qui corpore constat & anima, aliquo saltem destinato tempore, & corpore & animo ferietur, atque interquiescat, intentus sane laudi, contemplationi, ac veneration Dei omnipotẽtis, vt corpus labore fatigatum alterna requie non careat, & ipsa mens ab externis laboribus immunis, & libera diuinæ legis meditatione, rerumque diuinarũ memoria & recordatione refecta, gratias agat Deo optimo maximo, à quo tanta, & tot beneficia gratuito accepit. Est vero hoc præceptum ceremoniale quantum adcertum tempus, quo feriari nos oporteat, & cultui diuino vacare, atque indulgere: sic sane quod vel hoc die, vel illo celebretur festum, ad ceremonialem legem pertinet, & ratione apud Iudæos sabbati, quod erat septima dies, requies, & ab omni opere cessatio præcepta erat ex lege ceremoniali varijs ex causis, quas sancti Docto. passim explicant, & nobis tradidere, vt veteris legis rationem minime ignoremus, quamus ad eius obseruationem nequaquam teneamur.

Tertia conclusio: Præceptum hoc †de festis diebus celebrandis, qua ex parte morale cẽsetur, est & iuris naturalis. Hæc probatur, quia omnia præcepta moralia sunt iuris, & legis naturalis, auctore sancto Thoma. *1.2. quæst. 100. art. 1.* ex Paulo *ad Roma. c. 2.* vbi inquit, Gẽtes naturaliter ea, quę legis sunt, faciunt explicat Dominic. Soto *lib. 2. de iustitia & iure. q. 3. art. 1.* Hoc vero præceptum partim est morale: consequitur ergo, ea ex parte iuris naturalis esse, & ad legẽ naturalẽ pertinere. Huic rationi & alia accedit, quod omnes gentes solo lumine naturali, solisq; viribus naturalibus potuerunt verum Deum cognoscere, ea quidem cognitione, quæ tendit in finem naturalem: non inquam totã Dei virtutẽ, & essentiam cognoscere, sed per hæc visibilia apprehendere, quod sit Deus, & vnus, & prima rerum omnium causa, & supremus omniũ finis. Sic diuus Paulus ad Rom. 1. obiurgat philosophos, quia quod notũ est Dei. id est, acumine naturali de Deo est cognoscibile, manifestum est illis, id ipsum veteres Theologi probarunt, præsertim Lactantius Firmianus *libr. 1. Diui. instit. cap. 4. cum sequentibus*, ex testimonio veterũ philosophorum, quorum diligenter meminit Augustin. Eusebius *lib. 3. de perenni philosophia*, Ac rursus idem institutũ prosequitur *lib. 4. 5. & 6.* sed & diuus Thomas hoc ipsum probat *1. part. q. 12. art. 12.* Cum vero, inquit Lactantius, ipsos Deorum cultores sæpe videamus Deum summum, & confiteri, & prædicare, quam sibi veniam sperare possint impietatis sue, qui non agnoscunt cultum eius, quem prorsus ignorari ab homine nefas est? Quod si lumine naturali vnus & verus Deus cognosci poterat, eodem iure qui Deum verum

& vnum

& vnum cognouere, tenebantur dubio procul eidem cultui aliquem exteriorem exhibere, vt mente, & animo illi essent intenti, quem per actus exteriores religiose venerabantur. Docet enim lex naturę, religionem colendam, & ceremonias obseruandas fore. Hac ratione gentes, quæ demonum illusionibus deceptæ, prauisque moribus institutæ, & ea ex causa obcæcatæ Dei optimi maximi permissione, minime Deum vnum, & verum cognouerunt, ab illo naturali lumine deficientes, quo illum cognoscere poterãt disque illis, quos falso sibi finxerunt, quosq; veros esse cẽdebant, cultum exteriorem exhibentes, dies quosdam sacrauerunt, ac festa quædam quolibet anno celebranda instituentes, superstitiose nimis obseruabant non alio iure, quam vt Deos, quos veros esse existimabant, cultu extorio- ri aliquo tempore ab operibus seruilibus liberi colerent. ac venerarentur: qua de re multa ex varijs auctoribus diligẽtissime Gregorius Gyraldus scripsit in eo libro, quem *de diis gentium* nuper elaborauit. Sed & Columella *li. 2. c. vltim.* tradit quæ veteres gentilium Pontifices diebus festis fieri prohiberent, & permitterent.

Quarta conclusio: †Festorum obseruatio non tantum iu- † re naturali, ac diuino veteris testamenti, sed & diuino legis euangelicæ instituta est, & vim obligationis obtinet. Hæc probatur ex præcedentibus. Nam si hoc præceptum est iuris naturalis, & morale veteris legis, optime consequitur, & esse diuinum legis euangelicę: siquidem lex euangelica continet tantum ea præcepta, quę naturalia, vel moralia sunt, & quę ad sacramenta pertinent: quod deducitur ex his quę tradit S. Thom. 1. 2. q. 108. *art. 1. & 2.* idem *quodlib. 4. art. 13.* Etenim licet ceremonialia & legalia veteris legis cessauerint nona lege euangelica, eiusque institutione, ac promulgatione: moralia tamẽ, & naturalia minime cessarunt: imo ea ex parte, qua præcepta veteris legis moralia erant, & iuris naturalis, etiam si lex vetus data non fuisset, à Christo Iesu cõfirmata fuere non ex vi veteris legis, sed ex vi naturalis, ac moralis institutis; scriptum est enim *Matth. 19.* si vis ad vitã ingredi, serua mandata. idẽ *Marci* 10. & *Luc.* 18. Hinc deducitur vera interpretatio cõcilii Triburiensis, à quo respõsum est, veteris, & noui testamenti pagina septimũ diẽ ad humanam quietem speciali lege deputatum fuisse. *c. licet. de feriis.* Nã veteri lege, qua ex parte ceremonialis erat, dies septima præcipitur obseruari vti sacra, & cultui diuino deputata: qua vero ex parte moralia lex vetus continebat, sub diei septimę præcepto intelligitur, ac significatur, tẽpus aliquod cessatione operũ seruiliũ signandũ esse, quo cultui diuino fideles, & Christiani operam dare teneantur. Sic sane lex diuina veteris testamẽti quoad ceremonialia diẽ septimã deputauit quieti & cultui diuino, quoad moralia tẽpus aliquod arbitrio Pontificũ definiendũ, significabat sub septimæ diei nomine: & licet ceremonialia cessauerint, moralia tamen non cessant, imo lege diuina euangelica comprobantur: atque ideo dies septima sacra censetur lege vero diuina noui testamenti quo ad moralem significationem: quæ nusquam cessauit, nec cessat: quia naturalis est institutio. Qua de re nos tractauimus *lib. 1. Variar. resolut. ca. 18. num. 1. & 2.*

Quinta conclusio: Quamuis huic præcepto de diebus a- § liquot † religionis causa Deo sacrandis, cultuique diuino constituendis, iure humano, etiam Pontificio derogari nõ possit, qui tamen dies, & quot sint huic muneri, & ea ex causa quieti otioque ab operibus seruilibus præsignandi, vere ad legem humanam Pontificiam pertinet. Huius assertionis prior pars ex eo constat, quod hoc præceptum ea ex parte sit morale, iuris naturalis, legisq; diuinæ euangelicæ, quibus lege humana derogari non potest §. *sed naturalia. Instit. de iur. natur. gent. & ciuil.* adnotauit Gratian. *in prin. 5. distin.* S. Tho. 2. 2. *quæst. 54. art. 5.* Fortun. *in l. vlt. ff. de iustit, & iur. colum. 7.* nos idem probauimus *in quartum decretal. 2. part. c. 6. §. 9. num. 2.* Et præterea Decalogi præcepta, qua ex parte moralia, & naturalia sunt, nullam patiuntur dispẽsationem: quemadmodũ docet S. Tho. 1. 2. q. 100. *art. 8.* quẽ optime interpretatur Domin. Sot. *li. 2. de iustit. & iur. q. 3. arti. 8.* ergo cum præceptum iuxta sensum huius conclusionis in priori eius parte, sit morale, & naturale, nullam poterit pati dispensationem, saltẽ ad hoc, quin homo tenetur tempus aliquod, seu dies seu horas diuino vacare cultui, & religioni. Vnde quo ad istũ effectũ non exigimus necessario dies integros, quãuis conclusio dierum meminerit ad seruãdam legis veteris literam, quæ sensim tempus aliquod, quo Dei vacemus cultui significat. Posterior conclusionis pars satis probatur ea ratione, quod in ea parte lex fuerit ceremonialis, & ideo cessauerit legis euangelicę institutione: lege vero euangelica, & naturali nulli fuerunt dies otio deputati ad vacandum religioni & culti diuino: quod satis constat ex ipsa euangeliorum lectione. Quo fit, vt quobusdam visum fuerit, iure humano Pontificio dies festos, quos nunc ex ecclesiæ institutione celebramus, mutari omnino posse, aut denique tolli, modo tempus aliquod commode constituatur, quo ab operibus seruilibus vacantes feriemur, & Deo cultum exteriorem exhibeamus: quia dies festi, quibus Christiani religionis causa feriamur, iure humano Pontificio sunt instituti: quod probant S. Thom. 2. 2. q. 122. *artic. 4.* Florentinus 2. *part. titul. 9. capit. 7.* Archidiac. & Card. S. Sixti *in capit. 1. de consec. dist. 3.* Ioannes Maior *in 3. sentent. distinct. 37. quæstion. 27.* Imo ipse Thomas expressim asseuerat, † diem Dominicum iure hu- ¶ mano & ab ecclesia institutum esse ad hoc, vt diuinis officiis, & religioni vacemus: qua in re Anchar. Anton. & Ab. *in capit. 3. de feriis.* existimant, diei Dominicæ festum iure diuino institutum fuisse. Idem probant Angel. *in verbo, feria. §. 3.* & Syluester *verbo, Dominic.* qui hanc *Opinionem Communem* esse testatur. Cuius probationi illud potissime suffragatur, q uod à seculo vsque Apostolorum dies Dominica fuerit ab Ecclesia catholica in honorem Dei celebrata: ex Paulo 1. *ad Corinth. capit. 1.* Nam de collectis, inquit, quæ fiunt in sanctos sicut ordinaui Ecclesię Galatiæ, ita & vos facite per vnam Sabbati. Quo in loco Chrysostomus, Ambrosius, Remigius, & alii, vnam Sabbati Dominicam diem interpretãtur. Imo & illic Primasius commemorat diei Dominicę celebritatẽ ab Apostolis descendisse ex testimonio Diui Ignatii *Epist. 3.* qui fere tempore Apostolorum floruit sanctitate, & doctrina illustri. Idem sensit Augustinus *Epistol. 119. ad Ianuarij quæstiones, capit. 13.* scribens; Dies tamen Dominicus non Iudæis, sed Christianis resurrectione Domini declaratus est, & ex illo habere cœpit festiuitatem suam. Hæc Augustinus, ex quo obseruari poterit ratio, quare Sabbatum in diem Dominicum mutatum fuerit. Nam ratio illa commemorandi beneficium creationis in festiuitate eius diei, in qua Deus ab illa requieuit, mutata est in beneficiũ recreationis, quę facta est à Christo per gratiã, & absoluta fuit die Dominico per eius resurrectionem: fuitque illa lux in statu gratiæ prima, multo Præstantior illa, de qua tunc dictum est: fiat lux. Et præterea olim in lege veteri tradita fuit celebratio Sabbati quod erat requies mortuorum: resurrectio autem nullius erat vsque ad Christum Dominum, qui die Dominico resurgens fecit, vt dies hic olim octauus, nunc in lege euangelica sit primus, Sabbato in festiuitate succedat. idem Augustinus *in Epist. 85. ad Casulanum.* Præponitur, inquit, dies Dominicus Sabbato fide resurrectionis. Hæc & Isidorus scribit *li. 1. de offic. ca. 24.* multa Thom. Waldensis *de sacramentalib. tit. 16. ca. 140.* qui probare conatur, diei Dominicæ festiuitatem ab Apostolis iustitutam fuisse. Tertullianus aduersus gentes *c. 16.* proxime his accedit dicens: Æque si diem Solis lætitiæ indulgemus, alia longe ratione, quam religione Solis, secũdo loco ab eis sumus, qui diem Saturni otio & victui decernunt, exorbitantes & ipsi à Iudaico more, quem ignorant. Diem Solis Tertullianus intellexit diem Dominicum: vt & Imperator *in l. omnes iudices. C. de fer.* Quo in loco & Theodosius Cęsar *in l. omnes dies.* id euidentius explicat. adnotauit Ange. Politianus *libro miscel. ca. 8.* ex Dione *lib. 37.* id ipsum obseruari poterit ex Euseb. *li. 4. de vita Constantini Magni.* Sozomẽ. *lib. 1. c. 8.* Cassiodoro *lib. 1. tripart. c. 10.* Nicephoro *libr. 7. cap. 49.* Quibus minime citatis Ludou. Celius idem tradit *lib. 7. c. 41. & 42.* Sic & hoc ipsum traditur in vita B. Syluestri Græce quidem scripta, in Latinum vero traducta opera Aloisii Lippomani 5. *Tomo.* Dominicam vero diem hoc nomine primã Sabbati, primam, inquam, hebdomadis diem significat Diuus Ioan. *Apocalyps. capit. 1.* Sed & diem Saturni Sabbatum esse constat ex Dione. Reliqui vero dies adhuc apud nos Planetarum nomina retinent. Idem fere constat ex Iustino Martyre in secunda oratione pro Christianis, vltima pagina, qui diem Solis à Christianis celebrari ex eo tradit, quod illo die Deus mundũ effecerit, & eodẽ Iesus Christus à mortuis resurrexit. & addit pridie Saturni Christũ cruci affixũ fuisse, & postridie Saturni, qui dies Solis est, surrexisse. Nec quicquã oberit, quod authoribus Eusebio, Sozom. & aliis, Constantinus Magnus lege lata definierit diei Dominicæ

celebritatem. Etenim legem illam tulit Constantinus generalem,& vniuerso Romano orbi huius diei festiuitatem indixit,Apostolicas traditiones imitatus,non quod tunc apud Christianos cœperit hic dies celebrari ,sed ante Constantinum celebrabatur ex institutione Apostolorum à Christianis , non ex lege Cæsarea , quæ tunc vtilis,ac necessaria fuit,vt subditi Romano Imperio ex edicto Cæsaris diem illum colerent diligentius & cautius, ne Cęsari forẽt rebelles , sed ex lege Apostolica , cui plures refragari non verebantur. Leo etiam Tribunitius Imperator auctore Theodoro lectore, multo post Constantinum Magnũ eandem legem denuo repetitam,Romanis,eorumque prouinciis dedit,non equidem nouam,sed veteris memoriam renouantem. Huic rationi accedit , quod Origenes contra Celsum festiuitatis diei Dominicæ meminit. Tertullian. *de corona militis*, rursus *in libr. ad vxor em.* Hieronymus aduersus Vigilantium,& Iustinus Martyr in quęstionibus à Christianis positis *quæst.*115.ex Irenæo referens,diem hunc ab Apostolorum temporibus celebrari quodam aliorum dierum discrimine , quod hic dies sit nostræ resurrectionis significatio,qua Christi benignitate,& à peccatis,& à morte,quæ ab illlo interfecta est , liberati sumus , per Christi resurrectionem.Vnde sempiterna memoria,inquit Iustinus,recolere debemus,& casum nostrum in peccatum,& Christi in nos charitatem, qua ex causa surreximus:idcirco genu flexio,quam sex diebus adhibemus,casum nostrum in peccatum significat:non flectere autem genu die Dominico , resurrectionis nostræ est significatio.Hæc autem consuetudo ab Apostolorum temporibus cœpit , quemadmodum ait Beatus Irenęus Martyr & Lugdunensis Pontifex in libro de Pascha,in quo mentionem Pentecostes facit, in qua genu non flectimus, quod eodem loco habenda sit , quo Dominicus dies,ob eam causam,quam de eo diximus.Hæc Iustinus. Obiter tamen admoneo lectorem , me maxime dubitare,an opus illud fuerit à Iustino Martyre scriptum. qui etenim fieri potest, Iustinum citare Irenæum ? qui , vt ipse ex Eusebio,Hieronymo.Nicephoro,& aliis coniecto, post mortem ipsius Iustini floruit , & scripsit , saltem martyrio coronatus est : atque ideo à fide historię alienum est, quod Iustinus Irenęi iam Martyris , & mortui meminerit. Ipse vero Irenęus in quinto aduersus hæreses Iustini meminit, & eius operis,quod contra Martionem hæreticum scripsit teste Hieronymo.Sed & Eusebius in Chronico multo ante Irenæi martyrium, ipsius Iustini mortem , & agonem pro religione Christiana contigisse tradit.Præter hęc in eodem opere citatur Origenes *ca.*82.*&* *ca.*86.qui dubio procul post Iustini martyrium claruit:imo & natus est;quod ex Hieronymo, Eusebio, Hermano Contracto, & Nicephoro constat:nec istius operis meminere Hieronymus,Eusebius,Nicephorus,& sanctus Plotius,& alii qui Iustini scripta,& libros adnumerauerunt.Idem vero Iustinus in Dialogo cum Triphone de die Dominico , in quo Dominus noster Iesus Christus surrexit à mortuis, quem vnum Sabbatorum nominat , scribit : Vnus enim Sabbatorum dies , cum primus maneat dierum omnium , omnium rursus dierum , qui in orbem reuoluuntur,enumeratione octauus vocatur,idemque primus manet.Hæc Iustinus aduersus Iudęos. His denique veluti per transennam,digressione quadam obseruatis,diem Dominicum rursus repetentes libentissime adducemus insigne,Iustinoq;apertissime conueniens Diui Basilii testimonium:is,inquam,*in lib. de Spiritu sancto*,*cap.*27.traditiones ecclesiasticas,& Apostolicas mirè commendans inquit , & erecti perficimus preces in vna Sabbati , id est , die Dominico:rationem autem non omnes nouimus. Non enim solum vt qui resurreximus cum Christo, & qui supernа 7 quærere debeamus,in resurrectionis die datę nobis gratię,per hoc quod stamus in precando nos ipsos commonefaciamus:sed quod etiam venturi sęculi is dies quodammodo imago esse videatur. Qua propter etiam cum principiũ sit dierum,non prima à Mose,sed vna appellata est.Factum est enim,inquit,vespere,& mane dies vna, velut eadem sępe reuoluatur.Vna itaque eadem est octaua , vnam reuera, ac veram octauã, cuius Psalmographus in quibusdam Psalmorum inscriptionibus meminit,per se ipsam demonstrãs statũ videlic.post hoc tempus,diem nõ desituram,vesperã non habentẽ,& successionem non admittentẽ,æuum illud nunquam siniendum, ac senii expers. Necessario igitur ecclesia erudit alumnos suos , vt stantes preces absoluant, quo per assiduam commonefactionem vitæ non desituræ, viaticorum ad illam transmigrationem parandorum non negligentes simus. Sed & totus quinquaginta dierum numerus,Pentecostes appellata, resurrectionis , quam in illo sæculo expectamus , monumentum est : vna enim illa , & prima dies septies septemsacrę Pentecostes hebdomadas efficit.Ex prima enim initium sumens,in principium desinit per similes intermedios quinquagies euoluta. Vnde & æuum similitudine refert. veluti in circulari motu ab isdẽ signis initium sumens;& in eadem desinens. In qua erectã figuram in adoratione prętferre ecclesiæ leges non erubescunt , ex manifesta commonefactione velut transferentes mentem nostram à præsentibus ad futura.Quin & quoties genua flectimus , & rursus erigimus , re ipsa ostendimus, quod propter peccatum in terram delapsi sumus,& per benignitatem eius,qui condidit nos,ad cœlũ reuocati sumus. Hęc Basilius , & his similia August.ad Ianuarium *Epist.* 119. *cap.*15.Diuus item Ignatius *Epistola* 3.ad Magnesios , diẽ Dominicam,*diem resurrectionis* appellat,ad Regalem , omnium supremam,ac de ea Psalmographum cecinisse scribit in hymnis significare statũ futuri sęculi docet Nyssenus *in Psalmos*,*& in tractat. de octaua.* Ex quibus plane intelligitur definitio concilij Nicæni *canone* 20.*& canon. quoniam. de consec. distinct.* 3.vbi fidelibus Christianis iniunguntur , vt diebus Dominicis , & in diebus Pentecostes stantes ap orationem vota Domino reddant.Idem fieri debere in omnib.festiuitatib. quæ iure pręcipua censentur,docet Alexan.Pontifex *in cap.* 2.*de feriis.*quo in loco interpretes idem adnotarunt:& Card. sancti Sixti *in dict.ca. quoniam.* Cui equidem canoni , & Diuo Basilio conuenit Martinus Bracharensis Episcopus ex Synodis Græcorum *ca.*57.*& cap.vltim.* 30.*distinct.* Diuus Ambrosius *in sermon.*61.*capit.scire.* 76. *distinctio.* concilium Turonense *ca.* 37.& Burchardus *lib.*3.*capit.*235 apud quem *libr.*13.*ca.*5.ex Synodo Aurelianensi,*ca.*14.idem obseruauimus, quod modo ex Alexandro Pontifice adduximus. Verum & die Dominicę solennitatem, ac celebrationem mire commendat Synodus Matisconensis 2.*ca.*1.& retulit Martinus Brachar. *in dict.ca.vltim.*canonibus Apostolorũ iustitutum esse,quod Dominicis diebus,& à Pascha ad Pentecosten minime genu flectamus,sed & diem Dominicam Platonem diuinasse *in* 10.*de Repub.*testes sunt Clem.Alexandrin.*in* 5.*lib strem.* & Euseb.*in* 13.*de prapa.euangelic.c.*7.quibus omnib.diligenter obseruatis non temere opinabimur , hanc diei Dominicæ festiuitatem ab Apostolis diuina institutione edoctis, constitutam fuisse : eam etenim legimus traditione ecclesiastica semper in ecclesia catholica sanctificatam fuisse,vt tandem licet ab humano instituto Apostolorum processerit,& originem duxerit,quod quibusdam placuit, nimis indecorum esset,eam ab ecclesia mutari,vel tolli,nec id permittere Spiritus sanctus,cuius inspiratione quę tot sęculis,à tot sanctis patribus , & Pontificibus sunt exactissime obseruata circa religionis cultum,decorem, & ministerium, instituta , ac decreta fuisse,satis apparet,quemadmodum probari poterit ex his,quæ Diuus Basilius *in dict. ca.*27. & alii veteres Theologi de traditionibus ecclesiasticis scripsere.Idem erit respondendũ de festo Paschæ,resurrectionis,& Pentecostes.De die Natalis Domini ac redemptoris nostri Iesu Christi,*&c.* & que aliis festiuitatibus his similibus, quas ab initio legis Euangelicæ,ab ipsaq;ætate Apostolorũ celebratas fuisse constat ex veterum lectione,qui obiter plurimum festiuitatum meminere , asseuerantes,eas ab Apostolis institutas fuisse. Id etenim de festo Paschæ asserunt Hilarius *in prolego Psalm.* Clemens *in Epistol.* Hieronymus super Matthæum *ca.* 25. & Tertullianus *in lib.*2.*ad vxorem.* rursus idem Hieronymus aduersus Vigilantium,extat & octauus Apostolorum canon. De Pentecoste Diui Pauli extat locus 1.*ad Corin.ca.*16.*& Act.ca.* 20.vbi Beda,Ambrosius super Lucam , & Origenes contra Celsum.De festo *Parasceues*,hoc est, Passionis, Resurrectionis, Ascensionis,& missionis Spiritus sancti,Diuus August. ad Ianuarium,& de Cœna Domini ex 1.*ad Corinth.c.*11. illic Rhemigius,Isidorus *li.*1.*de officiis.ca.*28.de his omnibus Tho. Waldensis *lib.de sacramentalib.ca.* 141.atque etiam de festo Parasceues Origenes paulo ante citatus, & Sozomen.*lib.*2.*hist. ecclesiast. c.* 11.de Epiphaniæ festo Ammianus Marcellinus sub Constantino Cæsare *libr.*21.qui ita eius celebritatis meminit,vt plane sentiat,multo ante id temporis à Christianis celebratam eam diem fuisse.

Eiusdẽ

Eiusdē meminit Clemens *in constit. Apostol. lib. 5. ca. 13.* Theodosius Imperator *in l. omnes. C. de feriis.* Ambrosius *in sermonibus.* Isidorus, & alii post Augustinum. Sed & eius celebrationis, quę Purificatio Marię virginis dicitur, meminit Sigebertus eius institutionem tribuens anno Domini 542. Gregorius vero Cedrenus anno nono Iustini Magni, cui Iustinianus successit eandem adscribit: appellatque hoc *festum Hypantem*, aut *Hypapantem*: id est, processionem in obuiam: quasi tunc in occursum procedamus Christo in templo sistendo: sicuti quidam interpretantur ex Martini Poloni Chronicis, & Nicephoro *lib. 17. capit. 28.* Conuenit autem Gregorii Cedreni computatio anno Domini 527. meminit & huius festi auctor Micrologi scribens, id appellari Hypātem ex eo, quod Simon, & Anna, eo die obuiarunt Domino, dum præsentaretur in templo. Extatque elegans Poēma de hoc festo Cosmę Græci Poetæ à Teodoro quibusdam scholiis enarratum, extant & de hoc occursu Domini, de beatissima virgine Maria, & de iusto Simeone, quinque patrum orationes: nēpe Gregorii Nisseni, Amphilochii, Chrysostomi, Cyrilli Hierosolymitani, & Timothei presbyteri, vt fortassis huius celebritatis origo antiquior sit, quam Cedrenus & Sigebertus existimauerint.

Præter has festorum dierum solennitates, summi Ecclesiæ Pontifices & alias constituerunt, quarum mentio fit *in capit. 1. de consecrat. distinctio. 3. capit. 3. & vltim. de feriis.* quibus decisionibus probatur, Episcopos posse religionis causa in memoriam alicuius Martyris, vel viri ab Apostolica sede in sanctorum numerum relati dierum celebrationem instituere, quod semper ab initio ecclesię Episcopi fecere: easq; festiuitates celebrandas à Christianis fore aduersus hereticos probat Thom. Waldensis *in dict. libr. de sacramentalib. cap. 142.* probant & omnes qui contra hęreticos hac de re scripsere olim, & nostra ętate, sufficitq; ipsius ecclesię vniuersalis authoritas, quæ dies festos in veneratione sanctorum quotannis celebrat, & à toto populo Christiano celebrari præcipit. Est & apud Christianos in ecclesia catholica, & fuit vetusta nimis, & obseruata consuetudo, vt in veneratione sanctorum aliqui fuerint semper dies festi celebrati. Nemo etenim leget Ambrosium, Augustinum, Basilium, & alios Græcos, ac Latinos veteres Theologos, qui plane non perspicuè ex eorum concionibus eo tempore sanctorum quorundam celebritates obseruatas pie, ac religiose. Sub Anastasio primo Pontifice Maximo vir quidam Festus nomine, Senator Romanus, Constantinopolim profectus propter Reipublicę Romanæ vtilitates quasdam, vbi ex animi sententia negotium cum Anastasio Imperatore confecit, etiā ei supplicauit, vt ibi Petri & Pauli Apostolorum memoria maiori reuerentia, & cultu, sicuti Romę fieri soleret, celebraretur, ea enim nulla cura, atq; sicuti fors tulisset culta antea fuerat à Cōstantinopolitanis, cui petitioni Cęsar Anastasius nō grauate consentiens constitutione promulgata sanxit, vt magnifice ab omnibus cōuentus ecclesiasticus in Apostolorū eorum honorem ageretur. Ab eo etenim tempore conuentus eius celebritas apud Græcos magna cœpit incrementa, atq; ingenti cū lętitia est frequētata, aucto. Theodoro lectore Byzantio, ex quo idem scribit Nicephor. *eccles. histor. libro. 16. ca. 35.* & hæc prope annū Domini quingentesimū. Qua ratione, deducitur, multo ante id tempus Romæ solenniter apud Græcos non ita, nec tanta cum celebritate Apostolorum Petri & Pauli festum actum fuisse.

De festo *Omnium Sanctorum*, cuius meminere Pontificia decreta *in ca. 1. de consec. distinctio. 3. & c. vltim. de fer.* scribit Matth. Palmerius in Chronicis, Gregorium quartum Pontificem Romanum iussisse, atque indixisse Gallis, & Germanis, vt omnium Sanctorum commemorationem colerent, & obseruarent, idque contigit anno Domini 836. cum & ante id tempus ab ecclesia catholica hoc festum celebraretur: sicuti constat ex *sermon. Diui Augustini. 37. tom. 10.* Tametsi Platina originem huius festiuitatis Bonifacio IV. qui multo post Augustinum tempora electus est in summum ecclesiæ Pontificē anno Domini fere 608. tribuere videatur, scribens, ab eodē Bonifacio templum, quod Pantheon ab ethnicis vocabatur Beatiss. virgini & Martyrib. consecratum fuisse, nec tamē ex hoc sequitur, tunc primum originem habuisse, hunc omnium Sanctorum celebrationi dicatum diem: Fortassis enim id factum est, vt in eo templo ea solennitas perageretur, quę multo ante alibi celebrabatur. Cæterum, vt paulo ante admonimus, præter has festorum dierum solennitates quarum ex testimonio sanctorum patrū meminimus, quarumque plures vetustissimam originem habuere dies celebres frequenter ex Pontificum decreto aguntur pro diuersis à Christo, & sanctis nobis præstitis beneficiis, & in memoriam sanctorum Martyrum, qui pro Christi fide sanguinem suum fuderunt: eis diebus simus grati Deo & sanctis ob beneficia in nos collata, & vt sanctorum exempla ad imitationem nos prouocent, eorumque imploremus patrocinia. Nam & Hebræi præter Sabbata, & festum Paschæ à Deo eis constituta, habuerunt & Neomenias per singulos menses, Pentecosten, festum tabernaculorum, Encænia, festum etiam pro victoria Iudith, pro liberatione populi per Hester, & alia his similia, quę lector ex veteri testamento poterit obseruare, & colligere.

Fiunt vero à Christianis Martyrum, † & sanctorum memorię eo die, quo mortem obiere: quia illo die nascuntur sancti viri ad gloriam & vitam æternam: quod gl. adnotauit *in c. in quadragesima. 33. qu. 4.* cuius meminēre Panor. *in c. 3. de fer.* & Corsetus *in singular. in verb. festum gl. in l. cum quidam. ff. de annu. legat.* Roman. *in singular. 33. gl. in §. cum autem. in verb. notalib. Instit. de ingen.* & illic Ang. Hinc dies, quibus sancti viri vel occiduntur martyrium passi, vel moriuntur, natalia frequentissime appellantur, *ca. 3. de fer.* Scribit etenim Eusebius *lib. 4. eccles. hist. cap. 15.* de martyrio *Polycarpi* Smyrnensis Episcopi epistolam Smyrnensium referens: ita & nos postmodum ossa pretiosissimis gemmis pluris æstimanda, vt supra omne aurum præstantissima collegimus, & vbi decus erat, cōdidimus. Quo in loco, etiam nunc præstante Domino solennes agimus, celebresque conuentus, maximo quidem cum gaudio, & exultatione diem passionis eius natalitium celebrantes in eorum, qui martyrio coronati sunt, memoriam insignem, & vt sequentium animi ad præcessorum viā exemplis huiusmodi inuitentur. Hæc Eusebius, qui Græce diem martyrii sanctissimi Polycarpi γενέθλιον id est, *natalitium* dixit, quod eo die inclytus ille Martyr ad perpetuam beatudinem, & gloriam natus fuerit.

Dies vero, quo ad celebrationem, quæ religionis causa fit, à vespera incipit, & in vespera finitur. *cap. 1. de cons. dist. 3. ca. 1. & 2. de feriis. Clement. 1. de reliqu. & veneratione sanctor. gl. in c. alma. §. adijcimus. de sent. excom. in 6. & Leuitic. cap. 23.* scribitur, à vespera in vesperam celebrabitis Sabbata vestra. Hebrei etenim auctore Beda hunc vsum obseruabāt in diebus discernēdis atque hic dies dicitur ecclesiasticus: tamensi quo ad alios effectus varie Dies cōsideretur ex Iurisconsulto *in leg. more Romano. ff. de feri.* vbi late hoc tractant Paul. Castr. Iason, & alij & diligenter Andre. Tiraq; *de retract. lib. 1. §. 1. gl. 11.* Panor. tamen *in dict. cap. 1. de feriis.* verba illius decisionis interpretatus intelligit, à vespera in vesperam, id est, ab ortu solis vsq; occasum. Cui adnotationi sermonis Latini significatio palam refragatur: nam serum diei dicitur vesper, sicut eius principiū dicitur Mane, & prima diei pars: teste Plinio *libr. 2. cap. 8.* qui de Veneris stella, præueniens quippe, inquit, & ante matitutinum exoriens Luciferi nomen accipit, vt Sol alter, diem maturans: contra ab occasu refulgens, nunc pater vesper, vt prorogans lucem, vicemque Lunæ reddens. Hęc Plinius, & his similia Macrobius. *libr. 1. Saturnal. cap. 3.* Quandoque Vespera accipitur pro nocte, *Genes. capitulum. prima.* vbi legimus; Factum est vespere, & mane dies vnus. Quod illic Diuus Chrysostomus obseruauit, & explicat Eugubinus in Cosmopœia. Sic *Matth. cap. 28.* scriptum est; Vespere autem Sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati, & intelligitur his verbis nox ipsa Sabbatum subsequens, quæ tamen iam lucescere cœpisset in vna Sabbati, hoc est, in die Dominico, in cuius luce matutina Dominus à mortuis resurrexit. Quibus sane probatur, non esse Panor. interpretationem admittendam, imo plane intelligendum responsum Pontificium, vt à vespera diei præcedentis ad vesperam diei sequentis diem festum obseruemus, quo ad publicam diuinorum officiorum celebrationem: quemadmodum Ecclesia catholica religiose obseruat: & notat sanctus Thomas *quodlibet. 5. articul. 21. gloss. in dict. capit. 1.* Felin. *in capit. consuluit. de offic. delegat. colum. 3.* Galderi *in tractat. de eccles. inter 6. membr.* Idem erit respondendum quo ad priuatam cuiusque diei obseruationem, qua vti debet quilibet in sacris ordinibus constitutus ex iuris canonici decreto in persoluendis horariis precibus, Psalmisque Deo in ministerium publicum offerendis. Nam publicam celebrationem intelligimus eam, quæ ex officio, ac ministerio publico fit. Illud tamen

erit obseruandum, clericũ posse, vbi priuatim soluit preces ab Ecclesia sibi iniunctas, diẽ à vespera diei præcedentis ad mediã vsque noctẽ diei sequentis obseruare. Quod asseuerant Florentinus *3.part.tit.13.capit.4.§.4.* Angelus, *in verbo, hora.§.21.* Syluester *in verbo, hora.q.19.* Caietanus *in verb. horarum. §. quo ad quartum.* modo ante mediam noctem diei præcedẽtis matutinum tantum officium dicatur, eodem Caietano authore, & Florentino *2.part.tit.9.capit 12. §.3.col.5.* Sed quo ad vsum carnium dies incipit more Romano à media nocte. gloss. *in capit.1. de consecra. dist.3.* optime Panormit. *in capit.2 de feriis.* qui docte interpretatur Leonis Papæ responsum *in cap. de esu carnium. de consecrat. distinct. tertia.* Eadem ratio diei moribus recepta est ad obseruandos dies festos cessatione operum seruilium: nam ad eum effectum dies incipit à media nocte: & in media nocte finitur: qua in re plurimum valet consuetudo.

10 De vigiliis extat Diui Ambrosij locus *in sermone 60.* de festo Pentecostes, apud Gratianum, *76. dist. ca. nosse.* Nosse, inquit, credo vos fratres: non minori lætitia celebramus diẽ Pentecostes, quam diem sanctum Paschæ celebrare curauimus. Tunc enim sicut modo fecimus, ieiunauimus, Sabbato vigilias celebrauimus, orationibus pernoctantes instituimus. Hæc Ambrosius. Et Hieronymus super Matthę. *cap.25.* inquit: Traditioni Iudęorum est Christũ media nocte venturum in similitudinem Ægyptii temporis, quando Pascha celebratũ est, & exterminator venit & Dominis super tabernacula transit, & sanguine agni postes nostrarũ frontium consecrati sunt. Vnde reor, & traditionem Apostolicam permansisse, vt in die vigiliarum Paschæ ante noctis dimidium populos dimittere nõ liceat expectantes aduentum Christi, & postquam illud tempus trãsierit, securitate presumpta, festum cunctis agentibus diem. Vnde & Psalmista dicebat; Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustificationis tuę. *Psalm.118.* Hæc Hieronymus Lactantius *libro 7.capit.19.* inquit; hæc est nox, quæ à nobis propter aduentum Regis, ac Dei nostri priuilegio celebratur. Cuius noctis est ratio, quod in ea vitã tunc recepit, cũ passus est. Hæc ille, qui maxime errat in aliis rationibus, quas adducit. Meminit & earundẽ vigiliarum Tertullianus *libro secundo ad vxorem.* Quis enim inquit, sinat coniugẽ suam visitandorum fratrum gratia, vicatim aliena, & quidem pauperiora quæque tuguria circuire? Quis nocturnis conuocationibus, si ita oportuerit, à latere suo eximi libẽter feret! Quis denique solennibus Paschę abnoctantem securus sustinebit! Quis ad coniuium Dominicũ illud, quod infamant, sine sua suspicione dimittet? Hæc & alia Tertullianus, qui & Stationem Christianorum meminit. Tractum enim, vt illic docet Rhenanus: & vsurpatum vocabulum istud à Romana militia hæsit in vsu Christianorum. Faciebant Stationem milites, præsidium certo loco agitantes, vnde & stationarii dicti. Christiani nunc in hac basilica nunc in alia conuenientes, nonnumquam apud martyria, hoc est, Martyrum sepulchra, Deum stantes & attenti precabantur. Id præcipue fiebat die Dominico. Sic Tertullianus diem de corona militis, de milite Christiano loquens, Iam, inquit, & stationes, aut alii magis faciet, quã Christo, aut & Dominico die, quando nec Christo. Stationis vocabulum in hoc sensu non ignotum vrbi Romanæ, ex antiquitate relictũ, ipsa etiã obseruationi veteri per manus tradita, ac retenta. Hactenus Rhenanus: de eisdem stationibus Diuus Ambrosius *sermone 25.* inquit, Denique stationes vocantur, quod stantes, & commorantes in eis, inimicos insidiantes repellamus. Verum pernoctationes istas & vigilias apud Ecclesias, non ita facile admittunt Episcopi ea ratione quod experimento cognouerint, frequentissime vigilantes templis abuti, eaque temere, ac passim multis sceleribus, crapulis, & ingurgitationibus polluere in maximum Christianę religionis dispendium, & grauem ignominiam: atque ideo vigilię, quę olim apud Christianos erant in vsu in solennitate paschæ, & ad Martyrum sepulchra, sublatæ sunt Episcoporum, & Pontificum auctoritate, nomine dũtaxat superstite. Sic Elibertina Synodus *canon.35* prohibuit, ne Fœminę in cœmiterio peruigilent, eo quod sępe sub obtentu orationis scelera latenter committant. Nam & Romulus cum suos ciues sæpe cõuenire vellet religionis causa, & hos conuentus virorum, ac fœminarum castos esse optaret, nocturnas virorum. & mulierũ in templis peruigilationes, & arcanas Bacchi initiationes summouit, teste Dionysio Halicarnassæo *libro. secundo.* nec id suis legibus omisit Cicero, qui *lib.2.* ita statuit; Nocturna mulierum sacrificia ne sunto præter illa, quæ pro populo rite fiant, & subdit: Quid autem mihi displiceat in nocturnis, Poetę indicant comici. Qua licentia Romę data, quidnam egisset ille, qui in sacrificium cogitatam libidinem intulit, quo ne imprudentiam quidem oculorum adiici fas fuit. Hæc ille, & alia, quæ ad hanc rem maxime pertinere videntur. Comicos autem Poetas indicare quid illi displiceat, scribit propter stupra, & libidines, quæ à comicis, & tragœdiis referuntur in nocturnis sacris contigisse, vt à Plauto in Aulularia. Euripide in Bacchis. Eupolide in Baptis: sicuti adnotauit Franciscus Balduinus *super Romuli legem 8.* Notat & Cicero Clodium, qui libidine sua sacra Bonæ Deę contaminare conatus est, cuius rei præter alios Plutarchus in Cæsare & in Cicerone meminit. Subindicat Senatusconsultum idem Cicero, quo anno ab vrbe condita 568. Consulibus Sp. Posthumio Albino, & Quinto Martio Philippo, Sacra nocturna, nefandaq; illa bacchanalia, quæ in vrbem erepserant, referente sapientissimo Consule Sp. Posthumio, sublata omnino fuere. Cuius rei extat mentio insignis apud Liuium 4. *dicad. lib.9.* Nocturnaque omnia sacra, & peruigilationes vetat Aristophanes facetissimus veteris comœdię Poeta: eaque in media Græcia Diagondas Thebanus lege perpetua sustulit. Nec mirum erit, easdem peruigilationes, quę à Christianis olim fieri solebant, sublatas ex eo fuisse, quod nõ semper fuerint castæ. At Diuus Hieronymus aduersus Vigilantium, & in Epistola ad Riparum presbyterum has peruigilationes, quæ tunc apud Martyrum sepulchra, & in Paschę solennitate à Christianis fieri solebant, pie profecto, sancte, & eleganter defendit. Quis enim posset absque grauissimę calumniæ, & hæreseos nota, sanctissimos Christianorum religionis causa conuentus improbare? Potius etenim summis laudibus extollenda est virorum, ac fœminarum in Deum, & in Martyres sacratissima mq; virginem Dei genetricem pietas: vt si fieri posset religiose, & caute, omni submota libidinis suspicione, pernoctationes istæ permittendę sint à Pontificibus, & Episcopis: error tamen, culpa iuuenũ, vilissimarũq; mulierum, qui per noctem sępissime in his peruigilationibus deprehensus est, efficit equidẽ, vt omnino fuerint hæ pernoctationes sublatę, idque sancte factum esse nemo, qui presentis sęculi mores nouerit, audaciamq; delinquendi exacte prespexerit, poterit nõ fateri, & dubio procul Põtificũ & Episcoporũ diligentiã in precauendis sceleribus nõ laudare. Iure tamen Vigilantius à Hierony nõ incusatur, quod peruigilationes Christianorum ad Martyrum sepulchra improbauerat non tam propter crimina, adulteria, & scelera vitanda quam propter sanctorum Martyrum veneratiõẽ, & cultum animo hæretico à piorum mentibus submouendum. Eadem ratione à Gentilibus tempore Tertulliani sanctissimi Christianorum conuentus bacchanalibus conferebantur, quod Ethnici existimarent, Christianos in his conuentibus fœda illa excitare crimina, quæ olim ab ipsis Gẽtilibus impie in tenebris religionis prętextu committebãtur. Extat & de nocturnis sacris Constantij Imperatoris cõstitutio *lib.16. Codic. Theodosiani*, quæ quinta est ad Cerealem P. V. his verbis: Abole antur sacrificia nocturna, Magnentio authore permissa, & nefaria deinceps licentia repellatur. Dat. IX. Calend. Decemb. Cõstantio A. VI. & Cæsar. II. cos. Quam constitutionem ipse intellexerim non de nocturnis Christianorum sacris, & peruigilationibus: nã & illæ tunc, & post permissę fuerunt, & licite fiebant, teste Hieronym. sed de nocturnis, fœdissimisque Paganorum sacrificiis, quæ permiserat Magnentius ille impius tyrannus: qui tandem victus à Constantij Ducibus, primum eius matrem, deinde fratrem, postremo seipsum occiderat eodem anno, quo data est lex prædicta nempe ipso Cõstantino VI. & Gallo Cæsare II. Cõsulibus. authore Socrate *li.2.c.32.* Sozomen. *li.4.c.7.* & Nicephoro *li.9.c.23.* huic opinioni accedit ipsius tituli Rubrica, quę de paganis sacrificiis, & templis inscribitur: & tandem *l.7. eiusd. tit.* quis paganorum sacrificia diurna, nocturnaque grauissimis prohibet pœnis.

Præter hæc commemorare libet, quæ de peruigilationibus Eusebius *lib.2. Eccles. hist. ca.17.* scribit post Philonem, qui proximus Apostolorum temporibus, imo qui ad colloquia Petri Romæ diuinum verbum concionantis, vtplerique testantur, peruenit, de monachis Christianis in Ægypto librum edidit, cui titulus est, *de vita contemplatrice, aut de supplicibus*

vel

vel authore Suida, *de vita Christianorum*: inquit enim Euseb. quid autem his addere oportet horum in vnũ conuentus? Seorsim quidẽ mulierum, seorsim etiam virorum frequentatas conuersationes, solitaque, & stata exercitia, quæ etiã nunc nos soli, & maxime vna cum inedia, cibique abstinentia cum precibus, & cum diuinorum oraculorum meditatione in peruigiliis, & orationib, salutiferæ passionis feriis, & magnæ solennitatis pernoctationibus celebrare cõsuemus. Idem de aliis feriis, & de his tradit Nicephorus *lib.* 2. *c.* 17. rursus de peruigilationibus ad Martyrũ sepulchra eas cõmendans meminit Theodoritus *lib.* 2. *Eccles. hist. c.* 24. quæ si modo fierẽt ea pietate, qua tunc fiebant, iure optimo possent à summis Pontificibus, & Episcopis permitti, imo essent permittendæ,

11 Sexta conclusio: Hoc sanctificationis †dierum præcepto exterior tantum Dei cultus, pura corporalis requies ad famulandum Deo præcipitur, nõ autem interna dilectio, aut contritio, nec interior operatio. Hanc conclusionem deducunt ex S. Thoma 2. 2. *q. art.* 4. Cuius sensum diligẽter scrutatur, & probat Dominicus Soto *lib.* 2. *de iustit. & iur. q.* 4. *art.* 4. & probatur hæc opinio ex eo, quod sub præcepto legis diuinę, vel humanę, quamuis cadat, & contineatur actus virtutis, finis vero legislatoris, aut modus virtutis non continetur, nec est sub legis ipsius vinculo, & obligatione: quẽadmodum docuere idem S. Thom. 1. 2. *qu.* 100. *art.* 9. *& qu.* 69. *artic.* 3. *&* 2. 2. *q.* 44. *art.* 1. 4. *&* 8. Caietan. vbique Palud. *in* 3 *sent. distinct.* 37. *quæst.* 1. *col.* 3. & ibi Ioann. Maior *quæst.* 15. nos item hac de re multa scripsimus *in c. Alma mater. de sentent. excommun. in* 6. *in prioris partis.* §. 5. Igitur internus cultus, qui ad contritionem pertinet, & ad dilectionem Dei, quo velut in finem tendit legislatoris mens, non est sub ipsius legis vinculo. Ad hæc accedit, quod ecclesiasticum institutum, quo cultus hoc præcepto iussus per hoc determinatur, quod est missarum solennia audire cum decenti reuerentia, & attentione, vt sit actus humanus. *cap. missa. cap. omnes fideles. de consecrat. distinct.* 1. ad cultum nos tantum externum obligat, & arctat ergo palam est, in præcepto diuino non esse alium actum comprehensum, cum alioqui nisi illum explicaret, non esset ecclesia fida diuini iuris interpres. Est & alia huius assertionis ratio, quod huiusmodi præcepta', quibus aliquid iniungitur, non obligant ad charitatis modum, sed possunt quantum ad substantiam operum extra charitatem implerita, vt euitetur peccatũ: ergo præceptum hoc quo ad substantiam operum seruatur, & adimpletur, vt & alia præcepta extra charitatem: nec ex eo tenetur quis in die festo se ad gratiam præparare. Et propterea præceptum dilectionis Dei non est in Decalogo inclusum, sed extra in fronte prefixum tanquam omnium præceptorum finis: si modũ charitatis consideremus, non vt est singularis obiecti, sed vt est vniuersalis conditio omnium virtutum. Hac etenim ratione considerata dilectio Dei, licet sit finis omnium præceptorum 1. *ad Timoth.* 5. finis præcepti charitas, non includitur in quolibet præcepto Decalogi. quamuis in omnibus, vt finis præmittatur. S. Thom. 1. 2. *q.* 100. *artic.* 4. *&* 2. 2. *quæstio.* 44. *art* 4. *& quæstio.* 79. *articulo* 2. & Caietan. 2. 2. *quæst.* 46. *art. c.* 8. nec tenetur quis parentes honorare ex Dei charitate, sed satis illi erit, vt adimpleat præceptum quoad substantiam operũ, si parentes honorauerit exteriori reuerentia, nec transgreditur præceptum de honorandis parentibus, licet eam reuerentiam præstiterit in peccato, mortali. Verum si consideremus dilectionem Dei, vt est singularis actus peculiaris virtutis amandi, sicut est alius actus sperandi, alius actus credendi, nempe cuius contrarium est formaliter odisse, tunc actus charitatis cadit sub singulari præcepto, nempe sub hoc; *Diliges Dominum Deum tuum, & proximum sicut teipsum*: sicuti docet S. Thomas 1. 2. *quæstionib.* 100. *articul.* 10. illumque secutus Dominicus Soto *de iustit. & iur. lib.* 2. *quæstio.* 3. *artic.* 10. Fit igitur, hoc præceptum Decalogi minime transgrediatur quis ex eo, quod in diebus festis peccatum aliquod mortale commiserit. Vnde illud euidenter consequitur, non teneri quem in confessione sacramentali confiteri tempus diei festi, quo crimen aliquod commisit, sed illi satis erit peccatũ ipsum confiteri, quod nos probare conati sumus *in dict.* §. 5. quo in loco meminimus plurium authorum, qui hanc sextam conclusionem improbarunt. Qui vero actus possint licite in diebus festis fieri, diligenter explicant Syluester, Caietan. & alij, *in verbo festum*. Dominicus Soto *in dict. quæstio.* 4. *articul.* 4. à quo pluribus rationibus adductis hęc fuit tractata cõtrouersia, quæ agit de interiori cultu festorum. Erit etenim summa huiusce disputationis, hoc præceptũ habere duo mẽbra, alterũ negatiuũ, quod est cessare à seruili opere, alterum affirmatiuum, quod est cultus ab ecclesia præscriptus. Primum vero membrum intelligendum est, vt & omnia moralia præcepta, iuxta planum, & literalem sensum: non secundum translatitium: siquidem in morib. instituendis oportet vti translatitio aut metaphorico stylo: & ideo cum peccata in sensu plano, & liberali non sint nec dicantur opera seruilia, & in festis iubeamur cessare ab operibus seruilibus, consequitur necessario, peccata hoc speciali præcepto minime prohiberi. Secũdum autem membrum, tantum obligat ad actum exteriorem, & ad interiorem, qui propter exteriorem est omnino necessarius, nempe audire missarũ solennia ea attentione, quæ illum actum exteriorem humanum efficiat, & religionis opus. Quod in specie adnotarunt Angel. *in verb. feria.* §. 4. & Caietan. *in verb. Festor. violatio.* qui hanc sextam conclusionem optime probat 2. 2. *quæst.* 122. *artic.* 4. Cui parum oberit quod illic S. Thomas scripsit asseuerans, peccata vere aduersari obseruantię festorum: quia ea opinio est intelligenda non quo ad substantiam præcepti, sed quantum ad eius finem. Vere etenim peccatũ aduersatur fini huius præcepti & aliorũ. Nam, vt de hoc tractemus, præceptum istud institutum est ad vacandum Deo, & reb. diuinis, cui equidẽ fini magis pugnat peccatum, quam opus seruile, & tamen substantię præcepti magis pugnat opus seruile quam peccatũ. Qua ratione quod idẽ S. Thomas subdit, à Christianis Sabbatum seruandum esse spiritualiter, est omnino accipiendũ quo ad intentionem præcipentis, & finem ab eo significatum, non quod ea obseruatio sit de substantia præcepti, vt qui sic non seruauerit, transgressor sit illius.

CAPVT XX.

De Ieiuniorum, quæ Catholica Ecclesia Christianis indixit, obseruatione, & origine.

SVMMARIA.

1 *Ieiunium ecclesiasticum maxime differt à communi vsu, & exercitio moralis abstinentiæ.*
2 *Ieiunium, an sit iure naturali, diuinoue institutum?*
3 *Ieiunium qua ratione sit iure humano indictum.*
4 *De ieiunio quadragesimæ, & eius institutione.*
5 *Socratis historici locus expenditur.*
6 *Sextæ Synodi canon intelligitur.*
7 *Interpretatio cap. quadragesima de consecr. dist.* 5.
8 *De ieiunio quartæ feriæ, sextæ, & Sabbati.*
9 *De ieiunio Quatuor temporum.*
10 *Præceptum de ieiunio obligat eius transgressores ad mortalem culpam.*
11 *Vnicum tantum prandium licitum est in diebus ieiunij: & an eius quantitas ieiunij legibus aduersetur?*
12 *Finis legis an includatur, & contineatur sub præcepto?*
13 *An tertium, vel quartum Prandium noua transgressionis reatum inducat in eodem die, quo ieiunium præcipitur?*
14 *De horæ prandij, & de distinctione horarum diei.*
15 *De cibis, quibus ieiunantes interdicuntur.*
16 *De ieiunio Rogationum, & de illo triduo.*

QVamuis ex sola naturalis rationis cognitione, absque vllo diuini, vel humani iuris præscripto, ieiuniũ qua ex parte ad abstinentiã moralẽ pertinet, fuerit olim, & Ethnicis Philosophis plane cognitũ, vt quilibet iuxta rectam prudentiæ rationem ad tuendã bonam valetudinẽ, ad sensum & intellectũ illustrandum, saltẽ ne nimia ciborũ ingluuie temere quis in morbũ corporis, vel animi incidat, teneatur temperantia, & mediocritate prudenter vti: præstantius tamen multo Christianis, & his, qui verã Dei cognitionẽ habent, ieiunium est legibus institutũ, multis titulis, & nominibus maxime commendandũ, etiã si hæretici, qui nunquã ecclesiã infestare cessant, & hoc sanctissimũ opus euertere fuerint conati, quorum impiis conatibus viri sanctitate, & doctrina insignes restiterunt olim, & aduersus Lutheranos nunc resistere Deo duce satagunt, omnique studio moliuntur. Horum scripta tot locis ex sacra scriptura selectis, tot sanctorũ patrũ testimoniis adductis, vberem adeo huiusce rei tractatum continent, vt hoc in loco ad illorũ lectionẽ Christianę Theologię studiosum ablegantes pauca quędam obseruare constituerimus in eorum vtilitatem, qui iuri Pontificio, & Cęsareo tantum operam dederint.

Prima conclusio: Ieiunium † quo Christiani vtimur, quoque vsi fuere sancti patres, maxime differt à communi

virtutis temperantiæ exercitio, moralique abstinentia: tametsi vere sit actus abstinentiæ virtutis. Hanc conclusionē ex multis deducimus, primum quod moralis abstinentia hoc ipsum continet, quod propter aliquam rectam rationē ad valetudinem animi, vel corporis, ad morbum aliquem vitandum, ad aliqua opera corporalia expeditius agenda, minus cibi sumamus, quam nobis fas esset secundum communem statum, secluſa speciali ratione, qua prudenter cōsiderata, morali abstinentia vtimur. Sicut & moralis temperantia dictat, non esse excedendum ab eo, quod recta ratio, & naturalis præscribit debitis circumstantiis pensatis, vt bonam corporis valetudinē, & animi sensum tueamur: quemadmodum S. Thomas docere conatur 2.2. *quæst.* 146. *articul.* 1. *ad* 2. *& quæst.* 147. *artic.* 1. *ad* 2. Generaliter etenim Temperantia, authore Cicer. *lib.* 2. *veteris Rhetorices*, est rationis in libidinem, atque alios non rectos impetus animi firma, & moderata dominatio. Vel secundum Macrob. *lib.* 1. *de somnio Scipion. cap.* 8. Est nihil appetere pœnitendum, in nullo moderationis legem excedere, sub iugum rationis cupiditatem domare, quæ & Aristot. tradit 2. & 4. *Ethic.* ac docet Thom. 2.2. *qu.* 141. quo fit, vt satis constet, quæ sit moralis temperantia, quæ item moralis abstinentia, quibus etiam veteres, Ethnicique Philosophi vsi fuere ad corporis, & animi integritatem, valetudinemque tuendam, ac conseruandam, vel ad opera corporalia expeditius agenda, aut præter cōmunē vsum ad morbum aliquem vitandum: & quandoq; in hoc intenti, vt abstinentia ciborum animi intellectum promptiorem haberent ad ea facilius agenda, & percipienda, quæ vel moralem, vel naturalem Philosophiam, mathematisque disciplinas attinebat.

Secundo, communis vsus temperantiæ virtutis in hoc tendit, quantum ad cibum, & potum, vt tantum quis ex eis sumat, quantum sibi sit necessarium, aut competat iuxta illam mediocritatem, quæ prudenter in virtutibus seruanda est: non in puncto, sed in latitudine quadam secundū communem statum, ita quod nullus sit excessus.

Tertio, quia sicut laus fortitudinis consistit in quodā excessu, & ab eo omnes eius partes nomen accipiunt: ita & temperantię laus in quodam defectu versatur: atque ideo abstinentia temperantiæ pars à defectu nomē habet, & nihilominus medium tenet in illa latitudine, quæ à recta ratione ducitur.

Quarto, sicut moralis quædam recta ratio patitur, ac dictat, quod propter aliquam specialem causam temporalem, sumat quis minus cibi aut potus, quā communi quadā circunspectione iuxta communem statum sibi competeret, quod paulo ante adnotauimus; ita & multo magis recta ratio, prudensque id ipsum dictat ad spiritualia mala vitanda, bona vero consequenda, seruata & semper & vbique illa rectitudine, quę ita abstinentiam istam intra virtutis limites continet, vt tantum cibi sumatur, quod natura conseruari possit, cum alioqui vere dici non possit abstinentia. Hęc ex eodem Diuo Thoma in locis paulo ante citatis, & *in* 4. *sentent. distinct.* 15. *quæst.* 3. *ad primam & secundam.*

Quintum plane ex his deducitur, posse quem intra temperantię virtutis limites obseruari philosophica latitudine, certam cibi, & potus quantitatem sumere absque aliquo excessu secundum rectam rationem: & eundem posse minorem cibi, ac potus partem sumere absque eo, quod vlla lęsio naturae fiat, quo ad ipsius sustentationem.

Sexto, illud dubio procul assertionem primam cōfirmat, quod ieiunium ecclesiasticum non solū in hoc versatur, vt à superfluis cibis, & potibus abstineamus: hoc enim pertinet ad necessitatem virtutis ex communi eius vsu, sed & in hoc, vt ab aliis etiam abstineamus, quae salua virtute nobis licerent, quod vbique S. Thomas expressim docet.

Septimo ex eo, quod ieiunium Christianū tria potissimū inducat & operetur. Primum ad carnis concupiscentiam reprimendam, eiusque sedandos illicitos motus. Paulus Apostolus 1. *ad Corinth. ca.* 9. Castigo, inquit, corpus meum, & in seruitutem redigo, ne cum aliis praedicauerim, ipse reprobus efficiar. Vas igitur electionis aduersus corpus repugnat illudque subigere conatur ieiuniis, & vigiliis: ne violenta quadam tyrannide animae aduersetur, & in morem serui contumacis lasciuiat. Etenim remediū est salutare Ieiunij, ad domandum corporis lasciuiā, & eius pruritus reuinciendos: parsimonia siquidem, gulæque continentia corpus hominis castigatur, in ordinemq; redigitur, ne lasciuiēs nimis, & effrenæ rationis metam transiliat. Ieiuniis denique cen gubernaculo, corporis nauicula regitur, exhauritur sentina ventris, petulantia carnis marcescit, crudelissimus hostis pallet, ac terretur: atque hęc de primo. Secundū, quod mens ieiunium trium hebdomadarū vidit visionē & reuelationē à Deo accepit, *Daniel ca.* 10. Tertio, ieiunium prodest ad satisfactionē pro peccatis. *Ioel ca.* 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu, & plāctu, qua ratione Diuus Augustinus *in sermone de oratione, & ieiunio*, scribit; ieiunū purgat, animam, mentem subleuat, & propriam carnem spiritui subiicit, cor facit contritum. & humiliatum, concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinū ardores extinguit, castitatis vere lumen accendit. Quæ quidem S. Thomas tradit in *d.q.* 147. *art.* 1. Abstinentia vero, quam Philosophi docuerūt, quaque vsi communiter fuere, hos effectus minime consequitur, imo potius recta corporis valetudine existentes, quę per communem temperantiam adquiritur, & conseruatur validior redditur natura nostra, sicuti experimento cōstat. Quodsi aliquando Ethnici vsi sunt media, & morali sobrietate, ac temperantia intra limites eius, maiori tamen quam ea, quæ commmunis erat: id fecere in finem omnino temporalē, minime cogitantes de his, quæ spiritualia sunt, nec in id intenti, in quod Christiani ieiunantes intendimus, aut iuxta ipsius legis mentem intendere debemus. Igitur satis probatur prior conclusionis pars, & ex ea, ieiunium Christianum maxime differre à ieiunio, quod dicere possumus philosophicum ab abstinentia morali, qua veteres Ethnici quandoque vsi fuere. Posterior conclusionis pars ex eo deducitur, quod cū ieiunium ordinetur ad aliquod bonū, & honestum, necessario sequitur virtutem esse, quod S. Tho. *in d. art.* 1. probat. Abstinentia vero virtutis temperantię pars subiectiua: imo virtus specialis pertinet ad medium constituendum in cibis, & potibus, in quibus & ieiunium constituitur: & ideo ieiunium est virtus, & abstinentiæ actus, auctore eodem Thom. *art.* 2. qui in vtraque quęstione satis docet, abstinentiam esse in cibis, & potibus temperantiam, post Macrob. *lib.* 1. *de som. Scipion. cap.* 8.

Secunda conclusio: Ieiuniū † vbi est necessarium ad re- 2
primendos carnis illicitos motus, vel ad eleuationem mentis ad spiritualia, est iuris naturę præceptum. Probatur ex eo, quod sicut tenetur quis abstinere ab illicitis carnis operationibus, quæ dubio procul contingunt à violenta quadam corporis tyrannide: ita vtique tenetur vt mediis necessariis ad carnis illicitos motus sedandos. Deinde quemadmodū tenetur quis aliquo tempore diuina, & spiritualia contemplari, eadem ratione tenetur seipsum mediis necessariis ad illam contemplationem præparare. Ergo ieiunium, vbi ad hęc fuerit necessarium morali quadam consideratione, erit profecto iure naturali præceptum, quod S. Thom. scribit 2. 2. *q.* 147. *art.* 3. idem *in* 4. *sent. dist.* 15. *q.* 3. *ad* 4. idem de oratione respondendum erit, eam scilicet esse ex præcepto iuris naturalis, vbi est necessaria ad reprimendas carnis tentationes, illicitosq; motus, vel ad salutē spiritualem consequendam ex diuino auxilio: quemadmodum idē Tho. & alii senserunt adnotante Mar. Azpilcueta *in ca. quando, de consecrat. dist.* 1. *not.* 3. *n.* 13. & in Manuali *ca.* 13. *n.* 18.

Tertia conclusio: Ieiunium qua ex parte necessarium est ad sedandos, & reprimendos illicitos animi motus, vel ad spiritualia contemplanda: sicut est iure naturali præceptū, ita & lege diuina euangelica. Hæc constat ex his, quę scripsimus *in ca. præced. n.* 4. Nam quæ iure naturali præcepta sunt, eadem & lege diuina euangelica præcipiuntur: quod illic probauimus. Et præterea lex noua euangelica nobis præcepit, vt animi motus componeremus, auctore Chrysostomo *Matth. capit.* 5. idque S. Thomas explicat 1.2. *quæst.* 107. *articul.* 4. ergo & omne illud præcepisse videtur, quod sit necessarium ad hanc animi interiorem compositionem, vt iuste operemur animi promptitudine & alacritate, repressis illicitis animi motibus, qui nos facillime & obruent, ac pessundabunt, nisi mediis illis vtamur, quæ ad hanc extirpandam calamitatem sunt necessaria. Id ipsum sensit Tho. 2.2. *q.* 167. *art.* 4. *ad* 1.

Quarta conclusio: Potuit ecclesia ieiunium † ex præcep- 3
to quibusdam diebus Christianis indicere: idque fuit maxime vtile. Hæc est assertio S. Tho. *in d. q.* 147. *art.* 3. *ad* 1. *& in d. q.* 3. *ad* 4. Etenim quemadmodum ad sæculares Principes, ciuilemque Rempublicam pertinet, præcepta tradere debita,

quæ

quæ in rebus temporalibus communi vtilitati conueniũt, vt ea quæ generalia sunt iuris naturalis iuxta rationem positiuã in specie definiendo: ita & apud ecclesiã, & ecclesiasticos Principes ius est, & potestas præcipiendi ea peculiaribus statutis, quæ iuxta communem rationẽ vtilia sunt, & quandoq; necessaria quo ad bona spiritualia, supernaturalemq; fælicitatem consequendam. Nam & hoc esse munus prudentis legislatoris nemo profecto negabit. qui politicã disciplinam vel mediocriter intellexerit. Ieiunium autem esse plerumque necessarium, & communiter vtile ad spiritualia bona obtinenda, constat ex his, quæ paulo ante adnotauimus: & quia in multis omnes offendimus *Iac.*3. & caro aduersus spiritũ concupiscit, teste Paulo *ad Gal.*5. Ergo in ecclesiastica Republica oportet Christiana & Catholica institutione aliquot diebus, & temporibus constitui ex præcepto ieiunium, & hanc à cibis abstinentiam, non quod opus supererogationis præcipiatur, sed potius opus illud, quod maxime est necessarium in communi hominum statu, & dubio procul omnibus, qui salutem spiritualem adsequi conantur, admodum vtile, præstantissimumque aduersus carnis contumacem, rebellemq; contra spiritualia conatum, quod ex multis constat, quæ passim in veteri, & nouo testamento in laudem, & ieiunij commendationem scripta sunt, & quæ in vnum fere locum congesserunt D. Hieronymus *2.lib.contra Iouinian.* Ambrosius *in lib.de Helia, & ieiunio.* Augustin. *in epistola ad Casulanum presbyterum.* Ex iunioribus Iodocus Clichthoueus *in propugnaculo eccles. contra Lutheranos:* Alfonsus à Castro *in lib. de hæresibus in verbo Ieiunium.* Ioan. Arboreus *in Theosophia lib.9.c.*18.19. diligentissime Martin. Ayala Episcopus Guadixiensis *de traditionibus eccles.3.part.in consideratione de traditione ieiuniorum.* Hac igitur quarta conclusione refellitur error, & hæresis illorum, qui licet ieiunia omnino non improbauerint, in eam tamen dementiam inciderunt, vt existimauerint, non esse obseruanda ieiunia solenniter ab ecclesia instituta, sed ieiunandum esse, cum quisq; ex eius libero arbitrio voluerit, nullo pacto admittẽtes, ecclesiam posse ad ieiunium obligare: quem errorem damnauit Synodus Gangrensis *cap.*19.

Quinta conclusio: Ecclesia catholica ab initio legis Euãgelicę quibusdam diebus ieiunia Christianis præcipit, & lege lata indixit. Hęc etiam in omnibus Theologis recipitur: præsertim à S.Tho. *in d.q.*147.*art.*4.*& in 3.sent.dist.*15.*q.*3. Eandemque communem opinionem communi consensu probant omnes iuris Pontificii professores. Sunt etenim Pontificiis constitutionibus ieiunia diebus quibusdam instituta quorum quędam ab Apostolorum temporibus præscripta fuisse adeo constat, vt veteris ac prope diuini instituti mentem referant. Nam de ieiunio quadragesimæ extat canon Apostolorum, *ca.*68. quo quidem canone admonemur & vt ipse opinor, præcepto adstringimur, sacrum quadragesimæ ieiunium obseruare, veluti iam prius institutum. Vnde plures màximę authoritatis viri, quadragesimæ ieiuniũ à Christo fuisse institutum. constanter asseuerarũt, vt obligatio ad illud non tantum ex humano præcepto pendeat, sed ex diuino, quorum de numero fuere Maxim. Episcopus Taurinensis *Homil.2.de Pentecoste.* Ambrosius *in quodam sermone de quadragesima* 23. & rursus *sermone* Augustin. *in epistola.*119. *capitul.*15. *ad Ianuarium.& sermone* 1. feriæ quartę post Dominicam secundam quadragesimę. Telesphorus Papa *in capitul.statuimus dist.*4. Leo Papa *in sermone* 1. *de quadragesima*, Beda *in sermone de Ascensione* Theophilus Alexandrin. *libro* 3. *de Pascha.* Hieronymus contra Montanum epistola ad Marcellum. idem & ex Ignatio deduci videtur *in epist.*4. atque Epiphanio cõtra Arrianos. Meminit & huius ieiunii Sozomenus *libro* 1. *eccles.hist.capit.*11. sed & concilium Bracharense primum adeo hoc quadragesimę ieiunium obseruari præcipit, vt nullo pacto permittat, id solui feria quinta hebdomadę sanctę quę vocatur cœna Domini: idẽ statutũ est *in concilio Toletano* 8.*c.*8. & Laodicẽsi *ca.*50. apud Burchardũ *lib.*13.*c.*8. & Gratianũ *de consecra.dist.*3.*ca. non oportet.* & rursus illic *in cap. non liceat.* ex synodis Græcorum *cap.*50. Ex quibus, licet quandoque hoc fuerit controuersum, est obseruandum, hoc quadragesimæ ieiunium ab initio ecclesię sacro sanctum, ab Apostolis institutum fuisse, ad Christi tamen exemplum, qui quadraginta diebus ieiunans, vt inquit Augustinus hoc ieiunium consecrauit. Atq; ideo hæc vna poterit esse ratio, cur vetustissimi quidam Theologi scripserint, hoc ieiunium ex diuina institutione processisse, id est, ab Apostolis ad exemplum dominici ieiunii, & hoc fuisse institutũ: quod Ignatius in præcitata epistola sensit. Est etenim frequentiori opinione receptum, nec hoc ieiunium fuisse præcepto diuino indictũ, Tametsi, vt modo admonebam, fuerit aliquando ex sanctorum patrum testimonio probatum, quadragesimæ ieiuniũ obligationem inducere à lege diuina Euangelica. Poterit sane & hęc controuersia aliter dissolui, authore Augustino ad Casulanũ presbyterum, qui scribit, lege Euangelica à Domino & redemptore nostro Iesu præceptum esse Ieiunium generali quodam præcepto, non tamen quibus & quot diebus ieiunare teneamur. Vnde D. Augustinus illic plane probat, conclusionẽ tertiã, quam superius tradidimus: atque iuxta illius sensum intellexit, ieiunium lege diuina Euangelica esse præceptũ. Quod est in hoc tractatu omnino menti tenendum ad multa, & forsan difficilia intelligenda. D. Basilius *in concione* 2. dogma pietatis appellat quadragesimã, ad cuius ieiuniũ omnes inuitat, & exhortatur. Sed & hoc quadragesimę ieiuniũ magnum appellauit Nicephorus *libro* 8. *hist.eccl.c.*42. qui *lib.*12.*c.*34. post Socratem *lib.*5.*c.*22. de hoc ieiunio ita scribit: Et primum de obseruatione Paschalis festi dicendum. Quæ enim eas prædicunt ferias ieiunia, varie apud quosque ab initio seruata comperimus. Romani nãque tres continuas hebdomadas, sabbatis, & dominicis diebus exceptis, ieiunarunt. Illyrici autem, & cuncta Græcia, præterea Alexandria, & Lybia omnis, Ægyptus, & Palæstina sex hebdomadibus ante festum Paschæ ieiunium continuarunt, quadragesimam tempus id nominantes. Alii rursus ante septem hebdomadas ieiunare cœperunt: sicuti Cõstantinopoli, & circumcirca ad Phæniciam vsque tribus tãtum hebdomadibus quinos dies ex interuallo, binis septimanis intermissis à cibis se abstinentes, itidem quadragesimã tempus tale vocarunt. Montanistæ vero duabus. Quos mihi demirari in mentem venit, quomodo omnes isti in dierum numero sic variantes, quadragesimã tamen ieiunii tempus vocarunt. Quamuis alii aliam rationem texentes, nomini ei honestum praetextum obtendant. Haec Niceph. post Socrat, cui Epiphanius cõuenire videtur aduersus Massalianos varios ritus cõmemorans circa tẽpora ieiuniorum. Caeterum apud Socratem Graece ita legitur: ἄλλοι πρὸ ἑπτὰ τῆς ἑορτῆς ἑβδομάδων τὰς νηστείας ἀρχόμενοι, καὶ τρεῖς μόνας παυσιμέρους ἐν διαλείμμασι τῶν νηστειῶν ἑβδομάδων τῆς αὐτῆς ἀγούσης τὸν χρόνον τοῦτον καλοῦσι. Vt ipse Latine interpretor: *Alii rursus septima hebdomada ante Passcha festum ieiunare inceperunt, & tribus hebdomadib. tantum ex intervallo quinis diebus ieiunantes nihilominus tempus hoc quadragesimam vocarunt.* quorum verborũ, ni fallor, est verus sensus quosdam esse significãs, qui septima hebdomada ante Paschae festũ ieiuniũ hoc ritu & modo incipiunt & prosequuntur: vt prima hebdomada, tertia, & quinta ieiunent, quinis tamen diebus excipiunt enim sabbata, & dies dominicos: septima vero hebdomada, quae vltima est, & dominico diei Paschae proximior, etiam sabbato ieiunium. Igitur qui ritum istum obseruant septem hebdomadas ex interuallo ieiunia celebrare conãtur, intermissa semper vna hebdomada, in qua cessent à ieiunio. Prima, Tertia, Quinta, & Septima ieiunantes. Nam quod ex Socrate Epiphanius *libro 9.tripartit.capit.*38. & diligentissimus Nicephori interpres de duabus Septimanis intermittendis tradiderunt, praeterquam quod ex Socrate id mihi non cõstat, Nicephori etenim Graecum codicẽm nondum legi, non satis congruit: Siquidem ex septem hebdomadibus, si tres tantum ieiunio celebratæ fuerint, quatuor, non duæ tantũ, erunt intermittendæ. His accedere videtur non ãdendum incõcinne, quod scribit Ambrosius *in sermone* 34. Hoc enim, inquit, dico, quia audio complures, quod grauius est, deles, alternis in quadragesima hebdomadis abstinere & cõsecratum illum dierum numerum gula intemperate violare: hoc est, prandere septem dierum curriculo, & septem dierum spacio ieiunare. Hæc Ambrosius. Quod si dixeris, iuxta nostram interpretationem quatuor hebdomadibus ieiunium obseruari, non tribus quod Socrates voluit: respondeo, Socratem tres tantum hebdomadas adnumerasse συναμφοῖν, id est, quarum quelibet quinque ieiunii dies haberet: quartã vero, quæ sancta à nobis dicitur, omisisse, quod ea dubio procul ab omnibus ieiunio sit destinata non ex quinque, sed ex diebus sex. Nam licet Grœci olim sabbata, etiam quadragesimæ à ieiunio exciperent, prohibentes sabbatis ieiunare: vno tamen sabbato quadragesimæ, quod est ante dominicam Paschæ diem omnino ieiunabant: quẽadmodum constat ex Vmberto, & Innocentio, quorũ hac

de re sententiam diligenter retulit Franciscus Torrensis *in libro de canonibus sextæ synodi, canone* 55. existimat tamē canonē illum, qui ex eo synodo prohibet in sabbato quolibet ieiunium, adulterinū esse, & contra Romanae ecclesiae cōsuetudinem, atque ideo respondere conatur *canoni* 65. *Apostolorū*. vbi statutum fuit, Si quis dominicum diem, aut sabbatum, vno solo dempto, ieiunare deprehendaturi deponitur: sin laicus, à communione eiicitur. Cōuenit vero cū hoc canone [6] canon ille sextę synodi quinquagesimus quintus, cōueniunt itidem Socrates, ac Nicephorus, ab omnibus sabbatis, vnum excipiens, nempe magnum illud, quod diem domini: tum resurrectionis precedit. Sed & diuus Ignatius *in epist.* 44. inquit. Quicunque dominicam, aut sabbatum ieiunauerit, præter vnum sabbatum Paschæ, ipse est Christi interfector. Ex quibus, & aliis, quę paulo post tradentur, apparet, apud Græcos, & in Orientali ecclesia olim ieiunium sabbati, etiam in quadragesima prohibitum fuisse: & à precepto ieiunii exceptum: atque ideo existimo, canonem sextę synodi quinquagesimum quintum adulterinum non esse: cui opinioni & diuus Ambrosius suffragatur *in libro de Helia capitul.* 10. scribens: Quadragesima totis præter sabbatum, & dominicum ieiunatur diebus. Hoc ieiunium domini Pascha concludit. Hoc ipsum & ex diuo Basilio constat, *in Homil.* 1. & 2. *de ieiunio.* Hęc Ambrosius. Quamuis Romę, & fere in occidentali ecclesia ieiunium diebus sabbati licitum erat, & quandoque præceptum, quemadmodū statim probabimus, & synodus Agathtensis probat *capitul. duodecimo*, & apud Gratianum *de consecrat. distinctione tertia.* ex eodem scribitur. Placuit, vt omnes ecclesiæ exceptis dominicis in quadragesima, etiā in die sabbati, sacerdotali oratione, & discretionis commune ieiunent: quod vero idem Socrates', & Nicephorus scripsere asseuerantes, Romanos tres tantum hebdomadas, dominicis diebus & sabbatis exceptis ieiunare: existimat idem Franciscus Torrēsis super canon 13. mendacium esse, asseuerans, quadragesimā integram apud Romanos ieiunio obseruatam fuisse: idem ipse verissimū esse contendam, modo illud obseruemus, olim, etiam apud Romanos quadragesimæ ieiunium à secūda feria post dominicā quadragesimæ incipisse. Quod insinuat Telesphorus, septimus à Petro pontifex, qui decreto proprio definiuit, ac præcepit, clericos omnes septem hebdomadas plenas ante sanctum Paschæ ieiunare, & a carnibus abstinere, quia discreta debet esse vita clericorum & laicorum: addidit enim septimam hebdomadam quo ad clericos, quę dicitur quinquagesima, sentiēs laicis sex quadragesimę hebdomadas indictas fuisse, sicuti apud Gratianum constat *capitul. statuimus. & sequentibus distinctio.* 4. Alibi vero saltem in Orientali ecclesia varie ieiunium quadragesimę fuit obseruatum, siquidem Irenæus scribit apud Eusebium *lib.* 5. *eccles. histor. capitul.* 26. & Nicephorum *libro quarto, capitul.* 39. non modo de die Paschæ, verum etiam de ieiunii specie quęstionem fuisse. Quidam namque existamabant, vnum ipsos oportere diem ieiunare, quidam duos, alii etiam plures, nonnulli autem quadraginta horis diurnis, & nocturnis diem eorum metiuntur, horum pro die ieiunantes. Atque hæc Irenęus ex codice Greco, vt obiter lectorem admoneam in Latinis Eusebii codicibus *lib.* 6. *capit.* 24. quod Rhenanus in prefatione adnotauit, hunc locum aliter legi, imo & apud Nicephorum non sic plane è Græco in Latinū versum fuisse. meminit & Diuus Basilius *in Homilia, contra ebrietatem*, ieiunii septem hebdomadarum ante diem resurrectionis dominicę. Ieiunium autem quadragesimæ multis ex causis fuit ab initio institutū, quarū illa est omnium potissima, vt eas hoc tempore vtilitates consequamur, quas ex ieiunio deduci superius probauimus. Deinde, vt scribit Leo *in sermone tertio*, *de quadragesima.* Christianam fortitudinem nulli magis, quam presentes exigunt; & conferunt dies, quibus dum obseruantia spiritualis impenditur, cōsuetudo, in qua perseueratur, adquiritur. Notū enim est, hoc esse tempus, quo per totum mundū sæuiente diabolo acies debet Christiana consigere, vt si quos desidia tepidos, aut solicitudo habuit occupatos, nunc oportet armis spiritualibus instrui, & cœlesti tuba ad ineundum certamē accendi. Est & alia huius ieiunii ratio, vt passionem Christi & admirabilem resurrectionem eius, sanctum hoc ieiunium precederet, & capiti nostro per carnis afflictionem adsimilati sanctius, & purius à reliquis peccatorum purgari mysteria redemptionis, & resurrectionis nostræ recolamus, quū resurrectio illustrissima sit & antiquissima festiuitatum omniū, quas ecclesia catholica celebrat. Quam rationem D. Hieronymus tradit *in sermone de quadragesima.* Nam & gentiles religionis causa, vt sanctius sacrificia celebrarent, aut sacris initiarentur, ieiunia quędā obseruasse constat ex Plutarcho in Demosthene, & his, quę *de diu genitum* tradit Gregorius Gyraldus *Syntagmate* 17. *pagina* 715. ac rursus *pagina* 740. refert Ægyptiorum ritum qui pridie celebritatis aut festi, ἐν τῷ τοιούτῳ, vt Græci dicunt, ieiunabant. idē *Syntagmate* 12. scribit, in Cereris celebritate in eius deæ honorem ieiunia quædam ab ethnicis instituta fuisse, quo magis Christianorum mirabimur audaciam, socordiam, & in rebus diuinis multis nominibus exprobrandā segnitiē, qui ieiunia tot' iustis de causis ab ecclesia in nostrā vtilitatem nobis indicta vel omittamus facillime, vel ea obseruemus ita licenter, vt nulla in cibo, & potu abstinentia vere deprehendi vel minima ex parte possit. Obseruarunt & Hebręi olim ieiunia quædam, quorum mentio fit Zachariæ *ca.* 8. vbi diuus Hieronymus de eis tractat, & traduntur à Gratiano *in capit. huius. & capit. ieiunium.* 76. *distinctione.* à diuo Thoma 2. 2. *quæst.* 147. *articul.* 5. qui huius magni ieiunii, & aliorum prędictam rationem reddit.

Cæterum Diuus Gregorius *in Homilia.* 16. super Euangelia apud Gratianum [7] *in capit. quadragesima. de consecratione, distinctione* 5. & Burchardum *libro* 13. *capit.* 1. numeri dierum, quibus in quadragesima ieiunamus, duplicem rationem exponit, primam quidem, vt redemptorem nostrū imitemur, qui quadraginta diebus ieiunauit: secundam vt hoc ieiunio decimam dierum singulis annis domino sancta obseruatione offeramus. *Annus* etenim constat ex 365. diebus, quorum decima pars deducitur, & numeratur ex triginta sex, quadragesima vero incipit à die dominica, quę quadragesima vulgo dicitur à ministris ecclesiasticis, & est sexta hebdomada ante Pascha, & festum resurrectionis, quo tempore intermedio computantur quadraginta duo dies, è quibus sex dominicæ deducuntur, atque supersunt triginta sex dies, quibus necessario ad quadragenarium numerum complendū additi fuere quatuor ante quadragesimam, nempe quarta feria cinerum, quinta, sexta, & sabbatum. Hæc Gregorius. Cui Speculator in rationali diuinorum officiorum *lib.* 6. *cap. de dominica prima quadragesima.* addit quadragesimam dictā dominica prima post cineres vsque ad feriam quintam, quę nominatur à cœna Domini ex eo, quod illo die Christus Pascha celebrauerit, eaque ratione, vt quadraginta diebus integris ieiunemus, adde feriam sextā diei veneris, & sabbatum sanctum. Sic sane poteris interpretari diui Gregorii responsum, licet id fit satis intellectu facile, quod & Dominicus maxime commendat *cons.* 37.

Fuit & in dicto canone Apostolorum ab initio ecclesiæ, & legis Euangelicæ præceptum ieiunium [8] quartæ, & sextę feriæ cuiuslibet hebdomadæ. Quo testimonio & contra Arrianos Epiphanius vtitur excipiens tempus Pentecostes quo nullum ieiunium Christianis indicitur. Sexta feria ea quidem ratione, quod Christus Iesus in ea pro humani generis salute fuerit mortem passus ignominiosam: quarta vero, quia in ea fuit Christus venditus, & à sceleratissimo Iuda proditus, vt testatur idem Epiphanius, tametsi Iustinus Martyr in quæstionibus à Gentibus Christianis propositis *quæstione* 65. probare conetur, Christum Iesum à Iuda proditum fuisse quinta feria, non quarta. qui vero in canone Apostolorum, vbi Græce legitur τεσσάρων, quatuor temporum ieiuninium interpretantur, falluntur plane, cum de quarta feria locus ille dubio procul intelligendus auctoribus Epiphanio, & Haloandro. Nam etsi τέσσαρα potius significet quaternarium numerum, quam quartam diē, significantissime tamen diem Mercurii, quę quarta feria vulgo dicitur, in canonibus Apostolorum significare videtur. Hac etenim in re dictione istā vtitur non semel iuxta eandem significationem Simeon Metaphrastes Græcus auctor, praesertim in vita sancti Nicolai, & in vita sancti Auxentii, atque diem istam hoc nomine appellatam fuisse veteri sublato à beato Syluestro, in eius vita asserit idem auctor cura, & diligentia Aloysii Lippomani Latine typis traditus. idem ipse legi in eiusdem Syuest. vita Graece scripta, auctore Eusebio Caesariensi nondum typis tradita, quam tamen legere mihi cōtigit ex bibliotheca illustris viri Didaci à Mendoza olim apud Venetos, & summum ecclesiæ Pontif. Caroli Caesaris legati. Hæc vero nominis mutatio antiquior sane mihi videtur

videtur Syluestro, saltem apud ecclesiasticos canones, licet non me lateat; Suidam τεσσαρὰ interpretari, τεσσάρων καιρῶν: id est, de quatuor temporibus. Hoc etenim ieiunium quartæ feriæ, & Parasceues legitimum esse in qualibet hebdomada, nec soluendum fore, nisi ex graui causa, tradidere Iuo da, nec soluendum fore, nisi ex graui causa, tradidere Iuo Carnoten. *libro* 2. ex Apollonio sancto. Et Gratianus *de consecratione distinct.* 3. *capitul. ieiunia.* à quibus eadem redditur ratio, quam ex Epiphanio paulo ante tradidimus. idem vetustissima, & non improbanda traditione apud Romanam ecclesiam obtinuisse, asseuerat Leo Papa quartus, *in capitul. de esu carnium. de consecratione distinctione* 3. Quamobrē pluribus in locis apud Hispanos quidam adhuc religionis causa quarta feria ab esu carniū abstinere solent. Sed & Clemens Alexandrinus *lib.* 5. *stromatum* testatur, à quibusdā tunc ieiunium dierū Mercurii & Veneris obseruatum fuisse. Huic denique quartę ferię ieiunio, & sabbati ieiunium additum fuisse, constat ex Diuo Augustino in Epistola ad Hieronymum, quę est 19 saltem apud ecclesiam Occidentalē. Idem insinuat Innocentius *in epist.* 1. *ad Decentium, capitu. Sabbato. de cōsecra. distin.* 3. sensit Hieronymus ad Lucinium. & Gregorius Papa septimus *in cap. quia dies sabbati. de consecra distin.* 5. quod de Romanis fatetur Nicephorus *lib.* 12. *eccle. histo. cap.* 34. scribēs Romanis mos est sabbato quouis ieiunare. Rursus D. Augustinus *in epist. ad Casulanum presbyter.* 86. contendens aduersus Vrbicum quendam non esse damnandos cuiusque prouinciæ mores, ac ritus diuersos, variosque in diebus ieiunandis, nec esse improbandam consuetudinem, ex qua ieiunium sabbati minime sit præceptum, sed sit cuique voluntarium, scribit, Romanam ecclesiam, & eam quasdam, paucas tamen, secutas sabbatum ieiunare ex ea causa, quę ab eodem Augustino commemoratur. denique fatetur, ecclesiam quarta, & sexta hebdomadæ die ieiunare, quarta ex eo, quod eo die consilium Iudæi fecerint ad occidendū Iesum, sexta, quia ea die fuerit cruci affixus. tradit etiā plerosque ex Romana plebe frequenter quarta, & sexta feria, atque ipso sabbato ieiunare. Vnde non temere opinabimur, ex hoc veteri instituto, quamuis ieiunij obligatio fuerit sublata, adhuc vim, & prohibitionis vinculum manere quo ad esum carnium, vt sexta, feria. & sabbato prohibeamur sub sceleris grauissimi pœna carnibus vesci, quod de sexta feria plane fatentur gl. Arch. & Car. *in dict. cap. de esu carnium.* de sabbato vero illud est obseruandum, obtentum esse, quod cuiusque prouinciæ consuetudo seruanda sit, si cuti summus ecclesiæ Pontifex admonet *in cap. consilium. de obseruat. ieiun.* Optima Diui August. responsio in epistola ad Casulanum presbyterum *in c. de illa* 12. *distinct.* Vnde Galli carnibus vescuntur sabbatis à Natali domini ad Purificationem teste Paludano *in* 4. *sent. dist.* 15. *q.* 4. *col.* 5. Hispani omnibus sabbatis vescimur, nisi præceptum ieiunii immineat, animantium extremitatibus, & intestinis, ac visceribus. Eritq; hac in re seruanda consuetudo loci, non originis illius, qui vescitur aut abstinere tenetur à carnibus, sed vbi is commoratur, etiam absq; domicilio iter faciens, quod probatur *in d. c. de illa.* & ex Imol. Bonifacio, & Card. *in Clem.* 2. *q.* 5. *de celebrat. miss.* aduersus Paluda quem *in d. dist.* 15. *q.* 5. Io. Maior iure optimo refellit. sensit hanc conclusionem Panor. *in ea. consilium de obseruat. ieiu. in fin.* & idem asserit Christophorus Porcius *in* §. *sed & quod princip. n.* 26. *Iustit. de iur. natur. gent. & ciuil.* licet Præpo. *in d. c. de illa.* idem quod Palud. probare conetur.

Hinc etiam deducitur interpretatio tex. *in c. presbyt.* 82. *dist.* & 11. 22. *q.* 5. vbi quibusdam ex causis indicitur ieiuniū legitimis ferijs. Nam glo. vbiq; tres legitimas ferias interpretatur, Secundam, Quartam, & Sextam, quod ex *d. ca. presbyt.* optime probatur, & multo melius ex Burchar. *c.* 9. & 10. *lib.* 19. qui omnino legendus erit ad multa intelligenda, quę breuiter, & obscure in aliquot canonibus tractantur.

Idem Burchardus *lib.* 13. *cap.* 16. ex consilio Aurelianensi scribit, Presbyteri cū sacras festiuitates populo annunciant etiam ieiunium vigiliarum, eos omnibus modis seruare moneant. Ex quo illud ipse adnotauerim, olim quoties vigiliæ in ecclesiis ex conuentu Christianorum in honorem martyrum, vel alicuius festiuitatis erant celebrandę, etiam illum diem festum præcedentem ieiunio solennem fuisse, & ideo quamuis Christiani à vigiliis cessauerint, vt *in ca. pro nimio* scripsimus, adhuc ipsum diem ieiunii, quem in honorē festiuitatis obseruamus, & quo ab esu carniū abstinemus, ieiunamus, vigilium dicimus. quod & Spec. *lib.* 6. *rationalis, rub. de aliis ieiuniis* adnotauit.

De ieiunio, quod olim solenne erat, & absoluebatur in hebdomada ipsa post Pentecosten, meminit Athanasius *in Apologico lib. de fuga.* auctoribus Socrate *lib.* 2. *c.* 28. Theodorico *lib.* 2. *c.* 14. & Niceph. *lib.* 9. *c.* 29. Sed ante Athanasii tempora Calixtus Papa primus in epistola ad Benedictum Episcopū, anno à Natiuitate Domini iuxta Haloandri chronologiam 223. † quatuor temporum ieiunium instituit, quod prius ter 9 in anno celebrari apud Romanos asseuerat his vesbis, Ieiunium, quod ter in anno apud nos celebrari didicisti, conuenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus, vt sicut annus per quatuor volutur tempora, sic & nos quaternum solenne agamus ieiunium per anni quatuor tempora. Hæc apud Gratianum *in cap.* 176. *dist.* in ipsa vero epistola traditur ab ipso Calixto ratio ex veteris testamenti ieiunio. *Zachar. cap.* 8. quod ex Hieronymo ab eodem Gratiano explicatur, *eiusdem distinctionis c. Ieiunium.* quo in loco quatuor ieiunia Hebræorum, de quibus Zacharias scripsit, quorūque tempora verbo domini præfinita fuisse, tradit mensibus scilicet, Quarto, Quinto, Septimo, & Decimo, ad mensiū, quibus modo vtimur, rationem ita exponunt, vt ieiunium quarti cōueniat Iulio mensi, quinti Augusto, septimi Octobri, decimi Ianuario. Idem illic Gratianus obseruauit *in cap. huius obseruantiæ.* adsumiturque secundum hanc deductionem anni initium à mense Aprili, qui primus mēsis est apud Hebræos, vt idem Gratianus asseuerat: quod olim verum erat ex eo, quod luna proximior æquinoctio verno primum cōstituebat. Hebræorum mensem: at postea propter mutationem æquinoctii verni est omnino obseruandum, mensem Martium frequenter, & sane frequentius conuenire primo Hebræorū mensi. Quemadmodū explicuimus & nos huius operis *cap.* 18. *num.* 1. qua ratione forsan perspecta, & considerato anni initio iuxta Hebræorum obseruationem, eademque inducta ad initium anni, quo nunc vtimur: auctore eodem Gratiano ex Hieronymi adnotatione, primus mensis ad hæc quatuor ieiunia obseruanda erit Ianuarius, quartus erit Aprilis & ideo *in dict. cap. ieiunium.* Gratianus scripsit, non posse quarti mēsis ieiunia celebrare ante diem Pentecostes: quia à resurrectione ad eum diem nullum ab ecclesia indicitur ieiunium: vtiturque is auctor hac inductione qua plane intellexit, nō posse aliter conuenire quatuor temporum ieiunio, quod ex veteri testamento à Calixto Pontifice iuxta anagogem tradi videtur. Sed nec hic sensus vllo modo Gratiano aptari poterit, nec secundum eum ieiunia, quibus vtimur, Hebræorum ieiuniis vel minima ex parte respōdere possunt. idcirco vera interpretatio eorū, quæ Gratianus exponit, inde accipiēda erit quod ipsa anni primum *mensem Martium* intellexerit, vel quia olim apud Romanos is mensis primus omnium erat, & quamuis *Ianuarius* postea principiū anno dederit, nihilominus quo ad quædam mensiū nomina, Martij mensis vt prima adhuc habetur ratio: quod Ioan. Fantucius, Archid. & alii ad Gratianū adnotarunt, vel quia, licet olim apud Hebræos Aprilli respōderit primus eorū mensis, nunc tamen, à Gratiani ætate, & Gelasij Papæ temporibus propter æquinoctii verni mutationem potius, aut denique frequentius primus Hebræorum mensis contigit noſtro Martio, quam Aprili. Siquidē anno Domini 330. tempore Nicænæ synodi æquinoctium verum contingebat 21. die Martij, nunc vero contingit vndecima die eiusdem mensis. Vnde quartus mensis erit Iunius, septimus September, decimus December. omittiturque ab ecclesia quinti mensis ieiunium, & mutatur in ieiunium primi mensis, id est, Martii. quod constat ex Concilio Magūntiaco, *cap.* 34. quod celebratū fuit anno Domini 803. meminere eiusdem Gratianus *in dist.* 76. *cap.* 2. & Burchardus *li.* 13. *c.* 2. qui diligentius illius canonis verba sic retulit, vt aliquid à Gratiano fuisse omissum constet, & tamen nec ipse integrū canonē exposuit, qui in Conciliorum libris his verbis extat: cōstituimus, vt quatuor tempora anni ab omnibus cum ieiunio obseruentur, id est, mēse Martio hebdomada prima, & feria quarta & sexta, & sabbato veniant omnes ad ecclesiam cū litaniis ad missarū solennia. Similiter in mense Iunio hebdomada secunda, feria quarta, sexta, & sabbato ieiunetur vsque ad horam 9. & à carne ab omnibus abstineatur. Similiter in mense Septembri hebdomada tertia, & in mense Decembri hebdomada, quæ fuerit plena ante vigiliam natalis Domini: sicut est in Romana ecclesia traditū. Hæc in d. canone. His similia Iuo Carnotensis tradit ex Concilio Salegusto *lib.* 2. *de ieiunio.* & Gratian. *cap.* 3. *dist.* 76. quo in loco illud

est ob-

est obseruandum: quod si quando ieiunium mensis Iunii in vigiliam Pentecostes inciderit, non tunc celebrandū erit, sed in ipsa hebdomada solenni Pentecostes: & idem Gratianus *in cap. ieiunium.* dixit, non posse celebrari ieiunia quarti mensis ante diem Pentecostes: quia inter resurrectionem & Pentecostes ieiunia minime inducuntur ab ecclesia. Ex quibus si coniecturis vti licet, Calixti Papæ decretum addidit ieiunium quartum, nempe mensis Martii, cum prius tria tantum obseruarentur ieiunia. Tandem, quia prima duo ieiunia frequentissime in quadragesimam, & hebdomadam Pentecostes incidebant, vsus obtinuit, & ita constitutum est ab Vrbano Papa *in cap. statuimus 76. dist.* vt primum ieiuniū quatuor temporum celebretur in initio quadragesimæ, secundum in hebdomada Pentecostes, tertium in Septembri, quartum in Decembri. idē probatur *in cap. huius obseruantiæ. 76. dist.* quo iure ecclesia vtitur, & tertium ieiuniū in Septembri post festum exaltationis sanctæ crucis celebratur.

Ex his item adsumitur interpretatio responsi, quo Gelasius vtitur in epistola ad episcopos per Lucaniam cōstitutos *ca. 13.* apud Gratianum *in c. vlt. 76. dist. de ordinationum temporibus.* Scribit enim Gelasius, Ordinationes presbyterorum, & diaconorum, nisi certis temporibus, & diebus, exerceri non debent, id est, quarti mensis ieiunio, & septimi, & decimi, sed etiam quadragesimalis ieiunii, ac Mediana hebdomadæ, & sabbato circa vesperas ipsas ordinationes nouerint celebrandas. Quibus verbis probatur, ordines sacros extra tempora iure definita non esse concedendos, tempora vero esse quatuor anni ieiunia, quæ modo tradidimus, & hebdomadam quartam quadragesimæ, quæ præcedit dominicam in passione, & sabbatum ante resurrectionis diem, sicuti summus Pontif. Alex. III. respondit *in c. de eo. de temp. ord.* Appellat autem Gelasius ieiuniū quarti mensis, quod obseruatur post Pentecosten, & ab aliis dicitur mēsis Iunii ieiunium, quem & sub initio quadragesimæ complexus est ieiunium mensis Martij, quod licet posset extra quadragesimam contingere, frequentius tamen in eam incidebat. Olim vero ante Gelasium ordinationes solenniter celebrabantur Decembri mense, quod ex Damaso & Platina in Pontificum vitis apertissime constat.

Atq; hæc de ieiuniis, quæ videntur ex vetustissimis institutis à Catholicis obseruata fuisse, quibus & aliis addita fuere, quę commemorantur *in c. 1. & 2. de obseruat. ieiun.*

10 Sexta Conclusio: Ieiunia † Canonicis legibus instituta, ita ex præcepto seruanda sunt, vt mortalis peccati reus sit omnino censendus, qui absque iusta causa eadem seruare omiserit. Hanc conclusionem ideo his verbis conceptam exponimus, vt ab eius disputatione secernamus eum, qui ex contemptu ieiunare diebus ab ecclesia præfinitis omiserit. Hic enim dubio procul mortalis criminis, & culpæ reus censetur, secundum omnes, vt Caietan. fatetur *in 2.2.q.147. art.3.* contemptu vero, ex quo mortalis oriatur culpa, nos scripsimus *in cap. Alma mater, de sent. excom. in 6. in priori relectionis parte. §. 7. n. 6.* igitur conclusio in hunc sensum adsummēda, vt secluso contemptu, si quis non obseruauerit ieiuniū ab Ecclesia indictū, in mortalem incidat culpam regulariter, nisi iusta causa ex his, quæ iuste in hoc tractatu censentur, eum ab ea culpa excusauerit secundum Archid. Præpo. & Card. S. Sixti *in cap. vlt. 76. dist.* Probatur vero ex eo, quod Canones, & constitutiones ieiunia instituentes in hoc videntur sensu institutæ, vt vel verbis æquipollentibus præceptum inducant. *c. non licet. de consecra. dist. 3. c. non oportet. ead. dist. cap. quadragesima de consecr. dist. 5.* idem probatur ex *clem. exiui. de ver. signi.* vbi summus Pontifex asseuerat, monachos propter ieiunia ex instituto ordinis sibi iniuncta, non esse liberos à ieiuniis ecclesiasticis, quæ Christiani obseruare obligātur. His accedit text. *in clem. ad nostram. de hæret.* quæ errorem illū damnat, quo asseuerātur, ieiunia ecclesiæ non esse necessario seruanda ab his, qui perfecti sunt. Sic D. Tho. hanc assertionem apertissime agnoscit *in 2.2.q.147. art.3. & in 4. sent. dist.15.q.3. ad 4.* Palud. *q.4. gl. in c. vnum horarium. §. alias. 25. dist.* quam sequi videtur Panorm. *in rubr. de obseruat. ieiunior. col. vlt.* Et probat Ioan. à Medina *de pœniten. tract. 4. c. de necessit. ieiun.* tametsi Card. *in c. 2. eod. tit.* eam negauerit, ni fiat transgressio ex contemptu. & licet Caiet. *in d. art. 3.* existimet, nullibi ex iure Pontificio probari posse præceptum ieiunii in eo sensu, vt secluso contemptu obliget ad mortalem culpam, fatemur tamen hanc obligationem ex communi ecclesiæ interpretatione receptam esse, & id sufficere. Nos vero & ex ipsis Canonicis constitutionibus conclusionē probari, constanter asseueramus. quod & D. Hieronymus in epistola ad Lucinium sensisse videtur, & *in cap. vtinam, 67. dist.* qui præcepti nomine vtitur, illud vti venerandum, & obseruandū maxime commendans. Idem ipse colligo ex *canone Apost. 68.* à quo illæ pœnæ frangenti ieiunia iure instituta inducuntur, quæ non solent, nisi peccati mortalis causa, & ob eius culpā delinquentibus infligi.

Non oberit huic conclusioni, quod Palud. scribit *in 4. dist. 25. quæst. 5.* probare conatus, quod vbi ius humanū prohibet id, quod per se malum non est nisi quia eodem iure prohibetur, non potest contingere, nec contingit aliud peccatū, quam inobedientiæ. Et ideo cum ecclesia temporibus quibusdam prohibeat esum carnium, & leges quasdā præscribat in his, quę ad cibos attinent, quibus legibus seclusis, nihil suberat in cibis adsumendis per se malum, videtur aduersus leges istas tantum posse cōmitti peccatū inobedietiæ ex contemptu si transgressio contingat. Nam hæc opinio Paludani falsa est, nec potest recta ratione defendi. Ecclesia etenim dum abstinentiā quadragesimalem induxit, ieiunium illud constituit in virtute abstinentiæ, & ideo nō solum ille contra obedientiam peccaret, qui ieiunium ex contemptu frangeret, sed & ille contra abstinentiam, qui non ex contemptu, sed præ gula id faceret. quod aduersus Palud. tradit Dominic. Soto, *lib. 9. de iustitia & iure. quæst. 5. artic. vlt.* idem præmittit Caietan. *in dict. art. 3.* dum probat, in obseruatione ieiunij ecclesiastici duplicē contineri virtutē, obedientiā inquam, & abstinentiā, & ideo vbi peccatur cōtra hoc ecclesiæ institutū, posse contingere peccatū inobedientiæ, & gulæ.

Septima conclusio: In ieiunio † iure Pontificio indicto, nō licet, nisi semel prandere, Probatur hęc omniū cōsensu ex Greg. *in cap. quadragesima de consec. dist. 5.* qui dies dominicos quadragesimæ ab aliis distinxit, nec distinctio cōtingit in delectu ciborū, quia par est in hoc prohibitio, nec potest in alio discrimē constitui, quam quod dominicis diebus quadragesimæ liceat bis, vel ter prandere, ergo in aliis diebus non licet, nisi semel quæ quidem inductio nō admodū vrget. Nec enim sequitur, in die dominico ad aliorum discrimen licet bis, vel ter ciborum refectione vti, ergo in aliis non licet, nisi semel. Siquidem potest in hoc vera differentia, quod libere die dominico liceat, quoties libitum fuerit prandere, in aliis vero diebus non sit, nisi bis, iure permissum. Et nihilominus ex Greg. responso conclusio ista frequentissime deducitur, maxime à Panorm. *in rub. de obseruat. ieiun.* & Caietan. *2.2.q.147 art.6.* qui eandem aliis rationibus, & communi totius Christiani orbis consensu probare nititur, eamque illic S. Thom. vti ab ecclesia definitam, & à populo Christiano receptam exponit, & interpretatur. De illo vero ientaculo, quod fieri solet seroà ieiunantibus parum hoc in loco tractabitur, cum de ea quæstionē Caiet. *in d. art. 6.* & idem ac Syluest in summa longe tractauerint, & ante ipsos Innocent. & Panorm. *in d. rubr. de obseruat. ieiun.* ex quibus summa disputationis in hoc deducitur, vt liceat vespere iuxta prouinciæ consuetudinē aliquid, etiā citra fitum comedere, modo id fiat moderate, neque fraus ieiunii legibus irrogetur.

Cęterum, Christiane lector, in hanc conclusionē quęstio incidit insignis, quæ vtinā necessaria non esset, an hi seruēt ieiunia iure instituta, & præcepto ecclesię satis faciant, qui semel comedendo tantum sibi accipiunt, tot cibariis, & condimentis vtuntur, ad ingluuiem vsque, vt nullā carnis afflictionem sentiant: imo gulam impensissime irritent, libidinem excitent, tantū cibi sumentes vnico prandio quantum sit tribus hominibus satis ad congruam eorum sustentationem. Etenim multis rationibus nō temere poteris asseuerare hosce homines ieiunij præcepto minime satisfecisse.

Primo ecclesia Catholica, quæ ieiunia indixit, in hoc vere tendit, atque hunc finem præ oculis habuit, vt Christiani diebus ieiunii per abstinentiam certis legibus præscriptam corpora castigent, ad illicitos carnis motus reprimendos, sitque mēs aptior ad sublimia, & diuina contēplanda, quod superius euidenter probauimus, & fatentur passim omnes, qui de ieiuniis tractauere. Hic vero finis nequaquā sequitur quod non esset ieiunanti sobrie, ac temperate imputandū, sed & ab ipso ieiunante manifeste obiicitur huic fini impedimentum media illa tollendo, quę ad abstinentię vtum

fino-

fuerunt ad præscriptum finẽ instituta, Ergo non potest vere dici, hos de quibus quæstio agit, ieiunio satisfeciſſe.

Secundo, materia huius præcepti non ſolum videtur eſſe ſemel in die prandere, ſed ita ſemel cibũ ſumere, vt quantum ad cibos attinet, corpus affligatur, & caſtigetur, ſaltem vt abſtinentia vtamur, qua ſolet corpus affligi & caſtigari, iuxta prudentis viri arbitrium. Quemadmodum conſtat ex obſeruatione ieiuniorum, qua ſancti patres, & reliqui Chriſtianam religionem profeſſi ab initio legis Euangelicæ vſi fuere. Ergo non ſeruat præceptum, imo eidem refragatur, qui ſemel in die abſque vlla temperantia, & abſtinẽtia comedit, tantum non ad ingluuiem vſque immoderate nimis in comedendo limites rationis tranſgreditur.

Tertio, lex humana hac in re nihil aliud facit, quam diem certã, aut tempus certũ definire, & modum quendam præſcribere, quibus legem naturalem, ac diuinam exequamur, quod paulo ante adnotauimus, ita quidẽ quod tempore ab eccleſia præſcripto, & modo per eam definito lex de ieiunio naturalis, & diuina ſeruetur. Sed qui ſic ieiunant, vt in quæſtionis titulo expoſuimus, palam legi naturali, & diuinæ de ieiunio aduerſantur, ergo & humanæ. His accedit quod eccleſia in materia temperãtię certis diebus ieiunia præcipit, reliquo autem temporis anno moderate comedere legis naturalis inſtitutio reliquit.

Quarto eodem modo vnica ex cibo refectio, ſi ea ſit immoderata humano legis proximo fini contraria eſt, ſicut plures. ſed qui pluribus vtitur, dubio procul contra legem humanam de ieiunio facit, ergo & qui ſemel, immoderate tamen comedit.

Quinto abſurdo vitando argumentamur, nã ſi eo modo, quo caput quæſtionis exponit, ſatisfieret ieiunii præcepto, ſequeretur, quod virtutis præceptum adimpleretur per cõtrarium eius, quod præcipitur. Quod nemo doctus affirmabit. Exercet etenim qui ſe ingurgitat, gulam apertiſſime cõtrariam abſtinẽtię, quæ lege lata de ieiunio percipitur. Qua ratione ad probandam hac in quæſtione opinionem iſtam vtitur Martinus Ayla Epiſ. Guadixienſis *li. 3. de traditio. eccleſ. c. de ieiun.* Eidem ſententiæ adſtipulari videtur D. Tho. *in* 2.2. *q.* 148. *ar.* 3. *ad* 2. qui de tranſgrediente præceptum ieiunii, inquit, Cuius authoritatem, ſi aliquis tranſgrediendo ſtatutũ cõtemnat, vel hoc modo tranſgrediatur, quod impediatur finis quem intendit, peccat mortaliter talis tranſgreſſor. ſcribit & ad hęc Ioan. Maior. *in* 4. *ſent. diſt.* 15. *q.* 3. nullo modo ratione quantitatis cibi ieiunium frangi, niſi quis intemperate comedat. ſed & Innoc. *in rub. de obſer. ieiun. num.* 3. refert, quoſdam tenere nuſquam eſſe ieiuniũ, niſi & ibi ſit victus abſtinentia.

Contrariam opinionem veriorem eſſe, probare conãtur Caiet. 2.2. *q.* 147. *art.* 3. & Ioa. Medina *in* 4. *ſent. in tract. de ieiunio. c. de numero refectionum & c. de his per quæ eccleſiaſticum ieiunium ſoluitur* ex noſtris Inno. *in d. rubr. n.* 3. qui præmittere videtur hoc ab omnibus frequẽtiori cõſenſu receptũ eſſe. Eccleſia etenim in his legibus quas de ieiunio inſtituit, licet definierit, ſemel tantum in die ieiunij comedendum eſſe, cibi tamen, & prandii quantitatem nec definiuit, nec commode definire potuit propter varias hominum conditiones, & corporum qualitates, ſecundum quas, quod vni eſt immoderatum, alteri fortaſſis non ſufficit, aut ſane ita illi conuenit, vt nullus ſit in ea re exceſſus. Hæc vero ratio non eſt adeo efficax, quod poſſit priorem opinionem omnino euertere. Nam licet S. Thom. ea vtatur *in dict. art.* 6. *ad* 1. & verum ſit, ab eccleſia non eſſe quantitatem cibi definitam ieiunantibus, ſiquidem in legib. de ieiunio latis hora prandii, & vnici tantum præſcribitur, quod & idem Thomas tradit *art.* 7. non negatur ex hoc ab eccleſia ſenſim definitum eſſe, ac ieiunantibus præceptum eſſe, vt abſtinẽtia vtantur. Atque ideo tenetur qui ieiunat ex præcepto eccleſiæ abſtinentia vti ac ſemel tantum comedere temperate iuxta boni viri arbitrium ne circumſpecta, quadam ex latitudine propria conditione, limites temperantiæ, aut abſtinentiæ virtutis excedat. Nec id periculoſum eſt, imo cuique facillimũ iuxta illam latitudinem, quę cognoſci, ac diiudicari abſque vllo grauiexamine poterit. At præceptam eſſe ab eccleſia ieiunantibus abſtinentiam, vbique ni fallor, S. Thomas præmittit, & docet. Idem ſuperius nos probauimus. fit igitur rationi conſonum, tunc ieiunii præceptum minime ſeruari, imo violari plane, quoties abſtinentiæ limites, etiam ſemel comedendo, vnicoue prandio qui ieiunat egreditur quippe qui nequaquam abſtinentia vtatur, nec eius virtutis actu qui iure Pontificio præcipitur, imo abſtinentiæ virtutis actus, eſt ieiunii abſtinentia, quod omnes ferme fatẽtur, & ideo abſque actu abſtinentiæ virtutis, nec ieiuniũ vere dici poteſt, nec præceptum eccleſię adimpletur, quo actus abſtinentię præcipitur.

Secundo opinioni Caietani accedit, ac ſuffragatur, quod finis præcepti minime cadat, aut cõprehendatur ſub præcepto ad hoc, vt finis ipſe itidem præceptus cenſeatur, ſicuti ex diuo Thoma, & aliis *in c. præcedenti* obſeruauimus. Sed finis præcepti de ieiunio inſtituti eſt ipſa caſtigatio corporis & afflictio carnis ad eius illicitos conatus reprimendos, & vt mens aptior ſit contemplationi diuinarum rerum, ergo non tenetur qui ieiunat ex præcepto caſtigare, aut affligere corpus, ſed illi ſatis erit ſi ſeruet media, quę fuerint à lege præfinita ad illum finem conſequendum. Verum & hęc ratio non admodum vrget, ſi diſtinguamus finem præcepti cuiuslibet ſpecialẽ à fine omniũ perceptorũ communi, qui charitas eſt. Et quidem finis hic poſterior non continetur ſub præcepto quolibet, quamuis omnium ſit finis & ſub eorum quolibet præmittatur, vt modus omnium virtutũ, quia licet earũ omnium actus ordinantur ad charitatẽ, hic tamẽ finis non cõprehenditur in quolibet ſpeciali præcepto nec legis diuinę nec humanę. Etenim nec ab homine, nec à Deo punitur tanquam præcepti tranſgreſſor qui parentibus debitum honorem impendit, licet id fecerit abſque charitate, & vllo pietatis habitu, Quod S. Thom. non ſemel adnotauit, ſed ſignanter *in* 1.2. *quæſt.* 100. *art.* 9. finis vero præcepti ſpecialis ſub præcepto cõtinetur, & præceptus intelligitur, quemadmodum de præcepto peculiari, & ſpeciali diligenti Deum explicat S. Thom. *id dict. q.* 100. *art.* 10. ergo finis huius præcepti de ieiunio ſpecialis ſub præcepto cõprehenditur, & præſcriptus à lege cenſetur ea ex parte, qua illum Chriſtiani obſeruare poſſint. His patrocinatur, quod in idem fere incidit, nempe præceptum continere finem proximum, quamuis finem remotum non contineat, nec ſub præcepti vinculo comprehenderit. Sicuti ex rationibus à D. Thom. traditis manifeſte deducitur. Sed & ibi ipſum probatur ex eodem Thom. *in* 2.2. *q.* 44. *art.* 4. *ad* 1. qui ita ſcribit, ſub præcepto, quod datur de actu alicuius virtutis, nõ cadit modus quem habet ille actus ex alia ſuperiori virtute: cadit tamen ſub præcepto modus ille, qui pertinet ad rationem proprię virtutis. Hæc Thomas; quem illic Caiet. ſequitur & interpretatur. ad hæc conducit plurimum eiuſdem Thom. quędam diſtinctio *in* 1.2. *q.* 96. *art.* 3. Aliquis inquit, actus poteſt eſſe virtutis dupliciter, vno modo ex eo, quod homo operatur virtuoſa, ſicut actus fortitudinis facere fortia, & ſic lex præcipit aliquos actus virtutis. Alio modo dicitur actus virtutis, quia aliquis operatur virtuoſa eo modo, quo virtuoſus operatur. Et talis actus ſemper procedit à virtute, nec cadit ſub præcepto legis, ſed eſt finis ad quem legislator ducere intendit. Hactenus Thom. Quibus ad amuſſim obſeruatis erit reſpondendum, huius præcepti de ieiunio finẽ remotum ex alia ſuperiori virtute, quique ſit omnium præceptorum finis non comprehendi hoc ſpeciali praecepto, & ideo non poſſe vere dici tranſgreſſorem huius praecepti eum, qui ſic ieiunauerit, vt illud opus ieiunii minime fuerit meritorium, nec ſatisfactorium, nec ad mentis in Deum eleuationem vtile, ex defectu charitatis. Nam etſi finis ieiunij ſit per corporis extenuationem, animam ad ſupernorum contemplationem erigere, illa tamen contemplatio non cadit ſub præcepto ieiunii. Et ideo non tenetur quis ratione huius præcepti ita ſe diſponere abſtinendo à peccato mortali, vt poſſit mentem in diuinarum rerum contemplationem erigere, quia nec tenetur ex eodem præcepto diuina contemplari, & animum in Deum erigere. Finem vero proximum & ſpecialem huius præcepti, nempe caſtigationem corporis, & per abſtinentiam emundationem eius atque purgationem, ſub eodem comprehendi conſtat, quatenus attinet ad ieiunãtis facultatem. Tenemur ergo ex hac lege corpus caſtigare, atque à ciborum ſentina mundare per abſtinentiam, deniqúe ad finem iſtum proximum, & immediatum, ſpecialemque huius legis, quę de ieiuniis ab eccleſia inſtituta eſt, præſertim, quod eadem lege tenemur abſtinentiam, virtutem, & admodum, qui pertinet ad rationem propriam, ac peculiarem eiuſdem virtutis, nõ, vt hic actus procedit à virtute, ſed qua ex parte actus eſt virtutis, ſiquidem eo modo ſub præcepto includitur, & vere

12

præci-

præcipitur, saltem tenemur minime obuiam ire mediis ab ecclesia ad hunc proximum finem institutis.

Postremo ad hanc opinionē Caietani accedere videtur verba S.Thom.*in* 2.2.*q.*147.*art.*6.*ad* 2.qui de ieiunantibus ita scribit: Si autem quis immoderate potu vtatur,potest peccare,& meritum ieiunii perdere,sicut etiam si immoderate cibum in vna comestione adsumat.Hæc Thomas sensit enim hunc excessum immoderati cibi meritum ieiunii tollere,sicut & immoderati potus,nō tamen ieiunii præcepto refragari, sicut nec eidem refragatur potus , etiam vnius prandii immoderatus.

Non me latet,posteriorem sententiam , quæ à Caietano probatur pluribus placuisse,& fortassis veriorem esse:mihi tamen dubia est,quamuis nolim in re adeo graui quenquā damnare facillime ab hac dubitatione discessurus, nisi vidissem tot sanctorum Patrum testimonia, tot veterum canonum decreta,quibus ieiunium ex multis causis,ac rationibus commendatum,potissimam laudem ab abstitinentia sibi vendicare.Sed & Sanct.Thom.2.2,*q.*147.*art.*1.*ad* 2.*& art.* 3.*ad* 1.profecto sentit,sub ieiunio contineri abstinentiam, quæ cōmuni regula supererogationis est,& differt à communi vsu virtutis necessario,vt ab illis etiam abstineamus, quæ salua virtute nobis licerent , sicut in sexta illatione primæ conclusionis diximus.

Quod si quis bis,ter,vel quater in die ieiunii cibū sumat & comedat,ita quidē vt adhuc vere fuerit vsus abstinētia, nihilominus legi de ieiunio ecclesiastico latæ aduersatur. quia illa lex non tantū abstinentiā indixit,sed & abstinētię modum ac limitem præscribit,quod omnes fatentur.

Hinc etiā subsequitur,eum peccare contra legē.& præ-
13 ceptū ieiunij,qui iā violato ieiunio † ea in die per secundū prandiū tertio,aut quarto cibum adsumpserit,denique toties peccare nouo peccato , quoties post primū à iure permissum prandiū comederit.Cui opinioni accedit. Ioa. Medina in Codice *de pœnitentiā tract.*4. *cap.de num. resectionum.* post Ioann. de Neapoli in quolibet. Etenim qui bis comederet contra legem ieiunij,adhuc obligatur iuxta vires proprias eandem legem obseruare, & à cibo eadem die abstinere, ergo peccabit aduersus legem ieiunii,qui violata semel eadem lege tertio cibum assumpserit,Nam qualibet die, qua ieiunium indictum est,tenetur quis abstinere à cibis,& abstinentiæ virtute vti,à quo præcepto nequaquam eximitur ex eo,quod illa die non possit ieiunare semel violata ieiunij lege , quia licet ieiunare perfecte non possit propter eius culpā,supereſt adhuc diei pars, in qua tenetur abstinere,cū vere abstinere possit. Nec quidquā oberit, quod is abstinentia vti nō possit,quæ ad ieiuniū requiritur,quū ieiuniū nihil sit quam abstinētia certis ac quibusdam limitibus iure præscripta.Nam quamuis semel violata ieiunii lege non possit illo die abstinentia perfecta vti, poterit tamen ea vti nihilominus quo ad reliquam diei partem,atque ideo partim legi satisfacere,nec video qua ratione,qui non possit,præsertim eius culpa, totam seruare legem, sit exemptus ex hoc ab eiusdem legis vinculo,quo ad eam partem , in qua legē adimplere commode valeat. Ex quo mihi hæc opinio potius placet , quamuis contrariam præter alios constanter asseuerauerint Durandus , & Palud. *in* 4. *dist.*15.*quæst.*4 *art.*5. Caieta. *in verb.ieiunium.* Angel.§.22.& Sylvest.*q.*8.*vers.*4.rursus idem Caieta. 1. 2. *q.* 147.*art.* 8. qui testatur hanc opinionem communem esse.

De hora prandii est adnotandum † in diebus ieiunii ho-
14 ram prandendi definitam esse nonam diei.Quod probatur ex Athanasio in libro de virginitate. Epiphanio contra Massalianos,qui quarta, & pro sabbato ieiuniū ex traditione Apostolorū statutū esse,vsque ad horam nonam,scribit. idem constat ex Concilio Maguntiaco,*canone* 34.cuius superius mentionem fecimus quo ad ieiunium quatuor tēporū.De ieiunio quadragesimæ extat apud Gratianum ex Cōcilio Cabinolensi,*canon, solent.de consec.distin.*1. ex Iuone Carnotensi *li.*2.*de ieiunio*,quem canonem tribuit Concilio Chacedonensi S.Tho.2.2.*q.*147.*art.*7.Burchard.vero ex decretis Sylvest.Papæ eum tetulit *lib.*13.*c.*12. Inter quæ nondum ipse legi canonē istū , nec itidē extat inter canones Concilii Cabilonensis,nec Concilii Chalcedonēnsis. Sed ex eo deducitur,in quadragesimam ad horam vsque nonā differendū esse prandium illud vnicum, quod ab ecclesia in diebus ieiunii præscribitur:& deinde adiicitur,nullatenus iniunate credendi sunt , qui ante manducauerit , quam vespertinum officium celebretur.Concurrendum est enim ad Missas,& auditis Missarum solennibus , & vespertinis officiis, & largitis eleemosynis ad cibum accedendum est. Hęc ille canon. Ex quo S. Thomas , & cæteri Theologi communi omnium consensu existimant , & vere existimant, horam prandii vnici ieiunantibus nonam fuisse præscriptā,tametsi Panormit.in rubrica de obseruatione ieiun.existimet , nullibi à iure canonico statutam esse horam nonam ad prandium ieiunantibus in alio tempore,quam in quadragesima quo post vesperas promittitur prandium vnicum, licet cōmunis consuetudo etiam in aliis ieiuniis horam nonā præscripserit,qua in re obseruandum erit, quanam ratione sint dierum horæ connumerandæ,siquidem variæ solent ex variis causis discerni.Et sane illud ad huiusce tractatus intellectum obtinuit,quod Andr.Alciat.diligenter adnotauit *in l.*2.*ff. de verb.significa.*cui Antonius Augustinus accedit *in lib.* 4. *emendationum capitul.* 13. Veteres quidem in duodecim horas diem diuisisse,totidemque noctem , eaque de causa sextam diei horam meridiem fuisse , sextam vero noctis mediam noctem. Qua ratione æstate diei horæ maiores erant, & noctis minores, brumæ autem tempore noctis horæ maiores erant,diei vero minores.Crescebant enim & minuebantur *l.*1.*de manumiss. l. à qua at at. qui testamen. face.possl.in vsucapionibus, & l.ideoque ff.de vsucap.l.*2.*ff.de annuis leg.at.*vbi & *in l.Titius.*§.*Luc.ff. de liberis & posthumis. l.* 3. *ff.de oper.lib.& in dict. l.*2. *de verbor.signif.* apertius quæ præmisimus cōstant,imo ex his locis Iurisconsultorum prius adducti commodius intelliguntur , & ex Harmenopulo *lib.vltim.titul.de verb.signi.* Aulo Gellio *lib.*3.*cap.* 2.Macrobio *lib.*1.*Satur.capitu.* 3. Alciat.*libro* 1.*pareg.capitul.*48. Alexand.ab Alexandris *lib.*4.*capitu.*20. Ludo. Cælio *lib.*7.*lect. antiq.capitul.*9.Vnde fit,vt horæ bifariam distinguantur,quædam enim dicuntur ęquinoctiales , quas Græci ἰσημερινὰς, id est,æquales appellant , & hæ semper ęqua spacia continent siue in noctibus siue in diebus, hisque nunc vtimur vulgo, & ideo vulgares modo nuncupare possumus, Dictę sunt æquinoctiales,quod ariete & libra,atque ita in vtroque ęquinoctio singuli dies , noctesque contineantur horis duodecim,eiusdemque ęqualibus , nec est maior noctis hora quā diei.Sunt & horę ab his dissimiles, quę inęquales dicuntur, & temporales,quas Gręci dixere καιρικὰς, quod quolibet tēpore nox in duodecim,& in totidem dies, horas diuidatur. Eritque necessario tunc hora diei maior in æstate : quam in bruma, & eadem ratione noctis horę minores erunt in ęstate,maiores vero in bruma.Hinc Plinius *lib.*2.*cap.*25. Augustini verba referens de sydere crinito inquit:Id oriebatur circa vndecimam horam diei , clarumque & omnibus terris conspicuum fuit,Et apud Matthęum *ca.*20.Vineę dominus his qui vndecima hora conducti fuerant,tantā mercedem solut quantam his, qui à tertia, sextave hora operas fecerant,pareſque fecit eos,qui vnam tantum horam in vinea fuissent,his qui totius diei calorem, & pōdus sustinuissent. Apud Plutarchum in Crasso , duodecima hora dicitur diei vltim. Etenim M. Crassus iam senex , cum Deiotarum Regem eadem ætate offendisset vrbem ædificantem,quid tu,inquit, Deiotare?duodecima hora ædificare cœpisti? cui Rex, nec tu quidem, respondit , Crasse matutino tempore Parthos oppugnas.Sic & *in l.non minorem.C.de transact.* Secunda hora noctis intelligitur,quę secūda ex duodecim,in qua nox ipsa diuiditur. Eadem ratione Iurisconsultus *in l.*2.*ff.de verbor.signifi.* erit interpretandus , dum scribit , cuiusque diei maior pars est horarum septem primarum diei,non supremarum , id est maior pars est ab hora duodecima noctis ad octauam diei,non à quinta ad duodecimam.De his etenim horis Iurisconsulti passim , vt probatum est tractanere, & ideo eiusdem & hic locus dubio procul est accipiēdus.Duodecimam autem horam nōctis intelligo vltimam ipsius noctis,vt matutino crepusculo dies incipiat post 12.noctis horam.Sunt etenim primę horæ diei à 12. noctis, vsque ad octauam incipientem finita septima,septem vero postremæ à quinta incipienti ad 12.iam finitam, atque ita non simpliciter ab horarum numero maior pars dicitur,sed à diei parte actuosa.nempe ante meridiem, & paulo post. Siquidem veteres matutinas horas,& antemeridianas seriis negotiis occupabant.adsumendus vero est numerus septem horarū ex duodecima, non ratione quinq; horarū, quæ supersunt vt quo ad eas sit maior pars dies , sed ad significandum primas septem horas diei ex duodecim in quas dies distinguimus septem horas diei ex duodecim in quas dies distinguimas septem horas diei ex duodecim in quas dies distinguimas septem horas diei ex duodecim in quas dies distinguimas

horarum numero. Ex quibus in hoc tractatu de ieiunio hora nona erit ita inquirenda, vt diem in duodecim horas earum tempore distinguamus, sitque in ipsa meridie hora sexta, & ab ea hora nona deducatur, reliqua diei parte in alias sex horas diuisa, qua ratione hora nona incipiet post tertiam diei partem ipso die in quatuor æquales portiones distincto. Vnde in æquinoctio hora nona dicitur terta post meridiem iuxta horarum rationem, qua modo vtimur ex æquinoctialibus horis. In æstate, & diebus longissimis hora nona erit prope quartam post meridianã, in breuissimis prope secundam; quod est ad hanc rationem exacte præscriptam diligenter obseruandum, vt veteres canones, & eorũ interpretes intelligamus. Sic Diuus Thom. *in d. q. 147. art. 7.* scribit, communi vsu, omnibus diebus fere prope horam tertiam cibum adsumi, id est vt ipse intelligo, prope meridiem, & ideo congrue diebus ieiunii horam nonam esse vnico prandio præscriptam, idem ipse Tho. *in 4 distinct. 15. q. 3.* Quamobrem non leuis adest coniectura, imo profecto maxima, tempore diui Thomæ in diebus ieiunii vetustis canones adhuc seruari, & hora nona à ieiunantibus cibum assumptum vnico prandio fuisse non prius. Hęc tamẽ pro humano instituta sunt, moribusque vtentium, & cõsuetudine tolli possunt, idcirco potuit consuetudo in ieiuniis aliam horam vnico prandio definire, etiam nonam conueniendo, qua ratione qui modo in his diebus hora sexta, & in meridie, aut prope meridiem prandemus, (nihilominus ieiunii legem seruamus, canonibusque ac constitutionibus de ieiunio latis absque vllo crimine transgressionis obsequimur. quod Caietan. optime adnot, *in d. art. 7.* & ipse ipsum Florent. *4. part. tit. 4. cap. 4.* & Syluest. *in verb. ieiunii.* 14. eodem ferme consuetudinis iure obtentum est, quod in quadragesima vespertinum officium dicatur ante prandiũ prope meridiem hora vndecima ex his quibus modo vtimur, ita quidem vt duodecima hora quę sexta olim dicebatur, in omnibus ecclesiis vel vesperæ sint finitæ, vel paulo post finiantur, ea ex causa, quod in quadragesima non liceret olim prandere, nisi vespertino finito officio, tametsi in aliis ieiuniis licitum esset vnicum prandium hora nona. Atq; hęc ratio, quę à consuetudine iuri humano derogante deducitur, mihi potius placet, quam quod hac in re adnotant. & respondẽri solet ex Paluda. *in 4. distinct. 15. q. 4. art. 4.* Florentino *2. part. tit. 6. c. 2. §. 10. & verb. ieiunium. §. 4.* scribit Paludi in ieiunio quadragesimę prandium licitum esse post officium vespertinum ante horam vespertinã iam hora nona finita, in aliis vero ieiuniis post nonæ horæ officium finita hora sexta, etiam ante horam fere nonam. Addit Syl. more ecclesiastico tres primas horas diei inæquales appellari Tertiam, deinde subsequentes tres, quę finiũtur in meridie dici Sextam, ac demum tres sequentes dici nonam, & tres postremas Vesperas. quod maxime conducit ad Paludani opinionem, quam probare videtur Florentin. Sed hæc nisi consuetudine constent, nullo iure, aut nullibi, quod ipse fingam, apud ius Pontificium probantur, tametsi ad officia ecclesiastica celebranda, & ad canonicas horas publice in ecclesia dicendas, receptum sit tempora distingui per diuisionem artificialis diei, vt prima dicatur hora ab ortu solis in 12. diei pars 3. item eadem ratione, sicut & 6. quę ab eodem solis ortu in meridie obseruanda est omnino, deinde nona eodem discrimine constituto, qua de re legenda erunt, quę docte, & diligenter tradit Mart. Azpilcueta *in c. quando de consecr. d. 1. n. 1. & n. 3. numer. 33.* qui vero nimis præuenerit horam à iure, vel consuetudine prandio præfinitam, reus erit mortalis culpæ, quippe qui ieiunium non seruauerit. gl. *in c. vnum horarum. §. alias. 25. d. 5.* Palud. *in 4. dist. 15. q. 4. art. 4.* Caietan. *2. 2. q. 147. art. 7.* quamuis contrarium teneat Ang. *in verb. ieiunium. §. 2.* & sentiat Innoc. *in rub. de obseruat. ieiun. nu. 3.*

De delectu ciborum, qui non parum conducit ad veram pietatem augendam, quique maxime vtilis est ad effrænatã libidinem coercendam, si ab his adstineamus escis, quæ ad libidinem inflammant, non est cur hoc in loco longius tractemus. siquidem aduersus Iouinianum, Waldenses, & Lutherum multa scripta sunt, quo poterit lector diligentius tradita legere apud Iodocum Clithouæum *in propugnaculo ecclesiæ, quod contra Lutheranos scripsit*, & rursus apud Alfonsum de Castro *in lib. de hæresibus. dictione, cibus.* Ioan. Bunderium *in cõpendium aduersus Lutheranos edito. tit. 35.* Martinum ab Ayala Guadicensem Episcopum *lib. 3. de tradit. eccles. c. de electu ciborum.* Etenim quo ad nostrum attinet institutum, illud est adnotandum in quadragesima, & omnibus diebus, quibus ex institutione ecclesiæ ieiunare tenemur, ab esu carniũ esse omnino abstinendum: quod de quadragesima constat ex decreto Telesphori Papæ *c. statuimus dist. 14 & canone 56.* sextæ Synodi generalis. Concilio Toletano, *c. 10.* & Concilio Toletano *8. c. 9.* qua in re S. Tho. *in 2. 2. q. 147. art. 6.* & omnes iuris vtriusq; interpretes plane cõueniunt de aliis ieiunis extra quadragesimam. idem probatur ex *ca. de esu carniũ, de consec. dist. 3.* & Concilio Gerundensi, *c. 3.* Concilio item Magutiaco, *c. 34.* apud Gratianũ *in c. 2. 76. dist.* quamuis non integro vt obiter superius adnotauimus. idque ab ecclesia Catholica receptum extat. De lacte vero, butyro, caseo, & ouis controuertitur, hec etenim prohibita esse in quadragesima, fatentur omnes, & plane deducitur ex Gratiano *in c. deniq; 4. dist.* Par autẽ est, inquit, vt nos, qui his diebus ab esu carniũ animalium abstinemus, ab omnibus quoq; quæ sementinam trahunt originem carnis ieiunemus, à lacte videlicet, caseo & ouis. Hæc Gratianus ex D. Gregorio, apud quem id nondum potui reperire. Nihilominus S. Tho. *in d. art. 8. Archid. in c. rogationes. de cons. dist. 3.* Innoc. & Panor. *in rub. de obser. ieiun. nu. 5.* Et eo teste. omnes alii asseuerant, iure Pontificio in ieiunio quadragesimæ prohiberi oua, lac, caseum, & his similia. quod expressim probat canon sextę Synodi à nemine hac in quæstione citatus. In aliis autem ieiuniis non esse hæc vetita, sed tantum esum carniũ. Vnde nisi aliud fuerit consuetudine obtentũ, in aliis ieiuniis præter quadragesimã licebit ouis caseo, & lacte vesci. Qua ratione obseruãda erit cuiusque prouincię consuetudo. tametsi Panor. non satis ex mẽte Tho. huius quæstionis resolutionẽ deduxerit. Etenim D. Tho. & qui eum sequuntur, asseuerant, in aliis ieiuniis præter quadragesimã, non esse caseum, oua, & lac prohibita, & ideo consuetudinem fore obseruandam, atq; ideo sentiunt, posse ieiunantes his cibis vti, nisi consuetudine prohibitio eorũ fuerit inducta. Quę quidẽ conclusio ab ea differt quã Panor. deduxit scribens, in aliis ieiuniis posse ieiunantes his vesci cibis, si id fuerit obtentũ cõsuetudine. Quid etenim si nulla sit hac de re cõsuetudo, & in hoc Pan. omisit quod Thom. egregie sensit, & qui eum secuti sunt. Ego vero existimo, oua, caseum, & lac, atq; his similia vetita esse iure in his diebus, quibus ieiunii causa caro fuerit prohibita. idque mihi probari videtur ex ea ratione, qua D. Gregor. apud Gratianum *in d. c. deniq.* vsus est, & quæ à synodo sexta traditur *in d. can. 56.* Visum est ergo, inquit, vt omnis Dei ecclesia, quæ est in vniuerso terrarum orbe, vnum ordinem sequẽs ieiunium perficiat & abstineat, sicut ab omni mactabili, sic & ab ouis, & caseo, quidem sunt fructus, & fœtus eorum à quibus abstinemus. Hactenus ille Canon. Qua ratione & S. Thom. *in d. art. 8.* vtitur. atq; ideo prohibito esu carnium ieiunii causa, & oua, lac, caseusq; & his similia vetita cẽsentur.

De rogationibus extat Aurelianensis Synodi primę *canõ. 29.* apud Gratianum *de consec. dist. 3. ca. rogationes.* quo institutũ est litanias, id est, supplicationes diuinas aut rogationes, ante Ascensionem Domini triduo celebrari, ieiuniumque indictum est illis tribus diebus, cuius celebritatis, quę fere in toto Christiano orbe receptа vbique videtur, origo deducitur ab historia, cuius ex Gregorio Turonensi *lib. 2. cap. 34.* meminit Andr. Alciat *lib. 9. pareg. c. 11.* Gregorius etenim ex Auiti Homilia refert: [quæ extat in tomo 7. *Sacra Bibliotheca.* à Mamerco Viennensi Episcopo, primum has litanias institutas fuisse ad expianda prodigia, cum terra mouisset, cum lupi, alięque fere vrbes oberrarent, damnoque, & terrori mortalibus essent. Cuius rei dispersa per prouincias fama, & cęteros antistites inuitauit, vt exemplum sequerentur, adeo vt in Italia quoq; celebrentur, & religiose quidem. Idẽ constat ex Adonis Archiepiscopi Vienensis Chronicis qui huius instituti originem tribuit anno Domini 452.] Præter hæc Burchardus *lib. 13. c. 7.* ex Concilio Aurelianensi *cap. 6.* ita scribit, Cum exigentibus peccatis Galliarum populi luporum rabie acriter interimerentur, nec huius flagelli aliquod remedium inuenire posset, congregati traduntur Galliarum Episcopi apud Viennam vrbem, atque in cõmune statuerunt, vt triduanum ieiunium facerent. Cumq; dominus pestem misericorditer abstulisset, hi dies in consuetudinem annuæ celebritatis venerunt, vt per Galliarũ prouincias ante ascensionis Domini diem celebrarentur. Agamus & nos hos dies cum summa reuerentia & deuotione, cum abstinentia carnis & humilitate cordis, non vt 16
ibilium luporum rabiem euadamus, sed vt inuisibilium,

id est,spirituum immundorum tentamenta vincere valeamus.Nullus autem his diebus vestimentis pretiosis induatur,quia in sacco & cinere lugere debemus, prohibeantur ebrietates, & comessationes, quæ fiunt in vulgari plebe. Nemo ibi equitare præsumat, sed discalciatis pedibus omnes incedat. Nequaquam mulierculæ choros ducant, sed omnes in commune Kyrie Eleyson decantent, & cum cõtritione cordis Dei misericordiam exorent pro peccatis, pro pace,pro peste,pro conseruatione frugum,& pro ceteris necessitatibus.Dies enim sunt abstinentiæ, non lætitiæ, Hęc apud Burchardum, quæ apud Gratianum, & in libro conciliorum breuiter nimis referuntur, tametsi illic concilii Aurelianensis definitio explicetur,quæ memoria veteris instituti hanc celebritatem renouauit, cuius origo Mamerco Viennensi præsuli, etiam à Guaguino tribuitur lib. 1.de gestis Francorum paulo ante Clodouæi Regis primi obitum,anno Domini fere 514. Sed & author Michrologi asseuerat,minores Litanias, easdēque triduanas à Mamerco Viennensi Episcopo institutas fuisse: Maiorem vero Litaniam à Beato Gregorio Pontifice Maximo pro ipsius tēporis pestilentia, vtiturque testimonio ipsius Gregorii in epistola ad Ioannem Rauenatam Episcopum, idem tradit Rupertus Abbas *lib. 9.de diuinis offic. cap.5.* quibus adde eundē diuum Gregorium *libr.11.epist.c.2.& libr.4. Epist.45.& lib.2.in prin.*& Ioan. Diaconum in eius vita, *c.41.& sequentibus, lib.1.* Hoc vero ieiunium moribus sublatum est,quamuis his diebus ab esu carnium abstineamus, saltem feria secunda & quarta, iuxta cuiuslibet prouincię consuetudinem.[De his vero litaniis actum est in Concilio Toletano 4.*c.quando presbyteri* 38.*d.* & in Cōcilio Magūtino 1. *c.33.tit.de cōs.& cōs.c.7.*]

De his vero rogationibus legendus erit Lapus *allegat.90.* An tunc *iudicia* exerceri possint, & de alia quæstione Fel.*in c.dilectus.co l.vlt.de offic.ord.*

Est igitur,vt tractatum illum absoluamus in *summa ieiunium ecclesiasticum*:abstinentia,quibusdam legibus salutis spiritualis,& religionis causa iure Pontificio prescripta.

CAPVT XXI.

Ius succedendi ex testamento, & ab intestato, quod plerunque filiis illegitimis à principe conceditur,an includat ius succedendi contra testamentum

SVMMARIA.

1 *Filius naturalis,aut illegitimus, qui habet ex principis concessione ius succedendi ex testamento, & ab intestato, poterit agere contra patris testamentum,secundum quosdam.*

2 *Tria hæc,ius succedendi ex testamento,ius succedendi ab intestato,ius agendi contra testamentum, diuersa ac distincta esse probatur.*

3 *Rursus probatur, ex propria verborum significatione, non dari ius agendi contra testamentum patris ex sola concessione succedendi ex testamento, & ab intestato.*

1 FRequenter in his rescriptis,quibus filiis *illegitimis à principe aliquot priuilegia conceduntur, hęc clausula scribitur, tibique concedimus ius succedendi patri tuo ex testamento,& ab intestato,soletque controuerti,an ex hac concessione, si pater fecerit testamentum, in quo filius legitimatus verbis præscriptis fuerit præteritus,aut legitima bonorum parte priuatus, aliquove onere quo ad eam grauatus,possit contra testamentum agere.Et Fortassis videbitur quibusdam quęstio ista vel inutilis,vel disputatione indigna ex eo,quod filius *Legitimatus* rescripto principis possit iure ipsius legitimationis agere contra patris tastamentū, quod equidem verum est regulariter,sicuti & in quartum decretalium,vbi de legitimationibus tractauimus,traditum ànobis est, idq; modo concedimus iure probari & tamen de eo quæritur, an filius legitimatus,qui alioqui agere non potest contra patris testamentum,vel quia legitimatio perfecta non est vel ex eo, quod ob aliam causam iure ordinario ea actio ei non competat,possit ex interpretatione verborum,quæ sub prædicta clausula continentur, & ex eorū vi, ac potestate aduersus patris testamentum actionem in iudiciū deducere. Qua in quæst.fatemur plane ex ea clausula hoc ius agendi minime tolli. si id alioqui competat filio.Sed & ex vi significationis per ea verba hoc ius filio cōcedi à principe, & concessum censeri, existimat fortassi Gregor. Lopez vir eruditione ac moribus insignis in *l.3.tit 18.part.3.*sed Bald.*in c.de causis.nu.34.de offi.deleg.*gl. Accurs.*bar.* alii ab eo citati minime quęst.istam explicarunt,sed de iure responderunt generaliter, filio legitimato competere ius agendi contra patris testamentum ex iuris quidem definitione, non ex prædictæ clausulę significatione, sed ex ea clausula idem esse respondendum aliquot rationibus probari videtur.Et primo iure etenim ciuili nullum aliud successionis genus constitutum est,quam ex testamento,vel ab intestato.*l. imperialis.§.præsenti.C.de nupt.nov.in l.1.ff.de nouis.op.in l.cum antiquiorib.C.de iure delib.*& successio aduersus testamentum includitur sub successione ab intestato, sicuti deducitur ex Iurisconsulto *in l. 1.ff.de bo.poss.contra tab.* rursus eadem comprehenditur ac dicitur esse ex testamento. *§. sunt autem inst.de bon.poss.*Igitur cum filius legitimatur ad succedendum patri ex testamento,& ab intestato,ex propria horum verborum significatione,etiam si aliunde nihil petamus,potuerit patri succedere ex testamento,& ab intestato,& contra eius testamentum,ad omnem etenim successionem legitimus censeri debet,quæ iure ciuili filiis datur.Secundo eadē sententia plurimum coadiuuatur ex tex.*in auth.quib.mod.nat.effi.suc.§.& quoniam varie.& in d.l.imperialis. §.præsenti.l.cum quis.C. de natur.l.in auth.de nupt.incest.§.dubitatum.& §.qnib.inst.de hæred. ab intesta.defer.*Quibus in locis, filiis puibusdā datur ius succedendi ex testamento,& ab intestato quibus idem competit ius agendi contra paterna testamenta. Tertio huic opinioni suffragatur Iasonis responsum,is inquam *in cons.vol.2.col.4.vers.pro.prædictorum.*scribit de huius clausulæ interpretatione diligenter agens, duplicem esse successionem ex testamento ,quarum prior ea dicitur, quæ secundum testatoris voluntatem contingit, quoties scriptus hæres hereditatem capit, posterior est, vbi aduersus testamentum vel querela,vel ius dicendi nullum admittitur,aliterq;succeditur testatori,quam ipse voluerit, imo contra eius voluntem. Atq;dicitur nihilominus successio ex testamento,quæ nusquam admittitur, nisi facto testamento, quod sentiri *in l.vlt.C.vnde le git.* subdit idem Iason. itidem esse *duplicem successionem ab intestato*, vna quidem est eo authore, quę committ ex tacita voluntate illius,cui succeditur,& qui nullo facto testamento visus est ad eius hereditatem vocare illos successores & hęredes,qui iure,& Legibus ad intestatorum hæreditatem vocantur.*l.consiciuntur.ff.de iure cod.ci.* Altero vero, cum filius agit aduersus volūtatem patris intestati querela inofficiosæ donationis ad rescindendas inofficiosas patris donationes, iuxta ea, quę de inofficiosis donationibus statuta sunt.hęc Iason, cuius testimonio illud constat, successionem ex testamento includere etiam successionē illam quæ contra testamentum lege datur.

Cæterum hac in re miror profecto quorundam ingenia iudiciumq;ex eo potissimum, quod facillime propriam dictionum significationem euertere pro nihilo tentant,modo ex quacunq;verborū significatione possint, quę semel in animo conceperunt, ex aliquor Iurisconsl.locis deducere. Nam si propriam interpretationem sequamur,*successio*, ex testamento tantum erit, ac dici poterit quæ contingit iuxta voluntatem testatoris,ab his quę intestamēto scripta sunt legitime deductam.Quod si contingat, testamēto illo rupto,vel iniusto, vel inofficioso alium admitti ad testatoris hæreditatem,vel aliter quam ab ipso scriptum fuerit,nō est ista successio dicenda ex testamento, cum detur contra ipsum, siquidem ex testamento non aliter succedendū sit, quam ex voluntate testatoris.argum.deducto à Iurisconsulto *in l,1.ff.de testam.* Successio vero ab intestato tunc obtines, cum quis nullo facto testamento decessit,aut facto testamento quod ius non admittit. Constat equidem hoc discrimen ex Iustiniani institutionibus *in princ.de hered.quæ ab intestato defer.*& illic Theophilo deinde tria hæc esse admodum diuersa constat,succedere ex testamento,succedere ab intestato, & agere contra testamentum. Nam licet filius adoptiuus succedendi ius habeat ex testamento, & ab intestato, non tamen habet ius ageudi contra patris adoptiui testamenti. *l.cum in adoptiuis.§.sed nec ad articulum.C. de adopt.* Fratres etiam succedunt fratribus ex testamento,& ab intestato.non tamen agunt contra testamentum *l.fratres C.de inoff.test* eadem argumentatio constat ex *auth.quib.mod.nat.eff.sui.§.si quis verò filius.*Ex quo curiali intestato succedit curia,& fiscus,non tamen contra eius testamentum. Tertio hæc tria distinguī debere,

debere, & diuersa esse, asseuerant Ro. *in l. vt liberis. 2. & 3. col. C. de colla.* & Soc. *in rub. ff. de li. & posthu. n. 8.* Quarto hanc posteriorem opinionem, qua constanter asseueramus, sub his verbis, ex testamento, & ab intestato, minime contineri successionem contra testamentum, etiam in legitimationum rescriptis, expressim probarunt Alex. *cons. 30. lib. 4.* in ratione quam assignat scribens, aliud esse agere contra testamentum, aliud succedere ex testamento, aliud succedere ab intestato. Soc. *cons. 212 lib. 2. col. 3. vers. 6.* hoc idem & Ludou. Gozad. *cons. 48. 2. 21. & 22.* qui primo, hanc interpretationem horum verborum, quam ego probaui, tradit, & postea subdit, legitimatum illum de cuius iure in eodem responso tractat agere posse contra testamentum patris. Non ex hac clausula, nec ex eius vi, ac potestate, sed ex aliis ipsius legitimationis amplissimis verbis, ex quib. & quia legitimatio illa plene facta fuit, atque ideo multa habet ex iure priuilegia, prorium responsum Goza. confirmat adiiciens. quod si huic clausulæ ex testamento, & ab intestato, foret adiecta dicto, *tantum*, vel ei similis, non posset legitimato dari successio contra testamentum patris, nec ius aduersus illum agendi. Quo fit, vt hæc verba minime contineant ius agendi contra testamentum, quia si id continerent, etiam in legitimationibus non admitterent eam significationem per dictionem, *tantum*, & ei similes, quę dubio procul non tollunt significationem illorũ verborum, quibus adiiciuntur, illam extendere solent ad similia. *l. ob es alienum tantum. C. de prædiis minor. & in clem. exiui. §. cumq; autem natura. de verb. significat.*

Non oberunt huic sentẽtię, quę in prioris opinionis probationem adduximus, primum etenim opinor Grego. Lopez potius respondisse iuxta communẽ illam ab omnibus que receptam assertionem, quæ dictat filio legitimato plena legitimatione competere ius succedendi, & agendi contra patris testamentum, quam secundum rigorem horum verborum, ex quibus clausula ista, de qua disputamus. concipitur. Vnde doctissimi viri authoritas parum nostram conuellit opinionem.

Id vero, quod probare conabamur, scilicet non esse iure aliam successionem, quam ex testamento, & ab intestato, id verum est, nec negari poterit, nihilominus ius agendi contra testamentum, nec esse successionem ex testamento, nec ab intestato, & si aliquid istorum esset, nõ equidem erit eo modo, vt necessario ita illic contineatur, quod concessio iure succedendi, vel ab intestato, vel ex testamento ei cui alioqui negatum legibus erat, concessum itidem censeatur ius agendi contra testamentum. Etenim postquam quis iure egerit aduersus testamentum, & in ea actione obtinuerit, tunc constabit successionem defuncti delatam esse successoribus ab intestato, iuxta disputationem illam quę traditur *in l. filia dotem. & in l. vt liberis. Cod. de colla.* per Alber. Brun. *in tract. de statutis exclud. fœm. art. 10. qua. 3. & 4.* quidquid enim sit de illa controuersia an bonorum possessio contra tabulas ante aditam hereditatem, vel post in iudicium deducta, deducat successionem ad causam intestati, illud mihi videor iure asseuerare posse, possessionem bonorum contra tabulas ideo dici à Iustiniano *in §. sunt autem. inst. de bon. poss.* esse ex testamento, non quod tunc ex testamento succedatur, id etenim satis absurdum est, sed quia ad eius vsum præmittitur testamentum, quod ex ea rumpi debet iure prætorio, quasi dixerit Imperator, hanc bonorum possessionem non aliter dari, quam facto testamento, nec tamen ex ea succeditur, sed testamentum rescinditur, ab eaque ex occasione præstatur & aperitur successionis via eademque ab intestato *d. l. vt liberis.* cum his, quæ Bar. not. *in l. illud. ff. de bon. poss. contra tab.* tametsi quia facto testamento decessit defunctus, etiam illud rescindatur, iure tamen prætorio, pura propriaq; intestati succeditur, siquidem testator testamentum fecit iure ciuili validum, quamuis quo ad effectum intestato illi succedatur. cum testamentum fuerit prętorio iure rescissum, fictandem Iurisconsultum *in l. filium. §. leg. ff. de bon. poss. contra tab.* hanc successionem, quæ datur contra tab. bon. poss. ab intestato. Cui accedit, quod qui ita succedit, auocat hæreditatẽ ab hęrede scripto. *l. emancipati. in prin. ff. de bon. poss. contra tab.* Fit igitur, aliud esse ius succedendi ex testamento, vel ab intestato, aliud ius agendi contra testamentum, ex hoc siquidẽ vltimo iure testamentum rescinditur, ex altero succeditur. Quod satis erit ad primam contrariæ opinionis rationem conuellendam. Nam etiam si præmittatur actio contra testamentum plerunque ad aperiendam viam successionis ab intestato, non ex hac actio ipsa est successionis ab intestato, nec includitur necessario in ipso iure succedendi ab intestato, cum id possit competere absque iure agendi aduersus testamentum.

Secunda ratio, qua vtebamur ad priorem opinionẽ probandam, parum profecto vrget. Nam licet filius per sequẽs matrimonium legitimatis, & per rescriptum principis, atq; in his similib. detur ius agendi contra patris testamentum, non competit ea actio ex eo, quod illi iure sint successores ex testamento, & ab intestato, sed quia ius ciuile illis filiis plena iura filiorum legitimorum concessit, tunc enim ex iuris ciuilis amplissima concessione, & indulgentia filij alioqui à natiuitate illegitimi admittuntur contra patris testamentum, non tamen ex vi ac potestate illorum verborũ quibus eis datur successio ex testamento, & ab intestato.

Tertia ratio ex Iasonis responso deducta tollitur, quo ad eius priorem partem ex his, quæ paulo ante probauimus & idem Iason sensit, siquidem vbi agitur contra testamentũ, dicitur impropriè successio ex testamento in hunc sensum, quia non aliter potest ea actio deduci, quam facto testamento, & eo quod id præmittitur factum appellatur ea successio ex testamento, non tamen vere succeditur ex testamento, id est, ex voluntate testatoris. imo tractatur de eius voluntate rescindenda, & testamento rumpendo, eritq; quo ad effectum successio tunc ab intestato. Posterior autẽ pars non satis constat, quia etiam facto testamento potest contingere, & dari querela contra donationes inofficiosas ad earum rescissionem, tametsi tunc filius illa bona iure portionis legitimæ quæ sibi debetur rescissis donationibus obtineat, quasi ex causa intestati. Sic sane, vt & hoc iterum repetam, ego existimo distinguendum esse ius agendi siue contra testamentum, sive contra donationes inofficiosas iure succedendi, priori etenim præparatur via succedendi, posteriori vero succeditur.

Quibus diligenter ex propria dictionum significatione obseruatis, apparet, verba hæc ex testamento, & ab intestato hanc interpretationem admittere, vt ex testamento succedatur secundum voluntatem testatoris ab ipso scripto testamento, vel ab eius vltima voluntate deductam, ab intestato vero quoties defunctus vel is, de cuius hereditate agitur, nullum fecit testamentum, vel quod fecit, non fuit iure validum. Hinc denique deducitur, quod si filius naturalis, vel alioqui illegitimus, rescripto principis dispensationem obtineat, vel ius consequatur succedendi patri ab intestato non poterit is contra patris testamentum agere, quemadmodum Ias. aduersus Pau. de Cast. eleganter probat *in rubr. ff. de libe. & posthu. num. 5. & 13.*

CAPVT XXII.

Vnde originem habuerit dictio, Missa, qua pro summo sacrificio authores Ecclesiastici vtuntur

VOcem istam, qua significamus passim summum sacrificium, in quo adhibita oblatione verum Christi corpus consecratur, & vsus sacramenti perficitur, latinam esse, quidam ex eo existimarunt, quod ea dictione vsi fuerint Theologi, qui Latine, & eleganter eius professionis studia attigerunt. Sed & eadem dictione vtitur Alex. Pontif. Max. eius nominis I. & à Petro VI. *in epist.* In sacramentorum, inquit oblationibus quæ inter missarum solennia offeruntur passio domini miscenda est, vt eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur, vt repulsis opinionibus superstitionum, panis tantum, & vinum aqua permistum in sacrificio offerantur. Hæc Alexander. quæ Gratian. refert *de consec. de dist. 2. ea. in sacramentorum.* quod est illius distinctionis primum. multa tamen omittit, quę nos retulimus ex ipsius Alex. epistola, & tradit diligentius Burchard. *lib. 5. c. 5.* post Alex Sixtus I. qui eidem successit, authore Damaso, instituit, vt sacerdote incipiente actionem missarum, à populo cãtaretur, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaot. Huius verbi eam quidam arbitrantur esse rationem, quod missa accipiatur pro missione, quasi peracto sacrificio dimittatur populus, cum Diaconus ait: Ite missa est, ite missio est. Cui equidem interpretationi suffragatur,

quod apud Cyprian. *libr. 3. epist. in epistо.* 14. remissa pro remissione accipitur. Qui autem, inquit, blasphemauerit in Spiritum S. non habet remissam, sed reus est æterni peccati. Idem Cyprian. *in lib. de bon. patientiæ.* Dominus baptizatur à seruo, & remissam peccatorum daturus, ipse non dedignatur lauacro regenerationis corpus abluere. Hanc huius verbi rationem adnotauit B. Rhenanus in Tertullianum *lib. 4. aduersus Marcionem.* & rursus *in lib. de corona milit.* & adsumitur origo eius rei à Græcis & Ægyptiis, qui cum sacris operati essent, missum populum faciebant, nec abeundi potestas prius cuiquam erat, quam sacrificulus pronunciasset, λαὸς ἄφεισ. id est, populis misso. Quemadmodum constat ex Apuleio *li. 11. de asino aureo.* quo in loco Beroaldus id ipsum obseruauit. Scribit & ad hæc Plutarch. suo tempore Romanos peractis votis Deos venerari, & in templis sedere ac permanere consueuisse. Re demum diuina, & cæremoniis peractis sacerdos, Ilicet, proclamat, quasi eos diceret iam abire licere, qui sacris interfuissent. Quod Gregorius Gyraldus de deis gentium tradit syntagmate 17. & idem ex veteribus obseruauerat Seruius *in libr. 6. Aeneid. super illud. Nouissima verba.* Proprius tamen huic obseruationi accedit ritus ille ac mos, quo veteres Christiani in initio legis Euangelicæ, & renascentis ecclesię vtebantur. Olim etenim post confessionem, cantionem, lectionem Euangelii, & exhortationem, ante ipsius historiæ consecrationem, imo & ante præfationem Catechumeni dimittebantur, quasi indigni forent, vt essent præsentes tanto sacrificio, cum nondum sacrum baptisma suscepissent, & vocabatur hæc prior sacrificii pars missa Catechumenorum, quia ea parte peracta mittebantur alta diaconi voce foras. Postea vero reliqua sacrificii parte expedita post communionē Catholici Christiani dimittebantur eisdem ferme verbis Diacono dicēte, Ite missa est, id est, missio aut dimissio est, vobis ire licet, Sicuti ex vetеribus authoritatibus. idē Rhenanus explicat *in lib. de corona milit.* [Extat & dictio Missa, pro missione apud Papinianum *in l. vltim. passam. §. nupta. ff. de adulter.*] Extatque D. Gregorii testimonium de ea dimissione Catechumenorū *lib. 2. dialogorum cap. 23.* & multo vetustius Dionysii *de eccles. hierarch. capitul. 3.* à quo cęteri acceperunt, quorū meminit Tho. Waldensis *de sacramental. b. cap. 33. colum vlt.* idem S. Thom. scribit *in 3. part. q. 83. articul. 4. ad 4.* ex Concil. Carthagiensi quarto. *capitul. 84.* apud Gratianum *cap. Episcopus nullum, de consec. dist. 1.* Episcopus, inquit nullum prohibeat ingredi ecclesiam, & audire verbum Dei, siue gentilem, siue Iudæum, siue hęreticum vsque ad missam Catechumenorum.

[Scribit ad hæc D. Augustinus *tract. in Ioan. 96.* Sacramenta fidelium, etsi catechumenis non produntur, non ideo fit quia ea ferre non possunt sed vt ab eis tanto ardentius cōcupiscantur, quanto honorabilius occultātur. Cōstat enim ex eodem tractat. loquente de Catechumenis, nullum ex eis admitti ad Eucharisttam, aut de Eucharistia doceri ante Baptismum. Idem docet *de verbis domini sermone. 46.* Nam de quibusdam, qui Catechumenorum & nondum renatorū typum gerebant, scriptum fuisse ait *Ioan. 2.* Ipse autem Iesus non credebat se illis. Item retulit Hugo de S. Victore *lib. 2. de Sacram. part. 8 & 14.* constat denique Catechumenis minime licuisse Eucharistiam sumere, ex eodem Augusti. *lib. de pecc. merit. & remiss. c. 26.* Imo, neque illam intueri teste D. Blasio de Spiritu S. *cap. 27.* tradit Spencęus *lib. 1. de Eucharistia capit. 2.* Quamuis panis benedictus ac sanctificatus ex hoc differēs à communi, Catechumenis daretur ex eod. Augustin *d. c. 26* qui quidem panis quandoque ab authoribus Sacramenti nomine honestabantur, eo quod sanctificatus per benedictionem esset, de quo tractauere Waldensis de Sacramē. *c. 177.* & claud. de Sanctis, *lib. de Eucharistia, repet. 7.* post D. Chrisostom *in opere imperfecto super Matthæum.* in Missarum solennitate dari laicis his, qui non communicabat, quemadmodum constat ex decretis Pii Papę *cap. 4.* & Iuone Carnotensi 2. *part. c. 37.* referunt & ex aliis Stephan. Victorienſis *lib. de Eucharist. c. 16.* Soto. *num. 4. dist. 12 q. 1. art. 10.* & Genebradus *in præfat. ad ritus græcorum. in 4. tomo Bibliothecæ Sanctæ.* Qui tandem vsus, & ad nostra tempora duramit idque sæpe vidimus nos Toleti factum fuisse: & hic panis benedictus dona vicissim, à Sanctis Patribus in Ecclesia veteri appellaturque εὐλογία à Paulino *in epistol. ad Alipium. & in can. 14. Synodi Laodicenæ.* Sicut qui dabatur laicis loco communionis Eucharistia dicebatur ἀντίδωρον, & quamuis ad prędicta huius dictionis Missa interpretatur dicebat Ant. Democartes, multa tamē tradit de Catechumenorum exclusione *lib. de Missa. 2. par. 23.* Nec me latet olim à Romanis Pontificibus diebus dominicis mitti solere presbyteris vrbis Romanæ panem, quod fermentum & sacramentum appellat Innocent. 1. *in Epist. ad Decentium Eugubinum, cap. 9.* Qui quidem vsus de Eucharistia videtur intelligendus ex Eusebio *lib. 5. histor. Eccles. c. 14.* idque tradit post alios idem Spencæus *lib. 2. de Eucharist. cap. 4.*]

Quibusdam vero placuit, missam dici quasi transmissam, eo quod per sacerdotē, eiusque ministeriū sit hostia oblata, & missa in eo sacrificio sanctissimo, in quo preces, vota, oblationesque Deo transmittuntur à populis per ipsum sacerdotem, qui mediatoris vice inter Deum & hominem fungitur, quod Hugo *lib. 11. de sacramtis* scribit.

Andr. Alcia. *l. b. parerg. 7. c. 10.* fortassis rectius, hanc dictionem ab Hebręis acceptā fuisse cesset, apud quos missa oblationem spontaneam, quæ domino offertur, significat ex Deuteron. *cap. 16.* & celebrabis diem festum Hebdomatum domino Deo tuo missa. Id est oblationem spontaneam manus tuæ. Mas etenim ab Hebręis dicitur oblatio voluntaria. Sic sane Concil. Colonienſe in Enchirid. Christianæ institutionis de sacramento Eucharistiæ asseuerat vocabulum istud ex lingua Hebręa mutuatum fuisse, ad significandum quod Græci λειτουργίαν dixere, id est, *ministerium, sacrificiumque altaris.* Quod & Dionys. aliique veteres Theologi Synaxim appellarunt, id est, collectum, qua fit oblatio spiritualis, quæ mediante sacerdote, quasi collecta, & adunata pro omnibus Deo offertur. Qua ratione diuus Ignatius in epistola sexta ad Smyrnenses, huius dictionis meminit scribens nō licet sine Episcopo, neque offerre, neque sacrificiū immolare, neque missas celebrare. [Et quamuis ea dictio potius tribuenda sit Latino interpreti, quam D. Ignatio, qui Græce scripsit, in Greco etenim codice legitur, σύλλογον θεοῦ, id est, *conuiuium sacrum celebrare* distributionem illam sacratissimæ Eucharistiæ solenni sacrificio Missæ ministrare. σύλλογος etenim conuiuium significat *Luc. 5.* Grecum autem verbum huic nomini adinnctum frequenter ad sacrificia pertinet, etiam apud Ethnicos, qua ratione Latinus interpres sensum D. Ignatii apertissime exprimere cupiens hac dictione, *Missa*, vsus est, significans & missam illa, in qua solus sacerdos communicat, & illam in qua fideles adstantes sacramētali Eucharistiæ perceptione communicabant, de quib. sacrosancta Tridentina Synodus tractat *Sess. 22.*] Eandem fortassis rationem habuerunt & veteres Rom. Ecclesiæ, & totius orbis Pontifices, præsertim Alexand. I. cuius superius meminimus, & idem apud Gratianum *de consec. d. 11. 1. c. sufficit.* Quibus in locis primus, quod ipse sciam, eadem dictione vsus est, ex his quos Latine scripsisse constat: Nam & Clemens I. ante ipsum eiusdem dictionis meminit *in epist. 3. cap. cunctis fidelib. 16. q. 1.* quæ fortasis ex Greca in Latinam linguā & olim translata fuit. Sed & ex Latinis vtitur eadem dictione præter Alexan. paulo post Telesphorus Papa *in c. nocte sacra. de consec. dist. 1.* passimque authores Ecclesiastici eiusdem verbi meminerunt, præsertim D. Ambros. *lib. 5. epist. 33. epit.* D. item Augus. *sermone de tempore. 251.* Damasus in Pontificali, & in Fœlice, ac Synodus Mileuitana *Cano. 12.* sed & inter historicos Paulus Diaconus in Theodosii, & D. Ambrosij historia, missarum solennia hisce verbis commemorat. [Sic & Iulianus antecessor *in latina nouellarum epitome cap. 58.* quæ Græce Iustinianus dixerat in nouella, vt in priuatis locis aut domibus non liceat τὰ ἱερώτατα ἅγια, editio vulgata Authenticorum *col. 5. tit. 12.* latine, quę sunt sacratissima agere aut sacra ministeria facere, sacram facere Missam transtulit. Iuliani vera retulit Iuo Carnotensis *3. part. cap. 191. & 6. part. cap. 424.* quod & Ant. Aug. ad Iulianum adnotauit. Sic & idē Iulianus *nouel. 7. §. 10.* Græcam dictionem λειτουργίαν Missam latine trāstulit.] Eandem huius vocabuli interpretationem ex testimonio viri doctissimi Reuchlini probat Spiegel *in dictionario iuris ciuilis, verb. missa.* qui & illud addit, Ioan. Calsianū *lib. 3. cap. 7.* & S. Benedictū in sua reg. *cap. 17.* non satis eleganter missam pro fine, aut completione alicuius rei accepisse. [Verum post huius operis quartam editionem Matth. Galenus, *in tract. de sacrificio Missæ c. 2.* hanc istius dictionis ex Hebręa lingua deductionem omnino refellere conatur: sed hac de re iudicium sit penes eos, qui linguæ Hebręæ maiorem cognitionem habent Idem vero Matth. Galen. *in Cassianō, & regula D. Benedict.* Missam, dimissionem interpretatur: late probans deductionis rationem, quam nos ex aliis authoribus hoc in cap. adduximus ad vers. vsq in quo Alciati optimo-

opiniõnem retulimus, quæ & Capnonis viri doctissimi authoritati & iudicio innititur, à quo & Reuchlinus eam accepisse par est.]

Cæterũ Albericus, homo alioqui doctus, & diligẽs falso asseuerat, Missam dictionẽ esse Græcam, & significare interpellationem. Fallitur etenim Græcæ linguæ ignorãtia.

De his vero, quę ad hoc sacrificium rite peragendũ sumpsimi Pontifices, & sancti patres instituerunt, quæq. Catholica Ecclesia religiose obseruat, lector poterit Thom. Waldensem adire, qui de sacramentalib. *li. 4. tit.* hoc munere diligentissime fungitur. Cui duo ipse libenter addiderim, primũ, apud Gratianũ vulgo circumferri Bonifacii martyris Apopthegmata aliter, quam ab ipso authore fuerit scriptũ, & absq; vllo sensu, *in cap. vasa. de consec. dist.* 1. de quibus, inquit, Bonifacius martyr, & Episcopus interrogatus, si liceret in vasculis ligneis sacramẽta conficere, respondit: Quondam sacerdotes, non aurei, sed ligneis calicibus vtebantur. Est enim hic locus ex ipsius Bonifacii epistola legendus his verbis: Quondã sacerdotes aurei, ligneis calicibus vtebantur, nunc lignei sacerdotes aureis calicibus vtuntur. Quem locum Ant. Democharis, And. Alc. *l. 7. paverg. c. 23.* & B. Rhenanus ad Tertulian. *de corona milit.* restituerunt, & restitui potest, vt modo dicebam ex ipsius Bonifacii epistola, & ex Concil. Triburiensi, *c.* 18. atque itẽ Burchardo. *lib. decretorum. 34. 223.* Huius etiam memorabilis sententiæ meminit Stephanus Witonienſis Episcopus in eo lib. quẽ aduersus hæreticos, de sacramento Eucharistię scripsit, *obiectione.* 54. qui ex Optato, Ambrosio, Chrysostomo, & Theophylacto probat veteres etiam aureis calicibus vsos fuisse.

Alterum ad ea verba pertinet, quę ex institutione Ecclesię, & sanctorum Pontificum Græce pronunciatur missarũ celebrationibus, dum dicitur Kyrie eleison. Nam & gẽtiles his verbis vsos fuisse in captandis Auguriis constat ex Arriano *li. 2. de Epicteto, c. 6.* etenim aduersus illos, qui acturi iter augurĩa captant inquit. Nunc tremẽtes auiculam tenemus Deumque inuocantes precamur: Κυριε ἐλέησον, *Domine miserere, permitte mihi exire. O mancipium, cur aliud vis, quam quod sit melius, quid autem melius, quam quod Deo visum fuerit? cur pro tuis viribus corrumpis iudicem, peruersis consiliatorem.* Hæc Epictetus, quæ commemorare volui ex eo, quod locus ille insignis morem gentiliũ in obseruandis omnibus explicuerit. De his vero dictionibus Waldensis ex D. Gregorio admonet à clericis Latinis Græce pronunciandа fore, idque satis apparet, quia secundum Grẽcam coniugationem verbum pronunciatur, & ideo accentu, & pronunciatione Græca sunt proferenda, accentu quidem posterioris dictionis in ante penultima, non in penultima, cum id manifeste repugnet Græcæ pronunciationi, eademque posterior vox ita est proferenda, vt in penultima sonus seruetur vocalis, i. nam eo modo communi vsu pronunciatur à Græcis η, tametsi apud Latinos qui latine loquuntur, & pronunciant, ea vocalis mutetur in e. longum, qua quidem pronunciatione vsi fuere olim & Græci, sed obtinuit vsus, etiam Græcæ linguæ doct. virorũ vt ea litera, ac si esset i. longum, pronuncietur. Igitur nullo pacto pronunciandum erit Eleeson, sed Eleison per sonum i. & accentũ in antepenult. Hæc, fateor, leuia sunt, sed nihilominus obseruanda quandoque, quia in his minutissimis sunt acriter incusandi, qui ex priori dictione vltimam vocalem Euphonię causa reiiciunt, vtranque vocẽ in mortem vnicæ dictionis pronunciantes. Id etenim fit ab his, qui Græce pronunciant vel scribunt, reiiciunt siquidẽ alteram vocalem plerunq; propter sequentẽ, signaturq; hac dictionis passio apostropho, quæ est nota reiectæ vocalis propter sequentem vocalem. Quod Græci passim adnotarunt, super consonantem vlt. precedentis dictionis, quandoque super vocalem, ideoque dictio prior *Kyrie* potest passionem istam nõ admittere, atque pronuncianda est absq; vlla vocalis elisione, potest tandem & cum abiectione vltimę vocabulis proferri Κύρι ἐλέησον, vt ὐλυγίζουκεν μοῦ ἀχαιούς.

CAPVT XXIII.

De purgatione Criminis vulgari, quæ fit candenti ferro.

EXtat Honorii tertii responsum *lib. 5 decretal. rubric. de purgat. vulgar.* quo damnatur omnino illa criminis purgatio qua templarii milites, & alii, qui sęcularem ac ciuilem iurisdictionem in Liuonia obtinentes, erga eos, qui nuper sacrum baptismum susceperant, vtebantur cõpellentes homines sibi subditos, si quando criminis alicuius suspicio incidisset ferri candentis iudicium subire, quibus si qua exinde aduersio contingeret, ciuilem pœnam infligebant. Eandem criminis examinationem multo ante Honorium III. [Stephanus V. damnauerat, vt constat ex *c. consuluisti. 2. q. 5.* Fortasis & de eadem retractauit lex Caldaria: cuius mẽtio extat in Gothorũ legibus *l. 6. tit. 2. l. 3. Fori.* Sed & hunc purgationis modum, ad probandam virginalem innocentiam iponte expertam legimus apud Cuspinianum in Egudem vxorem Henrici Imperatoris huius nominis II. idem tradit Alb. Crantz. *l. 4. c. 5. metropoleos.* Verum quia rara est apud veteres huius purgationis mentio, libuit ad eius cognitionem, quæ quandoque apud Sophoclem legissem, adnotare. Etenim cum Creon publico decreto mortisque pœna indicta, corpus Polynicis sepeliri prohibuisset, & Antigone clã fratrem sepulchro tradidisset, custodes regii grauiter, acriterq; incusari à se ipsis, quod culpa vnius foret, nõ omniũ, custodia per noctis partes cuilibet distributa, cumq; diligẽter de ea re inquisitionẽ fecissent, nunciũ Creonti regi miserunt, qui præter alia, & hæc in eorũ excusationem dixit.

Κοὐδεὶς ἐνεργὴς, ἀλλ' ἐρυθρὸν μὴ σίδηρ.
ἡμεῖς σ' ἕτοιμοι χῶ μοχλεύς αἴρειν χεροῖν,
χῶ πῦρ διεργᾶσθ', χῶ θεοὺς ὁρκωμοσίαν,
τὸ μηδὲν ἔρξαι τοῦτο, μήτε τῷ ξυνεδρίαι
τὸ πρᾶγμα βουλεῦσαι, μήτ' ἐργασμάτῳ.

Nemoque deprehensus est, nosque latuit.
Sumus vero parati & candens ferrum manibus tollere,
Et per ignem serpere, Deosque iurare,
Nec fecisse, nec fuisse conscios
Eius, qui de hac re consilium habuerit, nec eius, qui eam fecerit.

Cuius equidẽ loci interpretatio duplex est apud Sophoclis scholiastas. Prior sane locum istum ad morem illum, & iurandi ritum refert, quo pacisscentes, & iuraturi tollũt ferrum candens, deosq; precantur, fœdera ac iuramenta inuiolata manere donec ferrum illud appareat, ideoq. aut orbes quosdam vel globos ferri igniti, & candentis, in mare profundum proiiciunt. Cuius rei mentio fit à Callimacho, & Plutarcho in Aristide, inquit enim, Aristides Athenienſiũ nomine iuratus, cęteros Græcos sacramento adegit, vtq; rectum fœdus firmatur, post execrationes, quas in perfidos fieri mos erat, ignotos ferreos orbes in mare coniecit, vbi interpres ignitos ferreos orbes Latine dixit quos μώδρους dixere Callimac. Sophocles & Plutarch. Posterior vero interpretatio, quæ magis cõuenit Sophocli, & huic Põtificio respõso, ex eo deducitur, quod qui fidẽ sibi iurantibus haberi aliqua de re graui postularẽt, cõsueuissent ignitum ferrũ manibus tollere, & super ignẽ ambulare, putabant enim minime dolorẽ aliquẽ sensurũ eo experimẽto qui veritatẽ dixisset: eratque certæ fidei, & innocentię signũ maximũ, ab eo periculo illæsũ quenquã euadere. Hęc ex Sophocl. Callimach. Plutarch. & ipsius Tragœdiæ cõmentariis Suidas μώδρον interpretatur *ferrum ignitum, eiusq; massam candefactam.* refertq; Anaxagorã Philosophũ dixisse, solem esse ignitiũ lapidẽ, & Maiorem Peloponneſo. igitur Anaxagoras asseueras solẽ μώδρον esse, orbẽ ignitũ intellexit, authore Suida. idẽ scribit Plutarch. *lib. 51. de placitis Philosophor. c. 20.* quo in loco Budæus μώδρον interpretatur globũ ferri candentem, aut saxum ingnitum. Hoc ipsum in Anaxagora & Laërtius scripserat. Ioseph. vero *l. b. 2.* contra Appionem de eodem agens Anaxagoram μόλον πυρώδη dixit, nempe molam ignitã. Herodot. πρὸς γὰρ ταῦτα οἱ, καὶ μώδρον σίδηρον κατιὸν λίθου, ἔφη ἄμουσαν μὴ φεύγειν ἐς φανερὴν ἥξειν πᾶσιν· ἢ κὴν μώδρον ἀναφθῆναι. præter hęc, inquit, globũ ferri candentẽ in mare miserunt funditus, & iurant nõ prius in Phocæam ituros, quam globus is ferreus appareret. Sed & purgationis, quæ ferro candenti fit, ex quibusdam Annalibus meminit Iacob. Cuiat. *in feuda. lib. 1. titu. 1.* & eiusdem etiam mendationem fecit Georg. Pachymeres, vt constat ex eius fragmentis. *lib. 1.* [. Meminit & Cicero *in Verum actione* 5. laminarum candentium. & Valerius Max. *lib. 3. c. 3,* in eodem sensu inter tormentorum ac carnificum instrumenta: laminarum mentionem fecere Lucret. *li. 3.* & Plaut. Quę tamen ni fallor minime pertinent ad purgationem, cuius in hoc capite originem tradere conamur. Quintilianus *declamat.* 18 quæ infamis in matrem inscribitur, & alii, quorũ meminit Carolus Sigonius *lib. 3. de iudiciis. c. 18.* meminit & purgationis per aquam calidam & ferrum candens. Ioannes Auentinus *l. b. 4. annal. m.* quo in loco tradit verborum formam, qua, vt is existimat ferrum & aquam ad hanc purgationem consecrabantur.]

CAPVT XXIIII.

Quæ sint apud Martianum Iurisconsultum Principia.

MArtianus Iurisconsul. *in l.officium.§.officium.ff.de re milit.* inquit, officium tribunorum est principiis frequẽter interesse. Quo in loco Accurs. dictionis significationem nec intellexit, atque ideo minime potuit Martiani sensum ac mentem percipere, à quo plurimum aberrat, Sed Ant. Nebrissensis, qui nostra fere ætate primus apud Hispanos linguæ Latinæ nitorem candoremque exercuit, in Lexico iuris ciuilis, principia interpretatur, tentoria militum, qui à Romanis principes dicebantur, & locum illum castrorũ, in quo principes metabantur, & tentoria figebant. Huic interpretationi And. Alciatus *in princ. de verb. signi. & in l. vrbana prædia. eod. tit.* non omnino suffragatur, scribens ex Vegetio principia dici principis tabernaculum, quemadmodum & prætorium dicitur domus imperatoria. locus est apud Vegetium *l.2.c.7.* qui hac dictione alio in sensu vtitur. Nos vero etsi fateamur in alio sensu accipienda fore Comici verba: Hic ergo ero post principia, quam alii vulgo tradidere: apud Martianum principia interpretamur, nõ tentoria, militũm, qui principes dicebantur, nec principum tentoria, sed publica tabernacula aut tentoria, in quibus militares Magistratus iura militibus reddebant, & vbi de rebus publicis castrorum duces consilio inito tractabant atque ibi aquilæ signaque militaria custodiebantur. Quod Wolphgangus Lazius de republica Romana adnotauit. Idipsum & Gulielmus Budæus obseruasse videtur in posterioribus adnotationibus, qui ex aliquot authoribus testimonia quædã adducit, quibus & aliis nos veram huius dictionis significationem probauimus, vt plane Iurisconsulti responsum propriam, genuinamque interpretationem obtineat. Tit. Liui. *lib. 8.2. belli Punici*, Forma, inquit Castrorum Romanorũ constabat vna ex specie, quod milites tribunos ex contagione furoris, haud expertes seditionis, defectionisque rati forent & iura reddere in principiis sinebant, & signum ab eis petebant, & in stationes ac vigilias ordine ibant. Idem Liuius, *eod. li.8.* circumeuntes enim tentoria deinde in principiis prætorioque. Rursus idẽ Liuius *li.7.decad.4.* ibi in principiis sermo primo inter tribunos militum secretus oritur. Cicero ad Brutum *epist.10.* spes libertatis nusquam, nisi in vestrorum castrorum principiis est, firmos omnino & duces habemus ab occidẽte, & exercitus. Hoc etenim in loco ipse opinor intelligendos sub principiis duces ipsos, non milites illos, qui principes dicebãtur. Tranquillus in Othone *c.6.* ibi, omissa mora succolatus, & presente communitatu Imperator cõsalutatus, inter faustas acclamationes strictosque gladios ad principia deuenit. Idem Suet. in eod. Othone. *c.1.* Ausus est etiam in Illyrico milites quosdam punire capite, & quidem ante principia, Iustin. *lib.11.* Ordines quoque nemo in exercitu Alexandri, nisi sexagenarius duxit, vt si principia castrorũ cerneres, senatũ te alicuius Reipublicæ cernere diceres. Quintilianus in declamatione, miles Marianus, Sed neque hoc Roma parens, nec signa militaria aquilæque victrices, nec tua summe Imperator, diuina virtus finat. vt tua quoque sententia quisque vir, & Romanus & miles nimium pudicus sit, apud quem ante principia agendum est. Verba sunt hæc Tribunii militis, qui C. Lusium tribunum militum. Imperatorisque C. Marii ex sorore nepotem occiderat, quod ipse tribunus pudicitiã militi eripere tentasset. author e Plutacho in Mario. Memi-nit eiusdem rei & Cicero in oratione *pro Milone.* se fuisse idem *in epist. vlt. ad. Qu. Fratrem.* Sed de principiis Cornel. Tacit. *lib.1.* Prima Vari castra lato ambitu, & dimensis principiis trium legionum manus ostentabant. Rursus idem, Tunc contractos in principia, iussosque dicta cum silentio accipere. Idem Tacit. *lib.4.* Coliue per theatra & fora effigies eius, interque principia legionum fineret. Idem *lib. decimoseptim.* legati eorum in squalorem mœstitiamque compositi per principia, per contubernia. Idem Cornelius Tacitus *lib. 19.* Nos proditionis electa, vt cæteris ignaris soli in principia defectores coirent. Idem statim, At Cæcinna paucos militum in principia vocat, secreta castrorum affectans, Rursus paulo post. Sed vbi totis castris insana proditio, recurrẽs in principia miles præscriptum Vespasiani nomen aspexit. Idem author *l.17.* de T. Iunio: Prima, inquit, militia infamis, Legatum Caluisium Sabinum habuerat, cuius vxor malã cupidine visendi situm castrorum per noctem militari habitu ingressa, cum vigilias & cætera militiæ munia, eadem lasciuia tentasset, in ipsis principiis stuprum ausa, & crimnis huius reus T. Iunius arguebatur. Quod & Plutarchus in Galba scribit Ouinium appellans, quem T. Iunius dixit Tacitus, Ducis vxorem in castra noctu militari habitu vestitã duxit. & in ipsis ἀρχείοις, quæ Romani principia dicunt, corrupit. Aulus Gell. *lib.15.ca.12.* Sed in conuiuio liberi vestri modestius erant, quam apud principia. Ita enim locũ istum legit P. Victorius *lib.3. Variar. lect. cap.6.* extat & locus elegans *in l. iubemus de erogatione milit. annona lib.12. Codicis. §. si qua tamen.*

Inquit enim Augustus, Quatenus causa apud deuotissima principia, propositis sacrosanctis scripturis, inter actuarium & militem tractetur. Ex quibus satis constat, quæ sint apud Iurisconsul tum principia, & quis sit verus Martiani sensus

* * *

FINIS LIBRI QVARTI.